

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

**ДИСКУРСНИ МАРКЕРИ
ОГРАЂИВАЊА И ИСТИЦАЊА
ПРОПОЗИЦИЈЕ У АКАДЕМСКОМ
ДИСКУРСУ НАУЧНИХ
МОНОГРАФИЈА У ЕНГЛЕСКОМ И
СРПСКОМ ЈЕЗИКУ**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Ментор:
Проф. др Предраг Новаков

Кандидат:
мр Станка С. Радојичић

Нови Сад, 2022. године

КЉУЧНА ДОКУМЕНТАЦИЈСКА ИНФОРМАЦИЈА¹

Врста рада:	Докторска дисертација
Име и презиме аутора:	мр Станка С. Радојичић
Ментор (титула, име, презиме, звање, институција)	Проф. др Предраг Новаков, редовни професор, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Наслов рада:	Дискурсни маркери оградавања и истицања пропозиције у академском дискурсу научних монографија у енглеском и српском језику
Језик публикације (писмо):	Српски (ћирилица)
Физички опис рада:	Унети број: Страница 290 Поглавља 12 Референци 233 Табела 92 Слика 10 Графикона 0 Прилога 0
Научна област:	Контрастивна лингвистика (енглеско-српска)
Ужа научна област (научна дисциплина):	Анализа дискурса
Кључне речи / предметна одредница:	маркери оградавања, маркери истицања, академски дискурс
Резиме на језику рада:	Предмет истраживања у дисертацији је контрастивно проучавање дискурсних маркера као средстава интеракције између аутора и читаоца у академском дискурсу у енглеском и српском језику, са посебним освртом на маркере оградавања (hedges) и истицања (boosters). Полазна тачка проучавања је претпоставка да су ови маркери присутни у оба језика, као и то да имају довољан број заједничких језичких обележја која овакво упоређивање чине релевантним и научно заснованим. Проблем таксономије маркера за потребе овог истраживања разрешен је применом адаптиране и осавремене класификације према више аутора (Hyland, 2004, Kondowe, 2014, Hinkel, 2005). Маркери оградавања умањују снагу или наглашеност исказа, док маркери истицања додатно оснажују или наглашавају пропозицију или категорички став аутора (Holmes, 1995; Hyland, 1998). У енглеском језику то су: модални глаголи, одређени лексички глаголи, прилози, придеви и именице, док су у српском језику то њихови функционални еквиваленти. Задатак овог истраживања био је да се идентификују маркери оградавања и истицања у одабраном корпусу научних монографија на

¹Аутор докторске дисертације потписао је и приложио следеће Обрасце:

5б – Изјава о ауторству;

5в – Изјава о истоветности штампане и електронске верзије и о личним подацима;

5г – Изјава о коришћењу.

Ове Изјаве се чувају на факултету у штампаном и електронском облику и не кориче се са тезом.

	<p>енглеском и српском језику, затим да се одреди њихова фреквентност према категоријама, унутар научних дисциплина, као и да се упореде њихове фреквентности у два проучавана језика. У овом истраживању додатно је испитана рецепција и разумевање дискурских маркера у енглеском и српском језику. Тестирано је функционално разумевање маркера ограђивања и истицања у академском дискурсу на енглеском и српском језику из перспективе читаоца како би се утврдила њихова комуникативна функција. Такође, тестирано је и контекстуално разумевање маркера у енглеском језику уз навођење преводних еквивалената у српском језику те могући утицај енглеског језика. Ова дисертација представља својеврстан помак на пољу квалитативне и функционалне анализе академског дискурса који се огледа у чињеници да се оно заснива на корпусу те спроводи кроз текстуалну анализу дискурса са једне стране, док се са друге остварују значајне педагошке импликације које су у досадашњим истраживањима разматране изразито ретко.</p> <p>Резултати истраживања указали су на вишеструке сличности и разлике како у употреби, тако и у фреквентности маркера ограђивања и истицања у научним дисциплинама које су заступљене у проучаваном корпусу научних монографија из научних области лингвистика, географија и физика. Резултати квантитативне и квалитативне анализе у оквиру овог проучавања као и испитивање рецепције и разумевања маркера ограђивања и истицања код одабране групе студената пружају значајан допринос досадашњим истраживањима у оквиру контрастивних проучавања језика струке и науке. Примена резултата са теоријског аспекта значајна је у погледу целисходнијег разумевања дискурских маркера уопште у академском дискурсу оба проучавана језика, са посебним освртом српски језик. Практичан допринос огледа се у чињеници да се резултати истраживања могу применити у настави страног језика струке и академског писања како би се побољшало разумевање текстуалних конвенција језика струке и науке у оба посматрана језика.</p>
Датум прихватања теме од стране надлежног већа:	5.10.2018.
Датум одбране: (Попуњава одговарајућа служба)	
Чланови комисије: (титула, име, презиме, звање, институција)	<p>Председник: Проф. др Наташа Миливојевић, редовни професор, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду Члан: Проф. др Владимир Јовановић, редовни професор, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу Члан: Проф. др Душанка Звекић-Душановић, ванредни професор, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду Члан: Проф. др Љиљана Кнежевић, ванредни професор, Природно-математички факултет, Универзитет у Новом Саду Члан – ментор: Проф. др Предраг Новаков, редовни професор, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду</p>
Напомена:	

KEY WORD DOCUMENTATION²

Document type:	Doctoral dissertation
Author:	MA Stanka S. Radojičić
Supervisor (title, first name, last name, position, institution)	Full professor Predrag Novakov, PhD, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad
Thesis title:	Discourse Markers: Hedges and Boosters in Academic Discourse of Scientific Monographs in English and Serbian Languages
Language of text (script):	Serbian Language (cyrillic script)
Physical description:	Number of: Pages 290 Chapters 12 References 233 Tables 92 Illustrations 10 Graphs 0 Appendices 0
Scientific field:	Contrastive Linguistics
Scientific subfield (scientific discipline):	Discourse Analysis
Subject, Key words:	Hedges, Boosters, Academic Discourse
Abstract in English language:	<p>The primary focus of this dissertation is the contrastive study of discursive markers as interactional means of communication between authors and readers in academic discourse in English and Serbian, with a special reference to hedges and boosters. The starting point of the research is the assumption that these markers are present in both languages and that they have sufficient common linguistic features that make this comparison relevant and scientifically based. For the purposes of this research, the taxonomy problem was resolved by the application of an adapted classification of multiple authors (Hyland, 2004, Kondowe, 2014, Hinkel, 2005). Hedging devices diminish the strength or emphasis of the claims or statements while boosting devices strengthen or emphasize the proposition (Holmes, 1995; Hyland, 1998). Lexical realization of hedges in both English and Serbian is most frequently perceived in the following categories: modal verbs, lexical verbs, adverbs, adjectives and nouns.</p> <p>The main aims of the research were: to identify hedges and boosters in the selected corpora of scientific monographs in English and Serbian, to determine their frequency according to the lexical categories and scientific disciplines and to compare frequencies in two languages. Furthermore, the dissertation examined the reception and comprehension of discursive markers in English and Serbian. Functional comprehension of hedges and boosters in English and Serbian was tested from the reader's perspective to determine</p>

² The author of doctoral dissertation has signed the following Statements:

56 – Statement on the authority,

5B – Statement that the printed and e-version of doctoral dissertation are identical and about personal data,

5r – Statement on copyright licenses.

The paper and e-versions of Statements are held at the faculty and are not included into the printed thesis.

	<p>their communicative purpose. Moreover, contextual understanding of discourse markers in the English language was tested utilizing their translation equivalents in Serbian. On the one hand, this dissertation may represent a shift in the field of qualitative and functional analysis of academic discourse and on the other hand it may offer important pedagogical perspectives that have been rarely considered in previous research. The results of the study highlighted multiple similarities and differences regarding both the use and frequency of hedges and boosters in the selected corpora of scientific monographs in linguistics, geography and physics. The results of the quantitative and qualitative analysis as well as testing of reception and comprehension of hedges and boosters with selected groups of students make a significant contribution to contrastive studies of languages for specific and academic purposes.</p> <p>The application of results from a theoretical point of view is important in terms of a more comprehensive portrait of hedging and boosting strategies in both languages and specifically in the academic discourse of the Serbian language where such research is scarce. The practical contribution of this dissertation lies in the fact that the results can be applied to teaching the English language for specific academic purposes as well as academic writing aiming at improving the comprehension of academic discourse conventions in both languages.</p>
Accepted on Scientific Board on:	October 5 th , 2018
Defended: (Filled by the faculty service)	
Thesis Defend Board: (title, first name, last name, position, institution)	<p>President: Full Professor Nataša Milivojević, PhD, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad</p> <p>Member: Full Professor Vladimir Jovanović, PhD, Faculty of Philosophy, University of Niš</p> <p>Member: Associate Professor Dušanka Zvekić-Dušanović, PhD, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad</p> <p>Member: Associate Professor Ljiljana Knežević, PhD, Faculty of Sciences, University of Novi Sad</p> <p>Member-Supervisor: Full Professor Predrag Novakov, PhD, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad</p>
Note:	

Садржај

Списак табела	i
Списак слика	iv
САЖЕТАК	v
ABSTRACT.....	vi
1 УВОД	1
2 КЉУЧНИ ПОЈМОВИ.....	6
2.1 Научна монографија у академском дискурсу.....	6
2.2 Епистемичка модалност	10
2.3 Метадискурс	15
2.4 Пропозиција и метадискурс	20
2.5 Концепт ауторског става и евалуације	22
2.6 Маркери ограђивања и истицања кроз призму евалуације	25
3 ТЕОРИЈСКЕ ПОСТАВКЕ	26
3.1 Преглед литературе	26
3.2 Маркери ограђивања.....	32
3.3 Маркери истицања.....	37
3.4 Лингвистичке и прагматичке реализације маркера ограђивања и истицања	42
4 МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА И КОРПУСНА ГРАЂА	44
5 ЦИЉЕВИ И ПОЛАЗНЕ ХИПОТЕЗЕ	51
6 АНАЛИЗА МАРКЕРА ОГРАЂИВАЊА У КОРПУСУ НА ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ	54
6.1 Модални глаголи као маркери ограђивања у корпусу на енглеском језику.....	57
6.1.1 Модални глагол <i>can</i> као маркер ограђивања	59
6.1.2 Модални глагол <i>could</i> као маркер ограђивања	76
6.1.3 Модални глаголи <i>may, might</i> као маркери ограђивања	78
6.1.4 Модални глагол <i>would</i> као маркер ограђивања	85
6.1.5 Модални глагол <i>should</i> као маркер ограђивања	87
6.1.6 Закључак	89
6.2 Лексички глаголи као маркери ограђивања у корпусу на енглеском језику.....	90
6.2.1 Нефактивни глаголи извештавања	92
6.2.2 Тентативни когнитивни глаголи	96
6.2.3 Тентативни везивни глаголи	98
6.2.4 Закључак	99
6.3 Прилози као маркери ограђивања у корпусу на енглеском језику.....	100
6.3.1 Тентативни прилози.....	101
6.3.2 Прилози степена.....	102
6.3.3 Прилози апроксимације	105
6.3.4 Закључак	106
6.4 Придеви као маркери ограђивања у корпусу на енглеском језику.....	107
6.4.1 Придеви вероватноће као маркери ограђивања у корпусу на енглеском језику.....	107
6.4.2 Придеви степена као маркери ограђивања у корпусу на енглеском језику	109
6.4.3 Придеви фреквентности као маркери ограђивања у корпусу на енглеском језику	110
6.4.4 Придеви апроксимације као маркери ограђивања у корпусу на енглеском језику.....	111
6.4.5 Закључак	112
6.5 Именице као маркери ограђивања у корпусу на енглеском језику.....	113
6.5.1 Нефактивне асертивне именице као маркери ограђивања у корпусу на енглеском језику	114
6.5.2 Тентативне именице когниције као маркери ограђивања у корпусу на енглеском језику	115

6.5.3 Тентативне именице вероватноће као маркери оградаивања у корпусу на енглеском језику	117
6.5.4 Закључак	118
7 АНАЛИЗА МАРКЕРА ОГРАЂИВАЊА У КОРПУСУ НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	119
7.1 Модални глаголи као маркери оградаивања у корпусу на српском језику	120
7.1.1 Закључак	125
7.2 Лексички глаголи као маркери оградаивања у корпусу на српском језику	126
7.2.1 Закључак	129
7.3 Прилози као маркери оградаивања у корпусу на српском језику	130
7.3.1 Прилози истинитости, могућности, нужности као маркери оградаивања у корпусу на српском језику.....	132
7.3.2 Прилози степена уверености као маркери оградаивања у корпусу на српском језику.....	134
7.3.3 Прилози апроксимације као маркери оградаивања у корпусу на српском језику.....	138
7.3.4 Закључак	139
7.4 Придеви као маркери оградаивања у корпусу на српском језику	140
7.4.1 Придеви истинитости, могућности, нужности као маркери оградаивања у корпусу на српском језику.....	140
7.4.2 Придеви степена уверености као маркери оградаивања у корпусу на српском језику.....	143
7.4.3 Придеви фреквентности као маркери оградаивања у корпусу на српском језику.....	145
7.4.4 Придеви апроксимације као маркери оградаивања у корпусу на српском језику.....	147
7.4.5 Закључак	148
7.5 Именице као маркери оградаивања у корпусу на српском језику.....	148
7.5.1 Нефактивне асертивне именице као маркери оградаивања у корпусу на српском језику	149
7.5.2 Тентативне именице когниције као маркери оградаивања у корпусу на српском језику	150
7.5.3 Тентативне именице вероватноће као маркери оградаивања у корпусу на српском језику	152
7.5.4 Закључак	154
8 АНАЛИЗА МАРКЕРА ИСТИЦАЊА У КОРПУСУ НА ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ.....	155
8.1 Модални глаголи као маркери истицања у корпусу на енглеском језику.....	161
8.1.1 Модални глагол <i>must</i> као маркер истицања у корпусу на енглеском језику.....	162
8.1.2 Модални глагол <i>will</i> као маркер истицања у корпусу на енглеском језику	167
8.1.3 Полумодални глагол <i>have to</i> као маркер истицања у корпусу на енглеском језику	170
8.1.4 Модални глагол <i>need</i> и полумодални глагол <i>need to</i> као маркери истицања у корпусу на енглеском језику	172
8.1.5 Закључак	175
8.2 Лексички глаголи као маркери истицања у корпусу на енглеском језику.....	175
8.2.1 Закључак	181
8.3 Прилози као маркери истицања у корпусу на енглеском језику.....	182
8.3.1 Епистемички прилози – увереност као маркери истицања у корпусу на енглеском језику	184
8.3.2 Епистемички прилози – доказ као маркери истицања у корпусу на енглеском језику.....	189
8.3.3 Епистемички прилози - знање и очекивање као маркери истицања у корпусу на енглеском језику.....	191
8.3.4 Закључак	192
8.4 Придеви као маркери истицања у корпусу на енглеском језику.....	193
8.4.1 Епистемички придеви – увереност као маркери истицања у корпусу на енглеском језику	194
8.4.2 Епистемички придеви - доказ као маркери истицања у корпусу на енглеском језику	196

8.4.3 Епистемички придеви – знање и очекивање као маркери истицања у корпусу на енглеском језику	197
8.4.4 Закључак	198
8.5 Именице као маркери истицања у корпусу на енглеском језику	199
8.5.1 Именице као маркери истицања – евиденцијалност у корпусу на енглеском језику	200
8.5.2 Именице као маркери истицања – вербална пропозиција и говорни чинови у корпусу на енглеском језику	201
8.5.3 Именице као маркери истицања – квалитет у корпусу на енглеском језику	202
8.5.4 Именице као маркери истицања – статус у корпусу на енглеском језику	206
8.5.5 Закључак	207
9 АНАЛИЗА МАРКЕРА ИСТИЦАЊА У КОРПУСУ НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	208
9.1 Модални глаголи као маркери истицања у корпусу на српском језику	209
9.1.1 Закључак	214
9.2 Лексички глаголи као маркери истицања у српском корпусу	215
9.2.1 Закључак	223
9.3 Прилози као маркери истицања у српском корпусу	223
9.3.1 Прилози пуног степена уверености као маркери истицања у српском језику	224
9.3.2 Прилози доказа како маркери истицања у корпусу на српском језику	228
9.3.3 Закључак	231
9.4 Придеви као маркери истицања у српском корпусу	231
9.4.1 Придеви пуног степена уверености и интензивности као маркери истицања у српском језику	232
9.4.2 Придеви доказа и адекватности као маркери истицања у српском језику	234
9.4.3 Закључак	237
9.5 Именице као маркери истицања у српском корпусу	237
9.5.1 Именице као маркери истицања са позитивном конотацијом	238
9.5.2 Именице као маркери истицања са негативном конотацијом	241
9.5.3 Закључак	242
10 ДИСКУСИЈА	244
10.1 Дискусија о маркерима ограђивања у енглеском језику према научним областима	245
10.2 Дискусија о маркерима ограђивања у српском језику према научним областима	246
10.3 Дискусија о укупним вредностима фреквентности маркера ограђивања у енглеском и српском језику	247
10.4 Дискусија о маркерима истицања у енглеском језику према научним областима	248
10.5 Дискусија о маркерима истицања у српском језику према научним областима	249
10.6 Дискусија о укупним вредностима фреквентности маркера истицања у енглеском и српском језику	249
10.7 Закључак	250
11 ИСПИТИВАЊЕ РЕЦЕПЦИЈЕ И РАЗУМЕВАЊА МАРКЕРА ОГРАЂИВАЊА И ИСТИЦАЊА КОД ОДАБРАНЕ ГРУПЕ СТУДЕНАТА	254
11.1 Група 1 – лингвистика	256
11.2 Група 2 - географија	259
11.3 Група 3 - физика	263
11.4 Закључак о експерименталној провери	266
11.5 Педагошке импликације	267
12 ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ	268
БИБЛИОГРАФИЈА	275

Списак табела

ознака	назив	страна
Табела 1	Модел Хајландове (Hyland, 2003) типологије интеракцијских маркера у академском дискурсу	29
Табела 2	Типови маркера ограђивања и маркера истицања према Хајланду (Hyland, 2004)	30
Табела 3	Категоризација маркера ограђивања и истицања коју је представио Кондове (Kondowe, 2014)	31
Табела 4	Типологија маркера истицања и ограђивања према Хинкел (Hinkel, 2005)	31-32
Табела 5	Маркери ограђивања у енглеском језику	45-46
Табела 6	Маркери ограђивања у српском језику	46
Табела 7	Маркери истицања у енглеском језику	46-47
Табела 8	Маркери истицања у српском језику	47
Табела 9	Одабрани корпус за научну област лингвистика	48
Табела 10	Одабрани корпус за научну област географија	49
Табела 11	Одабрани корпус за научну област физика	50
Табела 12	Адаптирана формално-функционална класификација маркера ограђивања	54-55
Табела 13	Преглед маркера ограђивања у корпусу на енглеском језику	56
Табела 14	Фреквентност модалних глагола као маркера ограђивања у корпусу на енглеском језику	58
Табела 15	Заступљеност конструкција са модалним глаголом <i>can</i> у енглеском корпусу	62
Табела 16	Заступљеност модалног глагола <i>can</i> у првом лицу множине у односу на укупан број примера <i>can</i> + инфинитив	68
Табела 17	Заступљеност упитних конструкција модалног глагол <i>can</i>	72
Табела 18	Заступљеност модалног глагола <i>could</i>	76
Табела 19	Заступљеност модалног глагола <i>may</i>	79
Табела 20	Заступљеност модалног глагола <i>might</i>	82
Табела 21	Заступљеност модалног глагола <i>would</i>	85
Табела 22	Заступљеност модалних конструкција глагола <i>should</i> као маркера ограђивања	87
Табела 23	Фреквентност лексичких глагола као маркера ограђивања у корпусу на енглеском језику	91
Табела 24	Нефактивни глаголи извештавања као маркери ограђивања и њихова фреквентност у корпусу по научним дисциплинама	92
Табела 25	Тентативни когнитивни глаголи као маркери ограђивања и њихова фреквентност у корпусу по научним дисциплинама	96-97
Табела 26	Тентативни везивни глаголи као маркери ограђивања и њихова фреквентност у корпусу по научним дисциплинама	99
Табела 27	Заступљеност тентативних прилога	100-101
Табела 28	Прилози степена	102-103
Табела 29	Прилози фреквентности	104
Табела 30	Прилози апроксимације	106
Табела 31	Придеви вероватноће	107
Табела 32	Придеви степена	109
Табела 33	Придеви фреквентности	111
Табела 34	Придеви апроксимације	112
Табела 35	Нефактивне асертивне именице	114

Табела 36	Тентативне именице когниције	115
Табела 37	Тентативне именице вероватноће	117
Табела 38	Преглед маркера оградивања у корпусу на српском језику	119
Табела 39	Модални глаголи као маркери оградивања у корпусу на српском језику	123
Табела 40	Заступљеност конструкција модалног глагола <i>моћи</i> као маркера оградивања у корпусу на српском језику	123
Табела 41	Заступљеност конструкција модалног глагола <i>требати</i> као маркера оградивања у корпусу на српском језику	124
Табела 42	Лексички глаголи као маркери оградивања у корпусу на српском језику	127
Табела 43	Прилози истинитости, могућности, нужности као маркери оградивања у српском корпусу	132
Табела 44	Прилози степена уверености као маркери оградивања у српском корпусу	134
Табела 45	Прилози фреквентности као маркери оградивања у српском корпусу	136
Табела 46	Прилози апроксимације као маркери оградивања у српском корпусу	138
Табела 47	Придеви истинитости, могућности, нужности као маркери оградивања у српском корпусу	141
Табела 48	Придеви степена уверености као маркери оградивања у српском корпусу	143-144
Табела 49	Придеви фреквентности као маркери оградивања у српском корпусу	145-146
Табела 50	Придеви апроксимације као маркери оградивања у српском корпусу	147
Табела 51	Нефактивне асертивне именице	149
Табела 52	Тентативне именице когниције	151
Табела 53	Тентативне именице вероватноће	153
Табела 54	Адаптирана формално-функционална класификација маркера истицања	157
Табела 55	Преглед маркера истицања у корпусу на енглеском језику	159
Табела 56	Модални и полумодални глаголи као маркери истицања	162
Табела 57	Конструкције модалног глагола <i>must</i> у енглеском корпусу	164
Табела 58	Конструкције модала <i>must</i> са неаниматним и аниматним субјектом	166
Табела 59	Конструкције модалног глагола <i>will</i> у енглеском корпусу	166
Табела 60	Конструкције са егзистенцијалним субјектом и трећим лицем једнине	169
Табела 61	Конструкције полумодалног глагола <i>have to</i> у енглеском корпусу	171
Табела 62	Конструкције модалног глагола <i>need</i> у енглеском корпусу	173
Табела 63	Конструкције полумодалног глагола <i>need to</i> у енглеском корпусу	174
Табела 64	Лексички глаголи као маркери истицања	176
Табела 65	Конструкције лексичког глагола <i>show</i> и модалних глагола у функцији маркера истицања	178
Табела 66	Конструкције лексичког глагола <i>find</i> и модалних глагола у функцији маркера истицања	179
Табела 67	Конструкције лексичког глагола <i>determine</i> и модалних глагола у функцији маркера истицања	179
Табела 68	Епистемички прилози – увереност	184
Табела 69	Епистемички прилози – доказ	189-190
Табела 70	Епистемички прилози – знање и очекивање	191
Табела 71	Епистемички придеви - увереност	195
Табела 72	Епистемички придеви – доказ	197
Табела 73	Епистемички придеви – знање и очекивање	198
Табела 74	Именице као маркери истицања – евиденцијалност	200
Табела 75	Именице као маркери истицања – вербална пропозиција и говорни	201

	чинови	
Табела 76	Именице као маркери истицања – квалитет +	203
Табела 77	Именице као маркери истицања – квалитет -	205
Табела 78	Именице као маркери истицања – статус	206
Табела 79	Преглед маркера истицања у корпусу на српском језику	208
Табела 80	Модални глаголи како маркери истицања у српском језику	211
Табела 81	Конструкције модалног глагола <i>морати</i> као маркера истицања у српском језику	212
Табела 82	Лексички глаголи као маркери истицања у корпусу на српском језику	217
Табела 83	Прилози пуног степена уверености	224-225
Табела 84	Прилози доказа као маркери истицања у корпусу на српском језику	228
Табела 85	Придеви пуног степена уверености као маркери истицања у српском језику	232
Табела 86	Придеви доказа и адеквативи као маркери истицања у српском језику	234-235
Табела 87	Именице као маркери истицања са позитивном конотацијом	238-239
Табела 88	Именице као маркери истицања са негативном конотацијом	241
Табела 89	Упоредни преглед фреквентности маркера оградања у енглеском и српском језику	247
Табела 90	Упоредни преглед фреквентности маркера истицања у корпусу на енглеском и српском језику	250
Табела 91	Фреквентност маркера оградања у корпусу на енглеском и српском језику	252
Табела 92	Фреквентност маркера истицања у корпусу на енглеском и српском језику	252

Списак слика

ознака	назив	страна
Слика 1	Шематски приказ аспектуалне модалности према Халидеју (Halliday, 1985:335)	12
Слика 2	Континуум сигурност-сумња	13
Слика 3	Континуум примарне димензије према Рубин (Rubin, 2010:536)	14
Слика 4	Анкетна питања	255
Слика 5	Текстови А и Б, научна област лингвистика	257
Слика 6	Одабране реченице из енглеског дела корпуса - лингвистика	257
Слика 7	Текстови А и Б, научна област географија	260
Слика 8	Одабране реченице из енглеског дела корпуса - географија	261
Слика 9	Текстови А и Б, научна област физика	263
Слика 10	Одабране реченице из енглеског корпуса – физика	264

САЖЕТАК

Предмет истраживања у дисертацији је контрастивно проучавање дискурских маркера као средстава интеракције између аутора и читаоца у академском дискурсу у енглеском и српском језику, са посебним освртом на маркере оградивања (хедгес) и истицања (boosters). Полазна тачка проучавања је претпоставка да су ови маркери присутни у оба језика, као и то да имају довољан број заједничких језичких обележја која овакво упоређивање чине релевантним и научно заснованим. Проблем таксономије маркера за потребе овог истраживања разрешен је применом адаптиране и осавремене класификације према више аутора (Hyland, 2004, Kondowe, 2014, Hinkel, 2005). Маркери оградивања умањују снагу или наглашеност исказа, док маркери истицања додатно оснажују или наглашавају пропозицију или категорички став аутора (Holmes, 1995; Hyland, 1998). У енглеском језику то су: модални глаголи, одређени лексички глаголи, прилози, придеви и именице, док су у српском језику то њихови функционални еквиваленти.

Задатак овог истраживања био је да се идентификују маркери оградивања и истицања у одабраном корпусу научних монографија на енглеском и српском језику, затим да се одреди њихова фреквентност према категоријама, унутар научних дисциплина, као и да се упореде њихове фреквентности у два проучавана језика. У овом истраживању додатно је испитана рецепција и разумевање дискурских маркера у енглеском и српском језику. Тестирано је функционално разумевање маркера оградивања и истицања у академском дискурсу на енглеском и српском језику из перспективе читаоца како би се утврдила њихова комуникативна функција. Такође, тестирано је и контекстуално разумевање маркера у енглеском језику уз навођење преводних еквивалената у српском језику те могући утицај енглеског језика. Ова дисертација представља својеврстан помак на пољу квалитативне и функционалне анализе академског дискурса који се огледа у чињеници да се оно заснива на корпусу те спроводи кроз текстуалну анализу дискурса са једне стране, док се са друге остварују значајне педагошке импликације које су у досадашњим истраживањима разматране изразито ретко.

Резултати истраживања указали су на вишеструке сличности и разлике како у употреби, тако и у фреквентности маркера оградивања и истицања у научним дисциплинама које су заступљене у проучаваном корпусу научних монографија из научних области лингвистика, географија и физика. Резултати квантитативне и квалитативне анализе у оквиру овог проучавања као и испитивање рецепције и разумевања маркера оградивања и истицања код одабране групе студената пружају значајан допринос досадашњим истраживањима у оквиру контрастивних проучавања језика струке и науке. Примена резултата са теоријског аспекта значајна је у погледу целисходнијег разумевања дискурских маркера уопште у академском дискурсу оба проучавана језика, са посебним освртом српски језик. Практичан допринос огледа се у чињеници да се резултати истраживања могу применити у настави страног језика струке и академског писања како би се побољшало разумевање текстуалних конвенција језика струке и науке у оба посматрана језика.

Кључне речи: маркери оградивања, маркери истицања, академски дискурс

ABSTRACT

The primary focus of this dissertation is the contrastive study of discursive markers as interactional means of communication between authors and readers in academic discourse in English and Serbian, with a special reference to hedges and boosters. The starting point of the research is the assumption that these markers are present in both languages and that they have sufficient common linguistic features that make this comparison relevant and scientifically based. For the purposes of this research, the taxonomy problem was resolved by the application of an adapted classification of multiple authors (Hyland, 2004, Kondowe, 2014, Hinkel, 2005). Hedging devices diminish the strength or emphasis of the claims or statements while boosting devices strengthen or emphasize the proposition (Holmes, 1995; Hyland, 1998). Lexical realization of hedges in both English and Serbian is most frequently perceived in the following categories: modal verbs, lexical verbs, adverbs, adjectives and nouns.

The main aims of the research were: to identify hedges and boosters in the selected corpora of scientific monographs in English and Serbian, to determine their frequency according to the lexical categories and scientific disciplines and to compare frequencies in two languages. Furthermore, the dissertation examined the reception and comprehension of discursive markers in English and Serbian. Functional comprehension of hedges and boosters in English and Serbian was tested from the reader's perspective to determine their communicative purpose. Moreover, contextual understanding of discourse markers in the English language was tested utilizing their translation equivalents in Serbian. On the one hand, this dissertation may represent a shift in the field of qualitative and functional analysis of academic discourse and on the other hand it may offer important pedagogical perspectives that have been rarely considered in previous research. The results of the study highlighted multiple similarities and differences regarding both the use and frequency of hedges and boosters in the selected corpora of scientific monographs in linguistics, geography and physics. The results of the quantitative and qualitative analysis as well as testing of reception and comprehension of hedges and boosters with selected groups of students make a significant contribution to contrastive studies of languages for specific and academic purposes.

The application of results from a theoretical point of view is important in terms of a more comprehensive portrait of hedging and boosting strategies in both languages and specifically in the academic discourse of the Serbian language where such research is scarce. The practical contribution of this dissertation lies in the fact that the results can be applied to teaching the English language for specific academic purposes as well as academic writing aiming at improving the comprehension of academic discourse conventions in both languages.

Key words: hedges, boosters, academic discourse

1 УВОД

Језик је попут живог организма који се претаче у мноштво облика како би задовољио потребе људске комуникације. Функционална разноврсност језика упоредо са прилагодљивошћу његове динамике омогућава успешну интеракцију у различитим облицима комуникације. Све те комуникативне ситуације део су социјалне интеракције како у говору тако и у писању. Сваки учесник у комуникацији бира одговарајућа језичка средства која су повезана са различитим функцијама језика како би постигао одговарајући комуникативни циљ. Изражавање властитих идеја, мишљења, ставова захтева „паковање“ језичког садржаја у различите облике порука како би те поруке стигле до читалаца који ће их „отпаковати“ и „декодирати“. Како се ове поруке могу преносити у мноштву облика, примаоцима тих порука потребно је знање и искуство у одређеном типу комуникације да би поруке адекватно „отпаковали“ и декодирали њихово значење.

Уз то, корисници једног језика не чине хомогену групу, него се сврставају у више подгрупа од којих једна подгрупа представља чланство у оквиру дискурсне заједнице, а сходно чињеници да свака дискурсна заједница поседује одређене конвенционалне норме (Halliday, 1978; Swales, 1990; Bhatia, 1993) које чланови дискурсне заједнице треба да поштују и да се понашају у складу са прописаним правилима.

Фокус ове докторске дисертације биће на проучавању писаног академског дискурса, односно научне монографије као поткатегорије научног дискурса. Научници, као чланови академски дискурсне заједнице, стичу кредибилитет унутар своје научне заједнице тако што се резултати њиховог научног рада и истраживања објављују и вреднују у оквиру те научне заједнице. Научна монографија је у многим дисциплинама важан допринос академској комуникацији, прилика да се на свеобухватнији начин представе нове идеје и истраживања појединаца како научној заједници тако и ширем аудиторијуму. Иако немају „статус звезде“ (Zapletalová, 2009: 41) као што би се могло рећи за научно истраживачке чланке, научне монографије, ипак, у академском свету представљају средство за пренос научног садржаја и експертизе широј академској

заједници која укључује студенте студијских програма на факултетима друштвених и природних наука.

Предмет истраживања у овом раду је контрастивно проучавање дискурских маркера као средстава интеракције између аутора и читаоца у академском дискурсу у енглеском и српском језику, са посебним освртом на маркере оградивања (*hedges*) и истицања (*boosters*). При томе, првенствено се мисли на преношење ауторовог односа, убеђености или става према пропозиционом садржају које Хајланд (Hyland, 2005a) назива становиште (*stance*), а који аутори у академском дискурсу „пројектују у дискурс тако што указују на сопствени став, како према садржају тако и према читаоцима текста“ (Hyland, 2005:4). Маркери оградивања и маркери истицања представљају ауторов одговор на потенцијалне ставове и гледишта читалаца као и прихватање норми појединих дисциплина приликом изношења аргументације и исказивања тврдњи. Такође, обе групе маркера представљају равнотежу која омогућава пренос „објективних информација, субјективну евалуацију и интерперсонално преговарање“ (Hyland, 2005a).

Истраживање обухваћено овом докторском тезом бави се синтаксом и прагматиком уз примену интегративног приступа метадискурсу. Интегративни приступ овде подразумева проучавање текста уз укључивање ванјезичке стварности као важне димензије академског дискурса. Аутори академског дискурса својим научним радовима доприносе научном домену уз истовремено поштовање когнитивних, лингвистичких и дискурских принципа академске заједнице. Пошто когнитивне способности укључују меморију, перцепцију, имагинацију и апстрактно мишљење, тако и дискурс прелази границе лингвистичких оквира и дотиче сферу когниције.

Појмови интеракције и евалуације препознати су у академском дискурсу и сматрају се важним сегментом, мада нису у потпуности дефинисани, односно није увек јасно на који начин се постиже интеракција и евалуација у тексту. У досадашњим истраживањима постоје покушаји да се дефинише начин на који аутори изражавају своје мишљење о садржају пропозиције и како та интеракција и евалуација функционишу у рецепцији читаоца. Ханстон и Томсон (Hunston–Thompson, 2000) користе појам евалуација (*evaluation*) и описују га као ауторово расуђивање, осећај или

гlediште о нечему. Код других аутора јављају се различити термини за многобројна лингвистичка средства која се користе у академском дискурсу са значењима у домену става (*attitude*, Halliday, 1994), епистемичне модалности (*epistemic modality*, Hyland, 1998a, 1998b), процене (*appraisal*, Martin–White, 2005), становишта (*stance*, Hyland, 2005b), и метадискурса (*metadiscourse*, Crismore, 1989; Hyland –Tse, 2004).

Полазна тачка овог истраживања је претпоставка да су маркери ограђивања и маркери истицања присутни у оба посматрана језика, као и то да имају довољан број заједничких језичких обележја која ово упоређивање чине релевантним и научно заснованим. Проблем таксономије маркера ограђивања и маркера истицања за потребе овог истраживања биће разрешен применом адаптиране и осавремењене класификације према Хајланду (Hyland, 2005a) која је настала након прелиминарног истраживања. Након идентификовања маркера у корпусу потребно је обратити пажњу на њихову функцију и фреквентност, као и на полифункционалност и полисемичност. Маркери ограђивања умањују снагу или наглашеност исказа, док маркери истицања додатно оснажују или наглашавају пропозицију или категорички став аутора (Stubbe–Holmes, 1995; Hyland, 1998a, 1998b). У енглеском језику то су:

- модални глаголи, одређени лексички глаголи, прилози, придеви и именице, док су у српском језику то њихови функционални еквиваленти, а то су најчешће:
- модални глаголи, прилози, придеви и прилошки изрази са модалним значењем (Ružić, 2006).

Конвенције академског дискурса, који се може посматрати као дефинисани жанр, у српском и енглеском језику се разликују. Такође, према Левин (Lewin, 2005) интенционална снага маркера ограђивања и истицања може се разликовати са становишта аутора и са становишта читаоца. Стога ће додатно бити испитана рецепција и разумевање дискурских маркера у енглеском и српском језику код одабране групе студената природних и друштвених наука на Универзитету у Новом Саду, у складу са тематиком прикупљене корпусне грађе (лингвистика, географија и физика).

Академски дискурс у природним наукама оријентисан је ка прецизном наглашавању чињеничне информације која је често бројчана или дијаграмска и заснована је на директном представљању информација. Према томе очекује се мање

присуство маркера ограђивања и маркера истицања у таквом академском дискурсу. Са друге стране, академски дискурс у друштвеним наукама је интерпретативног типа те се очекује да постоји већа потреба за маркерима ограђивања и маркерима истицања.

За потребе овог истраживања, академски дискурс ће бити ограничен на научне монографије на енглеском и српском језику из три одабране научне области, а то су лингвистика, географија и физика. Свака од области ће бити заступљена са по три монографије доступне у електронском облику на енглеском језику и исто толико на српском језику са приближно истим бројем речи. За потребе овог истраживања користићемо се адаптираном класификацијом маркера према Хајланду (Hyland, 2000) која укључује маркере ограђивања (*hedges*) и маркере истицања (*boosters*).

Обе поменуте категорије маркера користе се као комуникативне стратегије у академском дискурсу. Марканен и Шредер (Markkanen–Schröder, 1997) сматрају да маркери ограђивања остављају отворену могућност за текстуалну манипулацију јер се читалац оставља „у мраку“ у погледу истинске вредности представљања пропозиционог садржаја и одговорности аутора који тај садржај представља. Са друге стране Хајланд (Hyland, 1998) тврди да маркери истицања доприносе стварању атмосфере солидарности са читаоцем при чему остављају мало простора за читаочеву властиту интерпретацију пропозиционог садржаја. Примарне функције оваквих маркера су: квалификација исказа, размена значења, комуникација и разумевање.

Досадашња истраживања су академски дискурс и комуникацију углавном карактерисала као објективно представљање пропозиционог садржаја, при чему се искључује присуство аутора у писаном академском дискурсу. У савременим истраживањима направљен је помак од традиционалног ка функционалном, дискурсном и прагматичном истраживању, те се у релевантним савременим студијама тврди да су наведене категорије маркера изразито субјективне категорије и да зависе како од ауторове намере, кад се ради о разумевању пропозиционог садржаја и његовог преношења на читаоца, тако и од читаочеве рецепције пропозиционог садржаја. У овом истраживању биће тестирано функционално разумевање метадискурских маркера у академском дискурсу на енглеском и српском језику из перспективе читаоца како би се утврдила потенцијална одступања у комуникативној функцији у односу на резултате досадашњих истраживања.

Додатни предмет овог истраживања представља проучавање међусобне сличности маркера ограђивања и маркера истицања у енглеском и српском језику. Такође, посматра се и потенцијална сличност као последица утицаја енглеског језика који је доминантан језик академске заједнице у односу на српски на пољу академског дискурса у проучаваним дисциплинама, будући да се научни и истраживачки радови у међународним часописима најчешће објављују на енглеском језику, што је случај и са највећим делом релевантне савремене научне литературе.

2 КЉУЧНИ ПОЈМОВИ

У овом поглављу биће посебним одељцима представљени појмови који се сматрају значајним за домен истраживања маркера ограђивања и маркера истицања у енглеском и српском језику у дискурсу научних монографија из научних области лингвистика, географија и физика, а то су: научна монографија, епистемичка модалност, метадискурс, пропозиција и метадискурс, став и евалуација и евалуацијски изрази.

2.1 Научна монографија у академском дискурсу

У најширем смислу сваки текст можемо посматрати као „технологију преноса информација“ која садржи већину људског знања (Britton – Black, 1985). Текст не само да преноси пропозициони садржај тврдњи аутора текста (Coates, 1987), него може да пренесе и ставове аутора према пропозицији, процену могућности, ауторову увереност или недостатак уверености у валидност тврдњи. Тврдња која се осим преко њене референтне функције квалификује и на овај начин сматра се „епистемички модализованом“ тврдњом (Coates, 1987).

У светлу великог броја савремених теорија које писани академски дискурс посматрају са друштвеног, дијалошког и интерперсоналног аспекта (Thompson–Hunston, 2001; Nelson, 2008), препознајемо карактеристике писане комуникације у академском дискурсу: ауторска копродукција, ауторски одговори на предвиђена питања читалаца, комуникацијски простор за читаоца и слично. Нешто што се сматрало антисоцијалним или интраперсоналним актом комуникације развило се у историјско отуђење према научном дискурсу, нарочито писаном дискурсу за који су нека од ранијих упутстава (Bazerman, 1984: 163-165 у Hunston, 1994: 192) гласила:

- научник мора да искључи себе из свих извештаја о свом делу, односно да избегава употребу првог лица,
- научни писани дискурс треба да буде објективан и математички прецизан,

- у научном дискурсу треба избегавати употребу метафора и других реторичких средстава како би се нашао једнозначан однос између речи и објекта који се описује и
- научни чланак треба да своје тврдње оправда емпиријским доказима из природе.

Данас се научни, односно академски дискурс препознаје као изразито социјални и интерперсонални акт у ком не само да се узимају у обзир потенцијални читаоци него се и предвиђају реакције читалачког аудиторијума. Истраживања у домену друштвеног конструкта знања јасно указују на чињеницу да је научни дискурс друштвени конструкт, те да своју успешност једним делом може постићи и кроз стратешку манипулацију реторичким категоријама. Друштвени конструктивизам (конструкционизам) у својој радикалној форми почиње са језиком као средишњим појмом, условљава начин мишљења, категорије и појмове помоћу којих ствари добијају значење; при чему језик као облик друштвеног деловања добија перформативну улогу, за разлику од првобитне улоге пасивног преносиоца мисли. Друштвени конструкционисти доводе у питање дискурсе који имају етикете „истине” (Gergen, 1985). Кроз призму друштвеног конструктивизма уочава се, односно, истиче хетерогеност и хибридноост научног дискурса, а у светлу чињенице да се научна комуникација не одвија изоловано него се њен квалитет непрестано обликује под утицајем квалитета других дискурса који нису научни, али су повезани са научним, односно академским дискурсом и на неки начин утичу на њега. Илустративне примере хибридности налазимо у Мајерсовом (Myers, 1994) поређењу научних са научно-популарним чланцима. Поређење ова два жанра одвија се на три нивоа: организација, синтакса и вокабулар при чему се делимично приказује да због одређених друштвених притисака (на пример потреба да се јавност информише о научним достигнућима) научни дискурс мења неке своје одлике прихватајући карактеристике неких других дискурса.

Друга димензија у посматрању хибридности научног дискурса јесте утицај учесника у научном дискурсу из образовног, односно педагошког домена. Ранија проучавања везана за анализу дискурса у наставном окружењу открила су да се учесници у наставном процесу често жале не отуђеност научног дискурса (Halliday, 1993/2004). Новија проучавања у пољу анализе дискурса (Hanrahan, 2010), првенствено

дискурса наставника природних наука и начина помоћу којих наставници прилагођавају квалитет научног дискурса потребама подучавања ученика у наставном процесу из одређених наставних предмета указују да одговарајући хибридни дискурс који користи научну терминологију и аргументацију уз одговарајуће карактеристике других педагошких дискурса доприноси бољем ангажовању ученика и може се посматрати као одговор на педагошке потребе учесника у специфичном облику научне комуникације.

Овде треба поменути и истраживања интерактивног и интеракцијског метадискурса које су провели Кримор и Фарнсворт (Crismore–Farnsworth, 1990) на корпусу научних и научно-популарних чланака. У вези са употребом интеракцијског метадискурса, Кримор и Фарнсворт су открили мању заступљеност маркера ограђивања и истицања у научно популарним чланцима у односу на научне чланке, што се објашњава чињеницом да се приликом представљања научних тврдњи пред аудиторијумом експерата из научне заједнице, аутори суочавају са извесном дозом скептичности наведеног аудиторијума, те је потребно да постигну одговарајући баланс како би научне тврдње представили са најбољом могућом, пажљиво избалансираном дозом опреза и уверености.

Дакле, природа академског дискурса и начин на који на њега утичу други дискурси може се такође проматрати из перспективе интертекстуалности која олакшава разумевање повезаних концепата попут научног жанра, регистра и академског стила писања. Кристева (Kristeva, 1986) разликује хоризонталну интертекстуалност, дефинисану као начин на који се текстови надограђују један на други и вертикалну интертекстуалност, дефинисану као начин на који се текстови стварају на основу прототипских текстова који су парадигматски повезани.

Истраживања академског дискурса у последњих двадесет година доказала су да академско писање није само објективно и неутрално представљање чињеница него да академски дискурс неминовно укључује интеракцију између аутора и читаоца. Овакво посматрање академског дискурса јесте вид подршке ауторима како би се постигао значај и оригиналност научних радова и како би научне тврдње биле прихваћене у оквиру академске заједнице, односно шире научне заједнице којој аутори припадају (Thompson, 2001; Hyland, 2005a)

Научна монографија представља публикацију односно писано дело које детаљно обрађује једну тему служећи се поступком који омогућава научно вреднован, систематичан, објективан, оригиналан и свеобухватан опис наведене теме. У академској заједници постоји уобичајена пракса да се сваки довољно обиман истраживачки рад на одређеној теми објави као монографска публикација. Она садржи детаљан опис методологије датог истраживања, представљање резултата истраживања и њихово тумачење. Научна монографија може да има једног или више аутора. Сматра се да је излагање у научној монографији на вишем нивоу од уџбеника.

Научна монографија може се сматрати засебним жанром у академском дискурсу, равноправно као што жанровску позицију заузимају оригинални научни рад, истраживачки чланци и универзитетски уџбеници. Према Хајланду (Hyland, 2009:15) термин жанр употребљава се за сврставање текстова у групе, односно начин на који аутори користе језик као одговор на ситуације које се понављају, а сваки жанр поседује карактеристике по којима се разликује од других жанрова: специфична намена, структура, језичке карактеристике, које су заједничке припадницима једне заједнице, у овом случају академске. Аутори у својим текстовима износе и свој став према знањима или информацијама које преносе академској заједници и на тај начин граде свој научни кредибилитет унутар своје заједнице и шире. Тако и аутори научних монографија своје текстове конструишу на реторички начин који одговара нормама њихове научне дисциплине и научне заједнице којој се обраћају.

Мајерс (Myers, 1992) проучава уџбенике кроз призму социологије научног знања и то њихову улогу у животу научника и научне чињенице, као и образац дистрибуције новог знања које се прво појављује у професионалној литератури, затим у универзитетским уџбеницима, школским уџбеницима и тек касније у популарним часописима. Такође, Мајерс предвиђа да ће се будућа истраживања, која ће радити наставници страног језика струке, детаљније бавити проучавањем текста, контекста и начина на који су представљене тврдње и искази. Према Мајерсу уџбеник као жанр академског дискурса лакши је за разумевање од научног чланка. Међутим, студенти који ће се касније сусретати са научним чланцима или евентуално писати научне радове имају тежи задатак јер у уџбеничком жанру нису заступљени типови интеракције у којој се на пример маркери ограђивања (*hedges*) користе као неопходни. Такође, средства интеракције у уџбеницима, користе се углавном са педагошког аспекта, а не реторички као што је случај са научним чланцима.

Мајерс (Myers, 1990) такође уочава разлике између уџбеника и научног чланка са аспекта читаоца. Читалац научног чланка користи своје стечено знање из научне области како би одвојио ново знање од старог, а заслуге за ново знање логично ће приписати аутору научног чланка, односно истраживачу, покушаће да вреднује истинитост исказаних тврдњи и да уочи повезаност са другим релевантним текстовима. Са друге стране, читалац уџбеника прати редослед изнесених података, чињеница, посматра чињенице одвојено од истраживача, користи илустрације као објашњења и већину предоченог знања сматра прихватљивим. Према Мајерсу (Myers, 1992), степен модификације научних тврдњи највиши је у научним чланцима где можемо закључити да је готово свака тврдња маркирана ограђивањем, док је у уџбеницима тај степен модификације нижи па се научне тврдње преносе као прихваћена истина и самим тим употреба маркера ограђивања није неопходна. Уколико се у уџбеницима ипак користе маркери ограђивања, таква употреба резервисана је за представљање тема за које у оквиру научне дисциплине још увек не постоји доследна, јасна или прецизна усаглашеност или евентуално постоје извесне неразјашњене чињенице или неки други фактори који захтевају одређени степен ограђивања од таквих исказа. Дакле, намеће се закључак да студент, као читалац који је упућен искључиво у типове употребе маркера ограђивања који се користе у уџбеницима, неће бити потпуно припремљен за разумевање употребе маркера ограђивања, на пример искључиво као елемента исказивања учтивости у навођењу тврдњи у научним чланцима.

У овом контексту научна монографија могла би се посматрати као писани академски дискурс који садржи елементе како научног чланка тако и уџбеника, с циљем да се научне тврдње и резултати истраживања представе студентима на начин који одговара критеријумима уџбеника са једне стране, а са друге стране свакако није лишен карактеристика ауторског представљања научних тврдњи и резултата које проналазимо у научним чланцима.

2.2 Епистемичка модалност

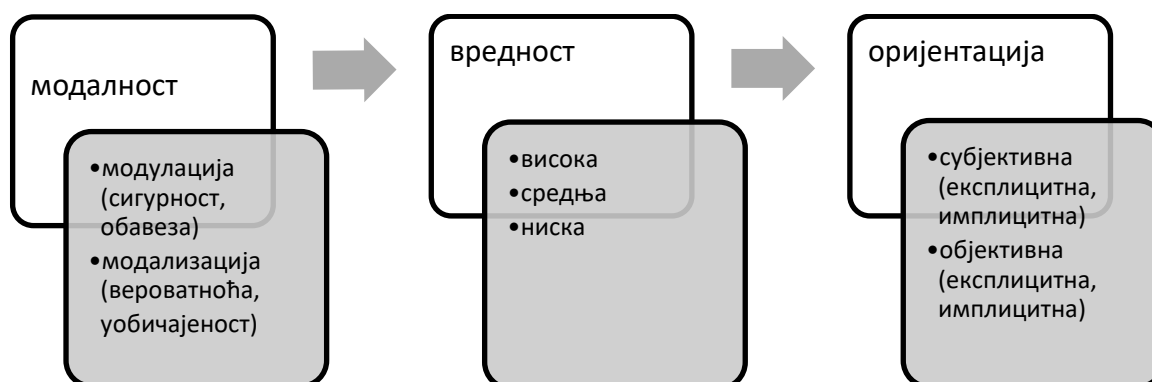
Појам епистемичке модалности потиче од грчке речи „знање“ и односи се на знање, уверење или мишљење пре него на чињеницу. У том смислу и епистемичка

логику као грана модалне логике бави се логичком структуром тврдњи којима се изјављује или имплицира да је нека пропозиција истинита и да се у њу верује (Lyons, 1977: 793, 832). У светлу традиционалне граматике епистемичка модалност је ограничена на модалне глаголе и такве примере анализе налазимо код Палмера (Palmer, 1988) и Коутс (Coates, 1983). Палмер тврди да је епистемичка модалност у ствари модалност пропозиције пре него радњи, стања или догађаја (Palmer, 1979:49) Такође, Палмер дефинише функцију епистемичке модалности као „доношење судова о могућности [...] или да нешто јесте или није случај“ (ibid.). Палмер (Palmer, 2001) примењује термин епистемички на сваки модални склоп који указује на степен опредељености говорника према ономе о чему говори и треба да укључује и говорникову гаранцију и процену поузданости његовог знања.

Према Лајонсу (Lyons, 1977:797) епистемичка модалност односи се на „сваки облик исказа у ком говорник експлицитно квалификује своју опредељеност према истинитости пропозиције коју изражава реченицом коју изговара, било да је његова квалификација експлицитна у вербалној компоненти [...] или у прозодијској или паралингвистичкој компоненти, јесте епистемички модал или модализовани исказ.“

Халидеј (Halliday, 1985) поставља нови оквир за епистемичку модалност у облику интерперсоналне метафоре (*interpersonal metaphor*) која заједно са идеационом метафором (*ideational metaphor*) конституише два типа граматичке метафоре (*grammatical metaphor*). Интерперсонална метафора подразумева два типа метафора (*metaphors of mood and modality*) и чини спрегу између дискурсне семантике и лексикограматике, док идеациона метафора подразумева искуствену и логичку (*experiential and logical metaphors*).

Такође, Халидеј (Halliday, 1985: 333) идентификује „конгруентне и неконгруентне односно метафоричке модусе“ иако сматра да није увек могуће метафорички представити модалност. Дакле, епистемичка модалност као појам пре свега карактерише став аутора према представљеном знању, али и различите степене ауторове опредељености према пропозиционом садржају. Халидејева комплексна теорија модалности која се посматра са три аспекта може се илустративно приказати као на слици 1.

Слика 1: Шематски приказ аспектуалне модалности према Халидеју (Halliday, 1985:335)

Према овој класификацији (видети Сliku 1) маркери оградивања припадају поткатогији модализација. У оквиру аспекта вредности изражавају ниску и средњу вредност, а по питању оријентације имају субјективну оријентацију. Маркери истицања у оквиру ове класификације припадају поткатогији модулација, њихов аспект вредности је висок, а оријентација субјективна.

Епистемичка модалност или увереност тиче се лингвистичких израза процењивања вероватноће да одређена хипотетичка стања јесу, трају или ће тек бити потврђена као истинита (Nuyts, 2001). При томе постоје лингвистичка средства или маркери који доприносе да аутори боље разумеју да ли се и у којој мери може појачати веродостојност појединачне пропозиције и да ли информација односно пропозициони садржај потиче из примарног извора или не.

У прагматици као и у анализи дискурса налазимо велики број радова на тему епистемичке модалности (Coates, 1987; Nuyts, 2001); начина (Palmer, 2001); евиденцијалности и евиденцијала (Mushin, 2001); изражавања сумње и сигурности (Holmes, 1982; Hoуe, 1997) и оградивања (Hyland, 1996a, 1996b, 1998b; Lakoff, 1972). Међутим, тешко је идентификовати исказе који експлицитно изражавају сигурност на једном крају континуума или сумњу на другом крају, или пак проценити епистемичке нијансе значења које се налазе између наведених крајева континуума.

Слика 2: Континуум сигурност-сумња

Непостојање адекватне градације за исказе сигурности или сумње може бити последица комплексности епистемичких интерпретација у различитим прагматичким контекстима или последица разноврсности лингвистичких израза у енглеском језику који се могу експлицитно квалификовати као тврдња. Такође, немогуће је лако идентификовати ове раздвојене категорије на оси континуума. Са друге стране, када је реч о пропозиционом садржају, који посматрамо у ситуацији у којој задовољава потребу читаоца за траженом информацијом, чињеница је да пропозициони садржај неће увек и неминовно провести читаоца кривудавом стазом „од несигурности до знања“, неће увек понудити готову кохерентну идеју која тренутно задобија поверење читаоца, а неће успети ни попунити „когнитивни јаз“ код читаоца. На основу оваквог дефинисања улоге пропозиционог садржаја, поставља се и ново питање да ли постоји још неки облик несигурности који је кодиран у самом пропозиционом садржају и који се као такав преноси на читаоца у процесу читања. Према Јун и Најлен (Yoon–Nilan, 1999) интеракцију читалаца, односно читалаца као „трагача за информацијама“ како их они називају, са текстовима треба заправо посматрати као комуникацију између људи, односно комуникацију на релацији аутори текста - читаоци. У суштини, коначан исход ове комуникације јесте размена знања без обзира на типове текстова, пошто је „фокус померен са текста на идеје аутора текста“ (Rubin, 2010:534).

Са прагматичког аспекта постоји дилема да ли маркере епистемичке модалности треба поређати дуж континуума или у посебне категорије. У светлу тих дискусија издвајају се три тачке на континууму резервисане за маркере епистемичке модалности СИГУРНОСТ, ВЕРОВАТНОЋА и МОГУЋНОСТ (Hoare, 1997; 2005). Према Холмсу (Holmes, 1982; 1984) постоји скала поузданости тврдњи, а према тој скали аутори тврде СА СИГУРНОШЋУ (*inevitably*) да је пропозиција тачна или нетачна - или да је ВЕРОВАТНО (*I doubt*) тачна или нетачна или МОГУЋЕ (*they might*)

да је тачна или нетачна. Поменути моделима Рубин и др. (Rubin–Kando, & Liddy, 2004; 2005) додају две примарне димензије на супротне крајеве континуума: АПСОЛУТНА СИГУРНОСТ (уверење у које се не сумња) и НЕСИГУРНОСТ (оклевање или недостатак јасног става или знања). У оквиру средњих димензија додате су: ВИСОКА СИГУРНОСТ (висока вероватноћа), СРЕДЊА СИГУРНОСТ (просечна вероватноћа) и НИСКА СИГУРНОСТ (удаљена могућност).

Слика 3: Континуум примарне димензије према Рубин (Rubin, 2010:536)

Могуће је повући паралелу између модела примарне димензије на Слици 3 са концептом опредељености и неопредељености (*commitment and detachment*) који проналазимо код бројних аутора (Grabe–Kaplan, 1997; Vassileva, 2001, Akbas, 2014). Према Грејб и Кеплан (Grabe–Kaplan, 1997) ова два концепта су уско повезана и веома их је тешко одвојено посматрати. Опредељеност аутора према садржају пропозиције огледа се у ауторовом сигнализирању уверености у ауторитет и исказивању вишег степена сигурности према истинитости исказа. Такође, опредељеност аутора може се посматрати и као појачавање истинитости исказа уз помоћ лингвистичких средстава, односно маркера истицања (*boosters*). Неопредељеност аутора према садржају пропозиције огледа се у ауторовом уздржавању од опредељивања тако да се изванредан степен сумње или оклевања може укључити у представљање пропозиционог садржаја. Дакле, избегава се презентовање дефинитивних тврдњи како би се оставио простор читаоцима за алтернативно разматрање. У овом случају лингвистичка средства која се могу употребити за изражавање степена неопредељености јесу маркери оградавања (*hedges*).

Карактеристика енглеског и српског језика јесу граматички маркери којима се експлицитно изражава процена истинитости пропозиције, односно степена говорникове опредељености или става према истинитости исказа што и јесте

дефиниција епистемичке модалности (Halliday, 1985; Huddleston, 2002). Ова дефиниција епистемичке модалности почива на општим принципима семантичке промене (Traugott–Dashner, 2002), а епистемичка значења се тичу ауторових субјективних ставова и уверења према пропозицији при чему се наглашава прагматичка природа модалности као маркера интерсубјективности која укључује аутора и читаоца (интесубјективност) при одређивању семантичког и прагматичког значења (Traugott, 1989: 31).

У овој докторској дисертацији нећемо се детаљно бавити модалношћу као комплексном лингвистичком категоријом, али можемо уочити блиску повезаност модалности са маркерима ограђивања и маркерима истицања. Такође, треба нагласити да су изрази епистемичке модалности повезани са маркерима ограђивања и истицања, али их не треба посматрати као синонине. Као маркере истицања и маркере ограђивања проналазимо: епистемичке модалне глаголе, епистемичке лексичке глаголе, прилоге, придеве и именице.

У наредном одељку биће ближе представљен појам метадискурса.

2.3 Метадискурс

Када помињемо теоријски оквир за дискурсне маркере ограђивања и истицања неопходно је дотаћи се и појма метадискурса. Прва употреба термина приписује се Харису (Harris, 1959) који га дефинише као „писање о тексту који настаје, а не писање о теми“ (Swales, 1990:188). Појам метадискурса у писаном академском дискурсу присутан је у проучавањима у примењеној лингвистици већ четрдесет година, тачније од почетка осамдесетих година прошлог века (Vande Kopple, 1985; Crismore–Vande Kopple, 1988; Crismore, 1989; Crismore–Markkanen, & Steffensen, 1993; Mauranen, 1993; Nyland, 1998; 2005a; Ädel, 2006). Од тада се метадискурс проучава са различитих аспеката, али још увек није постигнута сагласност око дефинисања појма. Наиме постоји читав низ дефиниција, теорија и таксономија метадискурса, а под појмом метадискурса подразумева се мноштво језичких феномена за које је метадискурс хипероним, односно суперординирани појам. Постојеће теорије можемо класификовати и на основу три кључна критеријума: обим, функција и став према

пропозицији. Према обиму теорије делимо их на уске и широке које зависе углавном од обима језичких средстава која сматрају метадискурским. За истраживања у пољу метадискурса можемо рећи да су подељена на две струје: једна струја прати ужу дефиницију (рефлексивни модел), а друга прати ширу дефиницију (интегративни или интерактивни модел) (Maunanen, 1993). Разлике у ова два приступа проучавању могу се повезати са општепознатом теоријом системске функционалне граматике коју је представио Халидеј (Halliday, 1978). Већина постојећих модела метадискурса следи Халидејеву класификацију (Halliday, 1994) системског функционалног концепта језика према три његове главне функције: интерперсоналну (употреба језика с циљем укључивања у интеракцију и изражавања евалуације или личних осећања), текстуалну (употреба језика ради организације текста) и идеациону (односи се на пропозициони садржај). Метадискурс испуњава или интерперсоналну или текстуалну функцију, али не и идеациону. Текстуална функција је оријентисана према искуственом или интерперсоналном, пропозиционом или интеракционом значењу тако да ауторима дозвољава продукцију текста који има смисла у оквиру контекста.

Унутар рефлексивног модела метадискурса, рефлексивност у језику је наглашена и сматра се полазном тачком проучавања. Са друге стране, интерактивни модел не подразумева рефлексивност као полазну основу, него користи концепт метадискурса за описивање интеракције и то интеракције између аутора и читаоца у писаном дискурсу.

Присталице ширег приступа проучавању метадискурса посматрају га кроз његове интерперсоналне и текстуалне функције. Дакле, из перспективе аутора, метадискурским елементима сматрају се елементи који омогућавају аутору да исказе став или да коментарише текст у настајању као и сам садржај пропозиције. Шири приступ метадискурсу подразумева и став аутора према пропозиционом садржају те стога обухвата и маркере истицања и маркере ограђивања. Постоји веома запажен број заговорника овог теоријског оквира, а међу њима се могу издвојити: Ванде Копле, Кримор и др., Марканен и др. и Хајланд (Vande Kopple, 1985; Crismore et al., 1993; Nyland, 1998; 2004). Поменућемо посебно Ванде Копла (Vande Kopple, 1985) и његову познату поделу метадискурса на две категорије: текстуалну и интерперсоналну у оквиру које се налазе маркери валидности који укључују маркере ограђивања и маркере истицања. Кримор и сарадници (Crismore et al, 1993: 39) наглашавају да је

метадискурс оријентисан према читаоцу те га дефинишу као инструкције које писац даје читаоцу „како читалац треба да чита, реагује на написани текст и процењује шта је написано о теми“.

Хајланд (Hyland, 2005a) као најпознатији заговорник ширег приступа метадискурсу касније дефинише метадискурс као покушај аутора или говорника да усмерава читаочеву перцепцију текста.

“Метадискурс је заједнички термин за изразе само-рефлективности који се користе како би се исказала интеракцијска значења у тексту, помогло аутору (или говорнику) да изрази гледиште и укључи читаоце као чланове одређене заједнице.”¹ (Hyland, 2005a: 37).

Хајланд (Hyland, 2005a) такође сматра да је метадискурс у потпуности заснован на интерперсоналности, односно „сав метадискурс је интерперсоналан пошто узима у обзир знање читаоца, његова претходна искуства са текстовима и потребе приликом процеса обраде текста, те снабдева ауторе читавим арсеналом реторичких средстава како би се то све постигло“ (Hyland, 2010:130). Класификација метадискурса према Хајланду (Hyland, 2005a) ограничена је на две категорије: интерактивни и интеракцијски метадискурс, при чему се интерактивна димензија „тиче ауторове свесности о аудиторијуму и начина на које покушава представити своја потенцијална знања, интересовања, реторичка очекивања и способност продукције“ док се интеракцијска димензија „тиче начина на који аутори реализују интеракцију путем наметања мишљења или коментара на поруке које преносе“ (Hyland, 2005a:49). Категорија интеракцијског метадискурса у себи садржи маркере ограђивања (*hedges*) и маркере истицања (*boosters*).

Ужи приступ (или неинтегративни приступ) дефинисању метадискурса често се назива и метатекстом (Markkanen et al., 1993). Метатекст је текст о самом тексту, а овај појам обухвата само елементе дискурса који се односе на текст, организацију текста и на читаоца тог текста. Халидеј (Halliday, 1973) сматра да метадискурс испуњава како текстуалну тако и интерперсоналну функцију језика, при чему као дефиницију текстуалне функције наводи да је то функција која „омогућава стварање текста“,

---

¹ “Metadiscourse is a cover term for self-reflective expressions used to negotiate interactional meanings in a text, assisting the writer [or speaker] to express a viewpoint and engage with readers as members of a particular community.”

односно да је „то компонента која омогућава говорнику да организује оно што говори на начин да то има смисао у оквиру контекста и да испуњава функцију преношења поруке“ (Halliday, 1973: 6). Даље, Халидеј тврди да интерперсонална функција укључује „све што се може разумети као израз наше властите личности или личних осећања с једне стране, а са друге стране и облик друштвене интеракције и размене са другим учесницима у комуникацијској ситуацији“ (Halliday, 1973: 6). Метатекст, дакле, омогућава аутору да себе представи у тексту на два начина. Први начин јесте организација оног о чему се говори што је уједно и текстуална функција, а други начин је изражавање личних осећања и ставова, Према томе, фокус уочавамо, као и у класификацији језичких функција према Халидеју (Halliday, 1978) на „доминантној текстуалној функцији“ (Ädel, 2006:168). Овакав приступ проучавању метадискурса је рестриктиван, али садржи и елементе односа на релацији аутор-читалац, мада је увек строго оријентисан ка аутору и читаоцу датог текста. Дакле, на овај начин представљена је „свест о употреби језика *per se* у неком актуелном тексту и о актуелном аутору и читаоцу истог“ (Ädel, 2006: 216). Код Мауранен (Mauranen, 1993, 2010) проналазимо разлику између метадискурса који је дефинисала као дискурс о дискурсу и дискурсне рефлексивности коју посматра као коментар на текст или објашњење текста. Објашњење помаже аутору да „читаоца оријентише према перспективи аутора текста“ што ће допринети да дискурс буде експлицитан, прецизан и стратешки усмерен (Mauranen, 1993: 164-165).

Према Ванде Коплу (1985: 83) овај концепт нејасно је дефинисан као лингвистички материјал у тексту који ништа не додаје пропозиционом садржају него само сигнализира присуство аутора. Постоје још неке студије које су се бавиле метатекстом (Crismore et al., 1993), али су свакако многобројније студије које су проучавале исти лингвистички и текстуални материјал, мада су користиле различиту терминологију као у следећим примерима:

- Маневар/гамбит (енглески: *gambits*) (Keller, 1979);
- Метаговор (енглески: *metatalk*) (Schiffrin, 1980);
- Метатекст (енглески: *metatext*) (Enkvist, 1978);
- Сигнални/нетематски материјал (енглески: *signalling/non-topical material*) (Meyer, 1975; Lautamatti, 1978);
- Експлицитни сигнали (енглески: *explicit signalling*) (Hyde, 1990);

- Дискурсни сигнали/маркери (енглески: *discourse signals*; шпански: *marcadores del discurso*) (Portol, 1993).

У светлу бројних неслагања око ужег и ширег приступа дефиницији метадискурса вратићемо се поново Хајланду који сматра да је метадискурс заправо „веома погодан начин да се сагледа писање (и говор) као друштвени и комуникативни феномен односа између аутора и читаоца (Hyland, 2010: 127). Такође, значајно је осврнути се и на ставове Едел (Ädel, 2006:179) која пореди метатекстуалност (метадискурс у ужем смислу) и интертекстуалност² (изрази који се односе на друге текстове и по дефиницији нису метадискурс).

Интерперсонална функција метадискурса јесте веома значајна за дизајн текста, његову анализу и интерпретацију у оквиру научне заједнице. Пре свега, на ово истраживање може се применити шири приступ дефиницији метадискурса пошто он покрива карактеристике маркера истицања и маркера ограђивања као полифункционалних феномена. Једна од значајних карактеристика маркера истицања и маркера ограђивања јесте интерперсоналност која има кључну улогу у преношењу значења у оквиру академског писаног дискурса. Такође, у ширем приступу метадискурсу фокус је посебно усмерен на читаоца као примаоца текста.

Могли бисмо закључити, према Хајланду (Hyland, 2010), да се под појмом метадискурс подразумевају сва језичка средства која „текст повезују са контекстом и која нам уједно помажу да уочимо начин на који аутори повезују, организују и интерпретирају материјал како би био пријемчивији читаоцу како би се узели у обзир разумевање и вредности одређене дискурсне заједнице“ (Hyland, 2010:128). Овакав интерперсонални модел метадискурса чини синтезу досадашњих концепата и

---

²Кристева је теорију интертекстуалности засновала комбинујући теорије Бахтина и Сосира. У свом раду углавном се бави начинима настајања текстова из постојећег дискурса. Сматра да аутори своје текстове не креирају из главе, него су ти текстови компилација текстова који већ постоје. Тако један текст постаје „пермутација текстова, интертекстуалност у сфери датог текста“ (Kristeva, 1980:36). Ако текстове посматрамо из перспективе читаоца, онда су ауторске тврдње сегмент који се не може одвојити од аутора и ту се огледа експлицитна интертекстуалност која је потребна да би се пропозициони садржај организовао као кохерентан и прихватљив у оквиру заједнице. Цитати су такође део реторичког материјала у оквирима интертекстуалности који аутори користе како би осигурали позицију у оквиру истраживачких кругова.

таксономија метадискурса уз неопходне модификације. Хајландова категоризација се састоји од две главне категорије метадискурских елемената: интерактивних и интеракцијских. Интерактивни воде читаоца кроз текст, а интеракцијски отварају простор за дискусију о тексту. Интеракцијски елементи су предмет овог истраживања и о њима ће бити више речи у наредним поглављима.

У овом контексту свакако треба поменути и однос метадискурса и пропозиције о којем ће бити више речи у наредном одељку.

2.4 Пропозиција и метадискурс

Пре свега треба дефинисати појам пропозиције који вуче корене из филозофије. У лингвистици појам пропозиције можемо дефинисати према неколико критеријума које наводи Лајонс (Lyons, 1995) и то:

- Пропозиција је тачна или нетачна
- Пропозиција може бити позната, може се веровати или сумњати у њу
- Пропозиција може бити потврђена, одбачена или доведена у питање
- Пропозиција се може сматрати константном у преводу са једног језика на други (Lyons, 1995:141)

Однос метадискурса и пропозиције може да се сведе на два питања:

1. Да ли метадискурс доприноси садржају пропозиције?
2. Како метадискурс доприноси садржају пропозиције?

Ако погледамо предложене услове за дефинисање пропозиције јасно је да многи метадискурсни елементи (укључујући маркере ограђивања и маркере истицања) могу испунити наведени први услов према Лајонсу (Lyons, 1995), иако их традиционално многи аутори сматрају непропозиционим садржајем (Vande Kopple, 1985, Mauranen, 1993, Crompton, 1997).

Дефиниција пропозиције према Халидеју (Halliday, 1994: 70) гласи: “[пропозиција] постаје нешто што може да се потврди или оповргне, нешто у шта може

да се сумња, чему се противречи, на чему се инсистира, нешто што се прихвата с резервом, квалификује, ублажава, за чим се жали, итд.“ Према мишљењу великог броја аутора сви типови метадискурса функционишу на нивоу који је различит од примарног дискурса и „не проширују пропозициону информацију у тексту“ (Vande Kopple, 1985:85)

Код Мауранен (Maaranen, 1993) и Едел (Ädel, 2006) проналазимо другачије ставове према односу метадискурса и пропозиције. Обе ауторке позивају се на Јакобсонов модел језичких функција³, проучавању метадискурса приступају као дискурсном, а не семантичком феномену те предлажу нову карактеризацију метадискурса који је „најчешће различит од теме“. Мауранен (Maaranen, 1993) сматра да су метадискурсни елементи једнако важни као и пропозициони садржај и тврди „да метадискурсни елементи имају садржај, преносе информацију, а повремено могу бити важнији за комуникацију од тематског садржаја“ (Maaranen 1993: 147). Још једна ауторка се бави метадискурсом са семантичког и прагматичког аспекта и наводи да са семантичког аспекта „метадискурс може допринети пропозиционом садржају“ (Ifantidou, 2005:1325). Ифантиду (Ifantidou, 2005), ослањајући се углавном на теорију релевантности,⁴ и сматра да „није очигледно као што се до сада сматрало да су сви типови лингвистичког метадискурса по својој природи непропозициони“ (Ifantidou, 2005:1335). Иста ауторка сматра да у Грајсовим приступима прагматици није детаљно сагледана улога контекста у комуникацији те поставља питање на који начин се из огромног обима претпоставки које стоје на располагању можемо ограничити само на оне које су предвиђене (Ifantidou, 2001).

---

³ Јакобсон у свом моделу функције језика разликује шест елемената, или фактора у комуникацији: (1) *контекст*, (2) *пошиљалац поруке*, (3) *прималац поруке*, (4) *контакт*, (5) *код* и (6) *порука*. Поруку шаље *пошиљалац примаоцу*: *порука* се не може разумети ван *контекста*. *Код* треба да буде у потпуности делимично заједнички или за пошиљалоца и примаоца. *Контакт* који је физички канал или конекција између пошиљалоца и примаоца, а неопходан је обојици за почетак и наставак комуникације.

⁴Теорија релевантности у областима прагматике и семантике јесте принцип према коме комуникациони процес осим кодирања, преношења и декодирања порука укључује контекст и закључке, као и једне од основних Грајсових тврдњи – изражавање и препознавање намера (као обележје људске комуникације). Други назив је принцип релевантности, а развили су га осамдесетих година XX века Вилсонова и Спербер (Wilson–Sperber, 2004)

2.5 Концепт ауторског става и евалуације

У одељку 2.2. овог поглавља дефинисали смо епистемичку модалност на основу појма одређености/неодређености према статусу пропозиције у смислу истинитости или поузданости пропозиционог садржаја. У литератури на енглеском језику проналазимо обиље термина који имају различите преводне еквиваленте у српском језику, мада се њихово основно значење може поистоветити са значењем става, становишта, гледишта, перспективе, позиције, одређења, или процене: „stance“ (Biber–Johansson–Leech–Conrad, & Finegan, 1999), „attitude“ (Halliday, 1994), „perspective“ (Simpson, 2003; Reilly–Zamora, & McGivern, 2005), „evaluation“ (Hunston–Thompson, 2000), „epistemic stance“ (Biber–Finegan, 1989), „commitment“ (Caffi, 2013), „mitigation“ (Martin–Martin, 2008), „intensification“ (González, 2015), „involvement, hedging“ (Hyland, 1998, 2005b), „affect“ (Martin–White, 2005), „vagueness in language“ (Cutting, 2007). Терминолошки спектар концепта става чини се неисцрпним, наведени примери су само део методолошког приступа појму става. Повремено, управо због обимности терминолошког спектра наилазимо и на функционална преклапања, на примеру модалности и евиденцијалности (Cornillie, 2009), пошто се према неким ауторима евиденцијали односе на епистемичку валидност повезану са реализацијом догађаја. Појмом евиденцијалности се нећемо детаљније бавити у овом раду.

Појам става, становишта, гледишта, перспективе, позиције или процене у литератури се може дефинисати на следећи начине:

- став препознајемо као израз „личних осећања, становишта, вредносних процена или провера“ говорника односно аутора (Biber et al., 1999: 966).
- став посматрамо као „димензију становишта која укључује карактеристике које се односе на начине како аутори представљају и преносе своје судове, мишљења и одређеност [...] те на овај начин дају лични печат ауторитета у аргументима или иступају из аргументације и маскирају своју укљученост“ (Hyland, 2005a: 176).

- став је уопштено „повезан са лингвистичким методама при чему учесници у интеракцији креирају и сигнализирају однос према пропозицији и према аудиторијуму ком је садржај пропозиције намењен” (Johnstone, 2009: 30– 31).
- став представља и „ауторов идентитет као његово изражавање позиције, осећања или судова“ (Dzung Pho, 2013: 3).

Постоји заједнички аспект дефиниција става који се огледа у евалуацијској димензији. Евалуацију као термин идентичан ставу помиње неколико аутора од којих издвајамо дефиницију евалуације према Ханстон и Томпсон (Hunston–Thompson, 2000). Аутори дефинишу појам евалуације као „шири појам за изражавање говорникове или пишчеве позиције или става, гледишта или осећања према целинама или пропозицији о којој је реч. Тај став може бити повезан са сигурношћу, обавезом, оправданошћу, пожељношћу или било којим другим скупом вредности. Када је то потребно, модалност сматрамо поткатегијом евалуације“ (Hunston–Thompson 2000: 5).

Овде ћемо размотрити још неке лингвистичке концепте који се могу подвести под хипероним став и хипероним евалуација. Оба појма тичу се друштвених вредности односно друштвене интеракције (Biber et al. 1999; Du Bois, 2007; Johnstone, 2009) при чему неки аутори обрађају посебну пажњу на самопромоцију и позиционирање у оквиру академске заједнице којој припадају (Hyland, 2005a; Dzung Pho, 2013).

Овде уочавамо повезаност са епистемичком модалношћу, односно интерперсоналном функцијом изражавања става аутора који је уједно и саставни део интеракције, наиме, односом аутора према садржају пропозиције који је индивидуално и социјално условљен као и односом аутора према аудиторијуму, односно читаоцу. Комбиновање личног и друштвеног аспекта (академска заједница, ужа заједница научне области којој аутор припада) условљености јесте кључна компонента сваке тврдње, односно исказа и суштински представља говорников став (Reilly et al. 2005: 186). Савремене студије дискурса истичу повезаност појмова става и евалуације. Ако евалуацију дефинишемо као ауторову перспективу пропозиције уз уважавање свих фактора комуникативног догађаја, можемо закључити да појам става садржи и однос аутора према примаоцу пропозиционог садржаја, а тај однос неминовно је социјално и индивидуално условљен, пошто аутор тим ставом представља и свој идентитет који ће

имати утицај и на читаоца у смислу разумевања пропозиције, односно успостављању дијалога са читаоцем који може да исказане ставове прихвати, одбаци или се тим ставовима супротстави. У овом контексту Хајланд (Hyland, 2005a) је термилошки поткрепио интерперсонални вид интеракције која је друштвено условљена при чему је користио два термина: став (енг. *estance*) и ангажованост (енг. *engagement*). Термином став аутор лично представља кроз своје мишљење, уверење или суд о нечему, а термином ангажованост аутор заправо исказује свој однос са читаоцем, који не подразумева само присуство читаоца него и његово учешће у комуникацији кроз тај отворени дијалог у ком се уважава читалац који има своје мишљење, уверење или суд, а који не морају бити неминовно подударни са ауторовим мишљењем, уверењем или судом. Такође, код Хајланда (*ibid.*), региструјемо и трећи појам става (енг. *attitude*) у ужем смислу који је исказан према некој целини, пропозицији или саговорнику, што опет залази у сферу функционалних преклапања. Ако се вратимо ширем појму става, код Хајланда (Hyland, 2005a: 178) такође проналазимо функционална преклапања, пошто под појмом става подразумева евиденцијалност, афект и присуство. Евиденцијалност се изједначава са ауторовом опредељеношћу према истинитости исказа и њеним утицајем на читаоца. Афект је индивидуални, а у овом контексту и професионални, став према пропозиционом садржају, а подразумева емоције, перспективе и уверења аутора. Присуство аутора представља степен ауторове пројекције у дискурсу.

Формална језичка средства којима се овако дефинисан шири појам става реализује јесу: епистемички модални маркери који са прагматичког становишта имају ефекат ограђивања (енг. *hedges*), односно испољавају делимичну неопредељеност, ауторово уздржавање од потпуне опредељености ка истинитости/поузданости пропозиције; епистемички модални маркери који истичу поузданост (енг. *boosters*) пропозиције, односно увереност у истинитост/поузданост пропозиције те виши степен ангажовања у комуникацији (Hyland, 2005a: 175).

У одељку који следи биће више речи о маркерима ограђивања и истицања са аспекта евалуације.

2.6 Маркери ограђивања и истицања кроз призму евалуације

У литератури проналазимо појам евалуацијски изрази (Matešić–Memišević, 2016) који изражавају субјективан став аутора у научном дискурсу, односно његову процену садржаја пропозиције. Ауторов субјективни став није експлицитно присутан, али се имплицитно детектује кроз конверзационе и конвенционалне импликатуре⁵. У зависности од непосредне дискурсне функције, евалуацијски изрази могу изражавати следеће:

- ауторову процену потребе, неопходности или вероватноће пропозиционог садржаја (изрази/маркери епистемичке модалности),
- ауторову потребу и опрез како би се оставио простор читаоцу за преиспитивање изнесених тврдњи или информација (изрази/маркери ограђивања),
- ауторову потребу да се истакне значај информација или тврдњи и сигнализира читаоцу начин интерпретације (изрази/маркери истицања).

Наиме, овде се ради о маркерима ограђивања и истицања (енг. *hedges* и *boosters*) (Hyland, 2005a) као изразима епистемичког става којим се преноси знање, информација, тврдња или други пропозициони садржај на основу закључивања аутора о том садржају (Mushin, 2001). У формалном смислу, ако посматрамо енглески и српски језик можемо уочити појаву подударних евалуацијских изрази у одређеним синтаксичким обрасцима/кластерима, где, на пример, испред одређених глагола извештавања стоји придев или модални глагол уз лексички глагол. Оваквим изразима често се указује на неопходност, значај и потребу да се пажљиво уочи садржај пропозиције, да се пренесена информација сагледа на одређени начин. Према томе, евалуацијски изрази користе се као средство „навигације“, како би се читалац усмеравао кроз дискурс с циљем да се предочене аргументације прихвате као валидне и уверљиве. Детаљнији контрастивни приказ најфреквентнијих евалуацијских изрази у оба претраживана корпуса биће дат у поглављу које се бави анализом корпуса.

⁵ Импликатура од глагола имплицовати како би се овај пар разликовао од нетерминолошког пара „импликација“ и „имплицирати“ (Prčić, 2010: 409).

3 ТЕОРИЈСКЕ ПОСТАВКЕ

У овом поглављу биће описан концепт маркера ограђивања и маркера истицања у академском дискурсу као и значајније досадашње студије које су се бавиле овим концептом. Најзначајније теорије повезане са предметом проучавања у овом раду биће такође наведене.

3.1 Преглед литературе

Постоје различити приступи типологији маркера ограђивања и истицања који се заснивају на формалним, лексичко-граматичким и функционалним критеријима или пак заступају еклектички приступ (на пример: Prince–Frader, & Bosk, 1982, Salager–Meyer, 1994, Clemen, 1997, Maunanen, 1997).

Дискурсним маркерима сматрају се лингвистичка средства која обезбеђују информацију на нивоу дискурса, а не на нивоу реченице (Matras, 1997), супротно традиционалним оквирима који ограничавају разумевање на ниво реченице (De Beaugrande, 1994; Halliday, 1993/2004). Писани дискурс као и говорни има своју структуру која га дефинише. Да би се постигао комуникативни моменат у писаном дискурсу, потребно је да сваки кохерентан и кохезиван текст има своју структуру која сегменте текста увезује у целину па се текст тако и посматра (Halliday–Hasan, 1985). На овај начин текст постаје скуп језичких елемената који се линеарно продукују и примају. Ово указује на чињеницу да се сваки аутор суочава са проблемом како да организује и представи своју нелинеарну поруку у разумљивом линеарном облику. Текст прати хијерархију садржаја и сваки део нове поруке заузима своје место у оквиру комплексно повезане структуре (Callow, 1998). Дакле, текст је комуникативни догађај између аутора и читаоца, а његова структура динамична и интерактивно продукована и процесуирана (De Beaugrande–Dressler, 1981; Halliday–Hasan, 1985). У том смислу писани дискурс настаје у динамичком процесу за који се може рећи да је интенционалан и инференцијалан, па Хои (Ноеу, 2001) сматра да улога читаоца у дискурсу никако не може бити пасивна. Према томе, у питању није само интеракција на релацији аутор-читалац. Хои (Ноеу, 2001) сматра да постоје четири учесника у комуникационом догађају (*communicative event*), а то су: аутор (појединац, група или

организација), писац (особа која продукује текст), публика („идеални“ читалац ком се писац обраћа) и читалац (стварни читалац који не мора неминовно да буде подударан са замишљеним „идеалним“ читаоцем). На примеру научне монографије, објаснићемо учеснике у комуникационом догађају. Прво, аутор научне монографије може да буде једна особа или више особа од којих су све особе непосредни учесници у процесу истраживања, али само један од њих има значајнију улогу и сматрамо га првим аутором. Друго, актуелни писац научне монографије није само један од наведених аутора, него су сви аутори допринели настанку научне монографије. Треће, публику или аудиторијум у овом случају чине научници, експерти који се баве истом или сличном тематиком у оквиру научне дисциплине којој научна монографија тематски припада. То би била „идеална“ публика која у овом случају може да се преклапа и са стварним читаоцима, мада стварни читаоци могу да буду и студенти студијских програма који су тематски повезани са садржајем научне монографије. У оваквој испреплетеној мрежи запажамо да су интеракције у процесу комуникације веома комплексне, а све улоге у том процесу важне и активне. Писци употребљавају одређене сигнале у тексту који имају за циљ да оријентишу читаоца у интерпретацији текста. Аутори изражавају мишљење и намере, а читаоци препознају интенције аутора (Schiffirin, 2001). Сходно томе, аутори не преносе само садржај пропозиције, него представљају пропозициони контекст који има смисао и који испуњава намере аутора. Сваки сегмент текста носи прагматичну информацију која сигнализира ауторове комуникационе интенције и доприноси постизању целокупне сврхе дискурса (Fraser, 1990). Ако имамо на уму да је главни критериј при продукцији текстова да се постигне успешна комуникација са читаоцима, која је уједно и циљ аутора, онда је лако закључити да су интенције аутора кључне у формирању структуре текста (Grosz–Sidner, 1986). На овај начин, читалац ће добити адекватан приступ значењу које је аутор у процесу стварања текста заиста и имао намеру да пренесе читаоцу.

Начин на који ће читалац запазити релације између појединих сегмената текста значајно је повезан са ауторским намерама приликом продукције текста. Да би успешно пренео поруку, аутор изналази разне начине како би своје интенције у тексту представио као препознатљиве, јасне и доступне читаоцу на основу закључивања и на основу претходних искустава у читању сличних жанрова.

У овом смислу дискурсни маркери служе као средство које доприноси разумевању интенције аутора у тексту (Kroon, 1997). Аутори користе дискурсне маркере као средства сигнализације која усмеравају према читаоцу, али и као утицај аутора на читаочево разумевање написаног садржаја. Заузврат, читалац ће користити лингвистичке изразе у облику дискурсних маркера као постулате који ће га водити ка разумевању ауторових циљева и намера.

Маркери оградавања (*hedges*) и маркери истицања (*boosters*) у академском дискурсу омогућавају ауторима да у тексту разграниче чињенице од мишљења, вреднују ставове других аутора и пренесу различите нивое опредељености према властитим тврдњама (Hyland, 1998a, 2004). Уз то, ови маркери могу се посматрати и као реализација комуникативних стратегија које имају за циљ да увере читаоца да се сложи са тврдњама и мишљењем које представља аутор у академском дискурсу. Истовремено се исказује солидарност, колегијалност и поштовање према члановима дискурсне заједнице одређене научне дисциплине (Hyland, 1998a; 2002). Када посматрамо концептуални оквир маркера оградавања и истицања уочавамо да он представља модификацију ауторовог става према садржају пропозиције те се на тај начин модификује однос између садржаја пропозиције и аутора тако што се додаје или ауторова несигурност или увереност (неопредељеност или опредељеност) у садржај пропозиције.

Маркери оградавања и маркери истицања припадају интеракцијским стратегијама које се користе као средство у појачавању или редуковању снаге пропозиционог исказа. Постоје бројни међусобно различити приступи категоризацији маркера оградавања и истицања. У овом проучавању фокусираћемо се на два теоријска оквира како бисмо сачинили модификован засебан теоријски оквир прилагођен истраживању маркера оградавања и истицања у научним монографијама на енглеском и српском језику.

Први теоријски оквир је Хајландова таксономија метадискурсних маркера (Hyland, 2004). Хајландова таксономија (Hyland, 2005) састоји се од две категорије: интерактивне и интеракцијске. Интерактивни маркери су повезани са организацијом текста и о њима овде неће бити речи. Насупрот њима, интеракцијски маркери „укључују читаоца и остављају му отворену могућност да да свој допринос дискурсу

тако што га упућују на перспективу аутора како према садржају пропозиције тако и према самом читаоцу“ (Hyland, 2004:52). Хајландова таксономија (Табела 1) употребљена је у великом броју савремених истраживања и сматра се јасном, једноставном и свеобухватном. У овом истраживању фокусираћемо се само на интеракцијски тип маркера, односно на два његова подтипа: маркере оградивања и маркере истицања. За разлику од интерактивних дискурсних маркера који имају за циљ да воде читаоца кроз текст уз помоћ лингвистичких знакова, интеракцијски маркери исказују мишљење аутора/писаца и њихов однос и интеракцију са читаоцима (Gillaerts–Van de Velde, 2010). Интеракцијски дискурс је евидентно интерперсоналан и директнији, посебно маркери оградивања и истицања које сматрамо средствима исказивања степена опредељености и неопредељености у писаним текстовима (Vassileva, 2001).

Табела 1: Модел Хајландове (Hyland, 2003) типологије интеракцијских маркера у академском дискурсу

категорија	функција	примери
интеракцијски тип	укључују читаоца у текст	лингвистички ресурси
маркери оградивања <i>hedges</i>	опредељеност ка садржају пропозиције са задршком и опција дијалога	<i>might; perhaps; possible</i>
маркери истицања <i>boosters</i>	наглашавање уверености у садржај пропозиције и затворена дијалогска опција	<i>in fact; definitely; it is clear that</i>
маркери става	изражавање става аутора према пропозицији	<i>unfortunately; I agree; surprisingly</i>
ауторско „ја“ или „ми“	експлицитно помињање аутора	<i>I; we; my; me; our</i>
маркери ангажовања	експлицитно грађење односа са читаоцима	<i>consider; note; you can see that</i>

Категоризација интеракцијског типа метадискурсних маркера чија функција се огледа у укључивању читаоца у текст представљена је у табели 1. У оквиру ове категоризације препознајемо пет типова маркера међу којим се поред маркера ангажовања, маркера става и употребе ауторског „ја“ односно „ми“ уочавају маркери оградивања и маркери истицања. Маркери оградивања према овој типологији отварају опцију дијалога са читаоцем и исказују извесну задршку опредељености ка садржају

пропозиције. Сад друге стране маркере истицања карактерише функција наглашавања уверености у садржај пропозиције, а опција дијалога је затворена.

Хајланд (Hyland, 2004) у каснијој студији даје новију категоризацију маркера оградивања и маркера истицања. Према овој типологији, маркери оградивања и истицања груписани су у пет поткатегорија, односно типова. Категоризација маркера оградивања и маркера истицања према новијој Хајландовој (Hyland, 2004) типологији представљена је у табели 2.

Табела 2: Типови маркера оградивања и маркера истицања према Хајланду (Hyland, 2004)

типови маркера	маркери оградивања <i>hedges</i>	маркери истицања <i>boosters</i>
тип 1: тентативни когнитивни глаголи и модални глаголи	<i>seem, suggest, appear, seem to, may, might, could</i>	<i>should</i>
тип 2: тентативни придеви и прилози	<i>possibly, likely, probably</i>	<i>certainly, definitely</i>
тип 3: фразе које исказују дистанцу, употреба трећег лица и безличне фразе	<i>this study, he/she, it, they,</i>	
тип 4: средства исказивања солидарности		<i>it is a fact that, despite the fact that, due to the fact</i>
тип 5: помињање аутора	<i>I, we</i>	<i>writer, researcher</i>

Према типологији датај у табели 2 маркери оградивања и истицања распоређени су у оквиру пет типова. Маркери оградивања су дефинисани следећим подтипovima: тентативни когнитивни глаголи и модални глаголи *may, might, could, seem, suggest, appear, seem to*, тентативни придеви и прилози *possibly, likely, probably*, фразе које исказују дистанцу, употреба трећег лица и безличне фразе *this study, he/she, it, they* и помињање аутора *I, we*. Маркери истицања су дефинисани у оквиру следећих категорија: тентативни когнитивни глаголи и модални глагол *should*, тентативни придеви и прилози *certainly, definitely*, средства исказивања солидарности *it is a fact that, despite the fact that, due to the fact*, употреба трећег лица и безличне фразе и помињање аутора *writer, researcher*.

Табела 3: Категоризација маркера оградавања и истицања коју је представио Кондове (Kondowe, 2014)

категорија	тип	лингвистичка реализација
маркери оградавања		
тип 1	модални глаголи ниске опредељености	<i>may, might, could, can, would</i>
тип 2	уводни глаголи	<i>seem, suggest, appear, believe, assume</i>
тип 3	придеви и прилози	<i>possible/possibly, likely, probably, presumably, perhaps, apparently</i>
маркери истицања		
тип 1	модални глаголи високе опредељености	<i>must, should, have to, need to</i>
тип 2	придеви и прилози	<i>certainly, definitely, obviously</i>
тип 3	изрази исказивања солидарности	<i>it is a well-known, it is a fact, we all know</i>

Кондове (Kondowe, 2014) даје прилагођену верзију Хајландове (Hyland, 2004) типологије која произилази из резултата истраживања. Маркери оградавања у табели 3 сврстани су у три типа: модални глаголи ниске опредељености, уводни глаголи, придеви и прилози. Маркери истицања такође су категорисани у оквиру три типа: модални глаголи високе опредељености, придеви и прилози и изрази исказивања солидарности. Значајно је напоменути да се у овој типологији уводе појмови високе и ниске опредељености уз модалне глаголе.

Табела 4: Типологија маркера истицања и оградавања према Хинкел (Hinkel, 2005)

категорија	функција	примери
маркери оградавања		
епистемички маркери оградавања	објашњавају став аутора	адвербијали (<i>actually, clearly, mostly, relatively</i>), епистемички модали (<i>may, might</i>), епистемички глаголи (<i>claim, suggest</i>)
лексички маркери оградавања	ублажавају снагу исказа	<i>kind of, may be</i>
оградавање од могућности	изражавају вероватноћу	<i>perhaps, possibly</i>
изрази умањивања	умањују значај пропозиције	<i>nearly, partly</i>
асертивне заменице	истичу значај пропозиције на асертиван начин	<i>anyone, anything, someone, something,</i>
прилози учесталости	изражавају фреквенцију учесталости у тврдњама и исказима	<i>often, frequently, usually</i>
маркери лица	директно или индиректно се односе на гледиште/став	<i>I, we, my, mine, our, people's</i>

	аутора	
маркери истицања		
универзалне заменице	односе се на уопштenu употребу аутор/аудиторијум	<i>everybody, everyone, everything, no one, nothing,</i>
амплификатори	појачавају величину или ефекат исказа	<i>extremely, completely, totally,</i>
емфатички изрази	наглашавају снажну ауторову увереност у поруку коју преноси	<i>sure, for sure, no way</i>

Хинкел (Hinkel, 2005) се фокусира на маркере оградавања и истицања као две поткатогије интерперсоналног дискурса. Њена таксономија је приређена за потребе проучавања које је усмерено је ка уочавању разлика између употребе маркера оградавања и маркера истицања у писању код говорника енглеског језика као матерњег и као страног. Таксономија представљена у табели 4 је проширена верзија типологије према Хинкел (Hinkel, 1997) која даје шест типова маркера оградавања (епистемички маркери оградавања, лексички маркери оградавања, оградавање од могућности, изрази умањивања, асертивне заменице, прилози учесталости, директни/индиректни маркери лица) и три типа маркера истицања (универзалне заменице, амплификатори и емфатички изрази). Типовима маркера истицања додата је категорија директни/индиректни маркери лица, које се разликује од универзалних заменица категорисаних у оквиру маркера истицања.

3.2 Маркери оградавања

Као што је у претходном одељку наведено, епистемичка модалност и са њом повезани концепти оградавања и истицања (односно неопредељености и опредељености) заузимају важно место у академском писаном дискурсу. Стога ће у овом поглављу бити представљене најзначајније дефиниције маркера оградавања које предлажу неки научници, док ће дефиниције маркера истицања бити дате у наредном одељку.

Маркерима оградавања наглашава се субјективност исказа тако што се дозвољава да информација буде представљена само као мишљење, а не као чињеница.

У том смислу отвара се слободан простор, односно могућност за даљу дискусију или преговарање (Hyland, 2004:52).

Лејкоф (Lakoff, 1972:195) је први увео термин *hedge* за маркере ограђивања и описао их као маркере „ствари чине више или мање нејасним“. Користио је термин *hedge* да би означио пре свега речи и изразе које преносе неку врсту неодређености и није сматрао (Lakoff, 1972) да је контекст важан за дефинисање значења маркера ограђивања. Такође, Лејкоф (Lakoff, 1972) је увео и поткатегорију перформативних маркера ограђивања који модификују илокуциону снагу⁶ исказа уз који се користе. Касније су његове идеје развијали други научници па се маркери ограђивања нису више сматрали маркерима који означавају неодређеност, него су посматрани као допринос прагматичким стратегијама попут ублажавања снаге исказа.

Принс и сарадници (Prince et al., 1982) деле маркере ограђивања у две категорије: апроксиматоре (*approximators*) и штитове (*shields*). Улога апроксиматора огледа се у томе да се њима постиже ограђивање пропозиције, односно да се пропозициони контекст учини још неодређенијим или наведе ниво до ког се пропозиција сматра истинитом. Са друге стране, улога штитова огледа се у томе да се њима постиже ограђивање аутора/говорника, односно степен до ког је аутор опредељен према садржају пропозиције коју износи, или пак да се штитовима уведе неодређеност између садржаја пропозиције и аутора/говорника, при чему аутор/говорник сигнализира несигурност и/или недостатак опредељености према истинитости пропозиције.

Скелтон (Skelton, 1988) сматра да постоји много начина на које се у енглеском језику може изразити ограђивање. Неки од тих начина су употреба безличних фраза и модални глаголи *seem* и *appear*. Код Скелтона проналазио и занимљив осврт на сам избор појма на енглеском језику (*hedging*). У основи реч има пежоративну конотацију те се сматра да није у потпуности добар избор за дефинисање овог феномена. Стога Скелтон (Skelton, 1988) предлаже да дотадашњи термин (*hedging*) уступи место

---

⁶ Остин (Austin, 1975) наводи да се кроз исказе који садрже граматичке структуре и речи врше и одређене радње. Радње извршене путем тих исказа зову се говорни чиновни, који зависе од говорникових комуникативних намера (извињење, похвала, обећање, захтев). Први ниво је локуциони чин, стварање смисленог исказа. Други ниво је илокуциони чин који има циљ и сврху те се извршава се кроз илокуциону снагу односно моћ. Трећи ниво је перлокуциони чин којим се остварује неки ефекат или дејство на слушаоца/читаоца. Најважнијим делом сматра се илокуциона снага, која истим исказима даје различиту функцију (наредба, упозорење, претња).

дистинкцији између пропозиције и коментара при чему би се маркери оградe сматрали средствима коментара у дискурсу.

Код Марканен и Шредер (Markkanen–Schröder, 1997) преиспитује се логика раздвајања маркера ограђивања на семантичке и прагматичке категорије као што су апроксиматори и штитови пошто и једни и други „обављају исту функцију у изражавању неодређености, чине реченице прихватљивијим слушаоцу како би се на тај начин повећале њихове шансе у смислу потврђивања“ (Markkanen–Schröder 1997: 5).

Ауторка Залагер-Мејер (Salager–Meyer, 1994) посматра однос између ограђивања и скромности те истиче да је „ограђивање пре свега производ менталног става који тражи протипове у лингвистичким облицима“ (Salager-Meyer 1994: 274-275). Даље, иста ауторка идентификује штитове и апроксиматоре, али додаје и нове категорије као што су изрази ауторове „личне сумње и директног укључивања (нпр. *we believe*) и интензификатори који су емоционално обојени (нпр. *particularly encouraging*).

Кромптон (Crompton, 1997), осим евалуације ранијих дефиниција појма ограђивања, сматра да је боље маркере ограђивања посматрати као неку врсту друштвено условљеног производа, а не као рефлексију личних квалитета попут става или скромности. Према Кромптону, маркери ограђивања ублажавају изречене тврдње, али на тај начин да се читаоцу оставља простор за властиту процену тврдњи. У својој студији, Кромптон се дотиче и употребе маркера ограђивања те предлаже следећу дефиницију употребе маркера ограђивања у академском писаном дискурсу, а она се односи само на ограђивање од пропозиције: „маркер ограђивања је језичко средство које говорник користи да би експлицитно квалификовао недостатак своје опредељености“ (Crompton, 1997: 281). Да би се потврдила ова дефиниција, Кромптон предлаже и тест којим се одређује да ли се ради о ограђивању пропозиције или не: „да ли можемо преформулисати пропозицију на тај начин да не променимо пропозицију него само ауторову опредељеност према пропозицији и то тако да опредељеност буде већа? Ако је одговор „да“ онда се ради о ограђеној пропозицији“ (Crompton, 1997: 282). Такође, аутор предлаже и типове ограђених пропозиција:

1. Реченице са копулом која није глагол „*be*“;
2. Реченице са епистемичким модалним глаголима;

3. Реченице са клаузама које исказују вероватноћу истинитости исказа који следи;
4. Реченице које садрже реченичне адвербијале који исказују вероватноћу истинитости исказа;
5. Реченице које садрже пропозициони исказ који аутор преноси и сматра се одговорним за сваку тентативност у категорији глагола, односно за избегавање употребе фактивних глагола као што су: *show*, *demonstrate*, *prove*;
6. Реченице које садрже пропозициони исказ који аутор преноси и који има хипотезу да нека целина „X“ постоји и да је аутор одговоран за постављање те хипотезе (Crompton 1997: 284).

Даље, према Лајонсу, који посматра маркере ограђивања кроз призму епистемичке модалности, „сваки исказ у ком говорник експлицитно квалификује своју одређеност према истинитости пропозиције изражену у реченици коју изговара [...] јесте епистемичка модалност или модализована реченица“ (Lyons, 1997:797).

Хајланд (Hyland, 1995) је у свом раду ставио акценат на функције маркера ограђивања у научном дискурсу. Према Хајланду, маркери ограђивања „представљају одсуство сигурности и користе се овде да опишу неки лингвистички појам или стратегију како би изразили:

- а) недостатак одређености према правој вредности исказа уз који се користе
- б) жељу да се то одређење не исказе на категоричан начин“ (Hyland 1995: 34).

Осврнућемо се на следеће три функције маркера ограђивања:

1. Омогућавају ауторима да исказу пропозицију са већом прецизношћу у областима у којим се често користи преформулација или реинтерпретација садржаја.
2. Повезани су са ауторовом жељом да предвиди и избегне могуће негативне последице уколико се докаже да је погрешно.
3. Доприносе развоју односа између аутора и читаоца у светлу потребе да се од читаоца добије поштовање, сарадња и одобравање тврдњи.

Хајланд (Hyland, 1998b) сматра да су маркери ограђивања важно средство исказивања несигурности или могућности у академском дискурсу где постоји потреба да се с опрезом представи пропозиција и где је прецизност кључна. У том смислу аутор разликује маркере ограђивања оријентисане на садржај и маркере ограђивања оријентисане на читаоца. Маркери оријентисани на садржај „треба да су у складу са оним за шта се у свету верује да је истина“, а маркери оријентисани на читаоца треба да се односе на пропозицију која може да буде представљена из објективне перспективе али је „експлицитно ограђена због читаоца“ (Hyland 1998b: 5). Маркери ограђивања оријентисани на садржај даље се деле на маркере оријентисане на прецизност (подразумева се обавеза представљања тврдњи које су прецизне у највећој могућој мери) и маркере оријентисане на аутора (подразумева се потреба да се предвиди шта може нанети штету аутору). Хајланд (Hyland, 1998b) уочава полипрагматичност маркера који се не уклапају у прецизне категорије обзиром на читав спектар значења која испољавају.

На основу датих објашњења, Хајланд (Hyland, 1998b) издваја три главне функције маркера ограђивања у научним чланцима: представљање тврдњи са већом прецизношћу, сигнализацију резервисаности према истинитости тврдњи, ограничавање професионалне штете која би евентуално могла проистећи из „неограђеног“ пропозиционог садржаја као поштовање према читаоцу, односно уважавање читаоца у смислу избегавања неприхватљиве или претеране самоуверености. Ако знамо да је полипрагматичност главна карактеристика маркера ограде, јасно је да сваки облик маркера ограде може да има више од једног значења.

На крају овог одељка дајемо сажету радну дефиницију маркера ограђивања. Радна дефиниција маркера ограђивања за потребе овог истраживања гласи: маркери ограђивања дефинишу се као дискурсни маркери који указују на ауторову одлуку да препозна алтернативне ставове, гледишта и тврдње те на тај начин изрази уздржаност у погледу потпуног опредељења према пропозиционом садржају.

У наредном одељку биће дат преглед најзначајнијих дефиниција маркера истицања као и радна дефиниција за потребе овог истраживања.

3.3 Маркери истицања

Као што је већ раније поменуто у овом раду истражујемо два типа маркера уверености/сигурности. У претходном одељку дефинисали смо маркере оградивања као један од тих типова. Укратко, маркери истицања јесу маркери који појачавају интензитет исказа тако што неутралишу простор за даље расправе око изнесених тврдњи. Маркери истицања најчешће су проучавани заједно са маркерима истицања, што их делимично оставља у сенци маркера истицања управо због посматрања међусобног односа два типа у смислу корелације. Дакле, маркери оградивања су у великој мери истраживани, док за маркере истицања не можемо рећи да су још увек истражени у засебним студијама и са свих аспеката, укључујући упоредне студије са лингвистичког и културолошког аспекта као и са аспекта различитих научних дисциплина. Потребно је још истраживања емфатичких израза како би се стекао бољи увид у функције маркера истицања. Пошто је академски дискурс у целини, као и његов писани део намењен преношењу знања, а научне монографије посебно преношењу тврдњи и научних сазнања онда је неумитно да маркери истицања припадају категоријама које помажу ауторима да реализују своје циљеве.

Маркери истицања, познати још и као маркери сигурности и емфатички маркери (енгл. *boosters*, *certainty markers*, *emphatic markers*), други су тип маркера који је повезан са епистемичком модалношћу. Поред ових термина у употреби за маркере истицања користи се и термин интензификатори. Улога маркера истицања јесте у томе да се остави емфатични утисак код читаоца, односно да читалац стекне осећај уверености, убеђености, сигурности у пропозициони садржај приликом читања.

У традиционалном смислу маркери истицања дефинишу се као изрази који укључују различите степене опредељености према садржају пропозиције. Каплан (Kaplan, 1976) запажа да употреба метадискурских маркера, посебно маркера истицања у текстовима варира у зависности од језика и културе. Дакле, маркери истицања, као и маркери оградивања не могу бити проучавани само у једном језику или култури нити се могу генерализовати подаци добијени у истраживањима једног језика или културе. Маркери оградивања и маркери истицања су две основне стратегије помоћу којих илокуциона снага исказа може бити модификована и то умањивањем или слабљењем (*attenuation*) и истицањем или појачавањем (*boosting*) (Holmes, 1984). Према мишљењу

ауторке Холмс, постоје два разлога за модификацију исказа (Holmes, 1984: 348), а први разлог је реализација модалног значења кроз говорников став према садржају пропозиције, односно степен ауторове сигурности у истинитост пропозиције. Уколико код аутора постоји доза скептичност у вези са валидношћу информације која је садржана у пропозицији, аутор ту скептичност исказује кроз слабљење илокуционе снаге исказа. Други разлог модификације исказа јесте изражавање „афективног значења“ које укључује став аутора према читаоцу у контексту исказа. Холмс такође наводи и да аутори тиме што редукују снагу исказа изражавају „позитивна осећања према читаоцу, што повећава њихову међусобну блискост“ (Holmes, 1984:350). Према ауторки Холмс маркере истицања дефинишемо као „лексичка средства која се користе како би се изразила веома снажна увереност“ која „појачава или повећава илокуциону снагу исказа“ (Holmes, 1982: 18). Холмс даље сматра да „модификација илокуционе снаге⁷ исказа укључује повећање и смањење снаге са којом је исказ представљен“ (Holmes, 1984:347). У овом случају опредељеност према илокуционој снази исказа може поспешити перлокуциони чин тако што ће допринети ефекту који ће дискурс оставити на читаоце којим је и намењен. У том смислу може да се постави питање о нивоима истицања, односно скали маркера истицања у академском дискурсу. Дакле, ако постоји изражена ауторову опредељеност према пропозицији и она на позитиван начин уверава читаоца у тематски оквир текста, да ли је онда логично закључити да ће већа употреба маркера истицања оно што ће заиста допринети већој прихватљивости садржаја? Реализацију маркера истицања у 8 категорија проналазимо код Хинкел (Hinkel, 2002): лексички глаголи, модални глаголи којим се изражава сигурност и полумодални глаголи, емфатични прилози, интензификатори или амплификатори, квантификатори, придеви, именице и универзалне заменице.

Пошто се маркери истицања сматрају метадискурским маркерима, они имају функцију појачавања пропозиционог исказа и доказивања ауторовог ангажовања и опредељености према изнесеним тврдњама (Hyland, 1998a). У том смислу Хајланд (Hyland, 1998b) наводи да треба постићи равнотежу у броју употребљених дискурских маркера у академским текстовима, што би значило да не треба претеривати са употребом маркера истицања пошто је могуће код читаоца произвести потпуно

---

⁷ О илокуционој снази видети више у фусноти 6

супротан ефекат у вези са прихватањем садржаја, а претерана употреба имала би утицај на веродостојност исказа.

Аутори преговарају о статусу својих тврдњи тако што успостављају властиту „дефиницију ситуације, стратешки и споразумно представљајући информације“ (Hyland, 2000a:100). У том смислу употреба маркера истицања сигнализира да је аутор свестан читаоца као и другачијих интерпретација које су саставни део комуникације и дијалога у тексту (Hyland, 2004). Ако на тај начин ограничимо алтернативна мишљења, употреба маркера истицања подстаћи ће „солидарност са читаоцима, заузимање заједничке позиције против других ставова“ и побољшати „аргумент тако што ће нагласити заједничка искуства потребна да читаоци изведу исте закључке као и аутор“ (Hyland, 2004:53). У том смислу маркери истицања омогућавају ауторима да представе свој рад са више самопоуздања, а да се у исто време „стратешки повежу са колегама“ (Hyland, 2000a:97). Пошто се маркери истицања заједно са маркерима ограђивања користе веома често у академском дискурсу у енглеском језику (Hyland, 2004), можемо их сматрати и веома важним средством заузимања става „како према пропозицији тако и према читаоцима“ што значајно утиче на „читаочеву процену референтног и афективног аспекта текста“ (Hyland, 2004:133).

Неке од студија које су се бавиле маркерима истицања из културолошке перспективе поредиле су текстове аутора на матерњем и нематерњем језику (Hinkel, 2002; Hyland–Milton, 1997a; Vassileva, 2001). Постоје студије које пореде дистрибуцију маркера у различитим дисциплинама (Bondi, 2008; Hyland, 1998b, 1999, 2000a, 2000b, 2004, 2005, 2008). Хајланд и Милтон (Hyland–Milton, 1997b) су истраживали паралелно маркере истицања и маркере ограђивања и у студији на корпусу већег обима уочили су разлике у употреби маркера код аутора којима је енглески језик матерњи и аутора којима је то нематерњи језик. Аутори којим енглески језик није матерњи користили су двоструко више маркера истицања да би оснажили своје тврдње, изражавали „већу опредељеност“ и „више проблема у преношењу прецизног степена уверености“ (Hyland–Milton, 1997b:183). Од компаративних студија можемо издвојити студију Василеве (Vassileva, 2001) која је такође истраживала обе групе маркера на корпусу академског дискурса у енглеском језику код бугарских и енглеских аутора. Резултати истраживања показали су да бугарски аутори користе више маркера истицања у односу на ауторе којим је енглески матерњи. Пикок (Peacock, 2006) је истраживао употребу

маркера истицања у истраживачким чланцима у различитим дисциплинама (језик и лингвистика, економија, право, администрација, физика, наука о животној средини) те је пронашао највећу фреквентност маркера истицања у језику и лингвистици (10,98 на 1000 речи) у поређењу са осталим дисциплинама. Пикок сматра да маркери истицања играју значајну улогу у уверавању читалаца у валидност тврдњи аутора и закључује да „стицање компетенције у писању истраживачког чланка укључује и познавање маркера истицања“ (Reacock, 2006:61). Код Хајланда (Hyland, 2008a) углавном налазимо паралелна истраживања маркера истицања и маркера ограђивања на корпусу академских чланака из различитих научних дисциплина. Анализирао је корпус од 240 истраживачких чланака из области медицинског инжењеринга, електротехнике, маркетинга, филозофије, социологије, примењене лингвистике, физике и микробиологије (Hyland, 2008b). Поредећи употребу маркера истицања у овом дисциплинама Хајланд проналази највећу фреквенцију у примењеној лингвистици (6,2 случајева на 1000 речи). Хајланд тврди да је оваква фреквентност продукт чињенице да писци у различитим дисциплинама морају да „представљају себе и свој рад читаоцима на различите начине“ (Hyland, 2008b:550). Разлике употреби маркера истицања у појединим дисциплинама Хајланд (Hyland, 2008a) објашњава тиме да аргументи у друштвеним наукама „морају да ограниче алтернативна тумачења коришћењем маркера истицања“ пошто су у овим наукама „методе и резултати су отворенији за преиспитивање“ (Hyland, 2008b:552).

У сличној студији коју су провели Васкез и Хинер (Vázquez–Giner, 2009) дошло се до закључка да се маркери истицања користе у научном дискурсу у биологији и машинству, али не толико често као у маркетингу. Ово питање о разликама у фреквентности између друштвених и природних и техничких наука занимало је још неке ауторе (Khedri–Heng, & Ebrahimi, 2013), а резултати њихових истраживања указују да су маркери истицања неопходнији у друштвеним него у природним наукама.

На основу студије о маркерима истицања која пореди употребу код јапанских аутора који пишу на енглеском језику и енглеских аутора коју је провео Кобајаши (Kobayashi, 2009) откривено је да јапанским ауторима недостају лексичке варијације при употреби маркера истицања. У овом истраживању дошло се до закључка да су маркери истицања условљени културолошким аспектом, односно специфични за поједине културе те је неопходно да се проучавају и са културолошког аспекта

У студији који су провели Гилартс и Ван де Велде (Gillaerts–Van de Velde, 2010) на корпусу истраживачких чланака, прецизније апстраката, открили су да се маркери истицања више употребљавају од маркера ограђивања. У неким другим студијама (Salek, 2014) сугерише се да се маркери истицања у већој мери налазе у научно-истраживачким чланцима у одељцима дискусија и закључак.

Прегледом досадашње литературе о маркерима истицања проналазимо да су анализирани и родне разлике у употреби (Holmes, 1990), затим разлике у употреби између квалитативних и квантитативних истраживачких чланака (Dobakhti, 2013), као и разлике у академском дискурсу код студената докторских студија (Kondowe, 2014).

Маркери истицања такође се дефинишу се као метадискурсна средства која „дозвољавају писцу да затвори алтернативне ставове, спречи конфликтна гледишта уз изражавање сигурности односно уверениости у оно што износи као пропозициони садржај“ (Hyland, 2005:53). У том смислу маркерима ограђивања аутор сугерише да је свестан потенцијално супротних ставова али је његов избор да те конфронтирајуће ставове приближи, а не да продуби јаз међу њима тако што се алтернативним ставовима конфронтира на уверавајући начин. Маркери истицања се традиционално дефинишу као лингвистичка средства или изрази који укључују различите нивое опредељења или озбиљности намере (Holmes, 1984). Хајланд их дефинише као „комуникативне стратегије које доприносе повећању снаге исказа“ (Hyland, 1998a: 350). Осим ове дефиниције, Хајланд сматра да маркери истицања на неки начин доприносе постизању баланса наспрам употребе маркера ограђивања и дозвољавају ауторима да изразе уверење док у исто време ограничавају простор за „преговарање са читаоцем“ (Hyland, 1998a: 353). Мур -Дуењас (Mur-Dueñas, 2011:3070) дефинише маркере истицања као „средства која наглашавају ауторову сигурност и увереност у пропозицију, а која могу бити резултат одређених прагматичких конвенција у академском писању“.

На крају овог одељка дајемо сажету радну дефиницију маркера истицања. Радна дефиниција маркера истицања за потребе овог истраживања гласи: маркери истицања дефинишу се као дискурсни маркери који указују на ауторову одлуку да истакне ставове, гледишта и тврдње које сматра изузетно значајним и на тај начин изрази потпуну опредељеност према пропозиционом садржају.

3.4 Лингвистичке и прагматичке реализације маркера ограђивања и истицања

Уколико посматрамо прагматичке функције маркера истицања, према досадашњим истраживањима прагматички оквир маркера истицања креће се од евиденцијалности или експлицитне истине, преко општеприхваћене истине до солидарности (Reasock, 2006). Ако с ради о значењу које осликава експлицитну истину, онда се то чини тако да се потврди истинитост која произилази из резултата истраживања, а не да би се само износили судови или тврдње. Оваква прагматичка реализација маркера истицања огледа се у употреби следећих глагола: 'show', 'demonstrate' and 'find' (Skelton, 1997), као и глагол 'establish' Ханстон (Hunston, 1993) који значење сигурности црпе из природе података који се интерпретирају и не сматрају се само једноставним облицима заснованим на убеђивању. Ови глаголи као маркери истицања сматрају „моћним реторичким средствима“ (Swales, 1990:151) који нам указују на валидност тврдњи, односно показују да су тврдње потврђене резултатима до којих се дошло у истраживању. Према Свејлзу (Swales, 1990) и Залагер-Мејер (Salager-Meyer, 1994) ови глаголи изражавају опредељеност према пропозицији. Пикок (Reasock, 2006) истиче да се поменути глаголи могу сматрати маркерима истицања јер наглашавају сигурност аутора, односно његову опредељеност према садржају пропозиције. Уз то, наведени глаголи изражавају евиденцијалност и имају реторичку улогу. Такође, Пикок (Reasock, 2006) сматра да се изражавање општеприхваћене истине може изједначити са изражавањем евиденцијалности или имплицитне истине.

Према Пикоку (Reasock, 2006) изражавање општеприхваћене истине слично је преношењу евидентне или имплицитне истине. Модални глаголи (*will* или *must*) као и неке фразе (*of course*, *clearly* или *obviously*) често се употребљавају како би се изразила општеприхваћена истина, односно нешто што је у контексту научне дисциплине добро познато, односно већ прихваћено у оквиру специфичне заједнице. Иако се у овим случајевима ауторово гледиште/став не укључује, ипак се наведеним маркерима истицања „обележава солидарност са аудиторијумом, наглашава заједничку информацију, припадање одређеној групи и директно укључивање читаоца“ (Hyland, 1998a:350). Уз то, Василева (Vassileva, 2001:97) је увела термин „маркери истицања солидарности“ (*solidarity boosters*). Маркери истицања солидарности употребљавају се

с циљем да се читалац подстакне на директније укључивање у дискурсну заједницу науке, односно струке којој припада и у којој већ влада одређеним знањима (Myers, 1989; Harwood, 2005). Наведени примери могу се сматрати маркерима којима се истиче солидарност у зависности од контекста у ком се употребљавају и да је контекст виталан фактор у истраживању маркера истицања (Peacock, 2006: 65). У овом раду идентификација маркера истицања извршена је на основу анализе њихове употребе у контексту. Контекст сваког маркера истицања такође се испитује како би се идентификовали фреквентнији обрасци употребе као и њихове корелације са прагматичким функцијама.

Коначно, постоје бројне студије које истражују варијације у употреби маркера истицања у научно-истраживачким чланцима. Међу њима се истиче Хајландова (Hyland, 1998a) у којој је на основу листе од 61 маркера истицања претражен корпус од 56 истраживачких чланака из осам научних области из седам научних часописа. Маркери истицања регистровани у обрађеном корпусу имали су највећу фреквенцију у следећим научним областима: филозофија, маркетинг, примењена лингвистика и физика, а најмању у научним областима: биологија и електротехника. Добијени подаци о варијацији употребе маркера истицања могу се објаснити чињеницом да се научне дисциплине међусобно разликују у погледу примене различитих конвенција у писању. У овом истраживању посебно се истиче висока фреквентност маркера истицања у области друштвених наука у којима се маркери истицања користе како би се нагласио ниво опредељености према пропозицији и читалац убедио у „логичку снагу аргументације“ (Hyland, 1998a:370). Са друге стране у природним наукама постоји мања заступљеност маркера истицања пошто се према конвенцијама писања у овим дисциплинама „преферирају безличне стратегије“ (Hyland, 1998a: 371).

4 МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА И КОРПУСНА ГРАЂА

Истраживање које ће бити представљено у овом раду припада пољу контрастивних лингвистичких проучавања. Контрастивна анализа упоредних корпуса омогућава системско поређење два језика у наведеним научним областима како би се уочиле сличности и разлике, те како би се утврдило постојање заједничких обележја или општих одлика употребе маркера ограде и истицања.

Постоје два главна приступа истраживању маркера ограђивања и истицања који у основи одговарају двема традиционалним дефиницијама метадискурса. Овде ћемо их дефинисати као ужи (*thin*) приступ и шири (*thick*) приступ. Историјски гледано, проучавање метадискурса започело је ужим приступом (Vande Kopple, 1985; Crismore–Farnsworth, 1990; Crismore–Markkanen & Steffensen, 1993). У оквиру ужег приступа треба издвојити Хајланда (Hyland, 2005) који је истакнути новији представник ове традиције. Шири приступ развија се нешто касније (Ädel, 2006; Mauranen, 2001, 2003). Разлике између ова два приступа очитују се на само у начину идентификовања метадискурских елемената него и по разумевању саме категорије.

Са методолошког аспекта ужи приступ се сматра у потпуности квантитативним, док се шири приступ сматра квалитативним. Ужи приступ користи унапред дефинисану листу примера категорије која се проучава као и њене поткатегорије, а истраживања углавном већег обима. Примери уврштени у листу сматрају се метадискурским елементима те се примери који се пронађу у корпусу даље не анализирају. Предност оваквог метода је у аутоматском претраживању великог броја примера. У исто време овај метод омогућава и поређење фреквенције и дистрибуције на релативно великом корпусу. На овај начин добија се јасан преглед обрасца појављивања и дистрибуције на одабраном корпусу, а затим и поређење са другим жанровима и другим контекстима употребе. Ипак, резултати оваквог истраживања су у основи статички уколико се пронађени примери не подвргну даљој анализи.

Са друге стране шири приступ функционише тако што се прво проналазе потенцијални примери и искључују они који то нису. Затим се анализа проширује на друге примере метадискурсног значења. За разлику од ужег приступа, у методологији ширег приступа најважнији део се одвија након што су одабрани основни примери и за

њих установљено да су релевантни. У последњој аналитичкој фази укључује се и испитивање лексичко-граматичких образаца појављивања (Bondi, 1999, 2005, 2008), или њихове непосредне дискурсне функције у оквиру већих лексичко-граматичких целина у дискурсу. (Ädel, 2005, 2006, 2010; Mauranen, 1993,1997). Према томе, сматра се да ужи приступ примарно почива на лингвистичкој интуицији, док се шири приступ заснива првенствено на приступу који је оријентисан ка подацима.

Са аналитичког аспекта, ужи приступ разматра примере изван контекста, примери су унапред дефинисани листом која укључује и њихове поткатогеорије. Стога се у ужем приступу истиче ослањање на лингвистичку форму заједно са претпоставком да се функција сваког претраженог примера неће мењати. Уколико пример није унапред укључен у листу, неће бити додавања потенцијалних примера из корпуса. Шири приступ је дискурсно-аналитички и разматра примере унутар контекста. Дакле, полазна тачка је појам који се претражује, глагол, именица или придев, док је метадискурсни појам нешто шири од полазног појма и он је формална реализација, односно дискурсна функција веће целине која је и предмет анализе. Сходно томе, шири приступ подразумева динамичку анализу која у великој мери зависи од контекста. На овај начин стиче се боље разумевање функционисања маркера ограђивања и маркера истицања, иако се обрађује мањи број примера. Лингвистичке студије се често не ослањају на само један приступ него углавном комбинују ужи и шири приступ проучавању дискурсних маркера. У овом раду биће примењена комбинована метода проучавању маркера ограђивања и маркера истицања, а истраживање креће од унапред дефинисане листе примера маркера истицања и маркера ограђивања. У овом случају постоје четири листе маркера представљене у следећим табелама.

Табела 5: Маркери ограђивања у енглеском језику

МОДАЛНИ ГЛАГОЛИ	<i>can, could, may, might, should, will, would</i>
ЛЕКСИЧКИ ГЛАГОЛИ	<i>appear, argue, assert, assume, attempt to, believe, claim, conclude, consider, doubt, estimate, evaluate, expect, feel, hypothesize, imply, interpret, maintain, note, offer, observe, perceive, presume, propose, prove, report, seem, (can be) seen, speculate, suggest, suppose, suspect, tend, think</i>
ПРИЛОЗИ	<i>about, allegedly, almost, apparently, approximately, around, arguably, barely, commonly, conceivably, considerably, doubtless, fairly, frequently, generally, given that, greatly, highly, hypothetically, largely, likely, mainly, markedly, maybe, modestly,</i>

	<i>mostly, nearly, normally, occasionally, often, partially, partly, perhaps, possibly, potentially, practically, presumably, primarily, probably, provided (that), quite, rarely, reasonably, relatively, reportedly, roughly, seemingly, seldom, significantly, slightly, sometimes, somewhat, strongly, substantially, supposedly, tentatively, theoretically, typically, unlikely, usually, vastly, virtually, widely</i>
ПРИДЕВИ	<i>apparent, approximate, common, conceivable, considerable, consistent with, frequent, general, hypothetical, improbable, in accord with, indicative, large, likely, little, main, major, modest, noticeable, plausible, possible, potential, primary, probable, rare, relative, remarkable, rough, significant, slight, small, substantial, theoretical, typical, uncommon, unlikely, usual, well-known</i>
ИМЕНИЦЕ	<i>alternative, approximation, assessment, assumption, belief, chance, claim, conclusion, doubt, estimate, evaluation, expectation, hope, idea, implication, indication, interpretation, likelihood, opinion, possibility, premise, probability, proposal, suggestion, tendency, view</i>

Табела 6: Маркери ограђивања у српском језику

МОДАЛНИ ГЛАГОЛИ	<i>моћи, требати</i>
ЛЕКСИЧКИ ГЛАГОЛИ	<i>покушати, тврдити, веровати, вредновати, закључити, осећати, очекивати, понудити, сумњати, спекулисати, мислити</i>
ПРИЛОЗИ	<i>углавном, уопштено, нормално, могуће, потенцијално, прилично, ретко, делимично, повремено, делом</i>
ПРИДЕВИ	<i>могући, потенцијални, примарни, чест, уопштен</i>
ИМЕНИЦЕ	<i>веровање, алтернатива, апроксимација, прилика, закључак, процена, очекивање, нада, идеја, импликација, индикација</i>

Табела 7: Маркери истицања у енглеском језику

МОДАЛНИ ГЛАГОЛИ	<i>cannot, could not, have to, must, will, will not, would</i>
ЛЕКСИЧКИ ГЛАГОЛИ	<i>assure, confirm, demonstrate, do, establish, find, indicate, know, predict, reinforce, show</i>
ПРИЛОЗИ	<i>absolutely, actually, always, assuredly, basically, certainly, clearly, completely, definitely, entirely, essentially, evidently, exactly, explicitly, extremely, factually, fully, fundamentally, indeed, indisputably, inevitably, in fact, intensively, necessarily, never, no doubt, obviously, of course, patently, plainly, precisely, really, surely, truly, totally, thoroughly, unarguably, undeniably, undoubtedly,</i>

	<i>unquestionably</i>
ПРИДЕВИ	<i>absolute, certain, clear, complete, confident, definite, essential, evident, exact, extreme, impossible, inevitable, obvious, really, perfect, plain, real, sure, thorough, total, true</i>
ИМЕНИЦЕ	<i>certainty, confidence, evidence, fact, precision</i>

Табела 8: Маркери истицања у српском језику

МОДАЛНИ ГЛАГОЛИ	<i>морати, смети</i>
ЛЕКСИЧКИ ГЛАГОЛИ	<i>потврдити, уверити, показати, установити, наћи, знати, предвидети, појачати</i>
ПРИЛОЗИ	<i>апсолутно, стварно, увек, у основи, дефинитивно, потпуно, евидентно, есенцијално, неизбежно, интензивно, фундаментално, заиста, несумњиво, засигурно, сигурно, неопходно, никада, без сумње, очигледно, наравно</i>
ПРИДЕВИ	<i>апсолутан, сигуран, јасан, комплетан, уверен, дефинитиван, есенцијалан, суштински, егзактан, екстреман, немогућ, неизбежан, очигледан, стваран, савршен, потпун</i>
ИМЕНИЦЕ	<i>сигурност, поузданост, увереност, доказ, чињеница, прецизност</i>

На основу полазне хипотезе о постојању истих или сличних формално-језичких средстава која изражавају оградавање од пропозиционог садржаја или његово истицање у оба језика, утврдиће се њихово присуство у одабраном корпусу научних монографија и успоставити типологија према њиховом значењу. Потом ће се систематизовати сличности и разлике на семантичко-прагматичком плану.

Истраживање укључује дескриптивно-аналитичку методу истраживања на корпусу и биће примењене основне статистичке методе. Контрастивна анализа корпуса у овом истраживању комбиноваће елементе квалитативне и квантитативне методологије. Квантитативна анализа бавиће се бројчаним и статистичким подацима који су релевантни за истраживање (број примера у корпусу, фреквенција маркера оградe и истицања у корпусу на енглеском и корпусу на српском језику). Квалитативна анализа ће се бавити контекстуалном реализацијом маркера оградe и истицања у академском дискурсу на енглеском и српском језику. Такође, биће тестирана комуникативна и прагматичка полифункционалност примене маркера оградe и истицања из перспективе студената.

Узорак за наше истраживање садржи примере на енглеском и српском језику из три научне дисциплине: лингвистика, географија и физика. Свака научна дисциплина у корпусу заступљена је са по шест научних монографија од којих су три на енглеском, а три на српском језику. Укупан број речи биће израчунат уз употребу компјутерских програма како би се касније израчунала фреквенција проучаваних категорија како у енглеском тако и у српском корпусу. Претрага маркера оградe и истицања биће урађена на електронском корпусу (делимично аутоматски) пошто се за сваки од маркера мора урадити семантичка и прагматичка провера како би се одредило да ли пронађена одредница има функцију маркера оградe или истицања и да ли ће бити укључена у анализу.

Корпусна грађа за ово истраживање пажљиво је одабрана на основу релевантне литературе за студијске програме из области лингвистике, географије и физике на Универзитету у Новом Саду. Смернице за одабир појединих извора корпусне грађе биле су тематски оквири које појединачне монографије обрађују. У том смислу тражили су се слични тематски оквири научних монографија на српском и енглеском језику за појединачне научне области.

У наставку следи листа извора корпусне грађе са ознакама којим ће се обележавати примери из корпуса:

Табела 9: Одабрани корпус за научну област лингвистика

КОРПУС ЛИНГВИСТИКА		
		Ознака корпусне јединице и број речи
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК	Aarts, B. (2001). <i>English Syntax and Argumentation</i> , Hampshire: Palgrave.	(ЛИНГ1Е) - 96 167
	Filips, H. (1999). <i>Aspect, Eventuality Types and Noun Phrase Semantics</i> , New York: Routledge.	(ЛИНГ2Е) - 64 557
	Bauer, L. (2008). <i>The Linguistics Student's Handbook</i> , Edinburgh University Press.	(ЛИНГ3Е) – 104 638
СРПСКИ ЈЕЗИК	Bugarski, R. (2005). <i>Jezik i kultura</i> , Beograd: Biblioteka XXI vek.	(ЛИНГ1С) - 64 055
	Radovanović, M. (2009). <i>Uvod u fazi lingvistiku</i> , Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.	(ЛИНГ2С) – 35 912
	Prčić, T. (2016). <i>Semantika i pragmatika reči</i> , Novi Sad: Filozofski fakultet.	(ЛИНГ3С) - 53 401

Табела 10: Одабрани корпус за научну област географија

КОРПУС ГЕОГРАФИЈА		
		Ознака корпусне јединице и број речи
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК	Castree, N., D. Demeritt, D. Liverman and B. Rhoads (2009). <i>A Companion To Environmental Geography</i> , Chichester: Blackwell Publishing Ltd.	(ГЕО1Е) - 284 232
	Meade, S. M. and Emch M. (2010). <i>Medical Geography</i> , New York and London: The Guilford Press.	(ГЕО2Е) - 226 192
	Glasson, J. and Marshall, T. (2007). <i>Regional Planning</i> , London and New York: Routledge.	(ГЕО3Е) - 131 726
СРПСКИ ЈЕЗИК	Ђорђевић, Ј. и Тошић В. (2013). <i>Regionalno planiranje i razvoj</i> . Novi Sad: UNS, Prirodno-matematički fakultet.	(ГЕО1С) - 57 869
	Stojanović, V., Pavić, D. i Pantelić, M. (2014). <i>Geografija životne sredine</i> . Novi Sad: UNS, Prirodno-matematički fakultet.	(ГЕО2С) -146 234
	Нађ, И. Плавша, Ј. и Лукић, Т. (2016). <i>Medicinska geografija</i> . Novi Sad: UNS, Prirodno-matematički fakultet.	(ГЕО3С) - 67 217

Табела 11: Одабрани корпус за научну област физика

КОРПУС ФИЗИКА		Ознака корпусне јединице и број речи
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК	Hobson, M. P., Efstathiou, G. P. and Lasenby, A. N. (2006). <i>General relativity: An introduction for physicists</i> . Cambridge: Cambridge University Press.	(ФИЗ1Е) - 211 287
	Bellan, P. M. (2006). <i>Fundamentals of Plasma Physics</i> . Cambridge: Cambridge University Press.	(ФИЗ2Е) - 200 113
	Tennyson, J. (2005). <i>Astronomical Spectroscopy</i> . London: University College.	(ФИЗ3Е) - 58 859
СРПСКИ ЈЕЗИК	Pantić, M. (2005). <i>Uvod u Ajnštajnovu teoriju gravitacije</i> . Novi Sad: UNS, Prirodno-matematički fakultet.	(ФИЗ1С) - 67 945
	Prodanović, T. (2010). <i>Uvod u spektroskopiju za astronome</i> . Novi Sad: UNS, Prirodno-matematički fakultet.	(ФИЗ2С) - 51 170
	Savić, I., Đurović, S. & Kobilarov R. (2014). <i>Osnovi fizike jonizovanih gasova</i> . Novi Sad: UNS, Prirodno-matematički fakultet.	(ФИЗ3С) - 37 087

На основу корпусне грађе, добијени узорак за ово истраживање садржи релевантне примере на енглеском и српском језику из три научне дисциплине: лингвистике географије и физике. Укупан број речи за делове корпуса на српском и енглеском језику и научне дисциплине појединачно, биће израчунат уз употребу компјутерских програма како би се због неуједначености корпуса израчунала фреквенција проучаваних категорија нормализована на хиљаду речи како у енглеском тако и у српском корпусу.

5 ЦИЉЕВИ И ПОЛАЗНЕ ХИПОТЕЗЕ

На основу теоријског оквира датог предмета истраживања уз дефинисане кључне појмове могу се поставити основни циљеви овог проучавања који су непосредно повезани са следећим питањима:

- Како аутори научних монографија на енглеском и српском језику реализују своје слагање или неслагање са пропозиционим садржајем у академском дискурсу у научним областима лингвистике, географије и физике?
- Која су то најчешћа лексичка средства која се користе у дискурсу научних монографија како би се изразила убеђеност или сумња?
- Да ли постоје сличности и разлике између три научне дисциплине по том питању?

У циљу проналажења одговора на наведена питања, потребно је:

- Идентификовати и категорисати лингвистичка средства која се користе као маркери ограђивања и истицања;
- Описати како ова средства изражавају слагање или неслагање са пропозиционим садржајем у корпусу;
- Израчунати фреквенцију и дистрибуцију идентификованих и категорисаних лингвистичких средстава у корпусу;
- Одредити сличности и разлике фреквенције и дистрибуције између научних дисциплина заступљених у корпусу (лингвистика, географија и физика).

Циљеви истраживања дефинисани су и класификовани према наведеним сегментима анализе. Квантитативна анализа представља утврђивање фреквенције јављања маркера ограђивања и маркера истицања на одабраном корпусу у енглеском и српском језику и према у корпусу заступљеним научним дисциплинама: лингвистика, географија, физика. Квалитативна анализа која је у основи комплекснија даје вишеслојну перспективу те укључује синтаксу, семантику, прагматику, анализу дискурса, контрастивну анализу и социолингвистику. Обједињавањем ових дисциплина, можемо формулисати општи циљ истраживања како би се утврдиле

сличности и разлике на пољу синтаксичке и семантичке структуре маркера ограђивања и маркера истицања као и њихове интерперсоналне функције у комуникативној интеракцији. Ако узмемо у обзир овако издвојене приступе анализи, можемо прецизније класификовати и циљеве. Циљеви који су засновани на семантичкој подлози укључују испитивање полисемичности маркера ограђивања и маркера истицања, као и корелацију се општепознатим изразима који су део општег знања у дискурсној заједници одређене научне дисциплине, односно утврђивање улоге аутора при изражавању одређености или неодређености према садржају пропозиције при чему аутор као учесник у комуникативном догађају може да буде непосредан извор информације (*firsthand*) или посредан извор информација (*non-firsthand*).

Циљеви истраживања који су засновани на прагматичком, дискурсном и социолингвистичком аспекту утврдиће комуникативне циљеве и прагматичке ефекте који се постижу употребом различитих семантичких категорија маркера ограђивања и маркера истицања у непосредном контексту. У оквиру ових циљева анализираће се и ефекти стратегије очувања образа аутора (*face saving acts*) која се уклапа у домен теорије учтивости, како позитивне тако и негативне, кроз призму комуникативне ситуације у којој писани дискурс научне монографије „оживљава“ кроз кооперативну интеракцију аутора и читаоца, при чему аутор има потребу (стратегија позитивне учтивости усмерена ка аутору) или обавезу (стратегија позитивне учтивости усмерена ка читаоцу) да конституише тај процес у ком уважава читаоца, утиче на читаоца или преговара са читаоцем.

На основу постављених циљева могу се формулисати следеће полазне хипотезе:

Хипотеза I: Употреба маркера ограђивања и истицања, као језичких средстава, у академском дискурсу на енглеском и српском језику семантички је и прагматички условљена.

Хипотеза II: Очекује се да ће при контрастирању реализације маркера ограђивања и истицања доћи до апсолутног поклапања на прагматичко-семантичком нивоу, док се делимична поклапања и разлике очекују на формалном, односно морфосинтаксичком плану.

Хипотеза III: Фреквенција употребе маркера ограђивања и истицања је већа у академском дискурсу на енглеском језику него у академском дискурсу на српском

језику. Очекује се и разлика у фреквенцији употребе маркера у три научне дисциплине заступљене у корпусу.

Очекује се да резултати истраживања формулишу потпунију слику о лингвистичким средствима која користе аутори научних монографија на енглеском и српском језику, како би изразили убеђеност или сумњу у пропозициони садржај. Такође, резултати истраживања ће указати на сличности и разлике у употреби, фреквенцији и дистрибуцији маркера оградe и истицања у научним дисциплинама које су заступљене у проучаваном корпусу научних монографија из одабраних научних области (лингвистика, географија и физика).

6 АНАЛИЗА МАРКЕРА ОГРАЂИВАЊА У КОРПУСУ НА ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ

У овом поглављу биће представљена анализа података прикупљених о маркерима ограђивања у енглеском корпусу. Примарни циљ анализе јесте да се установи који су то најфреквентнији маркери ограђивања у научним монографијама из области лингвистике, географије и физике. Осим примарног циља биће ближе описане и илустроване синтаксичке структуре у којима се маркери употребљавају у највећем броју примера. Затим ће бити представљен и прагматички аспект маркера ограђивања. За потребе ове анализе сачињене су табеле према типовима маркера ограђивања и њихова фреквентност у појединим областима нормализована је на 1000 речи. Научне монографије на енглеском језику су обележене према научним областима на следећи начин: лингвистика (ЛИН1Е, ЛИН2Е, ЛИН3Е), географија (ГЕО1Е, ГЕО2Е, ГЕО3Е) и физика (ФИЗ1Е, ФИЗ2Е, ФИЗ3Е).

Квантитативна и квалитативна анализа маркера ограђивања у одабраном корпусу ослања се на формалну и функционалну типологију маркера према Хајланду (Hyland, 1996, 2004). Као што је већ назначено у поглављу Теоријске поставке, постоји широк спектар формалних и функционалних класификација маркера ограђивања. За потребе овог рада кренуло се од формалне класификације, односно лингвистичке реализације маркера ограђивања, а затим се анализира њихов функционални аспект. Радна класификација је представљена у табели 12.

Табела 12: Адаптирана формално-функционална класификација маркера ограђивања

○ Функционална реализација			
1. оријентисани на садржај у смислу прецизности		2. оријентисани на учеснике у комуникативном догађају	
		○ оријентисани на аутора	○ оријентисани на читаоца
○ ограђивање усмерено ка постизању веће прецизности	○ ограђивање усмерено ка постизању веће поузданости и	○ ублажавање ауторове опредељености ○ заштита	○ обраћање читаоцу с циљем активног укључивања,

исказа	примењивости исказа	аутора деперсонализовањем исказа	○ ублажавање асертивности ○ персонализов ање информација из пропозиције како би их читалац прихватио
✓ Лексичка реализација			
✓ епистем ички модални придеви	✓ епистемичк и лексички глаголи ✓ епистемичк и модални глаголи ✓ епистемичк е модалне именице	✓ епистемички лексички глаголи ✓ безлични изрази ✓ тематска епистемичка средства	✓ епистемички лексички глаголи, ✓ укључивање читаоца ✓ лично обраћање ✓ предлог алтернатива ✓ заједнички циљеви
✓ епистем ички модални прилози	✓ именице „квази агенси“ (abstract rhetors ⁸)	✓ позивање на литературу/методе/ моделе/експерименте	

Квантитативна и квалитативна анализа маркера ограђивања спроведена је по принципу *bottom-up*, тако што је корпус претражен према формалној класификацији у потрази за већ одређеним лексичким реализацијама маркера. Затим се приступило њиховој ручној провери по принципу квалитативне анализе. Обзиром на чињеницу да су маркери ограђивања концепт који још увек није јасно дефинисан и класификован примењен је једноставан тест како би се избегле грешке при класификацији. Тест је конципиран тако да се уочени пример формалне реализације маркера ограђивања одстрани из текста. Уколико се приликом одстрањивања маркера ограђивања постиже нека од следеће четири ситуације, сматрамо да се маркер може уврстити у маркере ограђивања:

- ✓ повећава се степен истинитости пропозиционог садржаја за описани феномен (маркер ограђивања усмерен на садржај)
- ✓ повећава се степен реалности пропозиционог садржаја (маркер ограђивања усмерен на садржај)

⁸ Термин *abstract rhetors* први је употребио Халоран (Halloran, 1984), а односи се на именице које се користе у академском дискурсу и научно-истраживачким чланцима и означавају процесе, методе, инструменте и резултате повезане са научним истраживањем. Овим именицама често се приписује улога „квази-агенса“. Мејер их још назива и *talking facts* (Meयर, 1997:21) пошто се реторички користе као агенти активности повезане са истраживањем, а могу се сматрати и стратегијом за преношење научних чињеница где се експлицитно не помиње људски фактор што би се опет могло сматрати објективнијим начином.

- ✓ повећава се ауторова опредељеност према пропозицији (маркер ограђивања усмерен на аутора)
- ✓ повећава се асертивност исказа (маркер ограђивања усмерен на читаоца)

Сличан формат теста примењен је и код испитивања рецепције маркера код студената по угледу на анкету коју је провела Ифантидо (Ifantidou, 2005). На овај начин покушавају се избећи грешке при анализи узроковане субјективним фактором. Такође, уколико примери остају у домену недефинисаности (*indeterminacy*) или граничних случајева (*merger*) у обзир се узима и шири контекст. Анализа је започета аутоматизованим претраживачем примера *AntConc*, али је након аутоматизоване претраге морала уследити ручна обрада примера, односно „*manual sifting*“ (Ädel, 2006) управо због полифункционалности маркера ограђивања, као и због појаве више маркера ограђивања у једној реченици.

У овом одељку биће дат преглед маркера ограђивања у корпусу на енглеском језику према типологији маркера (видети табелу 13). Бројчани подаци који су добијени приликом анализе корпуса, нормализовани су на 1000 речи. Након тога следе примери употребе релевантних категорија маркера истицања у истраживаном корпусу као и њихова прагматичка реализација.

Табела 13: Преглед маркера ограђивања у корпусу на енглеском језику

маркери ограђивања	фреквенција (нормализована на 1000 речи)		
	лингвистика	географија	физика
модални глаголи	5,44	3,99	3,32
лексички глаголи	7,90	4,79	5,81
прилози	4,94	5,37	2,28
придеви	6,77	5,22	5,56
именице	4,77	1,99	1,24

Подаци представљени у табели 13 указују на изузетно високу фреквентност модала као маркера ограђивања у корпусу из научне области лингвистика, готово за 50% већу од фреквентности у научној области физика, што иде у прилог полазној хипотези да се у друштвеним наукама маркери ограђивања употребљавају чешће у академском дискурсу друштвених наука него природних наука. Ту полазну хипотезу можемо потврдити и податком о фреквентности модалних глагола као маркера ограђивања у академском дискурсу у научној области географија. Наиме вредност од

3,99 је показатељ вредности која се налази негде између највише и најниже, што опет потврђује хипотезу о разликама у природним и друштвеним наукама пошто се неке географске дисциплине сврставају у природне, а неке у друштвене науке те тако и ова вредност одсликава очекивано стање у поређењу друштвених са природним наукама.

Ако посматрамо податке о учесталости за маркере ограђивања у енглеском делу корпуса за све три анализирани научне области, јасно се уочава да су модални и лексички глаголи најфреквентнији маркери ограђивања у научним дисциплинама лингвистика и географија. Именице као маркери ограђивања имају најнижу фреквентност у све три научне дисциплине. За научну област лингвистика бележимо највише вредности у поређењу са осталим за све маркере осим прилога (4,94) чија фреквентност је нешто мања од вредности добијене за научну област географија (5,37). Географија као део корпуса који представља и друштвене и природне науке бележи средње вредности за све маркере, мање од лингвистике, а више од физике, осим лексичких глагола (4,55) чија фреквентност је нешто мања од исте категорије у физици (5,63). Са друге стране лексички глаголи (5,63) су најфреквентнији маркери ограђивања забележени у корпусу из научне области физика, а затим следе придеви (5,56), па модални глаголи (3,32), док најнижу фреквентност бележимо за прилоге (2,28) и именице (1,24). Најнижа фреквентност именица као маркера ограђивања региструје се у свим научним дисциплинама. Значајно нижу фреквентност прилога (2,28) бележимо у научној области физика, а она је готово двоструко мања од фреквентности овог маркера у географији и лингвистици.

У наредним одељцима биће приказани резултати анализе за маркере ограђивања према типовима маркера наведеним у табели 13.

6.1 Модални глаголи као маркери ограђивања у корпусу на енглеском језику

Палмеров (Palmer, 2001:24) проширени концепт епистемичке модалности и новија подела на три типа спекулативну (несигурност), дедуктивну (закључивање на основу видљивих доказа) и асумптивну (закључивање на основу општепознатих чињеница) такође има важну улогу у разумевању модалних епистемичких глагола као маркера ограђивања. С обзиром на семантичку компоненту ове категорије глагола и

њихову граматичку и прагматичку реализацију, Палмер (Palmer, 2001) даље наводи два примера односно наглашава разлику између епистемичке могућности што је спекулативно *may* и епистемичке неопходности што је дедуктивно *must* што нам отвара могућност повезивања са концептом одређености и неодређености⁹ као и са континуумом примарне димензије апсолутна увереност-неувереност¹⁰. При томе би модал *may* изражавао могућност која је негде између средње и високе уверености на континууму, а модал *must* који изражава нужност налазио би се на континууму ближе апсолутној сигурности.

У табели 14 представљена је укупна фреквентност модалних глагола као маркера оградивања на енглеском језику у научним областима лингвистика, географија и физика. Подаци о броју забележених примера након претраге корпуса нормализовани су на 1000 речи.

Табела 14: Фреквентност модалних глагола као маркера оградивања у корпусу на енглеском језику

модални глаголи	лингвистика	географија	физика
1. <i>can</i>	1,18	0,51	0,50
2. <i>could</i>	0,42	0,49	0,35
3. <i>may</i>	1,52	1,33	1,25
4. <i>might</i>	0,63	0,38	0,21
5. <i>should</i>	0,80	0,53	0,36
6. <i>would</i>	0,92	0,58	0,66

Упоредивањем вредности из табеле 10 за три проучаване дисциплине може се запазити да су укупне вредности највише за модалне глаголе *may* (4,10) и *can* (2,19) као маркере оградивања, а вредности за остале модале крећу се у распону од 1,69 до 1,22. Уколико поредимо фреквентност у појединим дисциплинама, можемо запазити да у делу корпуса из научне области лингвистика највећу фреквентност бележимо за све модалне глаголе осим за модални глагол *could* (0,42) за који географија има незнатно већу фреквенцију (0,49). Научна области физика има најмању фреквентност за све модале у поређењу са осталим дисциплинама, а бројке се крећу у распону од 0,21 до

⁹ О концепту одређености и неодређености видети више у поглављу Кључни појмови

¹⁰ Ibid.

0,83. Научна област географија за све модале осим модала *could* има вредности веће од физике, а мање од лингвистике. Најмању фреквенцију у проучаваном корпусу бележимо за модални глагол *might* (0,21) у научној области физика, а највећу за модални глагол *may* (1,52) у научној области лингвистика. Појединачно модални глаголи као маркери оградивања немају високу фреквентност, мада је њихов укупан удео у одабраном корпусу значајан као што је илустровано у табели 13. Уопштено гледано, уочава се да модални глаголи *would*, *can* и *may* бележе највећу фреквентност. Уколико посматрамо целокупан одабрани енглески корпусу уочавамо да модални глагол *could* (1,26) бележи приближну фреквентност са модалним глаголом *might* (1,22), док је највећа фреквентност израчуната за глагол *may* (4,10), затим следи глагол *can* (2,19). Овакав резултат можемо оправдати чињеницом да постоји тенденција ка изједначавању у употреби ова два глагола. Модални глагол *can* представља један од изазова у анализирању маркера оградивања, нарочито зато што се овај модални глагол у неким теоријским оквирима не сматра маркером оградивања, док се у другим сматра таквим маркером само у одричним и упитним облицима. О томе ће бити више речи у наредном одељку.

6.1.1 Модални глагол *can* као маркер оградивања

Према дефиницији епистемичке модалности постоје опречна мишљења о модалном глаголу *can* који испољава епистемичност само тако што квалификује говорникову опредељености према садржају модализоване пропозиције¹¹ (Huddleston–Pullum, 2002:52). Наиме, поједини аутори сматрају да се овај модални глагол не може повезати са епистемичком модалношћу (Coates, 1983; Leech, 2004). Други аутори (Butler, 1990; Collins, 2009) ипак сматрају да је модални глагол *can* маркер епистемичке модалности али само у одричним и упитним конструкцијама. Такође, постоје назнаке за другачија тумачења у неким упутствима за писање научних радова или пак у материјалима за подучавање енглеског у академском окружењу (Oxford EAP, 2013:205). Дакле, ипак не морамо искључити могућност да се модални глагол *can* јавља и у епистемичком значењу, а самим тим ни повезаност са феноменом оградивања нарочито у академском дискурсу. Према Деклерку (Declerck, 1991: 398), који помиње

¹¹ [...qualifies the speaker's commitment to the truth of the modalised proposition...]

граничне случајеве (*merger*) у којим не може да се разликује стварна од теоретске могућности, могу се равноправно употребљавати глаголи *may* и *can*. Има такође назнака да модални глагол пролази кроз процес у ком развија епистемичко значење које није везано за одрични или упитни облик у неким контекстима, на пример у америчком енглеском како наводи Коутсова у једном од каснијих радова (Coates, 1995). Коутсова, такође, наводи да је тешко замислити да модал *can* постаје озбиљан кандидат у изражавању епистемичке могућности (Coates, 1995: 64). Ипак, сматра да се ово значење јавља у синтаксичким структурама са неаниматним субјектима и статичким глаголима, али и да шири контекст такође доприноси епистемичком значењу овог глагола. У прилог овим чињеницама пре наведених аутора (Coates, 1995; Declerck, 1991) налазимо тврдње о постојању епистемичког модала *can* који може да се повеже са прилогом *well* равноправно са другим модалима у значењу епистемичке могућности као у примеру: *It may/might/can/could well be true that he beat her.* (Quirk–Greenbaum–Leech & Svartvik, 1985: 588).

У анализираном корпусу пронађени су примери модалног глагола *can* који у потврдном облику изражава епистемичку модалност и функционише као маркер ограђивања. Ово иде у прилог запажањима да се модални глагол *can* налази у процесу развоја епистемичког значења како у академском дискурсу, тако и уопште (Varttala, 2001:120) иако Коутсова сматра да је тешко замисливо да модални глагол *can* постане озбиљна конкуренција у сфери изражавања епистемичке могућности (Coates, 1995: 64).

Појам модалне хармоније (*modal harmony*) објашњава чињеницу да епистемично значење није у потпуности одређено само модалним глаголом него се за разумевање епистемичког значења користи и шири контекст (Huddleston–Pullum, 2002:179). Такође, епистемичност у смислу доношења закључка повезана је са ауторовим закључивањем на основу ширег дискурсног контекста или на основу информација доступних аутору према његовом знању или сазнањима. Дакле, примери у којим проналазимо епистемичке модале повезани су са претходним дискурсом у ком налазимо и основ за доношење закључка (импликатура и спекулација - *implicature and speculation*)¹². Код модалног глагола *can* та хармонизација је неопходна да би се

¹² У овом контексту можемо се дотаћи потпуно другачијег приступа проучавању дискурса које није заснован на унапред одређеним структурама него на типовима исказа које су установили Латур и Вулгар (Latour and Woolgar, 1979):

Тип 1: искази који укључују повезивање са контекстом спекулацију;

разграничиле епистемичке од неепистемичких интенција. Модални глагол *can* изражава епистемичко значење у случајевима када аутор жели да изрази највећу могућу дистанцу у односу на истинитост пропозиције као и када жели да постојање епистемичке могућности доведе у питање (Trbojević-Milošević, 2004:77). У првом случају је модални глагол *can* употребљен као најнижи степен уверености у истинитост пропозиције заснован на ауторовом знању о пропозиционом садржају, што је изражавање епистемичке могућности (*epistemic possibility*). У строго епистемичком значењу модални глагол *can* еквивалентан је модалном глаголу *must*, а употребљава се у одричном облику.

У прилог чињеници да је веома тешко разграничити којој употреби поједини примери модалног глагола *can* припадају навешћемо неколико закључака из ранијих истраживања. Као што пише Новаков, „епистемички модал *can* указује на процену говорника/писца/субјекта да постоји могућност реализације ситуације означене лексичким глаголом“ те да „постоје суптилне разлике између модалних концепата способности и могућности“ које се разлучују на основу контекста (Novakov, 2012:194-195). Дакле, модални глагол *can* у значењу епистемичке могућности не имплицира да субјекат има способност да нешто уради, него су дате околности кључ реализације дате ситуације. У основи тумачења епистемичке могућности осим контекста стоји и семантичка структура предиката уз модални глагол те улога субјекта који не ангажује вештину или снагу него поступа у складу са оним што му околности допуштају.

У анализираном корпусу пронађени су примери који би се могли сматрати примерима епистемичке употребе или пак примерима у којима се употребе прожимају где контекст има одлучујућу улогу и где се обзиром на контекстуалну ситуацију не може искључити теоријска могућност.

Тип 2: искази који садрже модале који указују на генерално доступне доказе (или недостатак доказа), тентативни предлози;

Тип 3: искази у којима је модалност постигнута укључивањем референце;

Тип 4: изостављање модала које овај тип претвара у чињеницу;

Тип 5: искази који одговарају чињеницама које су општепознате (Latour and Woolgar, 1979:76-81 у Plappert, 2019:168). Плаперт је применио онтолошки приступ идентификацији и анализи пропозиције помоћу оваквих типова исказа на научном дискурсу из генетике и дошао до закључка да се модале као маркери ограђивања не користе често у проучаваном корпусу мањег обима. Наводи два примера за које тврди да модал *can* са инфинитивом глагола *cause* (1) није маркер ограђивања у датом контексту, а модал *can* са перфективним инфинитивом глагола *cause* (2) јесте маркер ограђивања у датом контексту.

(1) Mutations in the gene encoding nephrocystin-4, NPHP4, *can cause* nephronophthisis or a combination of nephronophthisis and progressive retinal degeneration known as SLSN1.

(2) Genetic studies have demonstrated that ННТ can be caused by loss-of-function mutations in the gene encoding activin receptor-like kinase-1.

Прелиминарна претрага корпуса из научне области лингвистика на енглеском језику дала је изузетно високу инциденцу модалног глагола *can* за поменути корпус. Након ручне провере примера број валидних примера за даљу анализу знатно је смањен те се дошло до податка о укупној фреквентности овог модалног глагола од 1,18 (видети табелу 15), што је и даље висока фреквентност у односу на друге модале, осим модала *may*. У овом делу истраживања модални глагол *can* као маркер оградавања јавља се у потврдним конструкцијама уз глаголе перцепције и то у конструкцијама са инфинитивом, нешто ређе у конструкцијама са перфекатским инфинитивом, затим у негативним конструкцијама при чему указује на недостатак епистемичке могућности, док се у упитним конструкцијама којим се доводи у питање епистемичка могућност јавља прилично ретко.

Табела 15: Заступљеност конструкција са модалним глаголом *can* у енглеском корпусу

конструкција	број примера	процент
1. <i>can</i> + инфинитив	297	34,53%
2. <i>can</i> + пасивни инфинитив	159	18,48%
3. <i>can</i> ?	142	16,51%
4. <i>cannot</i>	262	30,46%
укупно	860	

6.1.1.1 Конструкција модал *can* + инфинитив

У анализираном корпусу уочена је конструкција модални глагол *can* + инфинитив, а примери (1)-(10) илуструју синтаксичке одлике ове конструкције. Процентуална заступљеност ове конструкције од 34,53% може се сматрати веома високом у односу на заступљеност других конструкција.

- (1) A subclass of noun which can denote people (personal pronouns; e.g. he, she, they, we, etc.), possession (possessive pronouns; e.g. my, her, his, mine, hers, etc.), and a number of further concepts. (ЛИН1Е:295)
- (2) Topicalisation can involve complex phrases as the following set of sentences shows. (ЛИН1Е:195)

- (3) This ordering is very useful when considering molecular structure but it is important to remember that in molecular spectra a particular transition can involve changes in more than one type of motion. (ФИЗ3Е:126)
- (4) *Zamilovat se* ‘to fall in love’ is quantized, since no proper part of the transition into the state of being in love can count as that (whole) transition. (ЛИН2Е:184)
- (5) Every episodic eventuality, that is, an eventuality which involves changes or is potentially changeable, can in principle have a beginning, a certain extent, and an end. (ЛИН2Е:181)
- (6) Respiratory irritation and breathing problems can occur with chronic exposures to NO₂, particularly in people with asthma and bronchitis, at exposures as low as 100 parts per billion. (ГЕО2Е:255)
- (7) This motivates Kipka’s (1990:31) morphological constraint against multiple prefixation: “at most one aspectual prefix can appear on a Polish verb”. (ЛИН2Е:198)
- (8) It is natural to identify the minimal periods of a chuckling carried out at the normal rate with those which everyday empirical criteria can identify as such. (ЛИН2Е:29)
- (9) In principle, these terms are rendered unambiguous by the sub-area of linguistics in which they are used, but in practice the use of the same term can cause transient or even long-term problems of understanding. (ЛИН3Е:107)
- (10) First, fertility so low that population decreases by attrition can characterize regions and countries (Western Europe, Russia, and soon Japan) that have completed the demographic transition. (ГЕО2Е:161)
- (11) Thus, the worldlines $x^{\mu}(\tau)$ are geodesics and hence can describe particles (observers) moving only under the influence of gravity. (ФИЗ1Е:358)
- (12) Certainly, for those suffering from absolute deficiency of calories and protein, the economic ability to “demand” food can mean the difference between life and death. (ГЕО2Е:166)
- (13) But just as the language of governance highlights coherence and articulation in political and economic processes, so can it conceal dynamics of power, divergence and conflict that inhere in the process of managing resources and environments. (ГЕО1Е:491)

У датим примерима (1)-(13) уочавамо да се модални глагол *can* јавља уз неке од вердиктивних глагола (*verdictive verbs*)¹³ који у оквиру прагматичког концепта носе илокуциону снагу исказа, суда, процене, односно подразумевају неку врсту интерпретације, затим уз глаголе *involve, appear, count, conceal*.

Пошто смо већ раније навели да овај модал нема у сваком примеру значење маркера модалности, покушаћемо објаснити зашто модални глагол *can* осцилира по ивици између коренске или деонтичке и епистемичке модалности, која је значајна за проучавани контекст маркера ограђивања. Вердиктивни или интерпретативни глаголи према Хиблеру (Hübler, 1983:136) сврставају се у две категорије према типу оријентисаности. Први тип је оријентисаност ка објекту (глаголи *mean, denote*), а други тип је оријентисаност према говорнику/аутору (глаголи *interpret, analyse*). Хиблер даље сматра да уколико се модални глагол *can* нађе у колокацији са глаголима оријентисаним на објекат, употребљеним у презенту, у том случају модални глагол *can* има функцију маркера ограђивања. Са друге стране, уколико се модални глагол *can* нађе у колокацији са глаголима оријентисаним на субјекат употребљеним у првом лицу презента у активном или пасивном облику можемо имати функцију епистемичке модалности, али и способности. У том смислу можемо говорити о граничним случајевима. Ипак, уколико модални глагол *can* преноси значење могућности коју можемо назвати и „егзистенцијалном могућности“, што значи да се такви примери могу парафразирати квантификаторима попут *some, any, all* или *sometimes* који подразумевају генерализовање (Palmer, 1990: 152-154).

Према свему наведеном, примере (1)-(13) можемо тумачити на два начина, а за то ће нам послужити илустрација тумачења примера (2):

= *it is possible for topicalisation to involve...*

= *it is sometimes the case that topicalisation involves ...*

У примерима (1)-(13) модални глагол *can* употребљен је уз неаниматне субјекте којим се не може приписати физичка или ментална способност да се наведени догађај из пропозиције реализује. Такође, модални глагол *can* у наведеним примерима има слабу снагу односно „врло одмерену процену аутора, без импликације

¹³ У овој категорији Остин (Austin, 1975) наводи следеће глаголе: *hold, calculate, analyze, describe, date, rank, asses, characterize, diagnose*, којим се према Серлу (Searle, 1975:346-347) могу додати још и *affirm, deny, state, class, identify, conclude, deduce*.

облигаторности“ (Novakov, 2015: 442). Пошто се епистемичка употреба модалних глагола доводи у везу и са непостојањем препреке, то нам недвосмислено дозвољава да нешто сматрамо, мислимо или пак верујемо у нешто (Saeed, 2002:363). Дакле, у наведеним примерима ради се о изражавању епистемолошког става односно доношења закључка заснованог на основу дискурсног контекста, на основу аутору доступних информација или пак на основу ауторовог знања. Ауторово присуство није експлицитно граматички обележено (првим лицем једнине или множине), али се имплицитно присуство осећа као импликатура исказа. С обзиром да модални глагол *can* изражава епистемичку могућност (могућност сагледавања проучаваних појава, проблема, као и интерпретације добијених података), односно нижи степен уверености који је заснован на ауторовом знању о пропозиционом садржају, у неким контекстима може се тумачити као благо ограђивање (наведени исказ је само једна од могућих интерпретација), док у другим контекстима ограђивање може бити израженије у зависности од основа за доношење закључка или повезаности са претходним контекстом (уколико је на неки начин ограничена интерпретација исказа, понуђене опције и сл.). Овде можемо говорити о импликатури и спекулацији у смислу повезивања са контекстом, доступним доказима, чињеницама или референцама. Истовремено се користи и реторичка стратегија којом се „постиге одсуство аутора из текста“ (Влагојевић, 2008:131).

Одсуство аутора из текста, односно маркација ограђивања које је усмерено ка аутору постиже се и употребом неодређених заменица *one* или *some* уз модални глагол *can* (Влагојевић, 2008:131). Међутим, овде бисмо могли говорити о двоструком или пак вишеструком ограђивању на шта указују неки од примера пронађених у корпусу. Дакле, у оваквим конструкцијама у примерима (14)-(16) модал удружен са неодређеном заменицом и лексичким епистемичким глаголима *argue*, *interpret*, *insist* који су такође маркери ограђивања део је троструког или пак вишеструког ограђивања, уколико у реченицама имамо неки од прилога или придева који доприносе ограђивању од садржаја пропозиције. На пример:

- (14) One can happily insist that there is a ‘real world’ out there, while still conceding that it is sufficiently complex and differentiated such that no one mode of knowing it will suffice for all our wishes and purposes (ГЕО1Е:10)

- (15) Rather than work through the details of these extensions, one can argue that the $\alpha \approx 1$ dusty plasma is effectively a two-component plasma where the heavy particles are the negatively charged dust grains and the light particles are the positively charged ions. (ФИЗ2Е:493)
- (16) One can interpret certain results reported from the first language acquisition as providing support for this view. (ЛИН2Е:151)

Насупрот томе, присуство аутора у тексту исказује се првим лицем једнине или множине. У овом делу корпуса, пронађено је укупно 20 примера конструкције *I can* + инфинитив, али је након ручне провере установљено да би се само један од тих примера могао тумачити као маркер ограђивања, док су остали пронађени примери заправо примери употребљени за анализу тематског оквира којим се монографије из анализираниог корпуса баве, што свакако не припада домену ове анализе.

- (17) These are complex issues, which I can only discuss parsimoniously here, since I also want to spend some time on the question of how these theoretical insights are mobilised in actual research projects. (ГЕО1Е:387)

Са друге стране, конструкција са првим лицем множине је фреквентнија и заступљена као што је илустровано у следећим примерима. У примерима (18)-(23) можемо говорити о вишеструкој инциденти маркера ограђивања. Уз употребу првог лица множине имамо експлицитно присуство аутора, односно ограђивање усмерено на присуство аутора у тексту, док се модалним и лексичким глаголима као маркерима ограђивања постиже ограђивање усмерено на садржај пропозиције. Издвајамо пример (19) у ком осим првог лица множине и модалног глагола бележимо и два лексичка глагола као маркере ограђивања, али и именице које су квази-агенци *debates* и *challenges* које такође припадају маркерима ограђивања.

- (18) We could continue our analysis of this quite general situation, but we can illustrate the main physical points by considering a particle dropped from rest at infinity. (ФИЗ1Е:210)

- (19) Within each of these approaches and the larger field of complexity research, we can also identify and critically evaluate several areas that host the latest debates and larger challenges. (ГЕО1Е:67)
- (20) As we can see in (69), the modal auxiliary comes first and is followed by the perfective, progressive and passive auxiliaries, though these need not all be present. (ЛИН1Е:43)
- (21) Although we do not (as yet) know the required transformation, we can define it in terms of its Taylor expansion about P: (ФИЗ1Е:43)
- (22) Both the situation and occasion are quantified, hence we can assign one cardinal count adverbial to the occasion and another cardinal count adverbial to the situation. (ЛИН2Е:78)
- (23) We can assert John taught for a year if John taught literally for twelve consecutive months, but also if he did not teach during the summer months. (ЛИН2Е:117)

Из примера (17)-(23) се може уочити да се модална конструкција *can* + инфинитив јавља уз асертивне глаголе који су комбинација менталног чина са комуникативним процесом (*assert, advise, announce, agree, deduce, hope, suspect*), а употребом првог лица множине *we* постиже се експлицитно присуство аутора у тексту што се у овом случају сматра ограђивањем усмереним на аутора (Blagojević, 2008:131). Према Лајонсу (Lyons, 1977 у Novakov, 2015:436) постоје субјективна и објективна епистемичка модалност. У овим примерима можемо говорити о објективној епистемичкој модалности која подразумева изражавање сопственог мишљења, што указује на маркирање ограђивања од садржаја пропозиције. Такође, употреба првог лица множине, прагматички посматрано, осим примарног укључивања аутора односно групе аутора може имплицитно укључити и читаоца, односно створити неку везу са читаоцем у виду солидарности, припадности истом научном кругу, те тиме навести читаоца да се сложи са предоченим тврдњама или исказима, што би у овом случајевима модалном глаголу *can* дало нешто јачу снагу, односно појачало степен одређености. У табели 16 дат је процентуални приказ заступљености ових примера који чине готово трећину укупног броја забележених примера.

Табела 16: Заступљеност модалног глагола *can* у првом лицу множине у односу на укупан број примера *can* + инфинитив

конструкција	број примера	процент
1. <i>we can</i> + инфинитив	108	30,25%

6.1.1.2 Конструкција модал *can* + пасивни инфинитив

У анализираном корпусу уочена је конструкција модални глагол *can* + пасивни инфинитив, а примери (24)-(33) илуструју синтаксичке одлике ове конструкције. Процентуална заступљеност ове конструкције је износи 18,48% (видети табелу 11).

- (24) An index that is summed over in this way is called a dummy index, because it can be replaced by any other index not already in use. (ФИ31Е:31)
- (25) Such studies can yield significant extra information and this book is largely devoted to the physical basis of this information and how it can be interpreted. (ФИ33Е:251)
- (26) Of course such comparative learning can be widened greatly by drawing on regional planning experience outside of the UK, and interesting examples can be drawn from all over the world. (ГЕО3Е:256)
- (27) The position following persuade can only be filled by elements that can be assigned a thematic role. (ЛИН1Е:247)
- (28) If a given predicate can be interpreted as event (telic) or process (atelic), it is the temporal adverbial that enforces either one or the other interpretation. (ЛИН2Е:64)
- (29) In the discussion of time–space geography, exposure, and population mobility in Chapter 5, the analytic benefit of large, well-defined streams of migration that can be identified and followed is illustrated by the studies of breast cancer and stomach cancer among generations of Japanese in Hawaii. (ГЕО2Е:312)
- (30) Because language is manifested in human behaviour, it can be studied in the same way that other human behaviour is studied in psychology and medical science. (ЛИН3Е:17)
- (31) Word classes can be thought of as being derived from sets of paradigmatic relationships. (ЛИН3Е:45)

Конструкција модалног глагола *can* уз пасивни инфинитив представља устаљену конструкцију, односно фразу која аутору омогућава безлично саопштавање садржаја. Безлично саопштавање садржаја сматра се ауторским оградивањем у смислу одсуства аутора у процени пропозиционог садржаја. Ови примери могли би се сврстати у категорију објективне епистемичке модалности која подразумева да аутори изражавају општи став (Novakov, 2015:436), односно заштиту аутора деперсонализовањем исказа. Дакле, наведени примери су типични примери ауторског оградивања у академском дискурсу, а према типу опредељености према садржају пропозиције изражавају ниску опредељеност уколико овај модални глагол посматрамо према теоријском оквиру који наводи две опције: да може бити измењив са модалним глаголом *may* (Quirk et al. ,1985: 588) или да развија епистемичко значење (Coates, 1995, 63-64). Модификација општег става и опредељености постиже се другим маркерима оградивања или истицања (глаголи, придеви, прилози, именице) који се јављају непосредно са овом конструкцијом или у ширем контексту. У примерима из корпуса уз овај модал у перфективном инфинитиву често се употребљавају глаголи *draw, interpret, identify*. Забележени су и примери реченица у којим се јављају два типа конструкције са глаголом *can* у функцији маркера оградивања који је усмерен на садржај пропозиције (25) где се код првог типа конструкције са инфинитивом опредељеност према садржају пропозиције појачава прилогом *significant*. У примеру (27) постоји хармонија два иста типа модала као маркера оградивања при чему се опредељеност ка једном делу пропозиционог садржаја појачава прилогом *only* који ограничава избор у пропозиционом садржају, који је даље маркиран односно ограђен модалном конструкцијом са пасивним инфинитивом.

6.1.1.3 Упитне конструкције модалног глагол *can*

Примери (32)-(46) илуструју модални глагол *can* у упитним конструкцијама забележеним у анализираном делу корпуса. Може се запазити да су упитне конструкције нешто мање фреквентне, пошто њихова процентуална заступљеност износи 16,51%, (видети табелу 11) али свакако имају значај у погледу ауторове интеракције са читаоцима, а у светлу ауторског оградивања усмереног на читаоца. Уочавамо примере упитних облика са и без упитне речи. На пример:

- (32) Can you guess the corresponding result for the mixed components Tab c of a rank-3 tensor? (ФИЗ1Е:174)
- (33) Can we assign further functions to them? (ЛИН1Е:14)
- (34) Can we interpret it to mean (86)? (ЛИН1Е:212)
- (35) Can we reasonably say that to leave London is a Direct Object argument of want in (56)? (ЛИН1Е:212)

У примерима (32)-(35) без упитне речи уочавамо да се уз упитни облик модалног глагола *can* веома често користи и субјекат у првом лицу множине. Питања са директним обраћањем читаоцу (*you*) су веома ретка и свега 20 их је пронађено у целокупном корпусу, од тога 3 у дискурсу из научне области физика и 17 из научне области лингвистика. Пошто су питања у академском дискурсу директан вид обраћања читаоцу, овде можемо говорити о ограђивању усмереном на читаоца у смислу обраћања читаоцу с циљем активног укључивања, уколико је употребљена лична заменица (32), те персонализовање информација из пропозиције како би их читалац прихватио (33)-(35). Проширивањем претраге на шири контекст може се закључити да, пошто се ради о поглављима која описују студије случаја или се ради о инструкцијама за вежбања намењена студентима, експлицитном употребом заменице у првом лицу множине *we* у дискурсу аутор такође подстиче сарадњу са читаоцем, односно укључује читаоца, придружује га дискурсној заједници, додељује му припадност групи.

Најчешће упитне речи су *what*, *how* и *why* које подстичу код читаоца размишљање о изреченом или су усмерене на проверу предоченог пропозиционог садржаја у ширем контексту. Ограђивање је такође усмерено на читаоца као директно укључивање у комуникацију (36), затим као ублажавање асертивности, уколико је употребљена неодређена заменица *one* (37) или пасивни облик (38), (39), (42) и (44).

- (36) What can you say about the hypersurface $T = \text{constant}$? (ФИЗ1Е:286)
- (37) How can one tell, statistically, whether there is autocorrelation in a particular situation? (ГЕО2Е:480)
- (38) What more can be said? How can this conversation be moved along? (ГЕО1Е:284)

- (39) What wider conclusions can be drawn from this account of some of the processes underway in one English region?(ГЕО3Е:249)
- (40) How can we account for the fact that for process predicates in the scope of PROG the inference from 'x is V-ing' to 'x has V-ed' is valid, while for event predicates in the scope of PROG it is not? (ЛИН2Е:160)
- (41) How can we represent the close bond between Head and Complement in a tree diagram? (ЛИН1Е:105)
- (42) How can regional planning be made fair and balanced, as well as effectively managed? (ГЕО3Е:250)
- (43) How can a few simple coordinate transformations lead to what is apparently new physics? (ФИЗ1Е:270)
- (44) How can the following utterance be taken as evidence to support our claim that modal auxiliary verbs are positioned in 'I'? (ЛИН1Е:141)
- (45) Why can't oceanic in (52) be a sister of the N0 woman? (ЛИН1Е:271)
- (46) Why cannot we then consider genericity to be a special type of states? (ЛИН1Е:120)

У примеру (44) иако постоји пасивна конструкција, постоји и експлицитно присуство аутора због употребе присвојне заменице *our* уз именицу *claim* у другом делу реченице и јасно је да се ради о субјективној епистемичкој модалности односно личном ставу аутора, док је у првом делу употребљена конструкција *can* + пасивни инфинитив која се тумачи као објективна епистемичка модалност и општи став, али у овом случају у упитном облику. Шири контекстуални оквир за ову реченицу су практични задаци за размишљање или личну проверу предоченог теоретског садржаја поткрепљеног практичним примерима из научне области лингвистика. За разумевање ове реченице значајне су још и именице *claim* и *evidence* које се сматрају маркерима истицања. Дакле, аутор у једној реченици износи и општи став, тиме што поставља питање читаоцу, а лични став маркира именицама које су маркери истицања при чему конструкцијом *to support our claim* наводи читаоца на подршку изнесеним ставовима.

У примерима (38), (39), (42), (43) и (44) не постоји експлицитно присуство аутора, дакле ради се о објективној епистемичкој модалности и износе се општи ставови чиме се постиже оградивање од пропозиционог садржаја, али пошто се ради о упитним облицима постоји обраћање читаоцу у виду смањења асертивности и

укључивања читаоца у размишљање о представљеном садржају. Примери (45) и (46) занимљиви су због негације, којом се заправо истиче непостојање епистемичке могућности која је исказана као општи став, а за аутора је она у овом случају упитна те свој субјективни став исказује оваквом конструкцијом.

Пример (47) има две упитне конструкције с модалним глаголом *can* и једну са придевом *possible*. Дакле аутор се пита, односно тражи објективну потврду предоченог пропозиционог садржаја. Значајно је напоменути да се овај пример налази се у поглављу чији тематски оквир је дефинисање појма изворног говорника неког језика. Поглавље почиње дефиницијом појма, али се даље у тексту поставља мноштво питања, чак су и сви поднаслови у облику питања на која аутор покушава дати одговоре или пак код читалаца подстаћи или усмерити размишљања. Може се у овом случају сматрати да је ово одлика ауторовог стила писања и ауторов начин интеракције са читаоцем.

(47) Is it possible for children to grow up as native speakers of two languages, or can they only be native speakers of one, and if so, can it be determined by simple principles which language they are native speakers of? (ЛИНЗЕ:77)

Типови упитних конструкција забележени у овом делу корпуса представљени су у табели 17. Њихова процентуална заступљеност је сразмерна укупној заступљености упитних облика модалног глагола *can* као маркера ограђивања у анализираном делу корпуса (видети табелу 17).

Табела 17: Заступљеност упитних конструкција модалног глагол *can*

упитне конструкције	број примера	процент
1. <i>can we ?</i>	55	33,95%
2. <i>can you?</i>	10	6,17%
3. <i>how can ?</i>	29	24,07%
4. <i>why can?</i>	42	25,92%
5. <i>why cannot?</i>	16	9,87%
укупно	152	

6.1.1.4 Одричне конструкције модала *can*

Примери (48)-(58) илуструју употребу одричних облика модалног глагола *can* као маркера ограђивања који истиче непостојање епистемичке могућности. У оквиру ове групе примера можемо говорити о поткатегоријама у смислу синтаксичких конструкција у којима се јавља модални глагол *can* у одричном облику. У примерима (48)-(50) уочавамо употребу модала у конструкцији са перфективним инфинитивом и неаниматним субјектом што указује на представљање знања из перспективе која није лична и која доприноси представљању знања као прихваћеног, неспорног и општепознатог што представља устаљену конвенцију у академском и научно-истраживачком дискурсу.

(48) It cannot be said that these debates were finally resolved. (ГЕО3Е:44)

(49) As Vendler observes, states last “for a period of time”, but do not denote a process over time, they “cannot be qualified as actions at all” (ЛИН2Е:18)

(50) This cannot be related to vagaries of *parole*, because it is extremely homogeneous within relevant speech communities. (ЛИН3Е:42)

Пример (51) представља једини случај употребе првог лица једнине за изражавање ауторовог става уз глагол мишљења (*argue*) којим се читаоцима експлицитно наглашава лично тумачење чињеница, али се на овај начин оставља простор читаоцу да сам формира став од разматраној проблематици. У овом примеру, дакле, имамо двоструку стратегију ауторског ограђивања у виду ауторовог експлицитног присуства у тексту, али и одсуства уз помоћ пасивне конструкције уз модални глагол.

(51) I argue that prefixes cannot be considered to be morphological markers of the perfective aspect, but rather they are derivational morphemes that typically function as eventuality type ‘shifters’. (ЛИН2Е:13)

Друга група примера (52)-(54) представља негирани модал *can* са инфинитивом што представља оградивање у смислу ауторовог одсуства из текста. Међутим, примери (53) и (54) садрже додатне стратегије оградивања, модалне глаголе *should* и *must*. Модал *should* у епистемичком значењу може да упућује на екстерну могућност, разумну претпоставку или закључак, а да притом постоји могућност да аутор греша (Palmer, 2001:59). Међутим, у овом случају хармонију епистемичке модалности нарушава придев *obvious* који спада у категорију маркера истицања те смањује интензитет оградивања и помера га према другом крају, према опредељености ка изреченој пропозицији, односно ка истицању дате пропозиције. У примеру (54) модални глагол *must* у епистемичком значењу уско је повезан са увереношћу у исказ, дакле, опет постоји нарушавање хармоније где један део пропозиционог садржаја бива стратешки оградјен, а други истакнут.

(52) Verbs that cannot occur independently, but instead function as ‘helping verbs’, are called auxiliary verbs, or simply auxiliaries. (ЛИН1Е:36)

(53) It *should* be *obvious* that a list cannot serve as a definition of the concept noun. (ЛИН1Е:27)

(54) An adequate account of durative adverbials cannot rely on universal quantification and it *must* be flexible *enough* to fit the variability of contexts in which durative adverbials are used. (ЛИН2Е:27)

У примерима (55) и (56) примењена је стратегија ауторског оградивања у смислу ауторовог експлицитног присуства израженог личном заменицом у првом лицу множине уз модалну конструкцију *cannot* и инфинитив. У реченици (55) стратегија оградивања појачана је прилогом *admittedly* уз придев *few*, док се у конструкцији са негираним модалом користи прилог *simply* који ублажава јачину тврдње исказане глаголом *claim*. У наставку реченице постоји модал *must* који изражава већи степен уверености у закључивање на основу доказа, а у наставку прилог *perhaps* који припада стратегијама оградивања.

Пример (56) такође уз модални глагол *cannot* (*it is not possible that*) уз прво лице множине *we* (ауторско оградивање усмерено на аутора) и инфинитив глагола *survey*

који припада неутралнијем типу глагола извештавања илуструје и још неке стратегије оградивања као прилошку фразу *quite clearly*, те прилог *possibly*.

(55) Such examples are *admittedly* few, nonetheless, we cannot simply claim that “every noun *must have* (*perhaps* hidden) both a count and a mass sense” (ЛИН2Е:61)

(56) However, we quite clearly cannot possibly survey them all, and we have to look at just some of those utterances. (ЛИН3Е:164)

У примерима (57) и (58) илуструје се употреба другог лица *you* у служби директног обраћања читаоцима, односно стратегија ауторског оградивања која је усмерена на читаоца где се управо то укључивање и постављање читаоца у ситуацију у којој треба да закључује о предоченој пропозицији, што свакако указује на очекивање да се читалац сложи са изнесеним тврдњама.

(57) When you read a discussion of the grammar of some language which is unknown to you, you cannot assume that you understand what belongs in any particular part of speech just on the basis of the name which the part of speech is given. (ЛИН3Е:31)

(58) For any value greater than that, you cannot assume that the null hypothesis is incompatible with the data from your sample-s. (ЛИН3Е:168)

На основу добијених података може се закључити да се модални глагол *can* јавља у већем броју конструкција као маркер оградивања и то чешће него што показују досадашња истраживања. Углавном се комбинује са другим маркерима оградивања који доприносе модификацији степена уверености у садржај пропозиције. У корпусу се запажа и његова сличност са глаголом *may* што иде у прилог тврдњама да се модал *can* мења те нагиње епистемичком типу употребе у већој мери, односно типу употребе као маркер оградивања у проучаваном корпусу. Могуће је да томе доприноси и специфичан одабир корпуса, односно научног дискурса из лингвистике, географије и физике.

6.1.2 Модални глагол *could* као маркер оградивања

Попут модалног глагола *can* и модални глагол *could* користи се да пренесе деонтичка, динамичка и епистемичка значења. У овом делу анализираног корпуса модални глагол *could* проналазимо као маркер оградивања у епистемичком значењу и то у конструкцијама илустрованим у табели 18 при чему се њихова заступљеност креће од нешто мање од 3% за упитни облик и нешто више од 11% за одрични облик, док су потврдни облик са инфинитивом и пасивним инфинитивом заступљени са изнад 55%, односно нешто изнад 30%.

Табела 18: Заступљеност модалног глагола *could*

конструкције	број примера	процент
1. <i>could</i> + инфинитив	312	55,33%
2. <i>could</i> + пасивни инфинитив	189	32,30%
3. <i>could</i> ?	17	2,90%
4. <i>could</i> -	67	11,11%
укупно	585	

У примерима (59)-(66) илустроване су конструкције заступљене у овом делу корпуса. Модални глагол *could* јавља се у хармоничној комбинацији са модалним глаголом *would* који у академском дискурсу као маркер оградивања изражава хипотетичност. У наведеним примерима модал је употребљен у главној (61) и кондиционалној реченици (62) у којој су му придружени маркери оградивања усмерени на садржај пропозиције те тако цела конструкција *would hardly have any relevance* доприноси изузетно високом степену оградивања од садржаја пропозиције. Модалну хармонију, али и хармонију оградивања имамо у примеру (63) где се осим модала *could* налази и модал *may* као маркер оградивања, те именица *hope*, што све заједно чини троструко оградивање од садржаја пропозиције. Постоје и примери у којим се модални глагол *could* комбинује са лексичким модалним глаголима *hypothesize*, *refer*, *attribute*, *identify*, а тиме се постиже ауторово изражавање опреза, оградивање од садржаја пропозиције, односно у овом случају можемо говорити о двоструком маркеру оградивања. На пример:

- (59) Of course, we could keep on extending our notional definition in such a way that eventually all these words *would* be incorporated into the class of nouns. (ЛИН1Е: 27)
- (60) We could hypothesise that to leave London is a Complement of the verb want in the form of a VP. (ЛИН1Е: 274)
- (61) If a certain path type indicated positive spatial autocorrelation, that particular path type could be important in the spread of measles—and, indeed, Haggett identified the importance of different pathways at different stages of the epidemic. (ГЕО2Е:480)
- (62) However, even if such theories could identify the smallest parts of matter, such ‘expert knowledge’ *would hardly have any relevance* to the semantic theories of natural language. (ЛИН2Е:44)
- (63) Thus, the hope that GUTs could provide the mechanism for the homogeneity and flatness of the universe may have to be abandoned. (ФИЗ1Е:440)
- (64) In sociolinguistics, parentheses are used to enclose the name of a variable, so that ‘(ng)’ could refer to the variability between [ŋ] and [n] in words like *hunting, shooting fishing, etc.* (ЛИН3Е:99)
- (65) The misconception that the progressives of achievements are generally ungrammatical could be attributed to Vendler’s claim that all achievements encode the inception or termination of an act and “occur at a single moment” (ЛИН2Е:18)
- (66) *One* could still try to defend the view that prefixes are perfectivizers by proposing that only prefixes that are applied to imperfective verbs are inflectional devices and introduce the perfective operator into the semantic representation of sentences, while those that are applied to verbs that are already perfective have no aspectual contribution or their aspectual contribution is the identity function. (ЛИН2Е:199)

У примеру (67) као додатне елементе оградивања у хармонији уз модални глагол *could* проналазимо директно обраћање читаоцу, императивом глагола *consider*, затим експлицитно присуство аутора у тексту у првом лицу те кондиционалну реченицу.

- (67) *Consider*, for example, (43) above, where I have had to leave the Specifier position empty, simply because I couldn’t think of an element that can occupy that position, if an Adjunct and Complement are also present in the AdvP. (ЛИН1Е:28)

Примери (68)-(72) су примери упитног облика са модалним глаголом *could* регистровани у овом делу корпуса. У примеру (68) употребљено је прво лице множине као ауторско оградивање у смислу ауторовог присуства у тексту, док у примерима (69)-(71) постоје неаниматни субјекти и деперсонализовање исказа како би се постигла заштита личности аутора, дакле маркери оградивања усмерени су на аутора као учесника у комуникативном догађају.

У примеру (72) илуструје се ауторово одсуство из текста са кондиционалом реченицом у којој је модал у хармонији са прилогом *easily* и глаголом *associate* што у овом случају истиче опрезност аутора, односно виши степен оградивања при изношењу тврдњи.

- (68) What sort of mechanism could we make use of for these purposes? (ЛИН1Е:130)
- (69) What could be the cultural ecology of more hay fever, sinusitis, and bronchitis among women? (ГЕО2 Е:300)
- (70) How could this be used to drive a toroidal current in a tokamak? (ФИЗ2Е:427)
- (71) On what basis could it be said that nature existed as an immutable external force, to which humans must submit, if through their labour humans transformed both external nature and their own internal nature? (ГЕО1Е:25)
- (72) If there were, how could the same or very similar animals be *easily* associated with the word *pig* in English, *cochon* in French, *gris* in Danish, *Schwein* in German, and so on? (ЛИН3Е:46)

Узевши у обзир све наведене конструкције и примере из корпуса можемо закључити да модални глагол *could* као маркер оградивања изражава тентативну могућност у потврдним контекстима, док се у одричним и упитним контекстима често комбинује са другим стратегијама оградивања.

6.1.3 Модални глаголи *may*, *might* као маркери оградивања

Модални глаголи *may* и *might* често се због релативно високе фреквентности забележене у ранијим студијама (Hyland, 1998b; Varttala, 2001) сматрају прототипом маркера ограђивања (Hyland, 1998b:116). Парафраза којом се одређује епистемичко значење ових глагола гласи: *it is possible that* или *it may be that*. Конструкције у којим се ови глаголи појављују представљене су у табелама 19 и 20, а према подацима из табеле 19 најзаступљенија конструкција је *may* + инфинитив са више од половине укупног броја примера са овим модалним глаголом. Затим следи *may* + пасивни инфинитив са нешто више од 30%, одрични облик је заступљен са нешто мање од 10% процената, а затим *may* + инфинитив перфекта који је заступљен у најмањем проценту 0,43%.

Табела 19: Заступљеност модалног глагола *may*

конструкције	број примера	процент
1. <i>may</i> + инфинитив	1008	54,84%
2. <i>may</i> + пасивни инфинитив	640	34,82%
3. <i>may</i> + инфинитив перфекта	8	0,43%
4. <i>may</i> -	182	9,90%
укупно	938	

Модални глагол *may* употребљава се како би означио епистемичку могућност, односно могућност да наведена пропозиција јесте тачна или да ће постати тачна¹⁴ (Quirk et al. 1985:223). Такође, сматра се да у својој епистемичкој употреби овај модални глагол има јаку импликацију у смислу недостатка уверености аутора у истинитост пропозиције (Huddleston–Pullum, 2002:182).

У примерима (73) и (74) модални глагол *may* употребљен је као самостални маркер ограђивања усмерен на садржај пропозиције при чему се изражава ауторова неопредељеност или ограничена опредељеност ка поузданости информације у наведеној пропозицији, а у поређењу са стварним стањем.

(73) Because people who live near the smelter, along the river, or in congested parts of this town tend to have similar socioeconomic and demographic characteristics, ethnicity, income, and race may be associated with this disease. (ГЕО2Е:456)

(74) They may also rely on changing the argument structure of the main element that induces aspect shift, here an adjunct (Pollard and Sag, 1994). (ЛИН2Е:8)

¹⁴ [...epistemic possibility; i.e. it denotes the possibility of a given proposition's being or becoming true...]

У примерима (75) и (76) модални глагол *may* као маркер оградивања усмерен је такође на садржај пропозиције, али није самостално употребљен. Конструкција која му претходи (75), а која садржи именицу *examples*, која је квази-агенс и такође је маркер оградивања усмерен на садржај у смислу постизања веће поузданости и примењивости исказа. Такође, треба додати и да су глаголи мисаоних процеса као *conclude* и *deduce* својеврсни маркери оградивања те се у овим примерима може говорити о вишеструкој оградивању од садржаја пропозиције.

(75) Given the examples in this section, it may be concluded that the homomorphism is not associated with the verb's meaning alone, but rather with a sentence in which the verb is used. (ЛИН2Е:103)

(76) Similarly, the stability of circular orbits, for example, may be deduced by considering the sign of d^2V_{eff}/dr^2 in the usual manner. (ФИЗ1Е:333)

Следећи пример (77) садржи две конструкције са модалним глаголом *may* су маркери оградивања усмерени на садржај пропозиције у смислу постизања веће поузданости и примењивости исказа. Уколико посматрамо обе конструкције у целости *may be made clear* и *may be largely predictable*, запажамо да и модални придев и модални прилог (*clear*, *largely predictable*) доприносе хармонији оградивања од садржаја пропозиције у смислу постизања већег степена прецизности исказа. У овом примеру је употребљен и модални глагол *should* који се такође сматра маркером оградивања са значењем претпоставке или процене могућности која је заснована на чињеницама познатим аутору (Coates, 1983:64), а често се комбинује са другим модалним глаголима и модалним лексичким глаголима о чему ће бити речи у следећем одељку (6.1.4.)

(77) It should be noted that, especially with adjectives, the particular use may be made clear by the linguistic environment: natural means one thing in natural language and another in natural phonology, and these meanings may be largely predictable from the collocations in which the word occurs. (ЛИН3Е:107)

У примерима (78) и (79) модални глагол *may* употребљен је са личном заменицом *you* што се сматра обраћањем читаоцу с циљем активног укључивања читаоца, односно оградивањем усмереним на читаоца као учесника у комуникационом догађају. На овај начин постиже се и персонализовање информација из пропозиције како би их читалац прихватио. У примеру (80) модални глагол *may* у конструкцији са инфинитивом перфекта уз експлицитно помињање и аутора у облику личне заменице *I* и читаоца у облику личне заменице *you* те стога имамо оградивање усмерено на аутора и на читаоца. Модал у овом случају са инфинитивом перфекта доприноси закључивању за које је временска референца између пропозиције и епистемичке модалности презент пошто епистемичко значење нема референцу прошлости осим, ако се употребљава у индиректном говору. У примеру (80) постоје и додатни елементи оградивања као именице *evidence* и *analysis*, које се сматрају стратегијом изношења чињеница без укључивања људског фактора у научном дискурсу.

(78) An alternative name for Occam's razor which you may prefer is the KISS principle, which can either be rendered as 'Keep It Short and Simple' or, more rudely, as 'Keep It Short, Stupid.' (ЛИН1Е:192)

(79) You may well be wondering why we are positing movement of aspectual auxiliaries into 'I'. (ЛИН1Е:145)

(80) Now, at this point I may have convinced you that aspectual auxiliaries should somehow be related to the I-position, but you may well have noticed that all the evidence that has been put forward so far is also compatible with an analysis in which the aspectuals are always positioned in 'I' and never part of VP. (ЛИН1Е:147)

У примеру (81) такође постоји конструкцију истог модала са инфинитивом перфекта уз именицу *reader* што јесте обраћање читаоцу овај пут у облику трећег лица, што јесте оградивање усмерено на читаоца за први део пропозиције, док се у другом делу маркира оградивање усмерено на експлицитно присуство аутора уз употребу присвојне заменице за прво лице множине *our* и придева *own*.

(81) The reader may have noticed that no references are given for the discussion above; it is our own understanding of what has happened over the past 40 years. (ГЕО2Е:9)

Примери (82) и (83) илуструју одричне облике модала *may* уз још неке елементе оградивања који доприносе интензитету оградивања, кондиционална конструкција, затим прилог *possibly*, модални глагол *can, be able to* што све доприноси већем степену неопредељености према садржају пропозиције.

(82) If we apply only the semantic criteria, this can lead to an incorrect identification of some constituent as Subject, or we may possibly not even be able to identify a Subject at all. (ЛИН1Е:12)

(83) In order to get the right answers for these questions, you may not need to write very much, and what you have to write is likely to be constrained by the questions you are asked. (ЛИН3Е:177)

У табели 20 уочавамо да је највећа заступљеност модала *might* у конструкцији са инфинитивом која достиже скоро 67% процената, затим следи конструкција са пасивним инфинитивом која је нешто виша од 20%, док су значајно мање заступљене конструкција *might + have + past participle* (7,14%), а упитни и одрични облик са 3,57% и 1,38%.

Табела 20: Заступљеност модалног глагола *might*

конструкције	број примера	процент
1. <i>might</i> + инфинитив	337	66,86%
2. <i>might</i> + пасивни инфинитив	106	21,03%
3. <i>might + have + past participle</i>	36	7,14%
4. <i>might?</i>	18	3,57%
5. <i>might</i> -	7	1,38%
укупно	504	

Примери (84)-(86) илуструју употребу упитног облика са модалним глаголом *might* који изражава виши степен тентативности, мада према истраживањима неких аутора (Coates, 1983) модални глаголи *may* и *might* изражавају исти степен пошто се користе наизменично при чему не испољавају разлику у тентативности. За пример (84)

релевантан је шири контекст у ком региструјемо неколико примера модала *might* као и друге елементе оградивања (прилоге и придеве), док у самој реченици модал *might* има значење тентативне епистемичке могућности и налази се у конструкцији са лексичким глаголом *observe* који се такође сматра маркером оградивања, те тако можемо говорити о двоструком оградивању. У овом случају ради се о оградивању усмереном на садржај пропозиције. Пример (85) илуструје употребу модала *might* у хармонији са кондиционалном употребом модала *would* која је такође тентативна, а затим и у деперсонализованој конструкцији што све упућује на заштиту личности аутора, односно оградивање усмерено на одсуство аутора.

(84) Why might it be necessary to observe different transitions for 12C16O than 13C16O to determine their relative abundances? (ФИЗ3Е:173)

(85) What would be the virtues of this and how might it be engendered? (ГЕО1Е:10)

Примери (86) и (87) су примери конструкција у одричном облику у којим проналазимо модални глагол *might* у овом делу корпуса. Уколико примењујемо једноставан тест за проверу епистемичке модалности (Butler, 1990: 146), сматрамо да је модал у епистемичком значењу ако може да се парафразира на следећи начин: *it is possible that p/it may be that p*. На основу тога, пример (86) сматрамо оградивањем од пропозиционог садржаја са, односно региструјемо нижи степен ауторове одређености према пропозиционом садржају од модала *may*. Пример (87) сматрамо примером вишеструког оградивања од пропозиционог садржаја. Уколико прво узмемо у обзир модал *might* овај пример се може делимично сматрати граничним случајем између хипотетичког епистемичког значења с парафразом *it is possible that aspirations would be realized* и хипотетичког деонтичког значења са парафразом *it would be possible to realize aspirations*. Према Вартали (Varttala, 2001:108) овакве случајеве сматрамо маркерима оградивања према пропозиционом садржају. Даље, у примеру имамо модал *will* чије епистемичко значење нагиње претпоставци или очекивању те је тако у хармонији са остатком реченице у којој још бележимо придев *possible* и именицу *aspirations* који су такође делови конструкције вишеструког маркера оградивања усмереног на садржај пропозиције како би се постигла већа прецизност исказа.

(86) Theorists have developed semi-classical theories, however, which might (or might not) contain some of the features of a complete theory of quantum gravity. (ФИЗ1Е:271)

(87) Chapter 7 will consider possible ways in which the aspirations for it might not be realised. (ГЕО3Е:97)

Такође у примеру (88) уочавамо ограђивање усмерено на садржај ради постизања веће прецизности исказа помоћу модалног маркера удруженог са перформативним глаголом.

(88) But like all hypotheses, it is subject to counter-examples which might show the hypothesis to be in error. (ЛИН3Е:67)

У корпусу су забележени и примери модалног глагола *might* са инфинитивом перфекта у значењу тентативне епистемичке могућности са временском референцом прошлости (Butler, 1990: 152). У примеру (89) имамо неаниматни субјекат, што указује на ауторско ограђивање од садржаја пропозиције, односно одсуство аутора из текста, док је у примеру (90) аутор експлицитно присутан, а ограђивање усмерено на ублажавање ауторове опредељености ка пропозиционом садржају уз постигнуту хармонију са *would* са значењем нереалног кондиционала/тентативности (Huddleston, 1971:308) у наставку реченице. Пример (90) можемо донекле сматрати и граничним случајем преклапања (*merger*), односно могуће је епистемичког и деонтичко тумачење, али га у овој анализи сматрамо маркером ограђивања.

(89) It might have infected isolated people living in small groups and villages many times over centuries, but any effects remained contained locally. (ГЕО2Е:383)

(90) At earlier times, when the scale factor R was smaller, everything was closer together and so we might have naively expected that this would improve causal contact. (ФИЗ1Е:420)

Можемо закључити да у погледу употребе модалних глагола *may* и *might* као маркера ограђивања у академском дискурсу њихове разлике нису кључне. Међутим,

ако њихову употребу посматрамо са аспекта читаоца и узмемо у обзир утисак који остављају на читаоца, онда би било потребно разјаснити разлике са педагошког аспекта како би студенти могли боље да разумеју научну комуникацију. О томе ће бити више речи у поглављу о педагошким импликацијама.

6.1.4 Модални глагол *would* као маркер оградивања

Модални глагол *would*, као и модални глаголи *might* и *could* сматра се граматичким средством за изражавање хипотетичности, као хипотетичка варијанта модалног глагола *will*, односно као маркер предиктивности - *marker of prediction* (Hyland, 1998b: 111). Коутсова (Coates, 1983:205) сматра да је *would* модални глагол који се користи као главни хипотетички модал са епистемичким значењем у академском дискурсу. Као маркер оградивања углавном се користи као стратегија која аутору помаже да се дистанцира од тврдњи и његова употреба у овом случају је прагматички условљена и најешће у значењу тентативне могућности. Употребљава се са лексичким глаголима *appear*, *seem*, *suggest* и изражава већи степен тентативности.

Табела 21: Заступљеност модалног глагола *would*

конструкције	број примера	процент
1. <i>would</i> инфинитив	576	54,44%
2. <i>would</i> + пасивни инфинитив	286	27,03%
3. <i>would</i> + инфинитив перфекта	55	5,19%
4. <i>would</i> ?	27	2,55%
5. <i>would</i> -	78	7,37%
укупно	1022	

Примери (91)-(93) илуструју вишеструке комбинације маркера оградивања. У реченици (91) постоји комбинација *would* са именицом *possibility* што је хипотетичко закључивање на основу информација доступних аутору, експлицитно се помиње и извор закључивања. Пример (92) је илустрација прототипске реализације *would* са придевом *difficult* уз безличну конструкцију *it is now widely recognized* као позивање на општеприхваћене чињенице, које истовремено помажу аутору да опрезно изнесе субјективну процену пропозиционог садржаја у другом делу реченице. У реченици (93)

постоје два примера оградавања модалним глаголом *would* комбинованог са епистемичким прилозима и лексичким глаголима при чему је други прилог негиран што би се могло сматрати примерима троструког оградавања. Ауторово одсуство из текста постигнуто је безличним облицима, мада се очитује кроз наведене елементе оградавања у покушају преношења информација у што пријемчивијем облику читалачком аудиторијуму.

- (91) One possibility would be to say that a Verb Phrase contains only verbs, and this has indeed been suggested by several linguists. (ЛИН1Е: 43)
- (92) It is now widely recognized that event-based semantics allows us to formulate many significant linguistics generalizations that otherwise would be difficult to formulate or missed altogether (see Parsons, 1990, for example). (ЛИН2Е: 35)
- (93) Although it would be possible to label opening brackets as well as closing ones, to make it easier to see which pairs belonged together, (1) would never be easy to read. (ЛИН2Е: 68)

У примерима (94)-(96) можемо уочити да се ради о оградавању усмереном на читаоца пошто питања спадају у језичка средства која помаже аутору да комуницира са читаоцем. Упитни облик сматра се обликом учтивости где говорник деликатно поставља питање саговорнику са намером да индиректно сазнао о његовим жељама (Coates, 1983: 216). Међутим, у писаном академском дискурсу, оваква питања су веома ретка. Аутор на овај начин покушава да активно укључи читаоца у процес проналажења адекватних одговора, односно покушава да код читаоца учтиво, избегавајући асертивне тврдње, код читаоца подстакне размишљање у смеру афирмације изречених тврдњи.

- (94) What would you say is the function of the italicised string? Give reasons for your answer. (ЛИН1Е: 21)
- (95) Would you assign this role to the italicised phrase in the sentence below? (ЛИН1Е: 100)
- (96) Why would such a claim be dubious? (ЛИН1Е: 125)

Модални глагол *would* јесте хипотетичка форма глагола *will* са значењем *I should think that* или *It would be reasonable to conclude that*. Према томе, употребом глагола *would* појачава се тентативност исказа, односно аутор се интензивније ограђује од пропозиционог садржаја повезаног са разним тематским аспектима научних тврдњи.

6.1.5 Модални глагол *should* као маркер ограђивања

Епистемичка употреба модалног глагола *should* описује се као висока вероватноћа, разумна претпоставка или закључак. При томе, на имплицитан начин, оставља се аутору или говорнику могућност да је направио грешку (Palmer, 1979:49). Оваква значења несумњиво су у вези са маркерима ограђивања пошто изражавају тентативну претпоставку или процену вероватноће, а све то на основу информација или чињеница које су доступне аутору, а парафразирање модалног глагола *should* у овом значењу могуће је на следећи начин: *I think it is possible/probable* (Coates, 1983: 64). Према Хајланду епистемичко значење укључује субјективност односно ауторово уверење о томе шта је могуће и ауторову логичку претпоставку на основу познатих чињеница (Hyland, 1998b: 114), мада логичка претпоставка или логичка неопходност приближава овај глагол значењу модала *must* као маркера истицања.

Табела 22: Заступљеност модалних конструкција глагола *should* као маркера ограђивања

конструкције	број примера	процент
1. <i>should</i> +инфинитив	375	47,95%
2. <i>should</i> + пасивни инфинитив	324	41,43%
3. <i>should</i> + инфинитив перфекта	1	0,12%
4. <i>should</i> ?	22	2,81%
5. <i>should</i> -	60	7,67%
укупно	782	

Употребом модалног глагола *should* у анализираном корпусу аутори упућују на то да информације из пропозиционог садржаја нису у потпуности маркиране као категоричко тврђење те их стога посматрамо као категорију ограђивања. Уочене су

конструкције са инфинитивом и пасивним инфинитивом које заједно чине око 90% процената свих примера. У примерима (97) и (98) забележени су најчешћи случајеви ових конструкција којим се сигнализира читаоцу претпоставка, али се такође оставља простор читаоцу да то не прихвати као апсолутну тврдњу. Дакле, ограђивање је усмерено на садржај пропозиције како би се постигло што прецизније сагледавање саопштених информација.

(97) In Section 14.1.1 we will see how it is not always easy to assign a word to a particular word class, while in Section 14.1.2 we investigate whether or not negated modal auxiliaries should be treated as single lexical items.

(98) It should be noted that since deuterium is heavier, its lines should have smaller Doppler width. (ФИЗ3Е:28)

Изузетно редак пример конструкције са инфинитивом перфекта (један у целокупном корпусу) је пример (99) у ком се износи логичка претпоставка о пропозиционом садржају, са временском референцом прошлости, а претпоставка је логичко закључивање аутора на основу њему познатих чињеница (*little evidence*).

(99) The experience gained by industrial nations as they passed through their technological transition should have been of great preventive value to poor developing nations, but there is little evidence of its application. (ГЕО2Е:274)

У примерима (100) и (101) постоји илустрован одрични облик модала, који у зависности од осталих елемената може да тежи и ка категоричком тврђењу, односно категорији маркера истицања.

(100) This illustrates an important property of the wave normal surface concept – a wave normal surface is a polar plot of the *phase velocity* and should not be confused with the group velocity. (ФИЗ2Е:202)

(101) This argues that space should not be seen as a neatly nested hierarchy, with small areas within larger ones up to the region, nation and continent. (ГЕО3Е:7)

Упитни облик смо већ раније навели као директну комуникацију са читаоцем. Међутим, из ових примера уочавамо да у основи овакво питање није упућено само читаоцу: и сам аутор се питањем заправо преслишава у погледу информација и чињеница и покушава да их предочи на другачији начин.

(102) Access to more than primary-level health care is a need and a right; why should a rural person's life and pain be less important than an urban person's? (ГЕО2Е:421)

(103) A critical question now arises: how should we arrange this construction when Re p passes through zero? (ФИ32Е:162)

Модални глагол *should* бележи укупну фреквентност у корпусу на енглеском језику од 1,69. Према појединим научним областима фреквентност је следећа: лингвистика 0,80, затим географија 0,53 и физика 0,36.

6.1.6 Закључак

Као закључак овог одељка о модалним глаголима као маркерима ограђивања у академском дискурсу на енглеском језику можемо изнети констатацију да се модални глаголи региструју као веома фреквентан елемент ограђивања у овом делу анализираног корпуса. Неке конструкције су заступљене у мањој, а неке у већој мери, као што је наведено у ранијим поглављима. Заједничко за све модале јесте то што се јављају веома често удружени са другим елементима ограђивања. Као централни маркери ограђивања у академском писаном дискурсу модални глаголи имају улогу да омогуће ауторима да своје тврдње повезане са новим научним сазнањима представе научној заједници са одговарајућом прецизношћу, опрезом, скромношћу, односно више као опцију или могућност него као самоувереност (Salager-Meyer, 2011:35-36) како би са једне стране постигли прихватање својих резултата у оквиру научне

заједнице којој припадају, а са друге стране заштитили своју личност као аутора и научника.

6.2 Лексички глаголи као маркери оградавања у корпусу на енглеском језику

Дефинисање лексичких глагола повезаних са појмом маркера оградавања који су обухваћени овим истраживањем углавном се ослања на Палмерову анализу епистемичке модалности (Palmer, 1986:51). У литератури о маркерима оградавања и модалности уопште, аутори ове феномене посматрају из различитих углова, али чини се да не дају увек јасну категоризацију. Код Скелтона (Skelton, 1988) проналазимо примере лексичких глагола (*full verbs*) који функционишу као маркери оградавања, али не налазимо ширу класификацију глагола са функцијом оградавања. Таксономију лексичких глагола као маркера оградавања према њиховој текстуалној функцији налазимо код Залагер-Мејер (Salager-Meyer, 1994), опет без детаљнијег описа карактеристика ових глагола. Напокон, Хајланд (Hyland, 1998b:119-121) даје оквирну категоризацију ових глагола као феномена оградавања и то поделу на две категорије према принципима епистемичке модалности (*epistemic judgment verbs* и *epistemic evidential verbs*) при чему у прву категорију сврстава глаголе који изражавају епистемичку процену аутора, а у другу категорију сврстава глаголе који указују на то да информација није потврђена зато што је добијена из других извора или зато што постоји ограничење у смислу добијања адекватних доказа.

За анализирање лексичких глагола као маркера оградавања у овом раду делимично је примењена типологија коју је увео Вартала (Varttala, 2001) након што је закључио да Хајландова типологија не може да се примени на корпус који он проучава. Дакле, према овој типологији лексички глаголи се деле на три лексичке групе према њиховом основном значењу: нефактивни глаголи извештавања (*nonfactive reporting verbs: propose, imply*), тентативни когнитивни глаголи (*tentative cognition verbs: assume, speculate*) и тентативни везивни глаголи (*tentative linking verbs: appear, tend*) (Varttala, 2001:122).

У нефактивне глаголе извештавања Вартала (Varttala, 2001:120) сврстава већину перформатива које наводе и други аутори (Perkins, 1983: 94-95; Hyland, 1998b: 120)

иако се опредељује за назив глаголи извештавања, али наводи да могу бити употребљени у контекстима који нису типични за извештавање, односно могу имати тентативно значење. Категорија тентативних когнитивних глагола и њихов потенцијал као маркера ограђивања односи се на менталне процесе или стања, односно изражавање ауторове евалуације пропозиције, односно њене истинитости, а називају се још и предикатима менталног стања (Nuyts, 1993: 272). Дакле, оно што доприноси потенцијалу ових глагола као маркера ограђивања јесте чињеница да информација коју преносе почива на субјективној процени, а не на објективно верификованим доказима, чињеницама или пак мерењима (*assume, evaluate, think*). Трећа категорија, коју Вартала (Varttala, 2001:123) назива тентативни везивни глаголи (*appear*), заправо су копулативни глаголи (Quirk et al. 1985: 1174) односно полу-помоћни глаголи (Declerck, 1991: 203). У табели 23 приказана је укупна фреквентност лексичких глагола по научним дисциплинама.

Табела 23: Фреквентност лексичких глагола као маркера ограђивања у корпусу на енглеском језику

	лингвистика	географија	физика
лексички глаголи	7,65	4,73	5,76

Приликом анализирања енглеског дела корпуса из све три научне области применили смо поново квантитативну анализу руководећи се листом глагола приказаних у табели 5, а затим смо израчунали фреквентност на 1000 речи за сваку од научних дисциплина: лингвистика, географија и физика. Делимично се руководимо поделом лексичких глагола коју је дао Вартала, пошто и код овог аутора учачамо преклапања глагола по категоријама. На пример, Вартала сврстава глагол *presume* у нефактивне глаголе извештавања, али и у тентативне когнитивне глаголе (Varttala, 2001:299-300). Глаголи који су претраживани у корпусу приказани су абecedним редом у табелама 24, 25 и 26 према Варталиној подели и компилацији маркера ограђивања сачињеној из више извора (Holmes,1988; Hyland, 1996a, 1998b; Hyland–Milton, 1997a, 1997b; Varttala, 2001).

6.2.1 Нефактивни глаголи извештавања

У табели 24 представљени су нефактивни глаголи извештавања који могу да се употребљавају као маркери ограђивања, а који указују да аутор није у потпуности одређен према истинитости исказа. Дакле, употребом нефактивних глагола аутори не гарантују истинитост пропозиције, али не сматрају ни да је неистинита. У корпусу, овим глаголима извештава се о истраживањима самог аутора као и других аутора, зато их Вартала (Varttala, 2001) и назива глаголима извештавања који са извесном дозом опреза извештавају о истраживањима или резултатима истраживања самог аутора. Међутим, неки аутори (Strompton, 1997: 283) сматрају да се глаголи из ове групе могу употребити као маркери ограђивања искључиво ако се њима извештава о властитом пропозиционом садржају, а не о пропозиционом садржају других аутора. У овој анализи сматраћемо да обе опције могу бити маркиране као ограђивање.

Табела 24: Нефактивни глаголи извештавања као маркери ограђивања и њихова фреквентност у корпусу по научним дисциплинама

нефактивни лексички глаголи извештавања	лингвистика	географија	физика
1. <i>argue</i>	0,29	0,41	0,05
2. <i>concede</i>	0,01	0,01	0
3. <i>claim</i>	0,33	0,18	0,01
4. <i>indicate</i>	0,23	0,04	0,05
5. <i>implicate</i>	0,01	0,05	0
6. <i>imply</i>	0,23	0,08	0,24
7. <i>note</i>	0,24	0,42	0,54
8. <i>maintain</i>	0,04	0,14	0,06
9. <i>posit</i>	0,03	0,01	0
10. <i>postulate</i>	0,02	0,01	0,03
11. <i>predict</i>	0,02	0,07	0,05
12. <i>prove</i>	0,04	0,05	0,10
13. <i>propose</i>	0,48	0,11	0,04
14. <i>suggest</i>	0,39	0,29	0,14

Укупно 13 глагола представљених у табели 24 појављује се у одабраном корпусу. Глаголи *note* и *maintain* сврставају се у ову категорију, међутим у анализираном корпусу њихово значење је у неким случајевима ближе изражавању неутралног става, указивања на неке информације у зависности од контекста. Глагол

note уочавамо као самосталан маркер оградивања у конструкцији *as noted* и у облику императива *Note!* као директно обраћање читаоцу. У примеру (104) употребљен је самостално у трећем лицу као преношење информација других аутора, а овде можемо додати да је оградивање од садржаја пропозиције померено са неутралног краја скале, пошто је употребљен и глагол *concede* који припада слабијим глаголима извештавања.

(104) Florig (1992) concedes that the scientific evidence about the health risks of exposure to EMFs is “suggestive” of injurious health effects, but he notes that this evidence has thus far not been compelling enough to trigger regulatory action by federal authorities. (ГЕО2Е:269)

У конструкцијама вишеструких маркера оградивања овај глагол појављује се углавном са модалним глаголом *should* у првом лицу једнине и трећем лицу множине (*readers should note*). Глагол *maintain* у значењу *express* такође је ближи неутралном значењу, али га ипак проналазимо као маркер оградивања у анализираном корпусу уз треће лице једнине у преношењу ставова других аутора као у примеру (105).

(105) This kept a ‘fragile consensus’ between key interests, but does not suggest, Vigar *maintains*, an ability to put together effective strategies. (ГЕО3Е:204)

Уочавамо да глаголи *propose* и *argue* бележе највишу фреквентност од 0,48 односно 0,41. Висока фреквентност глагола *propose* евидентира се у научној области лингвистика, док је за научну област физика та вредност знатно мања и износи 0,04. Глагол *argue* такође показује ниску фреквентност у научној области физика 0,05. Најнижу фреквентност бележимо за глаголе *concede* (0,01) за научне области лингвистика и географија, глагол *implicate* (0,01) за научну област лингвистика, а глагол *posit* (0,01) за научну област географија, док у научној области физика ниједан од ових глаголи није забележен. Глагол *imply* има приближне вредности фреквентности за научне области лингвистика 0,23 и физика 0,24, док је за научну област географија та вредност знатно нижа 0,08. Што се тиче глагола *indicate* који бележи фреквентност од 0,23 за научну област лингвистика, а за остале две области изузетно ниске вредности од 0,04 и 0,05, морамо поменути да у неким примерима (112, 113) значење

овог глагола може да се изједначи са значењем глагола *imply* или чак *show* што нас приближава значењу асертивности па га неки аутори уопште не сврставају у маркере ограђивања (Vartalla, 2001:178). Ипак, према Хајланду (Hyland, 1998b: 122) овај глагол је веома чест у научно-истраживачким чланцима и углавном део деперсонализованих, пасивних конструкција које ауторима заправо дозвољавају ограђивање одговорности за садржај пропозиције, а тиме и дистанцу и објективност. Занимљиво је поменути и глагол *suggest* чија фреквентност се креће од 0,39 (лингвистика), преко 0,29 (географија) до 0,14 (физика). Уједначено ниску фреквентност за све научне области показују глаголи *postulate* (лингвистика 0,02, географија 0,01 и физика 0,03) и *predict* (лингвистика 0,02, географија 0,07 и физика 0,05). Варијације у фреквентности су очигледне у различитим научним областима, али постоје и примери глагола који уопште нису заступљени у појединим областима.

- (106) Such a spectrum is called scale invariant and was proposed in the late 1960s as being the most likely to lead to structure appropriately distributed over the scales we see today. (ФИЗ1Е:456)
- (107) Rydin argues for an analysis which recognises the interweaving of the discourses developed in any policy area with the institutions which may activate and realise these discourses. (ГЕО3Е:49)
- (108) I suggest, though, that we think of ‘kicked’ as a three-place predicate, and that the sentence to be given in this form: (17) (λx)(Kicked (Shem, Shaun, x))”. (ЛИН2Е:76)
- (109) The line between the two is probably less secure than this might imply: many a descriptive grammarian has seen their work used (or abused) by prescriptivists. (ЛИНГ3Е:22)
- (110) The existence of incremental eventuality is independently motivated by other verbal predicates (than just those that take the Incremental Theme argument) that entail or conventionally implicate the object-event homomorphism. (ЛИН1Е:109)
- (111) They postulate that humans are born with a hard-wired predisposition which tells them, somehow, how to make appropriate generalisations from the input they receive. (ЛИН3Е:24)
- (112) We argue that this does not happen because there ought to be a correspondence between the Vlasov and fluid models in regimes where both are valid. Since the fluid

model indicated the existence of undamped plasma waves when ω/k was much larger than the thermal velocity, the Vlasov model should *predict* nearly the same wave in this regime. (ФИЗ2Е:165)

(113) Furthermore, the above observations indicate that different types of lexical verb operators in their role as quantifiers are sensitive to different aspects of the part-structure of individuals and/or eventualities. (ЛИН2Е:266)

Уочавамо из наведених примера да се у корпусу ови глаголи јављају углавном у конструкцијама које су „извештавајуће“ било да се ради о научном раду самог аутора (108), других аутора (107) или пак о неким општепознатим чињеницама (109). Такође, нефактивне глаголе као маркере оградивања у корпусу проналазимо и уз неаниматне субјекте (109, 110, 113). Што се тиче саме функције маркера оградивања за овај тип лексичких глагола уочено је да се јављају удружено са другим маркерима оградивања које још називамо и вишеструким маркерима оградивања. У таквим вишеструко маркираним конструкцијама проналазимо епистемичке модалне глаголе и прилоге и придеве као у примеру (109) где запажамо да је оградивање усмерено на садржај пропозиције и да је оградивање лексичким нефактивним глаголом овде додатно појачано истовременом употребом епистемичког модалног глагола, прилога и придева. У примеру (108) оградивање је усмерено на читаоца пошто аутор користи заменицу у првом лицу једнине, а затим и у првом лицу множине уз глагол *think*, те се на тај начин читаоцу представља субјективан став аутора. У примеру (112) постоје две реченице, због ширег контекста, а оне садрже три нефактивна глагола, од којих *indicate* у првом делу друге реченице посматран издвојено од ширег контекста има дискутабилну функцију, могао би се заменити глаголом *show*. Међутим, када сагледамо шири контекст, глагол *indicate* функционише као маркер оградивања усмерен на садржај пропозиције. У првој реченици глагол *argue* уз личну заменицу у првом лицу множине функционише као маркер оградивања усмерен на читаоца у ком се очекују евентуална другачија мишљења или неслагање са тврдњама. У другом делу друге реченице глагол *predict* налази се у вишеструком маркеру оградивања заједно са неаниматним субјектом, модалом *should* и апроксимативним прилогом *nearly* и функционише као начин оградивања од садржаја пропозиције.

6.2.2 Тентативни когнитивни глаголи

Ови глаголи називају се у литератури још и глаголима менталних радњи и стања својствених човеку (Viber et al., 1999: 362). Информација која се преноси овим глаголима део је субјективног когнитивног процеса, односно интелектуалних стања и чинова као што су уверење и откриће (Quirk et al., 1985: 1181) или пак предикат менталног стања (Nuys, 1993a: 272). Потенцијал ових глагола као маркера оградаивања може се уочити већ у Фрејзеровој дефиницији ових глагола као глагола који изражавају ауторову процену истинитости пропозиционог садржаја и основ за ову процену (Fraser, 1975:191). Информација коју аутори преносе употребом глагола из ове категорије углавном јесте претпоставка која може, али не мора бити у потпуности исправна (*assume, think*). Претпоставка је понекад изведена из ауторових властитих когнитивних радњи које су субјективне (*estimate, evaluate*). У корпусу је забележено 19 глагола овог типа са вредностима фреквенности које се крећу од 0,01 до 0,81.

Табела 25: Тентативни когнитивни глаголи као маркери оградаивања и њихова фреквенност у корпусу по научним дисциплинама

тентативни когнитивни глаголи	лингвистика	географија	физика
1. <i>assess</i>	0,02	0,05	0
2. <i>assume</i>	0,46	0,09	0,81
3. <i>believe</i>	0,64	0,06	0,02
4. <i>conclude</i>	0,20	0,06	0,06
5. <i>consider</i>	1,12	0,36	1,42
6. <i>doubt</i>	0	0,01	0
7. <i>estimate</i>	0,04	0,19	0,11
8. <i>expect</i>	0,19	0,15	0,19
9. <i>evaluate</i>	0,02	0,07	0,25
10. <i>feel</i>	0,10	0,05	0,04
11. <i>hope</i>	0,02	0,05	0,02
12. <i>hypothesize</i>	0	0,01	0
13. <i>interpret</i>	0,28	0,04	0,12
14. <i>maintain</i>	0,04	0,14	0,06
15. <i>observe</i>	0,48	0,14	0,52
16. <i>perceive</i>	0,03	0,07	0
17. <i>presume</i>	0,01	0,02	0,02
18. <i>see</i>	0,07	0,12	0,34
19. <i>speculate</i>	0	0,01	0
20. <i>suppose</i>	0,10	0,04	0,36

21. <i>suspect</i>	0,01	0,01	0,01
22. <i>think</i>	0,55	0,29	0,10
23. <i>wish</i>	0,06	0,02	0,03

- (114) GWR can thus be used as a tool to understand how spatial relationships vary in space and to hypothesize why they vary the way they do. (ГЕО2Е:467)
- (115) The researchers speculated that the period of infectivity is too short for both of these diseases for long-term travel to be as important as local contagion. (ГЕО2Е:373)
- (116) Because it has more evidence to support it, we will assume that the second approach is correct, and that allow patterns with believe. (ЛИН1Е:280)
- (117) But you may believe that speakers in one suburb speak differently from speakers in another suburb, or that people over 190 cm in height speak differently from speakers under 160 cm in height. (ЛИН3Е:165)
- (118) Wherever we start on this circle, we are always forced to take at least one new concept on trust and hope that its validity will be established later. (ФИЗ2Е:6)

Са функционалног аспекта ови глаголи употребљавају се као маркери оградивања оријентисани на аутора и оријентисани на читаоца у зависности од конструкције у којој се налазе. Уколико су употребљени са субјектом у првом лицу једнине или множине и углавном говоре о ауторовом раду и истраживањима, оријентисани су на читаоца, односно функционишу као маркери оградивања усмерени на читаоца. Уколико се ови глаголи јављају у безличним конструкцијама оградивање је оријентисано на аутора. У примерима (114) и (115) представљени су глаголи *hypothesize* и *speculate* са најмањом фреквентношћу. Наиме, ови глаголи се јављају само у делу корпуса из научне области географија исто као и глагол *doubt*. Пример (116) представља глагол *assume* као маркер оградивања који је најфреквентнији у научној области физика (0,81), затим лингвистика (0,46) па географија (0,09). У примеру (117) глагол *believe* као маркер оградивања је усмерен ка читаоцу као директно обраћање с циљем ублажавања асертивности заједно са модалним глаголом *may*. Овај глагол најфреквентнији је у научној области лингвистика (0,64) док у научним областима географија и физика бележи веома ниску фреквентност (0,06 и 0,02). Глагол *hope* (118) у овом примеру функционише као маркер оградивања усмерен на читаоца и има уједначено ниску фреквенцију у све три дисциплине (0,02 до 0,05).

Уједначено ниска фреквенција у свим научним областима регистрована је за глаголе *suspect* и *presume*.

Издвојићемо типичне примере који су илустрације тентативног глагола *consider* који је најфреквентнији у целокупном корпусу (лингвистика 1,12, географија 0,36 и физика 1,42). Најчешће се јавља у облику императива као директно обраћање читаоцу (119, 120), односно као маркер ограђивања усмереног на читаоца, затим персонализација исказа (121, 122) где се огледа та интерперсонална функција академске комуникације (Hyland, 1998b: 177).

(119) To illustrate this point, consider the contrast between examples in (15) and (16):
(ЛИН2Е:273)

(120) Consider, for example, modern Romance words for ‘uncle’, as in (5). (ЛИН3Е:96)

(121) Let us therefore consider a cloud of non-interacting free test particles. (ФИЗ1Е:504)

(122) In this section we will consider each of these pieces of information in turn, pointing out traps and potential difficulties. (ЛИН3Е:209)

Глагол *see* није изразито фреквентан у анализираном корпусу. Углавном се јавља у конструкцији *see as* и комбинује у пасивном облику са модалима *can* и *may*, те функционише као маркер ограђивања усмереног на аутора. Глаголе из табеле 21 у корпусу сусрећемо у неколико типова конструкција: личне са првим лицем јединине или множине, другим лицем као директно обраћање читаоцу и трећим лицем као преношење ставова других научника код којих је ограђивање усмерено на читаоца и безличне пасивне конструкције које функционишу као заштита личности аутора.

6.2.3 Тентативни везивни глаголи

Тентативни везивни глаголи представља назив који је овој групи доделио Варгала (Varttala, 2001:129). Овај тип глагола Хајланд назива сензорним евиденцијалима (енгл. *sensory evidentials*) (Hyland, 1998b: 126), док их код Кверка и др. налазимо као копуларне глаголе (Quirk et al. 1985: 1174), а код Деклерка као полу-помоћне глаголе (Declerck, 1991: 203). У анализираном корпусу ови глаголи тичу се

преношења информација које потичу од самог аутора или из других њему доступних извора. Као маркери ограђивања углавном су оријентисани на аутора и јављају се у безличним конструкцијама као у примерима (123)-(125). У табели 26 приказана је фреквентност глагола из ове групе пронађених у анализираном корпусу.

Табела 26: Тентативни везивни глаголи као маркери ограђивања и њихова фреквентност у корпусу по научним дисциплинама

тентативни везивни глаголи	лингвистика	географија	физика
1. <i>appear</i>	0,29	0,05	0,03
2. <i>seem</i>	0,65	0,33	0,05
3. <i>tend</i>	0,11	0,22	0,12

(123) This may seem fairly obvious, but word-processors will impose just the opposite ordering if left to themselves, and so care has to be taken. (ЛИН3Е:210)

(124) It would appear that the population of country *B* is far worse off. (ГЕО2Е:201)

(125) If the most unstable *m* is a small integer, then the drift waves tend to be coherent, but if *m* is a large integer, many azimuthal wavelengths fit into the circumference of the cylinder. (ФИЗ2Е:269)

Као што је приказано у табели 26, најфреквентнији из ове групе глагола је глагол *seem* и то у научној области лингвистика (0,65) затим у научној области географија (0,33), док је у научној области физика фреквентност значајно нижа (0,05). Такође, глагол *appear* има највишу вредност фреквентности за научну област лингвистика (0,29), док је за преостале две дисциплине фреквентност овог глагола изразито ниска (0,05 и 0,03).

6.2.4 Закључак

У овом одељку приказани су лексички глаголи и њихова фреквентност у корпусу на енглеском језику. Запажамо да су у корпусу најфреквентнији тентативни глаголи, а међу њима је најфреквентнији глагол *consider*, затим следе глаголи *believe*,

assume, док су глаголи *suspect* и *presume* са најнижом фреквенцијом. Од нефактивних глагола најфреквентији су глаголи *argue*, *claim*, *imply*, *propose*, *suggest*, док су глаголи *posit*, *postulate*, *predict* најмање фреквентни. Код тентативних везивних глагола запажамо глагол *seem* као најфреквентнији и глагол *tend* као најмање фреквентан.

6.3 Прилози као маркери ограђивања у корпусу на енглеском језику

Осим модалних и лексичких глагола у анализираном корпусу уочавамо и прилоге који имају епистемичка значења и носе одређени потенцијал као маркери ограђивања. Као што смо већ навели у табели 13 прилози су трећа најфреквентнија категорија после лексичких глагола и придева. Уколико поредимо делове корпуса по научним областима, уочавамо да су најфреквентнији у географији (5,37), нешто мање у лингвистици (4,94) и најмање фреквентни у научној области физика (2,28). Овакви резултати у складу су са ранијим истраживањима у којим су прилози као маркери ограђивања уочени као веома фреквентна категорија (Hyland, 1998b). За потребе овог истраживања разматрано је неколико подела прилога литературе (Quirk et al., 1985; Jackendoff, 1972; Bellert, 1977; Swan, 1988; Biber et al., 1999). У наведеној литератури Џекендоф идентификује три главна типа прилога: прилоге оријентисане на говорника, прилоге оријентисане на субјекат и прилоге начина, степена и времена (Jackendoff 1972: 69-72). Из ове поделе значајне су нам прве две категорије. Ову поделу даље разрађује Белерт (Bellert, 1977) који одређује пет поткатегија: евалуативне прилоге (*fortunately*), модалне епистемичке прилоге (*probably*), прилоге домена (*politically*), везивне придеве (*however*) и прилоге говорног чина (*frankly*). Од наведених пет категорија Свон (Swan, 1988) изоставља прилоге домена и везивне прилоге у својој класификацији. Од свих наведених категорија, модални епистемички прилози имају потенцијал као маркери ограђивања што чини ову категорију значајном за ову анализу. Бајбер дели прилоге на три шире семантичке категорије: прилоге који изражавају став говорника, везивне прилоге и прилоге места, времена и начина. Даље, прву категорију прилога става која је значајна за ово истраживање рашчлањује на: епистемичке модалне прилоге и прилоге става. У светлу модалних епистемичких особина прилога, чини се да је подела коју су установили Бајбер и сарадници (Biber et al., 1999: 557)

најприкладнија како за анализирани корпус, тако и за даље коришћење резултата проучаваног феномена, односно за педагошке импликације датог истраживања.

Сматрамо да се Бајберов термин епистемички прилози става може употребити као хипероним за све категорије прилога који проналазимо у корпусу као маркере оградивања. Проучавану категорију прилога као маркера оградивања поделили смо у четири категорије према њиховој семантичкој функцији на: тентативне прилоге, прилоге степена, прилоге фреквентности и прилоге апроксимације. Ова подела заснована на семантичким функцијама може имати недостатака у смислу преклапања значења, односно мултифункционалности прилога као маркера оградивања.

6.3.1 Тентативни прилози

Помоћу ових језичких средстава аутори изражавају одређени степен сумње или уверености у пропозициони садржај представљен читаоцима, свесни чињенице да у њиховој научној заједници други аутори могу имати другачије резултате. Стога аутори избегавају категоричко тврђење као превентивну меру заштите професионалног угледа у оквиру научне заједнице. Дакле, прилози као маркери оградивања усмерени су на садржај, испољавају одређену резервисаност према садржају и то с циљем постизања веће поузданости и примењивости исказа.

Табела 27: Заступљеност тентативних прилога

тентативни прилози	лингвистика	географија	физика
1. <i>apparently</i>	0,05	0,08	0,02
2. <i>arguably</i>	0,02	0,04	0,01
3. <i>conceivably</i>	0	0	0
4. <i>likely</i>	0,20	0,25	0,05
5. <i>maybe</i>	0,02	0,01	0,01
6. <i>perhaps</i>	0,23	0,30	0,05
7. <i>possibly</i>	0,12	0,05	0,04
8. <i>potentially</i>	0,03	0,1	0,01
9. <i>presumably</i>	0,04	0,02	0,01
10. <i>probably</i>	0,30	0,13	0,01
11. <i>seemingly</i>	0,02	0,05	0,01
12. <i>supposedly</i>	0	0,01	0
13. <i>tentatively</i>	0,01	0,01	0
14. <i>theoretically</i>	0,02	0,03	0,02

15. <i>unlikely</i>	0,04	0,03	0,01
---------------------	------	------	------

(126) It will set the overall parameters for development perhaps by making estimates of expected population, and by indicating minimal areas to be protected), but leave much to developers to promote over the coming years. (ГЕО3Е:12-13)

(127) One type of division that is likely to be useful in writing about historical linguistics or about points of grammar is that between texts and general works. (ЛИН3Е:208)

(128) The 21cm line is probably the single most important line in astronomy. (ФИЗ3Е:46)

У овој групи придева уочавамо прилоге *perhaps*, *probably* и *likely* са нешто већом фреквентношћу у односу на остале прилоге и то у научним областима географија и лингвистика. Научна област физика у овој категорији прилога испољава сличан тренд ниске фреквентности као што је случај и са целокупном категоријом прилога. Прилог *conceivably* није заступљен у корпусу, а прилози *supposedly* и *tentatively* заступљени су у делу корпуса из научне области географија, а прилог *tentatively* и у делу корпуса из научне области лингвистика, док у научној области физика нису заступљени. У корпусу из научне области физика нису забележена три прилога из табеле, у лингвистици два, а у географији само један.

6.3.2 Прилози степена

У табели 28 приказани су прилози који изражавају степен, укупно 21 прилог од којих се у научној области географија појављују сви прилози, а у лингвистици и физици бележимо по 20. Ова група показује и нешто мању појединачну фреквентност по научним областима. Најфреквентнији у овој категорији су *relatively*, *largely*, *widely*, *quite* и *highly*, а најнижу фреквентност имају прилози *modestly* и *vastly*.

Табела 28: Прилози степена

прилози степена	лингвистика	географија	физика
1. <i>considerably</i>	0,04	0,03	0,03
2. <i>fairly</i>	0,06	0,03	0,03
3. <i>greatly</i>	0,01	0,09	0,04
4. <i>highly</i>	0,07	0,19	0,07

5.	<i>largely</i>	0,05	0,20	0,03
6.	<i>mainly</i>	0,06	0,11	0,02
7.	<i>markedly</i>	0,01	0,02	0
8.	<i>modestly</i>	0	0,01	0
9.	<i>mostly</i>	0,03	0,08	0,01
10.	<i>partially</i>	0,04	0,03	0,02
11.	<i>partly</i>	0,08	0,11	0,01
12.	<i>primarily</i>	0,05	0,12	0,01
13.	<i>quite</i>	0,33	0,17	0,08
14.	<i>reasonably</i>	0,03	0,01	0,03
15.	<i>relatively</i>	0,14	0,19	0,03
16.	<i>significantly</i>	0,02	0,07	0,06
17.	<i>slightly</i>	0,06	0,03	0,13
18.	<i>somewhat</i>	0,06	0,08	0,08
19.	<i>substantially</i>	0,01	0,03	0,03
20.	<i>vastly</i>	0	0,01	0,01
21.	<i>widely</i>	0,05	0,13	0,02

Функција ових прилога као маркера оградивања односи се на садржај пропозиције и то тако да се постигну различити степени прецизности исказа. У корпусу се прилози најчешће јављају уз придеве те се употребом прилога као маркера оградивања изриче ауторов став до које мере ће бити појачано или умањено значење придева како би се постигла прецизност исказа, али изразила и субјективна опредељеност аутора према том исказу. У том смислу неки од ових прилога имају потенцијал повећавања, а неки умањивања карактеристика описаних придевом, а све у домену ауторовог субјективног става према пропозиционом садржају. Пример (129) је илустрација типичне употребе прилога као маркера оградивања који одређује опсег значења придева из пропозиције. У примеру (130) постоје два прилога из исте категорије употребљена да ублаже значење придева *clumsy* што би се могло сматрати стратегијом учтивости (Lakoff, 1972; Myers, 1989), а у наставку реченице среће се још једна конструкција вишеструких маркера оградивања од којих *markedly* припада овој категорији, док *certainly* припада маркерима истицања те се у овом делу пропозициони садржај који следи ублажава првим маркером оградивања, а маркер истицања појачава опредељеност према исказу.

(129) This could be as large as a continent, or as small as a city and its immediate surroundings, or a relatively small area of countryside. (ГЕО3Е:6)

(130) Once again we end up with a contrast in grammaticality: (31) is clearly bad, while (32) is perhaps somewhat clumsy, but certainly markedly better than (31). (ЛИН1Е:265)

6.1.1. Прилози фреквентности

Ова категорија прилога је најфреквентнија у поређењу са остале три категорије. Прилозима фреквентности као маркерима ограђивања аутори се ограђују на основу процене информација из пропозиционог садржаја, а те процене су углавном на основу неких доказа који су доступни аутору. Прилози из ове категорије углавном имају недефинисану фреквентност и усмерени су на садржај пропозиције у циљу постизања веће прецизности исказа на основу доступних података. Уз то, неки од ових прилога користе се при описивању или поређењу бројчаних података или радњи које се понављају (128).

Табела 29: Прилози фреквентности

прилози фреквентности	лингвистика	географија	физика
1. <i>commonly</i>	0,05	0,11	0,03
2. <i>frequently</i>	0,14	0,10	0,02
3. <i>generally</i>	0,13	0,18	0,08
4. <i>normally</i>	0,09	0,08	0,03
5. <i>occasionally</i>	0,08	0,05	0,01
6. <i>often</i>	0,73	0,78	0,27
7. <i>rarely</i>	0,06	0,06	0,01
8. <i>seldom</i>	0,01	0,03	0
9. <i>sometimes</i>	0,37	0,21	0,06
10. <i>usually</i>	0,44	0,27	0,18

Најфреквентнији у корпусу су прилози *often*, *usually* и *sometimes*. Ако погледамо примере (131) и (132), можемо да закључимо да су наведени прилози употребљени да се избегне категоричко тврђење, односно њима се постиже нека врста непрецизности, што опет припада домену заштите личности аутора. Са друге стране, неки од ових прилога имају функцију генерализовања, попут *normally*, *generally*, и *commonly* (Hyland 1998b: 136). На пример, употреба ових прилога у реченицама (133) и (134) указује, односно оставља простор да постоје случајеви који се разликују од наведених односно уобичајених. У примеру (135) можемо говорити о граничном случају где је прилог

frequently региструјемо употребу интенсификатора *much more* што би померало значење ка другом крају односно домену наглашавања, односно истицања.

- (131) Fisheries management usually focuses on a single species, and fish stocks of several species have previously crashed in various locations due to overfishing (e.g., Roughgarden and Smith, 1996). (ГЕО1Е:435)
- (132) This occasionally leads to daunting-looking expressions, but it is my belief that it is preferable to see all the details rather than have them glossed over and then justified by an "it can be shown" statement. (ФИЗ2Е:xi)
- (133) You would normally understand these sentences to be making a statement. (ЛИН1Е:59)
- (134) Knowledge is embodied in cognitive structures that are commonly referred to as 'mental models' (Morgan et al., 2001). (ГЕО1Е:84)
- (135) Grazing (small angle) collisions occur when the test particle impinges outside the shaded circle and so occur much more frequently than large angle collisions. (ФИЗ2Е:12)

6.3.3 Прилози апроксимације

Залагер-Мејер сматра да су ови прилози заправо типични за језик науке (Salager-Meyer, 1994: 154). Ови прилози најчешће модификују нумеричке изразе и друге изразе који се тичу количине, вредности и слично (Biber et al. 1999: 557). Функционишу као маркери оградивања усмерени на садржај пропозиције ради постизања веће прецизности исказа коју Хајланд још назива манипулацијом количинске прецизности (Nyland, 1998b: 139), али никако категоричког тврђења, нити прецизних бројчаних исказа пошто се они не сматрају маркерима оградивања. Придевима апроксимације постиже се оградивање од предикације када се налазе уз глагол чију снагу апроксимативно оградјују у случајевима када значење глагола превазилази оквире става аутора, односно када глагол испољава значење које је снажније од оног што аутор сматра релевантним (Quirk et al. 1985: 597), као у примеру (136) и (137). Ови прилози могу се такође употребити као модификатори заменица и предетерминатора као у примерима (138) и (139).

Ова категорија прилога заступљена је у корпусу са нешто то нижом фреквенцијом од претходне две. Од 7 забележених прилога из ове групе у табели 30, у делу из научне области лингвистика јавља се само 5 док се у географији и физици јављају сви прилози. Најфреквентнији су *about* (0,37) у научној области лингвистика и *almost* (0,24) у научној области географија, док им је у научној области физика фреквентност веома ниска. Са друге стране, у научној области физика најфреквентнији је прилог *around* (0,24). Прилог *practically* најмање је заступљен у научним областима физика и географија (0,01), док у лингвистици нису уопште забележени примери овог прилога.

Табела 30: Прилози апроксимације

прилози апроксимације	лингвистика	географија	физика
1. <i>about</i>	0,37	0,12	0,09
2. <i>almost</i>	0,09	0,24	0,06
3. <i>approximately</i>	0,06	0,05	0,1
4. <i>around</i>	0	0,19	0,24
5. <i>nearly</i>	0,02	0,05	0,12
6. <i>practically</i>	0	0,01	0,01
7. <i>roughly</i>	0,06	0,01	0,03

(136) It all worked, and malaria almost disappeared from the TVA area, instead of becoming epidemic.

(137) It almost goes without saying that this experiment needs to continue on into the future and to have a proper institutional home in universities and other research, teaching and policy environments. (ГЕО1Е:14)

(138) It has been observed that the rule of iterative interpretation applies to almost any type of sentence to ‘pluralize’ it (see chapter 2, section 2.5.3.5 on pluralities). (ЛИН2Е:104)

(139) The notion of a vector is extremely useful in describing physical processes and is employed in nearly all branches of mathematical physics. (ФИЗ1Е:53)

6.3.4 Закључак

У анализираном корпусу пронађено је укупно 5609 прилога, што ову категорију чини трећом најбројнијом категоријом маркера оградавања који су подељени у четири групе према семантичким својствима. Прилози из свих семантичких категорија модификују пропозициони садржај у смислу постизања што веће прецизности уз истовремено избегавање категоричког тврђења.

6.4 Придеви као маркери оградавања у корпусу на енглеском језику

Слично претходној категорији прилога и придеве као маркере оградавања групишемо према њиховим семантичким категоријама: придеви вероватноће, придеви степена, придеви фреквентности и придеви апроксимације. У корпусу је забележено укупно 7700 примера што ову категорију чини другом најбројнијом категоријом маркера оградавања у корпусу на енглеском језику. Њихов потенцијал као маркера оградавања испитивали су Холмс (Holmes, 1988: 38-39) и Хајланд (Hyland, 1994: 249). и дошли до резултата да се ова категорија доста често сусреће у научном и академском дискурсу, иако се према Хајланду доста ретко наводи у примерима оградавања у литератури о академском писању. Уколико посматрамо заступљеност појединачно према научним дисциплинама, најфреквентнији су придеви у научној области лингвистика (6,75), затим физика (5,56) и географија (5,14).

6.4.1 Придеви вероватноће као маркери оградавања у корпусу на енглеском језику

Од укупно 11 забележених примера ове семантичке категорије придева приказаних у табели 31 занимљиво је напоменути да у делу корпуса из научне области лингвистика нису забележена три придева *conceivable*, *hypothetical* и *improbable*, док у научној области физика није забележен само један *indicative*. Најфреквентнији су придеви *potential* (1,02) у научној области физика, затим *possible* у научној области лингвистика (0,69), физика (0,46) и географија (0,36), затим *potential* (0,36) у научној области географија и *likely* у научној области географија (0,25) и лингвистика (0,20). Најмање фреквентни су *conceivable*, *improbable* и *probable*.

Табела 31: Придеви вероватноће

придеви вероватноће	лингвистика	географија	физика
---------------------	-------------	------------	--------

1.	<i>apparent</i>	0,06	0,06	0,04
2.	<i>conceivable</i>	0	0,01	0,01
3.	<i>hypothetical</i>	0	0,02	0,01
4.	<i>improbable</i>	0	0,01	0,01
5.	<i>indicative</i>	0,02	0,01	0
6.	<i>likely</i>	0,20	0,25	0,05
7.	<i>plausible</i>	0,04	0,03	0,01
8.	<i>possible</i>	0,69	0,36	0,46
9.	<i>potential</i>	0,11	0,36	1,02
10.	<i>probable</i>	0,02	0,01	0,01
11.	<i>unlikely</i>	0,04	0,03	0,01

Ова поткатеорија повезана је са епистемичком модалношћу како и прилозима вероватноће о којим је било речи у претходном поглављу. Функција ове поткатеорије придева огледа се у изражавању различитог степена вероватноће повезане са увереношћу у пропозициони садржај те се као такви спадају у категорију маркера ограђивања од пропозиционог садржаја с циљем постизања веће прецизности исказа. У примеру (140) најфреквентнији придев *likely* јавља се у суперлативу уз именицу *interpretation* која такође функционише као маркер ограђивања, а о томе ће бити речи у наредном одељку. У примеру (141) придев је маркер ограђивања од пропозиционог садржаја у конструкцији уз модални глагол, дакле поново се ради о вишеструком ограђивању. Пример (142) садржи придев *conceivable*, који је у корпусу заступљен са неком вредношћу фреквенције, а у овој реченици налази се са модалним глаголом у конструкцији вишеструког ограђивања. У корпусу су забележени и примери негативних придева (143) и (144).

(140) However, the most likely interpretation of this isolated sentence is to take the pronoun to refer to Jim. (ГЕО1Е:30)

(141) In the process of transforming first nature into second nature, materials which may have been harmless in an ecosystem become potential hazards to health and environment. (ГЕО1Е:569)

(142) While conceivable, such a thorough examination of all possible combinations of density and magnetic field would require plotting an inconveniently large number of wave normal surfaces. (ФИЗ2Е:188)

(143) The answer may depend on the extent to which you believe that the oddity of (2) is caused by the grammar and how far it is caused by the pragmatics which makes (2) an unlikely utterance in real language use. (ЛИН3Е:95)

(144) Cancer's need for repeated defiance of the odds in an orderly but improbable sequence of events explains the long latency period. (ГЕО2Е:302)

6.4.2 Придеви степена као маркери оградивања у корпусу на енглеском језику

У овој поткатегорији придева забележено је 14 придева који су представљени у табели 32. У научној области лингвистика нису забележена три придева *modest*, *noticeable* и *substantial*, од којих последњи није забележен ни у научној области физика.

Најфреквентнији су *main* (0,86) у лингвистици, *major* (0,62) у географији и *small* (0,74) физици.

Табела 32: Придеви степена

придеви степена	лингвистика	географија	физика
1. <i>considerable</i>	0,02	0,14	0,04
2. <i>large</i>	0,25	0,57	0,59
3. <i>little</i>	0,2	0,31	0,06
4. <i>main</i>	0,86	0,23	0,08
5. <i>major</i>	0,23	0,62	0,05
6. <i>modest</i>	0	0,01	0,03
7. <i>noticeable</i>	0	0,01	0
8. <i>primary</i>	0,05	0,13	0,01
9. <i>relative</i>	0,25	0,17	0,29
10. <i>remarkable</i>	0,02	0,04	0,03
11. <i>significant</i>	0,10	0,25	0,06
12. <i>slight</i>	0,01	0,01	0,05
13. <i>small</i>	0,13	0,36	0,74
14. <i>substantial</i>	0	0,07	0,01

Ови придеви функционишу као маркери оградивања усмерени на садржај пропозиције. У појединим примерима (145) придеви су употребљени у контексту преношења информација о радовима других аутора те се користе ради постизања веће прецизности исказа. Углавном их проналазимо у корпусу уз модалне глаголе и безличне конструкције које доприносе већем степену оградивања (146). Такође,

придеви степена слично прилозима степена функционишу као маркери оградавања употребљени уместо прецизних бројчаних података уз прилоге и именице када аутор има могућност да управо овим прилозима степена изрази одговарајућу дозу одређености према садржају пропозиције као у примерима (147) и (148).

(145) His major research interests are in geographical theory, landscape philology, aesthetics, law and the concept of nature. (ГЕО1Е:хii)

(146) It therefore will be assumed that the wave amplitude is sufficiently small that the trapped particles can be ignored. (ФИЗ2Е:114)

(147) Hence, it is cognitively significant to mark grammatically the transitions that result in a certain state, process or event or in their ending and measure their duration. (ЛИН2Е:181)

(148) A noticeable overall trend by the late 20th century was the shift by food companies from the mercantile (trade-oriented) strategies of diversifying sources of supply of specific crops to increasing reliance on interchangeable natural or chemically synthesised inputs. (ГЕО1Е:555)

6.4.3 Придеви фреквентности као маркери оградавања у корпусу на енглеском језику

Придеви фреквентности су слични придевима степена, а поједини аутори их називају и тентативним квантификаторима (Varttala, 2001:142). Углавном помажу ауторима у научном дискурсу да окарактеришу садржај пропозиције, тамо где је могуће или није неопходно изразити се прецизним бројчаним вредностима или пак објаснити неки научни феномен уз помоћ најфреквентнијих особина које нису неминовно примењиве на све појединачне случајеве. Придеви из ове поткатегије најбројнији су у корпусу у поређењу са другим поткатегијама придева. Најбројнији у корпусу су придеви *general* у научној области физика (1,44), *rare* у научној области лингвистика (1,12), *general* у научној области лингвистика (0,63) *common* (0,51) у научној области географија. Од седам придева из ове категорије *uncommon* није забележен у научним областима лингвистика и физика, а *widespread* није забележен у научној области физика.

Табела 33: Придеви фреквентности

придеви фреквентности	лингвистика	географија	физика
1. <i>common</i>	0,32	0,51	0,12
2. <i>frequent</i>	0,06	0,05	0,02
3. <i>general</i>	0,63	0,32	1,44
4. <i>rare</i>	1,12	0,05	0,01
5. <i>typical</i>	0,19	0,04	0,13
6. <i>uncommon</i>	0	0,01	0
7. <i>widespread</i>	0,02	0,09	0

Придеви фреквентности као маркери оградивања усмерени су на садржај пропозиције као у примерима (149), (150) и (151) како би се на тај начин смањила дефинитивност исказа, односно постигло прецизније значење именице коју придев степена модификује.

(149) The general condition for satisfying Eq.(7.13) can be established by assuming that both k and x depend on some parameter which increases monotonically along the trajectory of the wave, for example the distance s along the wave trajectory. (ФИЗ2Е:213)

(150) Research on the human-environment-health nexus is converging on a common set of problems from diverse disciplinary directions and understandings of environment and health, and several key commonalities emerge from our brief overview. (ГЕО1Е:575)

(151) These are quite rare and used informally. (ЛИН1Е:74)

6.4.4 Придеви апроксимације као маркери оградивања у корпусу на енглеском језику

Слично као прилози, и придеви апроксимације користе се у функцији манипулисања прецизношћу исказа у смислу изражавања апроксимативних тврдњи или исказа када се не ради о прецизним бројчаним вредностима. У корпусу је идентификовано пет апроксимативних придева од којих су најбројнији *approximate* у научној области лингвистика (1,06) и *close* у научној области географија (0,51). Придев *proximate* није забележену научним областима лингвистика и физика, а придев *gross* није забележен у научној области лингвистика.

Табела 34: Придеви апроксимације

придеви апроксимације	лингвистика	географија	физика
1. <i>approximate</i>	1,06	0,01	0,09
2. <i>close</i>	0,32	0,51	0,12
3. <i>gross</i>	0	0,01	0,01
4. <i>proximate</i>	0	0,01	0
5. <i>rough</i>	0,01	0,02	0,01

Следећи примери су илустрација употребе придева апроксимације који се користе као маркери оградавања усмерени на садржај ради постизања веће прецизности исказа, односно ограничавања основног значења именице, углавном су то именице квази-агенси које су често у употреби у научном дискурсу као и модални глаголи.

(152) A team of geographers and others at McMaster University in Canada (Elliott et al., 1993; Eyles, Taylor, Johnson, & Baxter, 1993) discovered that Canadians residing in southern Ontario took for granted proximate solid waste disposal facilities (“just a part of the landscape”) because these sites had existed for an extended time without incident, (ГЕО2Е:275)

(153) The close similarity between the ‘boost’ (1,3) and an ordinary spatial rotation can be highlighted by introducing the *rapidity* parameter (ФИЗ1Е:5)

(154) But this, in turn, is nothing other than a rough description of MEASURING a substance!” (Carlson, L., 1981:50). (ЛИН2Е:78)

6.4.5 Закључак

У претходним одељцима представљени су придеви као маркери оградавања подељени у четири поткатегорије према семантичком значењу. Фреквенција појединих категорија је прилично уједначена, иако се може сматрати да категорија апроксимативних придева има нешто нижу фреквенцију у корпусу. Функција ових поткатегорија је увек у домену оградавања од садржаја пропозиције и постизања бољег разумевања исказа, односно постизања веће прецизности исказа без категоричког тврђења или прецизних бројчаних вредности. Повремено ове функције могу носити и

значење генерализовања које је засновано или на општем знању или чињеницама доступним аутору.

6.5 Именице као маркери ограђивања у корпусу на енглеском језику

У енглеском језику именице као и раније анализирани категорије (глаголи, прилози, придеви) могу имати епистемичко значење и према томе носити потенцијал као маркери ограђивања. У анализираном корпусу именице су подељене у три опште категорије према семантичком критеријуму: нефактивне асертивне именице (*proposal, suggestion*) које преносе различит степен тентативности како за ауторове личне ставове или научно-истраживачке податке, тако и за ставове и податке других аутора; тентативне именице когниције (*assumption, belief*) којим се исказује нешто што је засновано на размишљањима, субјективним ставовима или знањима/сознањима самог аутора или пак других аутора; тентативне именице вероватноће (*likelihood, possibility*) које указују да дата информација није увек примењива него варира у смислу различитог степена, фреквенције или вероватноће исказа као што је случај код прилога и придева.

Неке од именица (*hypothesis, view*) које су сврстане у четири поткатеорије према семантичким критеријима могле би се сматрати и квази-агенсима (*abstract rhetors*). Наведеним именицама могли бисмо додати још неке именице (*analysis, description, comment*). Њихова улога се огледа у потискивању људског фактора у исказу, односно да индиректно укажу да се реторички чиновни (*argue, show, demonstrate, suggest*) могу постићи и без људске решености (Halloran, 1984:43). Према Хајланду употреба ових именица је корисна стратегија повезана са ограђивањем усмереним на аутора (Hyland, 1998b:172). Квази-агенси се никако не сматрају маргиналним, али у овом раду их нисмо сврстали у посебну категорију, делимично захваљујући чињеници да је већина таквих именица сврстана у већ наведене категорије. Ако бисмо их издвајали у посебну категорију евентуално бисмо им могли додати и многе друге именице које имају текстуалну конотацију (*answer, case, data, draft, editon, facts, occurence, response*) или су устаљене у академском дискурсу. Функционално, ове именице су прототип наратива науке у преношењу научних чињеница, стога их неки аутори сматрају стратегијама у конструисању научних

чињеница које обезбеђују објективност и независност од људског фактора (Harris, 2002). Већим делом именице које нису укључене у неку од поткатегија јављају се уз лексичке и модалне глаголе који функционишу као маркери ограђивања.

6.5.1 Нефактивне асертивне именице као маркери ограђивања у корпусу на енглеском језику

Оно што карактерише именице из ове категорије јесте да се њима представљају информације које су вероватне, које се не сматрају апсолутним истинама и не означавају у потпуности емпиријски потврђене чињенице. Најзаступљеније из ове категорије именица у корпусу су *argument* (1,67) и *claim* (0,24) и то у делу корпуса из научне области лингвистика, док је у научном областима географија и физика њихова заступљеност значајно нижа (0,11 и 0,13) У све три области најмање су заступљене именице *suggestion*, *implication*, и *indication* са заступљеношћу од 0,01 до 0,03.

Табела 35: Нефактивне асертивне именице

нефактивне асертивне именице	лингвистика	географија	физика
1. <i>argument</i>	1,67	0,11	0,13
2. <i>claim</i>	0,24	0,08	0,01
3. <i>implication</i>	0,03	0,02	0,01
4. <i>indication</i>	0,03	0,02	0,01
5. <i>postulate</i>	0,02	0,06	0,06
6. <i>proposal</i>	0,11	0,02	0,01
7. <i>suggestion</i>	0,03	0,01	0,01

У примерима који следе јасно се види да су именице из ове категорије употребљене како би сигнализирале да оно о чему се говори спада у домен ауторових личних тврдњи или је пак преношење тврдњи других аутора које не морају бити емпиријски потврђене и као такве не морају се прихватити као апсолутне, што аутор употребом маркера ограђивања и постиже као крајњи циљ комуникације са читаоцем.

(155) The same argument could be repeated for the series of hand-shapes and gestures in sign-languages and their link to a particular meaning. (ЛИНЗЕ:42)

(156) One implication has been the growth of mobility within the region. (ГЕОЗЕ: 278)

(157) Let us now follow Einstein's suggestion that gravity is a manifestation of spacetime curvature induced by the presence of matter. (ФИЗИЕ:176)

6.5.2 Тентативне именице когниције као маркери оградавања у корпусу на енглеском језику

У ову групу именица сврставамо и неке чија значења нису непосредно повезана са појмом оградавања (*notion, concept*), него су више неутрална и употребљена као стандардна терминологија унутар научног дискурса, мада се њихова употреба повремено проширује на стратегију оградавања у случајевима када се односе на уверење, идеју или мисао која је продукт размишљања или имагинације. Таква значења проналазимо захваљујући анализи ширег контекста. Именице из ове поткатеорије именица као маркера оградавања нису тако честе у корпусу у поређењу са другим поткатеоријама. Најфреквентније именице из ове категорије су *interpretation* (0,92) и *view* (0,42) у научној области лингвистика, *assessment* у научној области географија (0,33). Најмање заступљене именице у корпусу су *expectation, belief* и *premise*.

Табела 36: Тентативне именице когниције

тентативне именице когниције	лингвистика	географија	физика
1. <i>approximation</i>	0,02	0,01	0,28
2. <i>assessment</i>	0,01	0,33	0
3. <i>assumption</i>	0,13	0,04	0,21
4. <i>belief</i>	0,01	0,05	0,01
5. <i>conclusion</i>	0,17	0,08	0,02
6. <i>estimate</i>	0,01	0,04	0,09
7. <i>evaluation</i>	0,04	0,09	0,06
8. <i>expectation</i>	0,03	0,01	0,01
9. <i>hypothesis</i>	0,40	0,06	0,02
10. <i>hope-</i>	0,03	0,05	0,01
11. <i>interpretation</i>	0,92	0,05	0,09
12. <i>view</i>	0,42	0,23	0,14
13. <i>doubt</i>	0,06	0,04	0,01
14. <i>idea</i>	0,21	0,22	0,05
15. <i>opinion</i>	0,02	0,04	0,01
16. <i>premise</i>	0,03	0	0,03

Именице које припадају овој категорији као маркери оградавања односе се на садржај пропозиције и преносе субјективан став аутора као у примеру (158) где је именица формални субјекат пасивне конструкције у којој постоји и модални глагол те можемо говорити о вишеструком оградавању. Пример (159) илуструје оградавање усмерено на читаоца пошто именици *interpretation*, употребљеној два пута у реченици, претходи присвојни придев *our* који директно повезује тентативну именицу когниције са аутором те маркира именицу као производ ауторовог когнитивног процеса. Исту ситуацију, односно употребу присвојног придева *our* са именицом *assessment* постоји и у примеру (160), мада у колокацији уз ову именицу у корпусу проналазимо често и друге придеве попут *initial*, *second* и *third* који опет наглашавају да постоји још опција од којих се у пропозицији наводе само неке. Именица *view* у примеру (161) удружена са показном заменицом, прилогом *usually*, као и навођењем извора доприноси ауторовом оградавању од садржаја пропозиције. Уз именицу *premise* као у примеру (162) најчешће употребљени придеви у корпусу су *central*, *first* и *fundamental* који доприносе ближем одређивању именице, а доприносе и функцији маркера оградавања пошто сугеришу да постоји још опција, односно премиса.

(158) An alternative interpretation can be developed by considering how collisions cause axisymmetric outward diffusion in a conventional (i.e., electron-ion) plasma. (ФИЗ2Е:465)

(159) In (66) such knowledge contributes to our selecting the iterative interpretation as the most likely interpretation for event (telic) predicates in the scope of a durative for-phrase (see Dowty, 1979:173, Vlach, 1981:281-2). (ЛИН2Е:65)

(160) Among the most pressing are questions about the novelty of complexity, reconciling simplicity with complexity, understanding the balance between equilibrium and change, bridging various disciplinary divides, and understanding how complexity affects our assessment and use of spatial, temporal and organisational scale. (ГЕО1Е:67)

(161) This view is usually attributed to Meillet: 'Every language forms a system in which everything is interconnected' (Meillet 1903: 407 [my translation]3). (ЛИН3Е:4)

(162) A central premise of much of this research is that 'exploitation of the environment and exploitation of human populations are linked' (Brulle and Pellow, 2006, p. 108) and that devaluing one can imperil the other. (ГЕО1Е:568)

6.5.3 Тентативне именице вероватноће као маркери ограђивања у корпусу на енглеском језику

Именице које припадају овој категорији углавном преносе информације о обављеним процедурама, експериментима и о добијеним резултатима, а подразумевају да информација садржи извесну дозу вероватноће, недефинисане учесталости или степена слично категоријама придева о којим је раније било речи. Најфреквентније у овој категорији су именице *alternative* (0,16) у научној области географија и *possibility* (0,11) у научној области лингвистика. Према подацима из табеле 32 ове именице нису веома фреквентне у целокупном корпусу пошто се појединачна фреквенција за остале именице из групе креће у распону од 0,01 до 0,09. Занимљиво је да именица *likelihood* није забележена у корпусу из научне области лингвистика. Именице из ове категорије нису бројне, свега шест именица је забележено у корпусу, али свакако могу да буду алтернатива придевима и прилозима истог значења.

Табела 37: Тентативне именице вероватноће

тентативне именице вероватноће	лингвистика	географија	физика
1. <i>alternative</i>	0,10	0,16	0,02
2. <i>chance</i>	0,04	0,08	0,01
3. <i>likelihood</i>	0	0,03	0,01
4. <i>possibility</i>	0,11	0,09	0,06
5. <i>probability</i>	0,01	0,01	0
6. <i>tendency</i>	0,02	0,09	0,01

Функционално за ове именице не можемо тврдити да су директне тврдње него пре свега резултат ауторових когнитивних процеса и сматрамо их маркерима ограђивања усмереним на садржај. У колокацији са именицом *possibility* у корпусу проналазимо следеће премодификаторе: *another, first, former, latter, one, only, other, real, surprising, this, that*. Такође, ове именице се јављају у корпусу уз епистемичке модале као и епистемичке лексичке глаголе.

(163) There remains the possibility that at some stage English local government will be further reformed, although the 2006 Local Government White Paper stepped back from this course, with just a few more unitary authorities the likely result. (ГЕО3Е:97)

- (164) An alternative is that other professionals may come to take over this role, leaving those coming out of planning schools now to run the lower levels of local planning and development control. (ГЕО3Е:53)
- (165) This tendency to coil up or kink is a means by which the plasma increases its inductance. (ФИЗ2Е:323)
- (166) Likelihood of contact can be related to social networking as well as “herding” (into schools, prisons, nursing homes, etc.). (ГЕО2Е:353)

6.5.4 Закључак

Именице као маркери оградивања у корпусу на енглеском језику показале су највећу вредност фреквентности за научну област лингвистика (4,77), док су за научне области географија (1,99) и физика (1,24) вредности фреквентности значајно ниже. Јављају се углавном са лексичким и модалним глаголима у пасивном и активном облику, али су често у анализираним примерима у хармонији и са другим маркерима оградивања, придевима и прилозима.

7 АНАЛИЗА МАРКЕРА ОГРАЂИВАЊА У КОРПУСУ НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У овом поглављу анализирамо податке прикупљене о маркерима оградивања у српском делу анализираниог корпуса. Примарни циљ анализе јесте да се установи који су то најфреквентнији маркери оградивања у научним монографијама на српском језику из области лингвистике, географије и физике. Осим овог примарног циља описаћемо и илустровати синтаксичке структуре у којима се маркери оградивања употребљавају у највећем броју примера, а затим ће бити представљен и прагматички аспект маркера оградивања у српском језику. Такође, анализу маркера оградивања у српском језику започели смо типолошки подударном поделом са маркерима у енглеском језику. За потребе ове анализе сачињене су табеле према типовима маркера оградивања и њихова фреквентност у појединим областима нормализована је на 1000 речи. Научне монографије на српском језику су обележене према научним областима на следећи начин: лингвистика (ЛИН1С, ЛИН2С, ЛИН3С), географија (ГЕО1С, ГЕО2С, ГЕО3С) и физика (ФИЗ1С, ФИЗ2С, ФИЗ3С). У табели 38 приказана је типолошка подела маркера оградивања у српском језику и њихова фреквентност нормализована на 1000 речи.

Табела 38: Преглед маркера оградивања у корпусу на српском језику

маркери оградивања	фреквенција (нормализована на 1000 речи)		
	лингвистика	географија	физика
модални глаголи	2,54	3,13	2,86
лексички глаголи	1,04	0,60	0,76
прилози	4,73	5,36	3,45
придеви	2,82	2,71	2,00
именице	3,26	2,16	1,45

Уочавамо да су у српском корпусу најбројнији прилози. Према научним дисциплинама највећу фреквентност прилога бележимо за научну област географија (5,36), док за лингвистику (4,73) и физику (3,45) бележимо нешто ниже вредности. Друга најфреквентнија категорија су модални глаголи, који су најфреквентнији у научној области географија (3,13), затим у научној области физика (2,86), а нешто мање фреквентни у научној области лингвистика (2,54). На трећем месту налазе се

придеви чија фреквентност је готово уједначена према научним областима (ЛИН 2,82; ГЕО 2,71; ФИЗ 2,00). Именице заузимају четврто место и испољавају фреквентност сличну придевима у свим категоријама. На петом месту у анализираном корпусу налазе се лексички глаголи, а њихова укупна фреквентност је знатно нижа у односу на остале типове маркера ограђивања. Према научним дисциплинама за придеве, именице и лексичке глаголе карактеристично је да су најфреквентнији у лингвистици, док су за географију и физику вредности ниже.

У наредним одељцима анализираћемо појединачно типове маркера ограђивања и илустровати их примерима из корпуса.

7.1 Модални глаголи као маркери ограђивања у корпусу на српском језику

У српском језику глаголи са модалним значењем чине отворену класу речи пошто се не може утврдити коначна листа глагола са модалним значењем. Овде ћемо се осврнути на само неке од критеријума за издвајање модалних глагола који су значајни за предмет овог истраживања. Према граматички Станојчић и Поповић (Stanojčić–Popović 2002:255) модални глаголи „[...] модализују значење глагола са којим се комбинују, тј. показују да се дата ситуација не износи као реална, него као ситуација која се мора, може и сл. реализовати.“ Према другим ауторима (Mrazović – Vukadinović, 2009:142) модални глаголи „[...]такође имају препознатљиво значење којим само модификују, прецизирају значење пунозначних глагола.“ Према семантици, модалне глаголе сматрамо глаголима непотпуног значења, међутим не могу се сматрати „семантички празним“ јер свакако имају властиту семантику (Zvekić-Dušanović, 2011:37). Семантички непотпуни и синтаксички несамостални су такође неки од критеријума према којим у ужем смислу можемо издвојити модалне глаголе: *моћи*, *морати*, *требати*, *хтети* и *смети* (Mrazović–Vukadinović, 2009:144) од којих неки функционишу као маркери ограђивања и маркери истицања у анализираном научном дискурсу. Терминолошки гледано, сам појам „модални“ изражава неку врсту става (енгл. *attitude, stance*) те се може сматрати да би се опште значење модалних глагола могло свести под значење става. Према Пиперу (Piper–Antonić–Ružić–Tanasić–Popović & Тошковић, 2005:312) уколико се осврнемо на однос реалност/иреалност исказа модални глаголи утичу на значење пунозначних глагола на овај начин: „Модални

глаголи изводе изван оквира модалне категорије реалности значење пунозначног глагола с којим улазе у предикатску конструкцију“. Модални глаголи у српском језику су хетерогени и проналазимо их у оквиру различитих морфо-синтаксичких конструкција. У енглеском језику постоје формални критеријуми¹⁵ по којим се модални глаголи разликују од осталих глагола и чине релативно затворену категорију речи. Ти критеријуми нису примењиви у српском језику, али ипак постоји семантичка подударност у исказивању модалности у оба језика. У овом истраживању ограничићемо се у српском језику на глаголе који су еквивалентни модалним глаголима у енглеском језику те покушати да установимо сличности и разлике у погледу функције ових глагола као маркера оградивања и маркера истицања¹⁶.

Радовановић (Radovanović, 2009: 133) наводи да модалност у језику спада у „фази“ појаве *par excellence* те типове модалности као и средства за њено изражавање посматра „у прелазу“. Модални глагол *моћи* као и његов енглески еквивалент *can* испољава деонтичко, динамичко и епистемичко значење од којих је за потребе ове анализе значајно само епистемичко. Епистемичка модалност, као што смо већ навели, јесте степенована квалификација уверености аутора у истинитост исказа. Средства исказивања ове врсте модалности у српском језику су одређене модалне речи и изрази те модални глаголи *морати* и *требати*, али се не помиње и модални глагол *моћи* у оквиру епистемичке модалности (Piper i dr., 2005:640). Према дефиницији епистемичке модалности као опредељености аутора према истинитости пропозиционог садржаја, а узимајући у обзир Палмерову типологију и тврдње о постојању подсистема судова (спекулативни и дедуктивни) и подсистем евиденцијала требало би нагласити да граматички системи појединих језика подржавају само један тип епистемичке модалности, као на пример српски језик чији граматички систем подржава само први тип.

Глагол *моћи* исказује логичку, објективну могућност као и средњи степен вероватноће (Hansen, 2007: 34) уз допунски глагол у инфинитиву, док конструкција *да* + презент изражава способност субјекта. У презенту и комбинован са инфинитивом може означавати могућност, али и дозволу те је тешко прецизирати типове модалности без семантичког оквира допунских глагола и ширег контекста. Овде ћемо се кратко осврнути на још један теоријски оквир из домена когнитивне семантике (Sweetser,

¹⁵ Нпр. NICE (negation, inversion, code, emphatic) је само један од критеријума према којим се могу издвојити модални глаголи у енглеском језику (Palmer, 1990:3-5)

¹⁶ О маркерима истицања у српском језику детаљније у поглављу 7.

1984), који се ослања на динамику сила (*force dynamics*) и проширује тај концепт из интерперсоналних утицаја ка утицајима на аргументацију и расуђивање као процесима под утицајем сила и препрека. Конкретно, када је епистемички домен у питању може се говорити о логичкој сили премиса и доказа на основу којих доносимо одређене закључке. Ове теоријске поставке Свитсерова (Sweetser, 1990) илуструје предлозима парафраза за модална значења како коренске тако и епистемичке модалности. Парафразе епистемичких модала према овој ауторки указују право на ту повезаност између логичких сила у оквиру премиса и доказа и степена опредељености аутора према истинитости пропозиционог садржаја (Sweetser, 1990:61-63).

Епистемичко значење модалног глагола *моћи* исказује средњи степен вероватноће (Hansen, 2007: 34) и може се парафразирати на следећи начин: *Моје премисе (и доступни докази) ме не спречавају да закључим*. Модални глагол *моћи* јавља се у конструкцијама тип 1 и тип 2, док се модални глагол *требати* јавља се у свих пет типова конструкција са модалним глаголима у српском језику према Хансену (Hansen, 2007:38-40), уз извесна ограничења – односно само у прошлом времену и кондиционалу што је прихваћен стандард (Piper i dr., 2005, 645).

Модални глагол *требати* исказује слабији степен деонтичке и епистемичке модалности (Piper i dr., 2005: 640). Епистемичка модалност овог глагола може се окарактерисати као јача од модалности која се исказује глаголом *моћи*, а слабија од модалности која се изражава глаголом *морати*¹⁷ (Trbojević-Milošević, 2004: 161; Zvekić-Dušanović, 2010: 150). И у овом случају валидност оваквих тврдњи може се потврдити парафразирањем модалног глагола *требати*: *Моје премисе ме не обавезују да закључим...али докази могу оповргнути мој закључак*, што повећава епистемичку дистанцу у односу на глагол *морати* (Trbojević-Milošević, 2004: 162). И модални глагол *требати* у епистемичком читању најчешће се јавља у безличном облику са инфинитивом. Пипер (Piper i dr., 2005: 640) оставља могућност употребе и личног и безличног облика уколико му је допуна у инфинитиву, док други аутори (Stanojčić–Poročić, 1997: 247) инсистирају на безличној употреби овог глагола без обзира на његово значење.

У табели 39 приказане су фреквентности ова два модала у одабраном корпусу на српском језику. Запажамо да модални глагол *моћи* у односу на модални глагол

¹⁷ О глаголу *морати* као маркеру истицања детаљније видети у поглављу 8.1 Модални глаголи као маркери истицања у корпусу на српском језику

требати бележи значајно веће вредности фреквентности у свим научним дисциплинама, од двоструко веће фреквентности у лингвистици, до три и четири пута веће у физици и географији.

Табела 39: Модални глаголи као маркери ограђивања у корпусу на српском језику

модални глаголи	лингвистика	географија	физика
1. <i>моћи</i>	1,73	2,64	2,07
2. <i>требати</i>	0,82	0,50	0,79

У табели 40 приказаћемо бројчану заступљеност појединих конструкција модалног глагола *моћи* у анализираном корпусу. Узели смо у обзир да безличне конструкције имају епистемичко значење као и да је употреба инфинитива као допуне такође у оквирима епистемичког значења. Модални глагол *моћи* најчешће је обезличен морфемом *се* и јавља се уз инфинитивни облик допунског глагола. Глаголи који се комбинују са модалним глаголом *моћи* у првом и другом типу конструкције су: *комбиновати, груписати, односити, одразити, одредити, поделити, посматрати, разликовати, сматрати, тицати, уочити, установити*. Углавном су то глаголи перцепције, когниције или чак глаголи који имају семантичку конотацију класификовања, што је несумњиво део конвенција академског и научног дискурса. Уз трећи тип конструкције модалног глагола *моћи* у потенцијалу најфреквентнији је глагол *рећи*. Слично је и са конструкцијом четвртог типа уз коју бележимо глаголе: *оčekивати, опазити, рећи, установити, закључити*.

Табела 40: Заступљеност конструкција модалног глагола *моћи* као маркера ограђивања у корпусу на српском језику

конструкција	број примера	процент
1. <i>може + инфинитив</i>	933	0,71%
2. <i>може се + инфинитив</i>	171	0,13%
3. <i>не може се + инфинитив</i>	98	0,07%
4. <i>могло би се</i>	54	0,04%
5. <i>би се могло</i>	47	0,03%
укупно	1303	

У примерима (167)-(168) илустровани су случајеви епистемичке немогућности и епистемичке могућности у истој реченици, а који указују на средњи степен ауторове

опредељености према пропозиционом садржају. Примери (169)-(170) илуструју епистемичку могућност према типовима конструкција из табеле 35.

- (167) Eksperimentalno se ne može pratiti putanja pojedinačnih čestica ali se može meriti ugao rasejanja q na osnovu kojeg se potom mogu dobiti asimptotske vrednosti putanje (za $r \in \mathbb{R}$). (ФИЗ3С:24)
- (168) Sa druge strane, ne može se govoriti o devastaciji atmosfere ili vode, već se može isticati samo njihovo zagađivanje. (ГЕО2С:30)
- (169) S obzirom na sve to, može se pretpostaviti da su kvazari objekti slični aktivnim galaksijama ali da potiču iz ranijeg perioda u evoluciji svemira tako da oslikavaju ranije uslove koji su vladali. (ФИЗ2С:188)
- (170) Moglo bi se, dakle, reći da koncept odražava predstavu, ili mentalnu sliku, o nekom predmetu, indukovanu pri susretu s leksemom koja ga označava (ЛИН3С:44)
- (171) Pred naukom zapravo još uvek stoji otvoreno pitanje kako je moguće jednim pojmom pokriti tako različite pojave kao što su jezik struke i jezik ulice, uz sve što bi se moglo smestiti između ovih polova. (ЛИН1С:210)

Табела 41: Заступљеност конструкција модалног глагола *требати* као маркера оградавања у корпусу на српском језику

конструкција	број примера	процент
1. <i>треба</i> + инфинитив	282	0,74%
2. <i>треба се</i> + инфинитив	1	0,002%
3. <i>треба да се</i> + презент	10	0,02%
4. <i>би требало</i> + инфинитив	24	0,06%
5. <i>би требало</i> + <i>да</i> + презент	18	0,04%
6. <i>не би требало</i> + инфинитив	3	0,007%
7. <i>не би требало</i> + <i>да</i> + презент	9	0,023%
8. <i>не треба</i> + инфинитив	34	0,08%
укупно	381	

Примери (172)-(176) илуструју употребу конструкција модалног глагола *требати* из табеле 36 и указују на слабији степен опредељења према истинитости садржаја пропозиције у смислу да се изречени садржај може и не мора реализовати. У неким примерима се налазе додатни маркери оградавања или пак истицања што доприноси промени степена опредељености од слабијег опредељења (односно оградавања) ка средњем опредељењу уколико се интензитет опредељености појачава

маркерима истицања. Интензитет опредељености благо је смањен употребом глагола *требати* у потенцијалу, односно епистемичка дистанца је повећана.

- (172) Треба напоменути да аутори који се баве овом тематиком сматрају да савремени регион не би требало да буде формиран само на основу етничког принципа, већ да границе једног региона треба да буду детерминисане његовим комплексним карактеристикама, а то су, поред етноса, пре свега, географија, економија, ресурси и сл. (ГЕО1С:32)
- (173) S obzirom na dobijene zavisnosti ugla q od $(E0, L)$ i $(E0, b)$ treba se posebno osvrnuti na njihovo značenje. (ФИ33С:26)
- (174) Ne treba podsećati koliko je po zdravlje opasna hrana u kojoj su sastojci pesticida i herbicida, soli teških metala, aditivi, toksične materije raznih vrsta itd. (ГЕО3С:93)
- (175) Следи попис питања који би требало да послужи као илустрација једног могућног њиховог инвентара, са понеким примером као подстреком за будућу дискусију: (ЛИН2С:49)
- (176) Poznavanje ovih procesa doprinosi boljoj karakterizaciji zemljišta, ali isti ne bi trebalo da se koriste kao kriterijumi za samu diferencijaciju. (ГЕО2С:176)

7.1.1 Закључак

Модални глаголи као маркери оградивања у српском језику узети као еквиваленти енглеским модалним глаголима показују конструкцијске варијације у смислу комбиновања са инфинитивом и конструкцијом *да* + презент као и варијације у смислу употребе глаголских времена, где осим презента бележимо и потенцијал који доприноси повећању дистанце од пропозиционог садржаја, односно јачем интензитету оградивања. Такође, употреба прилога као на пример *делимично, очекивано, посебно*, или лексичких глагола *истаћи, нагласити, тврдити, закључити* (о појединим од њих биће речи у наредним поглављима) доприноси промени степена оградивања те га помера у смеру од средњег степена опредељености ка вишем степену опредељености, али ипак не у домен маркера истицања.

Као закључак анализе модалних глагола као маркера оградивања у српском језику наводимо да су модални глаголи (*моћи, требати*) други по заступљености у одабраном корпусу у све три научне дисциплине. Конструкције у којима се ови

глаголи јављају у анализираном корпусу приказане су у табелама 40 и 41, а најзаступљеније конструкције у којим су модални глаголи у презенту допуњени инфинитивним обликом неког другог глагола. Допуна модалних глагола конструкцијом *да* + презент у анализираном корпусу забележена је у значајно мањем проценту као и конструкције у којим су модални глаголи употребљени у потенцијалу.

7.2 Лексички глаголи као маркери оградаивања у корпусу на српском језику

Лексички глаголи који се помињу у литератури о модалности углавном су нефакативни: *веровати, мислити, знати, изгледати, чинити се*. Алановић (Alanović, 2011) сматра да „intencionalno i voluntativno delovanje supraagensa kako bi se u sferi subagensa inicirao željeni efekat u vidu promene njegovog stanja, raspoloženja ili u vidu podsticaja na odgovarajuće delovanje“, као и „subagensova percepcija kauzirane situacije kao (ne)moguće, poželjene, nužne ili obavezne“ (Alanović, 2011: 394). О глаголу *мислити* у литератури проналазимо одреднице фактивности и нефактивности те епистемичка или евиденцијална значења. Према Трбојевић-Милошевић, глагол *мислити* је нефактивни глагол а његова семантика је у домену епистемичке модалности (Trbojević-Milošević 2004:166). Са друге стране, Поповић истиче да глагол *мислити* има евиденцијално значење пошто указује на извор информације која је у основи пропозиције те логичко закључивање говорника на основу чињеница које су му доступне (Poročić, 2010: 21). Иста ауторка такође подвлачи преклапање модалности и евиденцијалности при активацији епистемичких компоненти које сматра факултативним чиниоцима евиденцијалности, што је у складу са схватањем модалности као ширег појма у који је укључена и евиденцијалност. Факултативни чиниоци евиденцијалности сврстани су у три типа: „модални показатељи процене вероватноће пропозиције од стране изворног говорника; модални показатељи процене степена вероватноће пропозиције од стране актуелног говорника који преноси став изворног говорника; модалне показатеље тежње говорног лица да утиче на саговорникову рецепцију информације коју преноси (Poročić, 2010: 20). У табели 42 издвојени су лексички глаголи као маркери оградаивања у српском корпусу. Издвајамо глагол *сматрати* као најфреквентнији у све три научне дисциплине (ЛИН 0,51; ГЕО 0,25; ФИЗ 0,32), затим следи глагол *закључити* са знатно нижом фреквентношћу, али

више уједначеном према научним дисциплинама (ЛИН 0,1; ГЕО 0,08; ФИЗ 0,14). Остали глаголи су са знатно нижом фреквентношћу, осим глагола *тврдити* који у научној области географија бележи фреквентност од 0,13. најнижу фреквентност имају глаголи *спекулисати* и *сумњати* чији примери нису забележени у научним областима лингвистика и географија, односно географија и физика.

Табела 42: Лексички глаголи као маркери оградаивања у корпусу на српском језику

лексички глаголи	лингвистика	географија	физика
1. <i>веровати</i>	0,10	0,02	0
2. <i>вредновати</i>	0,01	0,02	0
3. <i>закључити</i>	0,11	0,08	0,14
4. <i>мислити</i>	0,06	0,01	0,11
5. <i>осећати*</i>	0,03	0,03	0
6. <i>очекивати</i>	0,06	0,06	0,15
7. <i>покушати</i>	0,04	0,03	0,04
8. <i>понудити</i>	0,10	0	0
9. <i>сматрати</i>	0,51	0,25	0,32
10. <i>спекулисати</i>	0	0	0,01
11. <i>сумњати</i>	0,02	0	0
12. <i>тврдити</i>	0,06	0,13	0,02

У примерима (177)-(182) илустровани су ови глаголи као маркери оградаивања у анализираном корпусу. Формална реализација ових глагола је углавном обезличена речцом *се*. Такође, јављају се у хармонији са модалним глаголима *моћи* и *требати*, као и прилозима *тешко*, *нереално*. Аутор се оградајује од потпуне опредељености према садржају пропозиције, а то чини на основу закључивања према расположивим доказима.

(177) Metal se vrednuje i koristi milenijumima (ГЕО2С:83)

(178) Veruje se da je crne rupe danas moguće otkriti eksperimentalno. (ФИЗ1С:150)

(179) Takva primesa oseća se i kad nam se neko predstavlja kao autorka, književna kritičarka, politička analitičarka, magistra i doktorka nauka, teoretičarka, istraživačica, pesnikinja, psihološkinja, sociološkinja, fotografkinja, čak apatridkinja... (ЛИН1С:62)

(180) Očekuje se dalje pogoršanje demografske situacije kroz smanjenje broja dece, a produženje životnog veka (Prilog 85). (ГЕО3С:163)

(181) Из овога можемо закључити да су друштвени или економски планови били инструмент власти и руководства, на основу чега се планирала општа политика

развоја производних сила и градња социјалистичких друштвених односа. (ГЕО1С:21)

(182) Takva jezgra su neophodan činilac u formiranju padavina, pa se zaključuje da zagađujuće čestice u tom procesu imaju identičnu ulogu kao prirodne čestice u uobičajenom prirodnom postupku nastajanja padavina. (ГЕО2С:100)

У примеру (183) глагол *покушати* налази се у облику футура што свакако повећава епистемичку дистанцу и хармонично са комбинује глаголом *навестити* у конструкцији *да* + презент, али и речцом истицања *бар* што све доприноси померању градијента оградавања ка другом крају континуума у смеру неопредељености. У овом примеру уочавамо и хармонију са првим делом реченице у ком се аутор оградајује од „*коначног одговора*“ уз негацију глаголског прилога садашњег (*претендујући*).

(183) Ne pretendujući da damo konačan odgovor na to pitanje, pokušaćemo da bar nagovestimo pravce kojima bi trebalo ići u razjašnjavanju ove dileme. (ЛИН1С:210)

Глагол *спекулисати* (184) одабран је као еквивалент енглеском глаголу, али према својој семантици није глагол који може да се очекује у академском и научном дискурсу у српској језику, што је и ова анализа показала пошто је регистрован само један пример овог глагола. У примеру (185) глагол *сумњати* односно семантичка природа сумње прецизније се одређује као ментални модус који се у овом случају може парафразирати глаголом *мислити*, али би свакако требало да буде изостављена негација глагола *требати*. Семантика сумње тумачи се кроз компоненту интелектуалне оцене односно маркира пропозициони садржај негативном оценом (Mirić, 2011: 459). Међутим, у наведеном примеру глагол *сумњати* је хармонична допуна модалном глаголу *требати* који је слабије снаге опредељености према исказу чиме се неутралише негативна маркираност садржаја, али делује да се опредељеност према садржају помера ближе крају континуума који означава јачу опредељеност.

(184) Poslednja supernova koja se mogla videti u našoj galaksiji je Cas A (Kasiopeja A) za koju se još spekuliše da li je zaista viđena 1680. godine, i koju vidimo na slici 9.4. (ФИЗ2С:125)

(185) Да је појмовник поменути на почетку ове књиге (Williams 1983) доживео још неко допуњено издање, не треба sumnjati да би се ту нашао и чланак под овим заглављем (уз нове одреднице о, рецимо, мултикултурализму, глобализацији и транзицији). (ЛИН1С:76)

Глаголом *сматрати* у примеру (186) изражава се епистемички суд аутора на основу расположивих чињеница што потврђује и глагол у првом лицу множине, дакле наглашено присуство аутора у личном глаголском облику. У корпусу су забележени и примери овог глагола обезличени заменицом *се* као у примеру (187), што би се могло окарактерисати као одсуство аутора из текста и преношење става других аутора или општепознатих чињеница.

(186) Управо због тога сматрамо да теренска истраживања, карактеристична за географску науку у целини, морају бити заступљена и у медицинској географији. (ГЕО3С:13)

(187) Како се зрачења из медицинских извора користе или за дијагностику или за терапију различитих болести, сматра се да је benefit од њиховог коришћења већи од ризика који особе примљеном дозом преузимају приликом експозиције извору зрачења. (ГЕО3С:81)

Са друге стране, глаголом *тврдити* исказује се виши степен опредељења према садржају пропозиције, али се у примеру (188) аутор заправо оградаује употребом овог лексичког маркера у трећем лицу јединине, односно избегава се присуство аутора, а наводе се ставови и опредељења других аутора. Глагол *тврдити* као маркер оградавања у корпусу проналазимо и уз модални глагол *моћи*, али и уз конструкције *било би нереално/недопустиво* као у примеру (189).

(188) Он тврди да су транспортни трошкови одлучујући за производњу, поставио је општу теорију просторног еквилибрија у капиталистичкој економији. (ГЕО1:67)

(189) У светлу претходних испитивања било би недопустиво упрошћено тврдити како је нешто што је било један језик једноставно замењено већим бројем језика, те да о томе нема више ништа да се каже. (ЛИН1С:169)

7.2.1 Закључак

Према резултатима анализе намеће се закључак да лексички глаголи као маркери оградавања нису веома фреквентни у анализираном корпусу, пошто се налазе на претпоследњем месту. Дакле, фреквентност ових маркера је нижа од очекиване у свим научним дисциплинама. Даље, запажамо да се углавном удружују са другим маркерима у конструкције вишеструког оградавања где поједини елементи појачавају или смањују интензитет опредељења према садржају пропозиције у зависности од ширег контекста.

7.3 Прилози као маркери оградавања у корпусу на српском језику

Према М. Ивић, функција модалних прилога састоји се у томе да информишу „о томе какви си изгледи за то да оно што реченица саопштава одговара истини“ (Ivić, 1978:8). Модални прилози могу се употребљавати самостално или у комбинацији са модалним глаголима при чему се наглашава улога у модификовању пропозиције у смислу исказивања степена опредељености/неопредељености према садржају пропозиције при чему је комбинована употреба уз модалне глаголе хармонична. Прилог као део, односно помоћна компонента предиката модификује оно што се исказује у смислу модалности па су ограничени само на поједине типове прилога. Углавном су то модални прилози са значењем става, суда и коментара, као и могућности, неопходности и обавезности. (Ristić, 1990:34-35). Са прагматичког аспекта, модални прилози у реченици реализују функције којим се став говорника или аутора према ситуацији односно пропозицији преводи у категорију модалности (Ristić, 1990: 132). Значење се реализује као став говорника према стварним чињеницама, али на два начина: као објективан став говорника о односу садржаја пропозиције према стварности (истинитост/неистинитост, могућност, нужност и увереност) или као став говорника према стварним чињеницама (прихватљивост/неприхватљивост, препорука, целисходност, рационални утисак) (Ristić, 1990: 122). Трбојевић-Милошевић истиче појам степена као семантичку одлику модалних прилога у српском језику и примењује скалу на којој су прилози *тешко* и *сигурно* крајње тачке епистемичког градијента, а прилози *можда* и *вероватно* на средини епистемичког градијента (Trbojević-Milošević, 2004: 169-170). У том смислу, можемо говорити и о степену опредељености према садржају пропозиције који се исказује модалним прилозима. Прилози као маркери

оградивања забележени у корпусу јављају се самостално и у хармоничном односу са модалним глаголима када доприносе модификацији, односно истичу модално значење. Према томе прилози интензитета су јединице које реализују слабији степен својства, оцене, става или пак граматичке компоненте уопштавања и ограничавања (Ristić, 1990: 113). Прилози овог типа могу се повезивати са глаголима, придевима, другим прилозима, именицама, заменицама и изразима за количину.

Модални прилози у српском језику, са проучаваног аспекта, односно као маркери оградивања и истицања могу се класификовати према семантичкој класификацији модалних прилога коју је дала С. Ристић (Ristić, 1990). Ристић овај тип прилога сврстава у 5 група: прилози оцене истинитости/неистинитости (*стварно, фактички, практично, објективно, буквално, истински, уистину, одиста, доиста*), прилози оцене могућности/нужности (*нужно, непобитно, неминовно, обавезно, неизбежно, неизоставно, неодложно, могуће, немогуће, изводљиво*), прилози оцене уверености (*вероватно, несумњиво, сигурно, засигурно, посигурно, наравно, евентуално, недвосмислено, поуздано, неоспорно, извесно, неизвесно*), прилози оцене прихватљивости/неприхватљивости (*разумљиво, основано, прихватљиво, дозвољено, потребно*) и прилози ауторовог утиска/оцене/става/коментара о садржају пропозиције (*занимљиво, интересантно, карактеристично, индикативно, забавно, досадно, разумљиво, неразумљиво, разложно, убедљиво, адекватно, прегледно, приступачно, лако, тешко*). Ова подела није коначна као ни листа прилога са модалним значењем. Такође, прилози су полисемичне јединице које могу имати различита значења у зависности од реализације у оквиру реченице или ширег контекста, стога могу припадати и различитим поткатогијама које смо навели. Уочавамо да прилоге у овим поткатогијама карактеришу или односи синонимије, антонимије, или пак могу да се поређају на степенасто уређеној скали значења, што је корисно за даљу диференцијацију придева као маркера оградивања и маркера истицања. За потребе ове анализе ипак ћемо комбиновати поделу прилога дату у поглављу о прилозима као маркерима оградивања у енглеском језику (видети одељак 6.1.3) са горе наведеном поделом у српском језику, допуњену карактеристичним примерима из корпуса. Треба напоменути да није увек јасно разграничење на степенастој скали значења, односно није увек лако одредити где престаје оградивање, а где почиње истицање или се пак неки маркери оградивања заправо користе да би се истакао садржај пропозиције, односно маркирала опредељеност или неопредељеност према пропозицији. У наставку

ће бити описани прилози као маркери оградавања забележени у корпусу и сврстани у одређене подгрупе, док ће прилози као маркери истицања бити описани у поглављу 9.

7.3.1 Прилози истинитости, могућности, нужности као маркери оградавања у корпусу на српском језику

Ову групу прилога карактерише став аутора о исказаном садржају пропозиције при чему запажамо према семантици датих прилога да тај став може да се исказе на скали значења која изражавају нижи до средњи степен одређености према садржају пропозиције. Негде уочавамо и граничне случајеве који би се независно од контекста могли сматрати и маркерима истицања. Сматрамо да је у таквим случајевима шири контекст пресудан, као и норме академског писања у појединим дисциплинама те лични стил аутора. Функција ових прилога углавном зависи од позиције у реченици, те се тако јављају као уводни делови исказа или као делови предиката у бесубјекатским реченицама, а најчешћа реализације им је као прилошка одредба (Ристић, 1990:123)

Табела 43: Прилози истинитости, могућности, нужности као маркери оградавања у српском корпусу

прилози	лингвистика	географија	физика
1. <i>вероватно</i>	0,23	0,10	0,03
2. <i>могуће</i>	0,18	0,37	0,43
3. <i>можда</i>	0,25	0,13	0
4. <i>наводно</i>	0,04	0	0
5. <i>наизглед</i>	0,02	0,01	0,01
6. <i>објективно</i>	0,05	0,02	0
7. <i>потенцијално</i>	0,08	0,05	0,02
8. <i>практично</i>	0,10	0,05	0,06
9. <i>теоретски</i>	0,01	0	0
10. <i>тешко</i>	0,24	0,15	0,04
11. <i>условно</i>	0,12	0,04	0,02

Као што приказује Табела 43, ова група прилога показује изражену варијабилност фреквентности према научним дисциплинама. Тако запажамо да код прилога, *теоретски* (очекивана већа фреквентност у научном дискурсу) и *наводно* (није очекивана висока фреквентност у научном дискурсу, нарочито писаном) немамо примере у научним областима географија и физика. Чињеница је да и у лингвистици

фреквентност ова два прилога није висока па би се могла сматрати личним стилем аутора. Са друге стране, прилог *можда*, бележи значајно више вредности у лингвистици и географији, док у физици примери овог прилога нису забележени. Слично је и са прилогом *могуће*, који показује готово двоструку вредност фреквентности у физици и географији у односу на лингвистику, док су прилози *вероватно* и *тешко* испољили троструку вредност фреквентности у лингвистици у односу на физику, и два пута већу у односу на географију.

У примерима (190)-(192) прилози се комбинују са придевима и глаголима и другим прилозима како би маркирали став аутора који је оградивање средњег степена усмерено на садржај пропозиције.

(190) Van konteksta svaka nova leksema potencijalno je višestruko dvoznačna, a broj njenih interpretacija, bar teorijski posmatrano, nalazi se u korelaciji s dvoznačnošću svih pojedinačnih osnova i/ili afiksa u njenom sastavu (Bauer 1979: 49, 1983: 46–47). (ЛИНЗС:90)

(191) Kruger, kao možda najpoznatiji nacionalni park Afrike, osnovan je u Južnoj Africi 1926. godine. (ГЕО2С:224)

(192) Moguće je samo odrediti oblasti u kojima postoje predispozicije. (ГЕО3С:276)

Прилог *тешко* могао би се сматрати примером вишег степена неопредељености ка садржају пропозиције на што указују и примери (193) и (194). Наиме, овај прилог могао би се према семантици сматрати маркером истицања, али у обрађеном корпусу, углавном га проналазимо удруженог са лексичким глаголима карактеристичним за академски дискурс (*дефинисати, рашичланити, разлучити, закључити, успоставити, установити*) и означава ауторов став, односно оградивање од садржаја пропозиције. Слично је и са прилогом *условно* (195) који се такође комбинује са глаголима (*сматрати, поделити*), другим прилозима (*благо, оштро, позитивно*) али и са придевима (*опасан*). У корпусу су пронађене и конструкције са глаголима рећи и говорити: *условно речено, условно говорећи* које преузимају функцију реченичних прилога уколико се налазе у тематском делу реченице или у постпозицији (Пипер и др., 1983:53).

- (193) Како региони немају подједнаке циљеве формирања, различит историјски развој, комплексну и различиту економску структуру, као и особена социјална и еколошка својства - тешко је дефинисати јединствену методологију и садржај регионалних планова. (ГЕО1С:8)
- (194) У основи судова и ставова леже, и с њима се испреплицу тако да их је теško међусобно различити, *stereotipi* -упрошћене mentalne представе о датим појавима, везане за когнитивну компоненту ставова. (ЛИН1С:45)
- (195) Најбољи увид у однос државне власти према овом питању пружају периодични пописи становништва, иако се у њима садржани подаци и класификације често могу само uslovno сматрати веродостојним, из више разлога у које овде не можемо улазити. (ЛИН1С:104)

7.3.2 Прилози степена уверености као маркери оградавања у корпусу на српском језику

Ову групу чине прилози на скали од мањег ка већем степену уверености у истинитост пропозиционог садржаја. Уочавамо да прилози *помало* и *скромно* немају реализацију у научним областима географија и физика. Посматрани као група генерално имају уједначеније и веће вредности фреквентности у односу на претходну групу. Међу најфреквентнијим су прилози: *углавном*, *знатно*, *релативно*, *делом*.

Табела 44: Прилози степена уверености као маркери оградавања у српском корпусу

прилози	лингвистика	географија	физика
1. делимично	0,08	0,1	0,02
2. делом	0,23	0,16	0,05
3. знатно	0,20	0,20	0,24
4. мало	0,19	0,09	0,15
5. помало	0,08	0	0
6. прилично	0,08	0,13	0,02
7. прилично	0,08	0,13	0,02
8. релативно	0,21	0,19	0,13
9. скромно	0,02	0	0
10. углавном	0,23	0,38	0,47
11. уопштено	0,04	0,02	0,06

Примери (196)-(201) илуструју реализације ових прилога у корпусу кроз функцију дела предиката или одредбе реченице. Најчешће модификују глаголе, друге

прилоге и придеве или пак у посебним конструкцијама маркирају целу реченицу. На семантичком плану ове лексема испољавају различит степен уверености као на пример на овој скали која покрива цео континуум од изразите неопредељености на левом крају до изразите опредељености на десном крају: *неизвесно* — *евентуално* — *вероватно* — *посигурно* — *извесно* — *сигурно* (Ristić, 1990:126). Према томе, ова скала је примењива како за прилоге као маркере оградивања (ближе левом крају скале) тако и за прилоге као маркере истицања (ближе десном крају скале).

- (196) Међутим, оне могу бити делимично контролисане колективним акцијама (планирањем) са предодређеним циљевима и прилагодљивим развојним стратегијама. (ГЕО1С:57)
- (197) Kolokacioni opseg ovakvih leksema vrlo je širok i one, znatnim delom, čine jezgro leksikona nekog jezika. (ЛИН2С:156)
- (198) Сарадња је углавном фокусирана на истраживања, развој, креирање друштва заснованог на знању (knowledge-based society), превенцију ризика, управљање водама. (ГЕО1С:150)
- (199) Ovo se javlja kada se u gasu povremeno i na različitim mestima, u prostoru za pražnjenje, pojavljuju parovi elektron-jon usled nekih spoljašnjih uticaja. (ФИЗ3С:114)
- (200) Gasna temperatura u stubu je prilično niska, retko preko 370 K, a obično je znatno niža. (ФИЗ3С:143)
- (201) Uopšteno posmatrano, svi smisaoni odnosi počivaju na određenoj srodnosti, ako ne i sličnosti, smisla. (ЛИН3С:121)

Анализа корпуса показала је да се прилог *делом* као један од фреквентнијих прилога налази у следећим конструкцијама: *знатним, малим, мањим, огромним, само, добрим, једним, другим, великим, већим, највећим* + *ДЕЛОМ* које доприносе варијацији интензитета оградивања у исказима у којим се употребљавају. Овакве конструкције најчешће су у средишњој позицију у реченици, као што илуструју примери (202) и (203).

- (202) Другим речима, кад би Европа била цео свет, глобализација би заиста добрим делом представљала оно о чему говоре хипер глобалисти. (ГЕО1С:149)

(203) A sve ovo uveliko je olakšano time što je engleski, svojim prostiranjem po svetu i po područjima upotrebe, velikim delom postao denacionalizovan i emocionalno neutralan, ne povređujući ničija nacionalna osećanja. (ЛИН1С:125)

5.1.1. Прилози фреквентности као маркери оградавања у корпусу на српском језику

Прилози као маркери оградавања који припадају овој групи модификују исказ не на семантичком плану пошто немају информациони циљ (исказ је и у одсуству маркера потпун у смислу преношења информације) него више на прагматичком плану како би аутор исказао своју опредељеност према исказу, односно исказ више или мање субјективно оценио или одредио у смислу учесталости (Ристић, 190:39). На први поглед може деловати да прилози *генерално*, *нормално*, *обично* и *очекивано* не би могли да се сврстају у ову групу, али смо их сврстали због њиховог значења у смислу генерализације, односно да постоји могућност оградавања од садржаја пропозиције у смислу приказивања општег става, а свакако постоји могућност и другачијег става, мишљења и опредељења. У овој категорији бележимо само да научна област физика нема реализацију прилога *нормално*. Прилог *често* најфреквентнији је у све три научне области и бележи највеће вредности од свих осталих прилога из свих категорија (ЛИН 0,63; ГЕО 0,64; ФИЗ 0,41). Затим следе прилози *обично* и *понекад* са уједначеним фреквентностима, осим за прилог *понекад* у научној области физика који показује нижу вредност фреквентности.

Табела 45: Прилози фреквентности као маркери оградавања у српском корпусу

прилози	лингвистика	географија	физика
1. <i>генерално</i>	0,05	0,13	0,11
2. <i>нормално</i>	0,05	0,03	0
3. <i>обично</i>	0,18	0,26	0,20
4. <i>очекивано</i>	0,01	0,09	0,01
5. <i>повремено</i>	0,07	0,03	0,01
6. <i>понекад</i>	0,29	0,15	0,06
7. <i>ретко</i>	0,04	0,05	0,04
8. <i>убичајено</i>	0,06	0,05	0,02
9. <i>често</i>	0,63	0,64	0,41

У примерима (204)-(206) приказани су прилози као маркери оградавања у смислу генерализовања или уопштавања пропозиционог садржаја. Притом се прилози комбинују са модалним и лексичким глаголима, другим прилозима или су пак део синтагме која је карактеристична за неку област из научну дисциплине као у примеру (206).

- (204) Ако се сагласимо да се такви језици говоре кроз њихове варијетете, не подразумевајући при томе simultanu или sukcesivnu употребу svakog од њих, и ако се сасвим normalno може тврдити како неко говори енглески представљен једним од његових националних варијетета, зашто би се ико противио еквивалентном тврђењу да нека особа говори српскохрватски представљен једном од његових standardnih норми? (ЛИН1С:155)
- (205) Субјективистички приступ региону је, генерално посматрано, доминантнији и прихватљивији. (ГЕО1С:35)
- (206) Оčekivano трајање живота, које у Европи и Северној Америци износи 78 година, у јужној Африци износи само 49 година. (ГЕО3С:142)

У примерима (207)-(209) показује се функција прилога као маркера оградавања у смислу учесталости представљеног садржаја. У датим примерима маркери показују низак степен опредељености.

- (207) Stoga се ово својство, изражено Риџиевим идентитетом, ponekad назива цикличким. (ФИЗ1С:120)
- (208) Retko је то карактеристично понашање или функција: lajavac, krtica, taster, flaster. (ЛИНГ1С:198)
- (209) Još је горе кад се прибегава скраћивањима типа *članovi/ce, studenti/kinje, doktori/ke*, што се такође може povremeno наћи, не само у разним formularима, а што је већ naprosto - nepismeno. (ЛИН1С:63)

Прилог *ретко* учавамо у конструкцијама *ретко + када/где* и модификован другим прилозима *веома/изузетно + ретко* као што је илустровано у примерима (210) и (211).

(210) Из предходних поглавља видимо да постоје три вида планирања: економско, социјално и просторно планирање, али нажалост ретко када и ретко где је дошло до удруживања ових видова планирања у јединствени систем планирања. (ГЕО1С:21)

(211) Судећи по изузетно ретко могућој заменивост лексема, те релативно високој постојаности оваквих спојева, везане колорације се, по овим формалним аспектима, приближавају идиомима. (ЛИН3С:156)

Прилог *често* је дискутабилан у смислу граничне ситуације у којој би могао да се сматра и маркером истицања што све зависи од ширег контекста. У примеру (212) имамо групу маркера која није уобичајена, али је хармонична у смислу постизања већег степена, док се у примеру (213) постиже генерализација исказа.

(212) Из тих разлога је често веома тешко упоређење здравствених система или његових делова на неком већем подручју, а још теже је то урадити за подручје континента или за цео свет. (ГЕО3С:161)

(213) Коначно, овај тензор, који се често среће у литератури, има следећи облик: [...] (ФИЗ1С:119)

7.3.3 Прилози апроксимације као маркери оградавања у корпусу на српском језику

Прилози из ове групе нису веома бројни у корпусу, али се могу сматрати неизоставним делом научног дискурса у смислу оградавања од процене прецизности исказа. Углавном се употребљавају уз бројчане исказе или изразе који се тичу нумеричких вредности, а ради постизања веће прецизности исказа. Такође могу да се употребљавају и уз именице. Најфреквентнији је прилог *око* у научној области географија (1,51) и научној области физика (0,65). Остали прилози из ове групе бележе значајно ниже фреквентности у корпусу.

Табела 46: Прилози апроксимације као маркери оградавања у српском корпусу

прилози	лингвистика	географија	физика
1. <i>близу</i>	0,02	0,07	0,04
2. <i>око</i>	0,01	1,51	0,65
3. <i>отприлике</i>	0,18	0,01	0

4. <i>приближно</i>	0,04	0,11	0,12
5. <i>скоро</i>	0,14	0,17	0,12

Примери (214) и (215) илуструју употребу прилога *близу* мимо бројчаних исказа, уз именице и прилоге, а такође у циљу постизање веће прецизности исказа.

(214) Strogo uzevši, ovo bi se moglo, blizu shvatanju Reja Džekendofa (premda ne i identično), tumačiti i ovako: gramatika bi po sebi već predstavljala interfejs fonologije i sintakse; leksikon bi već po sebi predstavljao interfejs gramatike (= fonologije i sintakse) i semantičko-konceptualnog sveta čovekovog; semantika, pak, jeste interfejs na relaciji sintaksičko — konceptualno. (ЛИН2С:47)

(215) Слична привредна структура углавном за последицу има и приближно уједначен ниво развијености. (ГЕО1С:38)

У примеру (216) представљен је најбројнији прилог из ове групе *око* уз бројчани израз. У реченици запажамо још маркера оградивања у облику модалних и лексичких глагола што све заједно чини хармонију оградивања од прецизности исказа.

(216) Spektar Sunca može se aproksimirati spektrom crnog tela na temperaturi od око 5800 K, pri čemu se maksimum zračenja nalazi u oblasti plavo-zelene svetlosti (slika 1.7b). (ФИЗ2С:19)

7.3.4 Закључак

Прилози као маркери оградивања у анализираном корпусу научних монографија на српском језику показали су највеће вредности фреквентности од свих анализираних маркера. У овој анализи сврстани су у четири групе према семантичким категоријама приказаним у табелама. Већина група заступљена је са приближно истим бројем примера (9-11), осим прилога апроксимације који су заступљени са нешто мањим бројем примера (5). Од наведених група, издвајамо прилоге степена уверености и прилоге фреквентности као најчешће заступљене маркере оградивања, док су прилози апроксимације најмање заступљени у научним монографијама на српском језику.

7.4 Придеви као маркери ограђивања у корпусу на српском језику

Придеви са епистемичким значењем у научним монографијама на српском језику употребљени су као предикативни комплементи који описују пропозициони садржај, односно квалификују га у складу са ставом аутора у вези са стањем ствари исказаних пропозиционим садржајем. Може се рећи да модални придеви као маркери ограђивања исказују прецизна семантичка значења односно најпрецизније исказују степен поузданости, вероватноће или могућности која се односи на пропозициони садржај. У анализираном корпусу уочени су придеви као маркери ограђивања који се јављају самостално и у хармоничним комбинацијама са модалним глаголима при чему је наглашена њихова функција како амплификатора модалног значења. Када је реч о синтаксичким конструкцијама, епистемички модални придеви који се односе на пропозициони садржај употребљени су у безличним конструкцијама и квалификују став аутора, што свакако истиче субјективну компоненту, али и објективну уколико квалификују стање ствари на које се пропозициони садржај односи. У овој анализи придеве смо сврстали према њиховој семантици у групе по истом принципу као и прилоге у претходном одељку.

7.4.1 Придеви истинитости, могућности, нужности као маркери ограђивања у корпусу на српском језику

Придеви из ове групе преносе став аутора о пропозиционом садржају. Као и код прилога, семантика ових придева утиче на скалу значења од нижег ка средњем степену одређености. На пример придеви *могућ* и *известан* носе пре свега епистемичка значења могућности и вероватноће односно поузданости на основу аутору доступних знања или доказа. Прагматички аспект ових примера је истицање ауторовог става. За разлику од прилога, позиција придева је фиксирана у реченици. Модални придеви су део конструкције која се односи на стање ствари предочено пропозиционим садржајем. У анализираном корпусу, најфреквентнији придеви из ове групе су *известан* (ЛИН 0,35), *потенцијалан* (ФИЗ 0,23) и *могућ* (ЛИН 0,20; ФИЗ 0,18). Најмање заступљен придев из ове групе је придев *вероватан*, који проналазимо само у научној области физика и то са фреквентношћу од 0,02. Остали мање заступљени придеви су: *замислив*

(ЛИН 0,03; ГЕО 0,01) и *услован* (ЛИН 0,02; ГЕО 0,01). У табели 47 приказана је фреквентност осталих придева забележених у корпусу.

Табела 47: Придеви истинитости, могућности, нужности као маркери оградивања у српском корпусу

придеви	лингвистика	географија	физика
1. <i>вероватан</i>	0	0	0,02
2. <i>могућ</i>	0,20	0,07	0,18
3. <i>објективан</i>	0,04	0	0,01
4. <i>очигледан</i>	0,02	0,02	0,04
5. <i>потенцијалан</i>	0,13	0,13	0,23
6. <i>практичан</i>	0,06	0,08	0
7. <i>замислив</i>	0,03	0,01	0
8. <i>тежак</i>	0	0,05	0,01
9. <i>услован</i>	0,02	0,01	0
10. <i>известан</i>	0,35	0,08	0,11

Примери (217) и (218) илуструју придев *очигледан*, при чему је први пример илустрација проблематике разликовања прилога са епистемичким значењем од придева. Наиме, постоје тумачења проистекла из српскохрватског контрастивног пројекта где су анализиране овакве структуре и где се дошло до закључка да су структурно идентичне у оба језика на дубинском плану и да је у том случају лексема придев у трећем лицу, средњи род, а не прилог (Zvekić-Dušanović, 2011: 189). Супротно томе, код Стевановића (Stevanović, 1969:38) проналазимо мишљење да су у примерима *То је добро* и *Ово је страшно* ове лексема прилози.

(217) Ono što je očigledno je da izvesne korelacije postoje i da se određenim preventivnim merama i meteorofilaksom može smanjiti mortalitet i poboljšati opšte stanje zdravlja. (ГЕО2С:185)

(218) U svim navedenim i drugim sličnim slučajevima etnonacionalni identitet izražen je naročitom varijantom ili izgovorom zajedničkog jezika, čime se simboličke vrednosti - reklo bi se, na opštu dobit - čuvaju zajedno sa očiglednim prednostima sredstva šire komunikacije (visok stepen uzajamne razumljivosti, kulturna razmena, veće tržište i dr.). (ЛИН1С:74)

Придев *замислив* чије значење можемо парафразирати као *могуће је замислити* проналазимо и у облику негације у анализираном корпусу. Степен оградавања од садржаја пропозиције је средњи, могло би се рећи и делимично генерализован.

(219) Jezici su, dakle, ravnopravni ne u tom smislu što bi svaki od njih bio podjednako adekvatan i opremljen za svaku zamislivu funkciju, nego utoliko što je svaki primeren realno postojećim uslovima u kojima živi njegova govorna zajednica. (ЛИН1С:31)

(220) U kanadskom Kvebeku 1989. došlo je do tada nezamislivog prekida električne energije koji je istovremeno prekinuo sve tokove javnog života. (ГЕО2С:51)

Придеви *тежак* и *услован* су ниско фреквентни у анализираном корпусу као маркери оградавања што илуструју примери (221)-(223), док су њихове реализације чешће у специфичним колокацијама карактеристичним за научне дисциплине као на пример: *тешки метали*, *условна одрживост* (географија) и *тешке честице*, *тешка вода* (физика).

(221) Процес отклањања регионалних разлика је тежак, скуп и спор. (ГЕО1С:121)

(222) Iako vodonik jeste najzastupljeniji element što, kada su u pitanju molekuli, važi i za molekul vodonika, posmatranja H₂ su vrlo teška (nema rotacionih prelaza) tako da se umesto direktnog posmatranja oblaka H₂ posmatra CO. (ФИ32:162)

(223) I konačno, u skladu sa svim onim što je do sada rečeno ili nagovešteno, preostaje da se povuče uslovna linija razgraničenja između domena semantike i pragmatike. (ЛИН3С:117)

Придев *потенцијалан* најчешће се комбинује са следећим именицама: *модел*, *кандидати*, *утицај*, *проблем*, *број*, *значај*. Као маркер оградавања изражава средњи степен могућности реализације исказа.

(224) Na bazi iznetih činjenica zaključuje se da je potencijalni uticaj klimatskih promena na zdravlje ljudi izuzetno velik. (ГЕО2С:105)

7.4.2 Придеви степена уверености као маркери оградивања у корпусу на српском језику

Употреба придева уверености као маркера истицања одсликава ауторов став о пропозиционом садржају према степену уверености. Ови придеви у корпусу нису забележени у великом броју. Значајно је издвојити придев *мали* како маркер високе фреквентности у оквиру ове групе забележен у конструкцијама са прилозима *сасвим, толико, јако, изузетно, веома, довољно, релативно, занемарљиво, само*. Поред ових конструкција придев *мали* се јавља са именицама карактеристичним за академски дискурс анализираних научних дисциплина: *мали/a/o/e + број, вредност, део, ризик, проценат, интервал, стопа, заступљеност, језик, дијалект*. Такође, придев *мали* региструјемо као и неке друге придеве из ове групе у устаљеним колокацијама у којим их не сматрамо маркером оградивања *мали/a/o/e + привреда, предузетништво, пољопривредник, град, регион, деца, богиње; главни+град, релативна/e + брзина, реченица, примарни/a + колокат, здравствена заштита*. Придев *примаран* као маркер којим се изражава већи степен уверености, односно опредељености ка садржају пропозиције углавном се јавља у колокацијама са именицама: *садржај, утицај, ниво, значај, фактор* или неким другим именицама специфичним за научну област. Овај придев проналазимо у облицима одређеног и неодређеног вида као и придев *скроман*. Колокације придева *главни* са именицама су следеће: *изазови, механизам, начин, иницијатор, карактеристика, промене*. Слично се понаша и придев *велики* који има највећу фреквентност у научној области географија те га проналазимо у следећим колокацијама као маркер оградивања: *велики/e/a + именица (део, притисак, проблем, значај, потенцијал, корак, разлике, диспаритет, диспропорције, потешкоће, учинак, пажња)*

Табела 48: Придеви степена уверености као маркери оградивања у српском корпусу

придеви	лингвистика	географија	физика
1. <i>делимичан</i>	0,16	0,01	0
2. <i>знатан</i>	0,02	0,04	0,02
3. <i>мали</i>	0,17	0,29	0,52
4. <i>релативан</i>	0,02	0,04	0,11
5. <i>скроман</i>	0,02	0,01	0
6. <i>уопштен</i>	0,01	0,02	0
7. <i>главни</i>	0,29	0,25	0,20

8. велики	0,16	0,66	0,34
9. приметан	0,02	0,02	0,01
10. примаран	0,19	0,21	0
11. изузетан	0,03	0,05	0
12. значајан	0,06	0,25	0,07

У наредним примерима илустровани су придеви из ове групе. Тако у примерима (225) и (226) илуструјемо примере придева слабе опредељености, док је у примеру (227) опредељеност средње вредности, а у примеру (228) се опредељеност готово помера ка маркеру истицања.

(225) Prema tome, ukoliko se kretanje planeta zaista opisuje sa velikom tačnošću formulom (7.30), možemo zaključiti da je L-član u svakom slučaju toliko mali da ne daje primetne efekte u oblasti reda veličine dimenzija Sunčevog sistema. (ФИЗ1С:145)

(226) Što se pak tiče jezika, pomenuta sekira postigla je tek delimičan uspeh. (ЛИН1С:146)

(227) No, njegov udeo u apsorpciji je gotovo neznatan zbog malog sadržaja u sastavu atmosfere. Negacija ynatan (ГЕО2:96)

(228) Zavisnost preseka od energije pokazuje znatne varijacije. (ФИЗ3С:52)

У наредним примерима илуструјемо средњу опредељеност изражену придевима из ове групе према садржају пропозиције односно именици и њима се најчешће ограничава, дефинише у смислу опредељености општи скуп који одређује именица употребљена у колокацији са овим придевом. У зависности од контекстуалног окружења и употребе других категорија маркера оградањања, опредељеност може бити појачана или смањена. У примеру (230) употребом заменице *se* уз глагол *сматрати* те употребом придева *други* што све доприноси хармоничном вишеструком оградањању. Слично је и у примеру (233) где колокација *уопштен закључак* долази уз обезличен глагол *моћи* те такође имамо хармонично вишеструко оградањање. Наредни примери у којим је илустрована употреба ове групе придева као маркера оградањања углавном показују низак степен оградањања од садржаја пропозиције, односно показују тенденцију ка вишем степену опредељености према изреченом садржају. И овде можемо говорити о генерализовању, а делимично и о специфичним карактеристикама дискурса научних монографија пошто колокације у којим се ови придеви јављају имају

тенденцију да постану устаљене у овом типу дискурса из анализираних научних области.

- (229) Другим речима, главне карактеристике регионалног планирања укључују низ акција које су замишљене да реше проблеме у будућности на дефинисаном територијалном нивоу. (ГЕО1С:8)
- (230) Ајнштајн јасно увиђа да су убрзана кретања и гравитација остали по страни од STR, што се сматра као други главни недостатак ове теорије. (ФИЗ1С:136)
- (231) При томе велики проблем представља космичко зрачење које константно „бомбардује“ ове уређаје стварајући исте сигнале какве производи и само гама зрачење што резултује великим фonom (шум). (ФИЗ2С:41)
- (232) Код регионалног планирања је примарни садржај организација у простору. (ГЕО1С:45)
- (233) Из низа ставова које изnose *Oxford Dictionary of Current Idiomatic English. Vol. 2* (1983: xi–xvi), Neugebauer 1982: 342–346, Gotštajn 1986: 25–27 i Carter 1987: 58–65, може се извести уопштен закључак да степен компактности неког лексичког споја здружено условљавају три чиниоца: заменивост, постојаност и прозирност. (ЛИН3С:147)

7.4.3 Придеви фреквентности као маркери оградавања у корпусу на српском језику

Тешко је јасно разграничити категорије ових придева, а да се негде не појави ситуација у којој се чини да долази до преклапања појединих категорија. Подела је сачињена према подели прилога по категоријама датом у претходном поглављу а према ауторки Ристић (Ristić, 1990:34-35). Ако бисмо применили скалу оградавања од ниског ка високом степену опредељености на ову категорију онда би придеви *редак* и *повремен* припадали делу скале који исказује ниску опредељеност, док би се *обичан*, *општи* и *уобичајен* налазили у оквиру средње опредељености, а придев *чест* би био припадао вишем степену опредељености.

Табела 49: Придеви фреквентности као маркери оградавања у српском корпусу

придеви	лингвистика	географија	физика
1. <i>обичан</i>	0,08	0,03	0,02
2. <i>општи</i>	0,49	0,30	0,03
3. <i>повремен</i>	0,06	0,02	0

4. <i>редак</i>	0,10	0,07	0,04
5. <i>убичајен</i>	0,06	0,08	0,01
6. <i>чест</i>	0,02	0,03	0

Поједини примери ових придева у наредним реченицама могу се тумачити и као гранични случајеви што би значило да могу на неки начин да испољавају и особине маркера истицања Међутим, шири контекст увек има пресудну улогу у таквим граничним ситуацијама те се на основу контекстуалних реализација других маркера закључује да ли је у питању хармоничан однос вишеструког ограђивања или се пак маркер ограђивања у ширем контексту делимично неутралише па превађавају други типови маркера које аутор користи у ширем контексту, као што је пример (234) у ком аутор и поред вишеструког ограђивања у реченици ипак наглашава, односно истиче значај исказа. У примеру (235) питање је директна комуникација са читаоцем у којој се читалац подстиче на размишљање о исказу. У овом питању ауторско ограђивање придевом као маркером ограђивања ипак делимично наглашава да постоје само *повремени покушаји*. Даљи контекст, односно наредни пасуси нуде читаоцу објашњења исказа. И пример (236) може се сматрати делимичним истицањем издвојених, посебних случајева о којим говори исказ.

- (234) On je bio prvi koji je posumnjao u mogućnost da se V Euklidov postulat izvede iz ostalih postulate geometrije i koji je imao retku i veliku smelost da to objavi. (ФИЗ1С:72)
- (235) Zašto ne uspevaju povremeni pokušaji da se iz srpskog jezika izbace strani izrazi? (ЛИН1С:244)
- (236) U 20. veku to je bio redak slučaj za većinu jezera i hidroakumulacija. (ГЕО2С:156)

Придеви са средњим степеном опредељености који су приказани у примерима (237)-(240) углавном се налазе у хармоничном односу са контекстуалним окружењем које доприноси хармонији исказа.

- (237) Ovamo ne idu ni obične skraćenice kao bajns, duks, fiks, eks (ekstazi), gde završno s pripada osnovi. (ЛИН1С:230)
- (238) Otuda i česta nemogućnost stroge (tipološke) klasifikacije jezika. (ЛИН2С:11)

(239) Da sada suzimo fokus posmatranja sa evropskog plana na vojvođanski, kao u našim okvirima posebno relevantan i merodavan za razmatranje i ilustrovanje pitanja višejezičnosti i višekulturnosti, učinićemo samo nekoliko dodatnih opštih opaski. (ЛИН1С:99)

(240) Pod uobičajenim uslovima gas se sastoji od neutralnih atoma ili molekula, a broj naelektrisanih čestica je zanemarljivo mali. (ФИЗ3С:122)

7.4.4 Придеви апроксимације као маркери оградивања у корпусу на српском језику

Ова група придева у корпусу је ретка како према броју примера тако и према њиховој фреквентности. Нешто већу вредност фреквентности запажамо за придев *близак* у научним областима лингвистика и физика што је можда неочекивано с обзиром на тип дискурса. Не можемо је сматрати ауторским стилем пошто је фреквентност према ауторима прилично уједначена, дакле не истиче се аутор као појединац у употреби овог придева. Преостала два придева из ове групе имају углавном уједначену фреквентност за све научне дисциплине.

Табела 50: Придеви апроксимације као маркери оградивања у српском корпусу

придеви	лингвистика	географија	физика
1. <i>груб</i>	0,02	0,02	0,03
2. <i>близак</i>	0,05	0,03	0,09
3. <i>приближан</i>	0,02	0,02	0,01

Занимљив је пример (242) у ком придев апроксимације долази управо уз именицу апроксимација. Преостала два примера исказују тенденцију да постану устаљене колокације у научним областима у којим се користе.

(241) Izraz za pokretljivost jona u prvoj, gruboj aproksimaciji, se sada može naći po analogiji onome što važi za elektrone. (ФИЗ3С:112)

(242) Na taj način se formira odgovarajuća grupa kvantnih stanja sa različitim ali bliskim energijama. (ФИЗ3С:81)

(243) No za našu svrhu takve približne podele sasvim su zadovoljavajuće. (ЛИН1С:195)

7.4.5 Закључак

Придеви као маркери оградавања у српском језику нису показали високу фреквентност у анализираном корпусу. Њихова синтаксички фиксирана позиција даје веома мало простора за варијације. Закључујемо да придеви уопште као маркери оградавања имају релативно значајно место у дискурсу научних монографија и њихов допринос комуникативној функцији академског дискурса није занемарљив.

7.5 Именице као маркери оградавања у корпусу на српском језику

У анализираном корпусу на српском језику определили смо се за поделу именица коју смо већ применили у анализи именица као маркера оградавања у енглеском делу корпуса. Дакле, делимо их на: неактивне асертивне именице (*предлог*, *сугестија*) које изражавају различите степене тентативности у ставу аутора; тентативне именице когниције (*претпоставка*) којим се исказују субјективни ставови, знања/сазнања самог аутора или других аутора и тентативне именице вероватноће (*могућност*) које указују да дата информација варира у смислу различитог степена, фреквенције или вероватноће исказа. У српском језику као и у енглеском неке од именица (на пример, *хипотеза*) које су већ уврштене у наведене категорије према својим семантичким својствима могле би се сматрати квази-агенсима (енгл. *abstract rhetors*). Постоји још именица у српском језику (*анализа*, *опис*, *податак*, *чињеница*) које су карактеристичне за академски дискурс, а које могу имати и реторичку улогу стратешког оградавања усмереног на аутора, пошто се њима избегава помињање људског фактора (Hyland, 1998b:172). Функционално, ове именице су прототип наратива науке у преношењу научних чињеница, стога их неки аутори сматрају стратегијама у конструисању научних чињеница које обезбеђују објективност и независност од људског фактора (Harris, 2002). Већина ових именица може се сматрати прототипом наратива науке који се користи како би се научне чињенице пренеле што објективније, а исказ представио као независтан од аутора, односно људског фактора (Harris, 2002).

7.5.1 Нефактивне асертивне именице као маркери ограђивања у корпусу на српском језику

Ова категорија именица, према својој семантици, представља информације које су могуће, вероватне, алу нису у потпуности емпиријски потврђене чињенице те тако остављају простор аутору да се ограда од пропозиционог садржаја. Синтаксичка реализација ових именица је углавном уз модалне и лексичке глаголе из категорије маркера ограђивања. Најфреквентније у овој групи именица су *импликација* (0,15) у научној области лингвистика и *постулат* (0,13) у научној области физика, док су најмање фреквентне именице *индикација* и *сугестија* чије су вредности од 0,01 до 0,03. Такође, именица *постулат* бележи ниску фреквентност у научним областима лингвистика и географија (0,01) што се може тумачити као специфичност научне дисциплине. У складу с тим, можемо тумачити и одсуство реализације именица *индикација* и *предлог* у научној области физика.

Табела 51: Нефактивне асертивне именице

именице	лингвистика	географија	физика
1. <i>аргумент</i>	0,08	0,03	0,02
2. <i>импликација</i>	0,15	0,07	0,01
3. <i>индикација</i>	0,03	0,01	0
4. <i>постулат</i>	0,01	0,01	0,13
5. <i>предлог</i>	0,05	0,06	0
6. <i>претпоставка</i>	0,09	0,01	0,24
7. <i>сугестија</i>	0,02	0,01	0,01
8. <i>тврдња</i>	0,12	0,03	0,01

Примери (244)-(246) илуструју варијације облика именице *аргумент*, која је у корпусу заступљена са ниским вредностима фреквентности за научне области географија и физика, док је у лингвистици њена фреквентност нешто израженија (0,08).

(244) Osim toga, ova jednačina, s obzirom na njen oblik, pokazuje da Njutnova jednačina kretanja predstavlja specijalan slučaj Ajnštajnovе jednačine što je veoma važan i ozbiljan test koji ide u prilog argumentima OTR. (ФИЗ1С:83)

(245) Sledeći suštinu argumentacije L. Lipke (1992: 134–135), može se, globalno, uočiti postojanje nekoliko paradigmatских leksičkih odnosa. (ЛИНЗС:120)

(246) Konačno, analize ovog problema mogu se završiti činjenicom da postoje i kontraargumenti koji upućuju na sumnju u globalno otoplјavanje u budućnosti. (ГЕО2С:105)

У примерима (247)-(249) илустроване су именице као маркери оградаивања чија заступљеност је највећа у научној области лингвистика, док се у друге две научне области јављају веома ретко. Овим именицама постиже се средњи до висок степен оградаивања од истинитости исказа, односно независности од аутора, при чему се повремено наводи извори информација у непосредном контексту, а повремено нема наведених извора информација.

(247) Poučne su i sugestije da se pogledaju sinonimi navedeni u rečniku M. S. Lalevića pod odrednicama *žena, muškarac* i *čovek*, ili pak potraže odgovarajući izrazi u savremenim rečnicima žargona (Rajić, 1982:89). (ЛИН1С:54-55)

(248) Nakon uspostavljanja paralela između opisanih pet vrsta značenja i njihovih implikacija, preostali deo ovog izlaganja baviće se različitim aspektima leksičkog značenja. (ЛИНГ3С:41)

(249) У корист новом приступу на уређење градова и градског окружења говори и тврдња да је у развијеним државама индустријализација, нова саобраћајна техника и урбанизација брзо и темељно обрисала традиционалне границе између градова и сеоског подручја. (ГЕО1С:12)

7.5.2 Тентативне именице когниције као маркери оградаивања у корпусу на српском језику

У категорију тентативних именица когниције укључујемо именице које на први поглед, према својој семантици нису повезане с појмом оградаивања него се сматрају неутралном, стандардном терминологијом научног дискурса. Ипак у одређеним контекстима у којим се односе на мисао, уверење, идеју или пак концепт као продукт промишљања можемо их сматрати маркерима оградаивања. У овој категорији најфреквентније су именице *поглед* (0,65), *интерпретација* (0,30) *мишљење* (0,29) у научној области лингвистика, док су *идеја* (0,25) и *процена* (0,18) најфреквентније у

научној области географија, а именица *закључак* (0,29) у научној области физика. У тој области (физика) нису заступљене именице *веровање*, *нада* и *евалуација*. Резултати за прве две именице могу се сматрати очекиваним за ову научну област, док је за трећу именицу изостанак реализације повезан са употребом синонимне именице *процена* (0,03). Именица *очекивање* није заступљена у претраживаном корпусу из научне области лингвистика.

Табела 52: Тентативне именице когниције

именице	лингвистика	географија	физика
1. <i>апроксимација</i>	0,02	0,01	0,33
2. <i>веровање</i>	0,13	0,03	0
3. <i>евалуација</i>	0,04	0,03	0
4. <i>закључак</i>	0,10	0,10	0,29
5. <i>идеја</i>	0,19	0,25	0,17
6. <i>интерпретација</i>	0,30	0,03	0,04
7. <i>мишљење</i>	0,29	0,09	0,01
8. <i>нада</i>	0,02	0,01	0
9. <i>очекивање</i>	0	0,02	0,01
10. <i>поглед</i>	0,65	0,12	0,04
11. <i>премиса</i>	0,01	0,01	0,03
12. <i>претпоставка</i>	0,09	0,01	0,24
13. <i>процена</i>	0,04	0,18	0,03
14. <i>сумња</i>	0,06	0,01	0
15. <i>хипотеза</i>	0,02	0,09	0,03

Тентативне именице когниције као маркери оградивања углавном су усмерене на ауторово оградивање од садржаја пропозиције у већој или мањој мери у зависности од одабраних лексичких средстава као маркера оградивања у ширем контексту. Према примеру (250) аутор се експлицитно помиње заменицом *ми*, док именица *апроксимација* изражава оградивање од садржаја. Ова именица је најфреквентнија у корпусу из научне области физика и то уз придеве: *Њутнова*, *виновска*, *добра* + *апроксимација*. Код примера (251) са именицом *веровање* као маркером оградивања, оградивање усмерено на садржај нагиње генерализацији, уопштавању исказа.

(250) Међутим, ми ћемо је ређавати методом sukcesivних апроксимација (iterativно).
(ФИЗИС:157)

(251) U modernoj lingvistici je negde do polovine XX veka dominiralo verovanje da se jezik može proučavati kao autonoman sistem znakova ili pravila za povezivanje planova zvuka i značenja. (ЛИН1С:265)

Пример (252) јесте оградивање од садржаја пропозиције пошто нема експлицитног помињања аутора, што би се сматрало оградивањем усмереним на аутора као у примеру (253) са именицом *поглед* и ширим контекстом који упућује на аутора. Именица *процена*, илустрована у примеру (254), јавља се самостално, затим у конструкцији *према процени/проценама*, са присвојим придевима при чему се оградивање усмерава на аутора пошто се износе властити подаци или подаци истраживања других аутора и коначно у конструкцији са неком другом именицом у генитиву (*ризик, утицај, ефекат, статус*). Постоји и устаљена фраза у академском дискурсу која обједињује последња два типа конструкција *према проценама научника/истраживача*.

(252) Таква интерпретација равнотеже је у супротности са развојним процесима у времену и простору, а ако би се она прихватила као правило онда не би било данашњег света и огромних достигнућа човечанства као што су енормне урбане агломерације и процеси урбанизације. (ГЕО1С:136)

(253) Izvor ovome ogledu jeste, s jedne strane, onaj pogled na svet kojem sam sklon, izgrađivan vaspitanjem i obrazovanjem, pogled koji teži nijansiranju a ne presuđivanju, pogled podržavan „mekom” logikom kao alatom mišljenja, a sa druge strane, lektinom ukrštenom, koja kao da je, osobito u drugoj polovini minuloga veka, konvergiralala i u njenome nastajanju i mome čitanju, izvirući iz logike i filozofije, kognitivnih znanosti i lingvistike (uz podršku matematike i informatike). (ЛИН2С:1)

(254) Стратешка процена утицаја на животну средину је саставни део плана.(ГЕО1:147)

7.5.3 Тентативне именице вероватноће као маркери оградивања у корпусу на српском језику

Именице вероватноће као маркери оградавања имају за циљ да пренесу информације повезане са научним експериментима, процедурама истраживања, као и о добијеним резултатима. У овој категорији су именице које преносе информацију са извесном дозом вероватноће, учесталости и степена који нису прецизно дефинисани, слично категоријама придева. Дакле, оградавање од садржаја пропозиције код ових маркера је у домену средњих вредности и најчешће су у хармоничним односима вишеструког оградавања са модалним и лексичким глаголима. Најфреквентније у овој категорији су именице *могућност* (ГЕО 0,55; ЛИН 0,30), *вероватноћа* (ФИЗ 0,25) и *прилика* (ЛИН 0,27; ГЕО 0,21). Именице *алтернатива* и *могућност* немају реализацију у научној области физика.

Табела 53: Тентативне именице вероватноће

именице	лингвистика	географија	физика
1. <i>вероватноћа</i>	0,04	0,05	0,25
2. <i>алтернатива</i>	0,06	0,01	0
3. <i>могућност</i>	0,30	0,55	0,10
4. <i>прилика</i>	0,27	0,21	0,02
5. <i>тенденција</i>	0,02	0,17	0,01

Именица *могућност* која је најфреквентнија у целокупном корпусу на српском језику у овој категорији маркера забележена је у следећим конструкцијама: придев (*друга, таква, шири, једина*) + *могућност, могућност* + генитив именица (*приступа, лечења, очувања, кретања*), *могућност* + *да* + презент, глагол (*имати, створити, допустити, веровати у, размишљати о, бити у*) + *могућност/и*. Још једна конструкција забележена у свим научним областима је комбинација са другим именицама (*прилика, потреба*) + *везник и* + *могућност* што илуструју примери (255)-(257). Сличну реализацију регистровани смо и за именице *алтернатива, прилика* и *тенденција* у примерима (258)- (260).

(255) Mogućnost da genetski udaljeni jezici učestvuju u istoj kulturi, a da isti jezik služi različitim kulturama, nalazi svoje objašnjenje u nejednakim stepenima "kulturne osetljivosti" na skali jezičkih nivoa. (ЛИНГ1С:19)

(256) Iako možemo razmišljati o mogućnosti određivanja zvezdanih oblika, njihovih veličina i kretanja, mi nikada nećemo biti u mogućnosti ni na koji način da ispitamo njihov hemijski sastav ili mineralošku strukturu. (ФИЗ2С:9)

- (257) U trojstvu značenja ovog izraza je i могућност da se teorijski bliže odredi njena pojmovna suština i društveni karakter. (ГЕО3С:103)
- (258) Ovaj drugi slučaj ovde možemo zanemariti, tim pre što su navedene reči zastarele, ali su za nas interesantne prethodno pomenute afektivne alternative. (ЛИН1С:223)
- (259) To je bila prilika da se prvi put na visokom međunarodnom nivou prezentuju opasnosti koje prete planeti od prekomernog zagađivanja životne sredine. (ГЕО2С:35)
- (260) Tendencija seče je naročito uzela maha krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina 20. veka. (ГЕО2С:211)

7.5.4 Закључак

Именице као маркери оградивања у анализираном корпусу на српском језику показале су највећу вредност фреквентности за научну област лингвистика (3,36), док су за научне области географија (2,29) и физика (1,70) вредности фреквентности нешто ниже. Јављају се углавном у хармонији са другим маркерима оградивања, придевима и прилозима и конструкцијама са придевима, предлозима и другим именицама карактеристичним за научни дискурс.

8 АНАЛИЗА МАРКЕРА ИСТИЦАЊА У КОРПУСУ НА ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ

Ово поглавље представља детаљну анализу података прикупљених о маркерима истицања у енглеском корпусу. Исто као и у претходном поглављу, поставили смо примарни циљ, а то је да се утврди који су то најфреквентнији маркери истицања у научним монографијама из области лингвистике, географије и физике. У наставку поглавља употреба маркера истицања биће илустрована кроз примере најчешћих синтаксичких структура у којим маркере проналазимо у корпусу. За потребе ове анализе припремљене су табеле према типовима маркера истицања и њихова фреквентност у појединим областима нормализована је на 1000 речи. Научне монографије на енглеском језику су обележене према научним областима на следећи начин: лингвистика (ЛИН1Е, ЛИН2Е, ЛИН3Е), географија (ГЕО1Е, ГЕО2Е, ГЕО3Е) и физика (ФИЗ1Е, ФИЗ2Е, ФИЗ3Е).

Квантитативна и квалитативна анализа маркера ограђивања у одабраном корпусу ослања се на прерађену формалну и функционалну типологију маркера истицања према више аутора (Gillaerts–Van de Velde, 2010, Peacock, 2006, Jiang–Hyland, 2016) од којих је Хајланд (Hyland, 1996, 1998a, 1998b) можда најутицајнији. У поглављу Теоријске поставке навели смо неке од формалних и функционалних класификација маркера истицања, а у поглављу Анализа маркера ограђивања у енглеском језику описане су и функције маркера ограђивања које се могу применити и на маркере истицања.

Маркере истицања сматрамо реторичким средствима која појачавају снагу ауторових тврдњи с циљем да те тврдње оставе снажан утисак на читаоца у смислу уверености у поузданост исказа. Може се рећи да маркери истицања додају интензитет исказима и тврдњама у научном дискурсу и истичу ауторову опредељеност према наведеним тврдњама и исказима и истовремено смањују простор за евентуалне дискусије (Hyland, 1998a: 353). Холмс (Holmes, 1982) користи овај термин како би означио лексичка средства која користе аутори да искажу висок степен уверености у исказ или тврдњу, односно појачају илокуциону снагу исказа (Holmes, 1982: 18-20). Иако се чини да овакав начин истицања ауторове уверености не оставља довољно простора читаоцу за властиту перцепцију, маркери истицања ипак представљају и

медијум који ће укључити читаоца у комуникацију са аутором у смислу међусобне солидарности која може да се посматра кроз призму позитивне учтивости (Myers G., 1989: 6-7). Маркери истицања на неки начин стоје као противтежа маркерима оглашавања који се сматрају веома успешном тактиком помирљивости и играју заштитничку улогу према аутору (Hyland, 1998a:353). Можемо се осврнути овде и на дефиницију коју је дала Мур-Дуењас (Mur-Dueñas, 2011:3070) у којој наводи да су маркери истицања заправо средства која наглашавају ауторову сигурност и увереност у садржај пропозиције, а која могу бити резултат одређених прагматичких норми академског писања. Мали број студија фокусирао се на маркере истицања у различитим дисциплинама. Према Хајландовом (Hyland, 1998a) истраживању нормализована вредност фреквенције за маркере истицања (укупно 61 претраживани маркер) износи 5,88 у корпусу од 56 истраживачких чланака (330,000 речи) из 8 научних дисциплина. Хајландов закључак је да аутори следе конвенције писаног дискурса појединих дисциплина те да су маркери истицања бројнији у друштвеним наукама пошто се аутори више ослањају на „личне пројекције“ (Hyland, 1998a:372), за разлику од аутора у природним наукама који више користе „деперсонализоване стратегије“ (Hyland, 1998a:371). У другом истраживању, на корпусу од 28 истраживачких чланака из четири научне дисциплине, Хајланд (Hyland, 1998b) потврђује варијације у фреквенцији маркера истицања повезане са научним дисциплинама, иако су добијене вредности нешто ниже него у претходној студији, али не наводи укупан број претраживаних маркера истицања нити најфреквентније маркере.

Према свему наведеном, маркере истицања у овој анализи можемо поделити у две групе: маркере усмерене на садржај пропозиције који на деперсонализован начин наглашавају прецизност и поузданост исказа, и маркере усмерене на учеснике у комуникацији (аутор и читалац) и њихове интеракције. Аутор употребом маркера истицања наглашава висок степен опредељености према пропозицији с циљем да читаоца увери у логичност представљених аргумената, повезујући своје тврдње са истраживачким подацима. У овом делу крећемо од формалне класификације, то јест лингвистичке реализације маркера оглашавања према класификацији представљеној у табели 54.

Табела 54: Адаптирана формално-функционална класификација маркера истицања

○ Функционална реализација				
3. оријентисани на садржај		4. оријентисани на учеснике у комуникативном догађају		
		оријентисани на аутора	оријентисани на читаоца	
○ истицање имплицитне истине на основу доказа односно резултата истраживања	○ појачавање логичке снаге исказа	○ наглашавање ауторове сигурности и опредељености према информацијама из пропозиционог садржаја	○ уверавање читаоца у ауторове идеје и тврдње ограничавање преговарачког простора за читаоце	○ постицање солидарности и колегијалности са читаоцима као би се избегла неслагања са читаоцима, али ипак оставио простор за другачије интерпретације ¹⁸
✓ Лексичка реализација				
✓ епистемичк и модални придеви	✓ епистемички лексички глаголи	✓ епистемичк и лексички глаголи	✓ епистемички модални и лексички глаголи	
✓ епистемичк и модални прилози	✓ епистемички модални глаголи	✓ тематска епистемичк а средства	✓ укључивање читаоца	
	✓ епистемичке модалне именице	✓ позивање на поуздане податке	✓ лично обраћање	
			✓ солидарност и припадност заједници	

Квантитативна и квалитативна анализа маркера истицања спроведена је по принципу *bottom-up*, тако што је корпус претражен према формалној класификацији у потрази за већ одређеним лексичким реализацијама маркера. Затим се приступило

¹⁸ Ова функционална реализација уочена је и код маркера ограђивања у домену позитивне учтивости. Код маркера истицања ова функција остварује се употребом модалних и лексичких глагола при чему се могу јављати модални глаголи као маркери ограђивања уз лексичке глаголе из категорије маркера истицања.

њиховој ручној провери по принципу квалитативне анализе. Маркери истицања као концепт најчешће се налазе у студијама упоредо са маркерима ограђивања. Како бисмо маркере истицања проверили примењен је једноставан тест, конципиран тако да се уочени пример формалне реализације маркера истицања одстрани из текста. Уколико се приликом одстрањивања маркера истицања постиже нека од следеће четири ситуације, сматрамо да се маркер може уврстити у маркере истицања:

- ✓ смањује се степен уверености у пропозициони садржај за описани феномен (маркер истицања усмерен на садржај)
- ✓ смањује се степен истинитости пропозиционог садржаја (маркер истицања усмерен на садржај)
- ✓ смањује се ауторова опредељеност према пропозицији (маркер истицања усмерен на аутора)
- ✓ смањује се асертивност исказа (маркер истицања усмерен на читаоца).

У овом одељку наводимо проучаване маркере истицања у корпусу на енглеском језику према њиховој типологији (видети табелу 34). Бројчани подаци који су добијени приликом анализе корпуса, нормализовани су на 1000 речи. Након тога следе примери употребе релевантних категорија маркера истицања у истраживаном корпусу као и њихова прагматичка реализација. Обзиром на чињеницу да литература о категоризацији маркера истицања није обимна, проучаване маркере поделили смо на пет категорија према адаптираној категоризацији (Hyland, 2005; Vassileva, 2001):

1. Модални глаголи (*must, will*) и полумодали (*need to, have-has to*)
2. Лексички глаголи (*ascertain, assure, convince, prove, substantiate etc.*)
3. Придеви (*absolute, adorable, alluring, assiduous, apparent etc.*)
4. Прилози (*accurately, admirably, assertively, blatantly, categorically, etc.*)
5. Именице (*certitude, corroboration, eternity, plethora, proof etc.*)

Подела унутар категорија (епистемички придеви, прилози и именице, придеви, прилози и именице које изражавају став) делимично ће се ослањати на таксономију коју је направио Фо, а која у целости гледано превазилази традиционалне елементе реченице (Pho, 2008). Маркери истицања могу да промовишу иновативне вредности и важност истраживања као и академског писања. Осим што се њима подстиче директно

укључивање, солидарност са ширим аудиторијумом, те наглашава важност информација које аутори деле са тим аудиторијумом (Hyland, 1998a:350), маркери истицања служе ауторима да нагласе да постоји чврста веза између представљених резултата научног истраживања и њихове интерпретације у смислу њихове валидности и убедљивости исказа и тврдњи. Аутори у академском дискурсу коментаришу информације које преносе, било да износе своје ставове, солидаришу се са читаоцима тако што предвиђају евентуална неслагања и предупредују их тако што конструишу текст према замишљеном дијалогу са читаоцима.

Табела 55: Преглед маркера истицања у корпусу на енглеском језику

маркери истицања	фреквентност (нормализована на 1000 речи)		
	лингвистика	географија	физика
модални глаголи	4,51	1,90	1,92
лексички глаголи	4,07	2,75	5,44
прилози	2,64	2,02	1,68
придеви	3,05	1,52	1,76
именице	1,68	1,95	0,83

Као што је представљено у табели 55 од наведених пет категорија маркера истицања најбројнији су лексички глаголи (5,44) у научној области физика, на другом месту су модални глаголи (4,51) у научној области лингвистика, а на трећем месту лексички глаголи (4,07) у научној области лингвистика, што иде у прилог једној од полазних хипотеза да се у академском дискурсу у природним наукама које се сматрају егзактним маркери истицања употребљавају чешће него у друштвеним наукама. Међутим, ову полазну хипотезу не можемо потврдити наведеним подацима о фреквентности осталих категорија маркера истицања у академском дискурсу у научним областима лингвистика и географија. Наиме вредност фреквентности за модалне глаголе у научној области географија од 1,90 је показатељ изузетно ниске фреквентности у поређењу са вредностима које су забележене за физику и лингвистику. Ако посматрамо податке о учесталости за маркере истицања по научним дисциплинама, можемо уочити да се фреквентности за научну област физика крећу од 0,83 до 5,44; за научну област географија од 1,52 до 2,75; док су за научну област лингвистика те вредности у распону од 1,68 до 4,70. Дакле, према научним областима не потврђује се хипотеза о већем броју маркера истицања у егзактним наукама.

Напротив, одабрани корпус из научне области лингвистика показао је изузетно високу фреквентност за све категорије маркера истицања.

Уколико се осврнемо на фреквентност појединих категорија маркера истицања можемо уочити следеће: најмању фреквентност у проучаваном корпусу бележимо за категорију именица у две научне области: физика (0,83) и лингвистика (1,68), док за географију придеви заузимају последње место према фреквентности (1,52). Уочавамо да су све категорије осим лексичких глагола најфреквентније у научној области лингвистика, док су све категорије осим именица најмање фреквентне у научној области географија. Највеће разлике у фреквентности показују категорије модалних и лексичких глагола где се вредности фреквентности крећу од највише 5,44 (физика) до најниже 2,75 (географија). Ако посматрамо по научним дисциплинама, можемо рећи да физика и географија имају прилично уједначене вредности за све категорије осим за већ наведене лексичке глаголе. Дакле, у овој анализи постоје поклапања и одступања од досадашњих анализа. Уколико се поново осврнемо на резултате истраживања до којих се дошло у ранијим студијама (Hyland, 1998a; 1998b; Peacock, 2006), запажамо да лингвистика као научна дисциплина показује високу фреквентност за све категорије маркера истицања, што је у складу са резултатима до којих су наведени аутори дошли. Укупна фреквентност за научну област језик и лингвистика код Пикока (Peacock, 2006) износи 10,98, а код Хајланда (Hyland, 1998a; 1998b) је фреквентност у првом истраживању за научну област примењена лингвистика 5,88, а у другом 4,66. Међутим, резултати анализе у нашем истраживању за део корпуса из научне области физика показују другачији тренд у односу на Хајландова (Hyland, 1998a; 1998b) запажања, али не и Пикокова (Peacock, 2006) пошто наведени аутор бележи фреквентност маркера истицања у научној области физика и материјали (8,53). У нашем истраживању бележимо високу вредност фреквентности за лексичке глаголе у научној области физика, док за прилоге, придеве и именице као маркере истицања у научној области физика бележимо сличне вредности као и у научној области географија. Овакве резултате можемо делимично објаснити првенствено избором корпуса са једне стране, али и конвенцијама академског писања у појединим научним дисциплинама, односно њиховим гранама са друге стране. Такође, сматрамо да је типологија маркера истицања такође пресудна за анализу, као и укупан број маркера истицања према тој типологији чија фреквентност се утврђује и даље анализира.

У наредним одељцима биће приказани резултати анализе за маркере истицања према типовима маркера наведеним у табели 55.

8.1 Модални глаголи као маркери истицања у корпусу на енглеском језику

У овом одељку поново ћемо се осврнути на Палмерову (Palmer, 2001) класификацију модалности и модалних система према којој модалност дели на модалност пропозиције (*propositional modality*) и модалност догађаја (*event modality*), од којих је за ову анализу значајна модалност пропозиције. Модалност пропозиције повезана је са ставом аутора према истинитости пропозиције, односно њеном стварном статусу. Модалност пропозиције Палмер (Palmer, 2001) дели на епистемичку о којој је већ било речи у претходном поглављу и евиденцијалну модалност која може бити извештавајућа (*reported*), сензорна (*sensory*), директна (*direct evidence*) и индиректна (*indirect evidence*), а којом се нећемо бавити у овом истраживању. Палмер (Palmer, 2001) даље идентификује три типа епистемичке модалности која су карактеристична за већину језика: спекулативни (*speculative*) који изражава неувереност, дедуктивни (*deductive*) који се тиче закључивања на основу видљивих доказа и асумптивни (*assumptive*) који се доводи у везу са закључивањем на основу општепознатих чињеница. Спекулативни тип смо повезали са маркерима ограђивања, док се дедуктивни и асумптивни повезују са маркерима истицања.

Модални и полумодални глаголи могу се према семантичком оквиру груписати у три главне категорије: дозвола/могућност/способност: *can, could, may and might*; обавеза/неопходност: *must, should, (had) better, have (got) to, need to, ought to and be supposed to*, вољност/предвиђање: *will, would, shall, be going to*. Бајбер и сарадници (Biber et al., 1999) сматрају да сваки модални глагол има два типа значења, деонтичко (*deontic/intrinsic*) и епистемичко (*epistemic/extrinsic*) које се односи на логички статус догађаја или стања и обично је повезано са говорниковом или ауторовом проценом могућности, неопходности или претпоставке (Biber et al., 1999: 485). У том смислу, можемо се осврнути на чињеницу да се епистемичка значења изводе из деонтичких што нас уводи у поље полисемије модала, а према теоријама модалности долазимо у подручје у ком је тешко прецизно проценити ова значења. Ово потврђује и чињеница да у литератури о маркерима истицања проналазимо ауторе који за глаголе *have to, need to* и

must који имају улогу маркера истицања, односно маркера става, наводе да су то деонтички глаголи (Dafouz-Milne, 2008:99).

У контексту ове анализе можемо упоредити модалне глаголе *will* и *must*. Према Фалинском (Falinski, 2008) њихова епистемичка значења су веома слична. Дакле, епистемичко *will* блиско је према значењу епистемичком *must*, разлика је само у једном кључном сегменту а то је да *will* изражава тврдњу са високим степеном уверености, док *must* изражава закључак (логичку неопходност) исто са високим степеном уверености.

У табели 56 представљени су модални и полумодални глаголу забележени у корпусу на енглеском језику, а бројчани подаци њихове фреквентност нормализовани су на 1000 речи.

Табела 56: Модални и полумодални глаголи као маркери истицања

	лингвистика	географија	физика
1. <i>must</i>	0,62	0,39	0,82
2. <i>will</i>	3,08	1,15	0,96
3. <i>need (to)</i>	0,48	0,25	0,08
4. <i>have to</i>	0,34	0,12	0,08

Упоређивањем вредности из табеле 56 за три проучаване дисциплине може се запазити да су укупне вредности највише за модални глагол *will* у научној области лингвистика (3,08), научној области географија (1,15) и научној области физика (0,96). Затим следи модални глагол *must* у научној области физика (0,82) и научној области лингвистика (0,62) и научној области географија (0,36). Најнижу фреквентност имају полумодални глаголи *have to* (0,08) и *need to* (0,08) у научној области физика. Посматрано по научним дисциплинама, уочавамо да лингвистика бележи највише вредности оптимизоване фреквентности модалних глагола од 0,34 до 3,08, док су те вредности у научној области физика значајно ниже у распону од 0,08 до 1,33. Наведени подаци су у складу са досадашњим истраживањима у којим су модали *will* и *must* окарактерисани као најфреквентнији маркери истицања.

8.1.1 Модални глагол *must* као маркер истицања у корпусу на енглеском језику

Модални глагол *must* у епистемичком значењу изражава ауторову увереност у истинитост пропозиционог садржаја, а увереност аутор заснива на основу познатих чињеница доступних аутору. Као што је у ранијем поглављу поменуто, модал *must* изражава нужност и налази се на континууму ближе апсолутној уверености, односно ближе позитивном екстрему епистемичког континуума. Ауторова увереност јасно се огледа у исказима и конструкцијама у ширем контексту које стоје у хармоничном односу са модалним глаголом као маркером истицања и додатно објашњавају став аутора. Повремено се степен уверености може ублажити употребом маркера ограђивања што делимично нарушава хармонију исказа. Модал *must* може означавати логичко закључивање и степен говорникове уверености у истинитост садржаја пропозиције. У том смислу може се говорити о субјективној и објективној модалности при чему би закључивање била субјективна компонента модалности, док би објективну модалност са аспекта логике чинило ослањане на општепознате чињенице. Са аспекта лингвистике, фокус је на активној улози аутора у процесу логичког закључивања, односно субјективне модалности, пошто је аутор учесник у комуникативном догађају као извор информација што значи да исказе темељи на свом личном искуству, знању, односно процесу закључивања. У случају објективне модалности шири контекст може указивати на чињенице или искуство. Епистемичко значење глагола *must* односно закључивање о истинитости пропозиционог садржаја на основу доказа који су доступни огледа се у контексту садашњости и прошлости у комбинацији са статичним глаголима (*be, have*) и прогресивним аспектом (Bybee, 1994: 201). Прагматички аспект употребе модала *must* и *will* у научном дискурсу указује да процес закључивања може бити заснован на ограниченим сазнањима која су доступна аутору (Lyons, 1977: 808; Coates 1983:184).

Према Коутсовој (Coates, 1983) епистемичко *must* подразумева два значења, као прво логичко извођење закључка (инференцију), а као друго говорникову увереност у истинитост ове инференције. Епистемичку употребу модала *must* углавном проналазимо у синтаксичком окружењу са егзистенцијалним и неаниматним субјектима, статичним глаголима, перфективним и прогресивним аспектом што је уједно карактеристика и осталих модала у епистемичкој употреби (Coates, 1983: 44). Када је реч о настанку епистемичких модалних значења, важна нам је улога инференције или конвенционализације имплицатуре (Heine et al., 1991 у Bybee, 1994). Појам инференција указује нам на важну улогу учесника у комуникативном догађају. У

случају научног писаног дискурса аутор према принципима кооперативне комуникације уважава потребе саговорника, док читалац закључује. У том процесу интеракције по принципу најмањег напора аутор би требало да се изражава на најсажетији начин, док би из перспективе читаоца аутор требало да саопшти што више информација.

Модални глагол *must* нема прошле облике, мада се епистемичко значење може односити на стања и активности у прошлости уз употребу конструкције са инфинитивом перфекта. Модал *must* у епистемичком значењу не јавља се ни у одричном облику. Тест провере епистемичког значења постиже се парафразом „самоуверено закључујем...“ (*I confidently infer...*). У табели 57 приказане су конструкције у којим је модал забележен у претраживаном корпусу.

Табела 57: Конструкције модалног глагола *must* у енглеском корпусу

конструкције	број примера	процент
1. <i>must</i> инфинитив	598	70,85%
2. <i>must</i> + прогресивни инфинитив	33	3,90%
3. <i>must</i> + пасивни инфинитив	167	19,78%
4. <i>must</i> + инфинитив перфекта	46	5,45%
5. <i>must</i> ?	0	0%
укупно	844	100 %

Примери (261)-(269) илуструју најчешће употребе модалног глагола *must* као маркера истицања, као што су употреба са неаниматним субјектом, статичним глаголима, свршеним и прогресивним облицима глагола. Аутори најчешће изражавају увереност у истинитост садржаја пропозиције или пак логичку нужност. У примеру (261) модал *must* употребљен је у пасивном облику у главној клаузи која следи након кондиционалне зависне клаузе и изражава епистемичку нужност пропозиционог садржаја. Овакве примере углавном налазимо у делу корпуса из научне области физика и географија. У примеру (262) модал као маркер истицања налази се уз неаниматни субјекат те се понавља истицање логичке нужности које је појачано употребом фразе *worth stressing* која је у хармонији са маркером истицања. На пример:

(261) If a plasma is weakly ionized then collisions with neutrals must be considered.

(ФИЗ2Е:16)

(262) It is worth stressing again the fact that for some element to act as an argument of some predicate it must bear a thematic relation to that predicate. (ЛИН1Е:242)

У примеру (263) маркер истицања *must* употребљен је у хармонији са маркером истицања *will* уз додатно појачавање придевом *impossible*. Примери (264)-(267) илустрација су конструкције модала *must* уз инфинитив и то најчешће уз статичне глаголе и инаниматни субјекат. Истицање је усмерено на пропозициони садржај као логичка нужност.

(263) However, this is impossible, because in general the permitted number and size of such gaps and the required number of subintervals at which the situation must hold will depend on contextually determined pragmatic factors. (ЛИН2Е:26)

(264) Indeed, it is possible to argue that the non-essentialist materialisms of these writers lead to a politics of nature that must invariably be a kind of active experimentation, since ‘we do not know in advance which way a line is going to turn’ (Deleuze and Parnet, 2002, p. 134; see also Braun, 2006b). (ГЕО1Е:31)

(265) Second, it must have as a central purpose ‘to inform policy and decision-making, rather than to advance knowledge for its intrinsic value’ (Weyant et al., 1996). (ГЕО1Е:358)

(266) For a diatomic to undergo a pure rotation transition, it must have a permanent dipole moment, μ . (ФИЗ3Е:146)

(267) When modeling area-level variables, one must avoid committing the ecological fallacy, that is, avoid making inferences about individuals when one is investigating aggregations of individuals. (ГЕО2Е:346)

Упућивање на прошлост постиже се конструкцијом глагола са перфекатским инфинитивом као логичко закључивање о истинитости пропозиционог садржаја као у примеру (2268).

(268) Disease agents that mutated from animal diseases, as must have happened many times previously in isolated areas, now found with cities and settlement systems a large enough interacting population to support their continuing circulation. (ГЕО2Е:45)

Примери (269) и (270) илуструју конструкције са прогресивним инфинитивом у којим је временска референца садашњост. Модални глагол *must* као маркер ограђивања саставни је део главне клаузе која следи одмах иза зависне. Овај пример припада епистемичком значењу због постојања нужног услова или нужности ситуације у апстрактном домену. У примеру (246) модал као маркер истицања наглашава једини могући закључак као део главне клаузе која следи иза зависне, а хармоничност се нарушава употребом двоструког маркера ограђивања *would seem* који претходи зависној клаузи и ублажава исказивање уверености.

(269) If $\delta = 0$, the source must be approaching the observer along the negative x_1 -axis.

(ФИЗ1Е:121)

(270) This would seem to be correct on the basis of the fact that if you are engaged in inventing, you must be inventing something. (ЛИН1Е:189)

Табела 58: Конструкције модала *must* са неаниматним и аниматним субјектом

конструкције	број примера	процент
1. <i>we + must</i>	123	77,35%
2. <i>you + must</i>	7	4,40%
3. <i>this + must</i>	6	3,77%
4. <i>there + must</i>	23	14,46%
укупно	159	

Примери (271) и (274) илуструју, слично примеру (263), употребу модала као маркера истицања у главној реченици која следи након зависне реченице. Међутим, у овим примерима субјекат није ненаниматни као што је најчешће случај са епистемичким модалима, него аутор користи субјекат *we* којим имплицира своју присутност у дискурсу, истичући при томе припадност научној заједници. Осим тога, у наставку реченице у примеру (271) поново уз исти субјекат налазимо модал *can* као маркер ограђивања што би се могло сматрати нарушеном хармонијом, односно ублажавањем већ маркираног степена истицања. Примери (273) и (274) илустрација су ненаниматних субјеката уз модални глагол као маркер истицања, такође су део кондиционалних реченица и указују на истицање пропозиционог садржаја како јединог могућег решења.

- (271) If we understand the world as a huge entanglement of entanglements in ceaseless motion, within which bodies, places, landscapes, ecologies and cultures form for a while, before dissolving or moving on, then we must consider, as best we can, those various entanglements in terms of their desirability. (ГЕО1Е:308)
- (272) If we accept that the concept of livelihood is inherently useful for environment and development geography, then we must find ways to employ it in geographical contexts relevant to the world's poor. (ГЕО1Е:452)
- (273) If one coordinate system exists in which (17.1) holds, however, then there must be many such coordinate systems. (ФИЗ1Е:468)
- (274) This must happen, however, if one is to remove the coordinate singularity there. (ФИЗ1Е:255)

У овом делу анализе запажамо да се конструкције модалног глагола у кондиционалним реченицама чешће региструју у делу корпуса из научних области физике и географије у односу на лингвистику, као што се може запазити и за конструкције модалног глагола уз аниматне и неаниматне субјекте.

8.1.2 Модални глагол *will* као маркер истицања у корпусу на енглеском језику

Хајланд сматра да се модалним глаголом *will* означава логички предвиђен исход (Hyland 1998: 115). За ово проучавање значајна су и становишта Коутсове која сматра да се у научном контексту модални глагол *will* у значењу предикције користи како би се редуковала опредељеност аутора према фактуалности исказа, односно чињеничном стању (Coates, 1983:184). Насупрот томе, Палмер (Palmer, 1979: 47) дефинише значење овог модала као процес закључивања. У научном дискурсу предиктивност, иако заснована на поновљеном искуству, околностима или сличним ситуацијама из праксе у основи ипак несигурна, нема исту тежину као искази који проистичу из необоривих доказа. У зависности од осталих елемената који се јављају уз овај модал као маркер истицања можемо говорити о високој уверености аутора у истинитост исказа. У досадашњој литератури (Butler, 1990; Takimoto, 2014) модал *will* сматра се најчешћим модалним глаголом у функцији маркера истицања у енглеском језику, нарочито у научном дискурсу за исказивање хипотеза, њихово потврђивање или

одбацивање. Што се тиче епистемичког значења из категорије предиктабилности можемо га парафразирати са „предвиђам да x “ (*I predict that x*). Епистемички модал *will* изражава ауторову увереност у истинитост пропозиције, односно аутор износи категоричку тврдњу о садашњем тренутку, дакле поуздано предвиђање са временским упућивањем на садашњост, док је временска референца главне пропозиције увек будућност. Посматрано са формалног аспекта степен поузданости огледа се и у синтаксичким структурама исказа са епистемичким модалним глаголима као маркерима истицања који утичу на тумачење целокупног садржаја пропозиције, идентификовање стварног стања посредством аутора који је извор информација на основу њему доступних доказа (Chung–Timberlake, 1985: 321).

У табели 59 приказане су конструкције модалног глагола *will* као маркера истицања забележене у корпусу.

Табела 59: Конструкције модалног глагола *will* у енглеском корпусу

конструкције	број примера	процент
1. <i>will</i> + инфинитив	985	49,29%
2. <i>will</i> + пасивни инфинитив	786	39,33%
3. <i>will</i> + инфинитив перфекта	227	11,36%
укупно	1998	

Као што је приказано у табели 59 готово половину свих конструкције чине конструкције модала са простим инфинитивом, а са пасивним инфинитивом око 40% и инфинитивом перфекта који чини тек нешто изнад 10%. Примери (275)-(279) илуструју конструкције наведене у табели 59 у којим је примарно епистемичко значење модалног глагола *will* као маркера истицања предикција парафразирана са „тврдим да“, чиме се истиче увереност у истинитост садржаја пропозиције. У наведеним примерима илустроване су и друге синтаксичке конструкције у којим се модални глагол *will* бележи у анализираном корпусу уз статичне глаголе или пак стоји у хармоничним комбинацијама са изразима: *almost certainly/exclusively, probably, maybe, actually* и слично.

- (275) Although I only examined German, it may be assumed that the conditions on the application of the lexical rule deriving partitive predicates in Dutch and Swedish will overlap with those in German. (ЛИН2Е:278)
- (276) Many phonology textbooks will provide more elaborate discussions of rule writing and rule interpretation. (ЛИН3Е:40)
- (277) Thus, the argument runs, they must have at birth, certain specifically linguistic expectations in order for them to develop a language from the impoverished data they will actually be provided with. (ЛИН3Е:55)
- (278) We will almost exclusively be concerned with the syntax of English, not because other languages are not interesting, but because studying the syntactic properties of other languages requires a wider framework than we can deal with here. (ЛИН1Е:6)
- (279) The observant reader will have noticed that there was some arbitrariness in how we introduced the affine connection in (3.12). (ФИЗ1Е:65)

Пример (280) издвајамо као карактеристичан због целог параграфа повезаних реченица у којим бележимо модални глагол *will* као маркер истицања пропозиционог садржаја који ће се дести у будућности на основу доступних резултата истраживања и доказа који су на располагању аутору. Параграф се завршава специфичном конструкцијом модала *will* и полумодала *need to*¹⁹ о ком ће бити речи у једном од наредних одељака.

- (280) Not only will changed rain patterns cause droughts, floods, and storms, but frost and thaw will become erratic and difficult to predict. Warm winters will draw fruit trees out in February, when there are no insects to pollinate them. Insects and caterpillars will hatch out before bird migrations arrive for the nestlings to eat them. The biological rhythms of millennia with which agriculture has evolved will be disrupted. Not only will there be local crop failures of many kinds and widespread malnutrition, but systems of food trade, marketing, and transportation will need to raise their flexibility to barely imaginable levels (ГЕО2Е:231)

Табела 60: Конструкције са егзистенцијалним субјектом и трећим лицем једине

---

¹⁹ У конструкцији са *to*, *need* је лексички глагол, не модалан те за ову конструкцију користимо термин полумодал.

конструкције	број примера	процент
1. <i>there + will</i>	52	2,60%
2. <i>it+ will</i>	108	5,40%
Укупно	1998	

У табели 60 приказане су бројчане вредности модалног глагола са егзистенцијалним субјектом и трећим лицем једнине које су забележене током претраге корпуса, а примери су (281) и (282). Запажамо да се више од половине примера са егзистенцијалним субјектом региструје у делу корпуса из научне области физика. Потпуно другачију дистрибуцију проналазимо за примере са трећим лицем једнине. Наиме, уочавамо да се нешто више од 40% региструје у научној области географија, затим нешто више од 30% процената у научној области лингвистика, док је остатак забележен у научној области физика.

(281) However, if the current is large, there will be a significant electron density in the inter-electrode region. (ФИЗ32Е:28)

(282) In particular, it will require changes in the institutional cultures, politics and legal mechanisms through which uncertainty and risk are conceived. (ГЕО1Е:91)

Можемо запазити да су конструкције овог модала јављају паралелно у истим параграфима па и реченицама, што не сматрамо необичним обзиром на целокупну фреквентност овог модала у анализираном корпусу, а најбоља илустрација за то је пример (256).

8.1.3 Полумодални глагол *have to* као маркер истицања у корпусу на енглеском језику

Према ранијој литератури модали (*must*, *will*) као маркери високе опредељености према садржају пропозиције као и полумодали²⁰ (*need to*, *have to*) нису веома фреквентни у академском дискурсу (Biber et al., 1999). Насупрот томе, Кондове (Kondowe, 2014) сматра да су модали тип маркера истицања за који се аутори често опредељују у докторским дисертацијама. Модали високе опредељености углавном

²⁰ За потребе овог истраживања одабрали смо термин полумодали (*semi-modals*). Ови глаголи се још називају модално-лексички (*modal-lexical verbs*) и катенативи (*catenatives*).

преносе значење одређености и неопходности радњи или догађаја у стварном свету који су друштвене, физичке, психолошке или друге природе (Leech, 2005). Полумодали *have to* и *need to* слични су модалу *must* у смислу обавезе и неопходности, али испољавају нешто нижу снагу исказа. Користе се да би показали нешто нижи степен одређености него што је случај са модалима *must* и *will* са интенцијом да представљени резултати истраживања и тврдње код читалаца буду прихваћени на најлакши могући начин, односно са врло мало конфронтација. Најчешће се ради о тврдњама које садрже идеје за које аутори имају доказе о валидности као и тврдње за које се сматра да су универзално истините.

Табела 61: Конструкције полумодалног глагола *have to* у енглеском корпусу

конструкције	број примера	Процент
1. <i>have to</i> + инфинитив	164	73,00%
2. <i>have to</i> + пасивни инфинитив	27	13,50%
3. <i>have to</i> ?	1	0,50%
4. <i>have to</i> -	8	4,00%
укупно	200	

Као што је приказано у табели 61, конструкција са простим инфинитивом јавља се у највећем проценту, док је конструкција са пасивним инфинитивом забележена у проценту који прелази 10%. Одричне конструкције бележе такође мали проценат - испод 10%, док су најмање заступљене конструкције у упитном облику где је у целокупном корпусу забележен само један пример и то у научној области лингвистика. У конструкцијама са инфинитивом, као што илуструју примери (283) и (284) *have to* се најчешће комбинује са инфинитивом глагола *be* и *have*. Ови примери као најфреквентнији јављају се у целокупном корпусу и нису ограничени на поједине дисциплине.

(283) The policies have to have enough regional support from key interests not to cause major revolts that could seriously reduce the legitimacy of the strategy over coming years.

(ГЕОЗЕ:203)

(284) We have to be careful, though, because for most verb-forms tense is usually not visibly marked, except in the third person singular, as is clear from the present tense forms of the verb devour in (25). (ЛИН1Е: 35)

У примерима (285)-(289) илустроване су остале конструкције из табеле 61. Уочавамо да су субјекти углавном неаниматни, а уколико су субјекти аниматни онда су то личне заменице *we* и *you* које упућују на истицање усмерено на учеснике у комуникативном догађају, аутора и читаоце. Што се тиче хармоничних односа у реченицама, истичемо модалне глаголе (*would, can*) као маркере ограђивања који делимично нарушавају хармонију као у примеру (286) у истој реченици. Уколико разматрамо шири контекст наилазимо подједнако на маркере ограђивања као и на маркере истицања.

- (285) The fraughtness is in the massive tensions playing on it, meaning that strategy elements such as the RTSs in RSSs have to look several ways at the same time. (ГЕО3Е:208)
- (286) Where this happens, the elements in the gloss have to be separated, but a space cannot be used, since this would look as though it was the beginning of a new word in the first line. (ЛИН3Е:186)
- (287) So, that capitalism *here* differs from *there*; that different factions of capital (money capital versus productive capital versus commodity capital) have variable spatial and temporal mobility; that these mobilities have to be locally established, and heterogeneously so, to use Braun's term – these are realities that geographers are well positioned to appreciate. (ГЕО1Е:287)
- (288) But how close does it have to be to zero before you can claim success? (ЛИН3Е:168)
- (289) Choropleth maps are the familiar maps of data distribution by county, state, or nation, but the areas do not have to be politically delimited. (ГЕО2:280)

8.1.4 Модални глагол *need*²¹ и полумодални глагол *need to*²² као маркери истицања у корпусу на енглеском језику

²¹ Лич (Leech, 2003) користи термин модални глагол (енг. *core modal*) и за глагол *need* ако се он сматра маргиналним модалом (Quirk et al., 1985: 138-140).

²² Полумодални глагол је такође термин преузет од Лича (Leech, 2003) за идиоме који су слични модалним глаголима. У каснијим радовима Лич (Leech, 2011, 2013) користи термин модал у настајању (енг. *emerging modal*) за глаголску конструкцију *need to*. Ова конструкција се још назива и квази-модалом или перифрастичним модалом (Depraetere–Reed 2006: 272)

Према неким ауторима, трендови употребе модалних глагола у тридесетогодишњем периоду (1961-1992) показали су да опада употреба модала *must*, док се истовремено повећава тренд употребе полу-модала *need to* што се може повезати са избегавањем моћи или ауторитета аутора те се тај тренд назива „демократизацијом“ (Leech, 2003:237). Модални глагол *need* све ређе се користи у савременом енглеском језику док је у порасту фреквенција полумодала *need to* (Leech, 2013:95-96).

Ноконенова (Nokkonen, 2015) је сагласна са реализацијом различитих типова субјеката уз епистемичке модале коју је дала Коутсове (Coates, 1983) и додаје да се ти ставови могу односити и на неке епистемичке реализације полумодала *need to*. Пошто су ове синтаксичке особине сличне динамичком значењу модала, понекад је нејасно где је та гранична линија између два значења. Према Ноконеновој, *need to* „клизи“ из динамичког домена у епистемички (Nokkonen, 2015: 155)

Кратко ћемо се осврнути на запажања још неких аутора (Carter–McCarthy, 2006) који тврде да се полумодални глагол *need to* најчешће јавља у одричном облику како би се нагласило одсуство обавезе, док се потврдни облик нешто мање фреквентан и повезан са формалним стилем контекстом. Према Фалинском (Falinski, 2008) полумодал *need to* веома је сличан полумодалу *have to*. Анализирани корпус показује сличности у фреквентности ових глагола. У научној области физика фреквентност за оба глагола је идентично ниска (0,08), затим у научној области географија вредности су нешто више 0,25 (*have to*) 0,12 (*need to*), док су у научној области лингвистика вредности највише 0,48 (*have to*) и 0,34 (*need to*). Дакле, према научним областима ови полумодални глаголи испољавају сличне тенденције у фреквентности.

Табела 62: Конструкције модалног глагола *need* у енглеском корпусу

конструкције	број примера	процент
1. <i>need</i> -	46	92%
2. <i>need</i> +	4	8%
Укупно	50	

У примерима (290)-(292) илустроване су конструкције модалног глагола *need* који се највећем броју случајева бележи у одричном облику, а у потврдном га проналазимо уз глаголе *be* и *consider*. Уз експлицитно помињање аутора заменицом *we* појачава се опредељеност ка садржају пропозиције и наглашава ауторов став.

- (290) In particular, we note that we need not assume that the test particles are slow-moving, and so the trajectories of photons in this limit may also be found by determining the null geodesics of the line element (17.51). (ФИЗ1Е:485)
- (291) First, it is clear that we need consider only the spatial components A_{ij} TT, since the remaining components are all zero. (ФИЗ3Е:502-503)
- (292) Hence the right hand side of Eq.(12.63) must vanish at $x = 0$ and since there need be no particular functional relationship between B_0 and its gradient, the two terms on the right hand side of Eq.(12.63) must separately vanish. (ФИЗ2Е:373)

Табела 63: Конструкције полумодалног глагола *need to* у енглеском корпусу

конструкције	број примера	процент
1. <i>need to</i> + инфинитив	185	69,02%
2. <i>need to</i> + пасивни инфинитив	59	22,01%
3. <i>need to</i> ?	4	1,49%
4. <i>need to</i> -	20	7,46%
укупно	268	

У примерима (293)-(298) илустроване су конструкције овог полумодалног глагола приказане у табели 63. Уочено је да су најфреквентније конструкције са простим инфинитивом које процентуално чине преко 70% примера. Затим следе конструкције са пасивним инфинитивом са око 20%, које углавном бележимо у корпусу из научне области физика. Одрични и упитни облик су заступљени у најмањем проценту, испод 5% за одрични и око 1% за упитни. Процентуалне вредности као индикатор заступљености примера у корпусу такође указују на сличност полумодала *need to* са полумодалом *have to*. Конструкције из табеле 63 забележене су у целокупном корпусу, с тим да су пасивне конструкције најфреквентније у научној области географија. Глаголи који се јављају уз овај полумодал у пасивном облику су: *consider, add, specify, interpret, note, address*. У активном облику глаголи који се јављају уз овај полумодал су: *account, assign, assume, consider, distinguish, engage, have, interpret, improve, recognize, understand*. Као и код полумодала *have to* у субјекатској позицији осим неаниматних субјеката налазимо и личне заменице *you* и *we* које упућују на учеснике у комуникативном догађају те тако осим истицања садржаја пропозиције постоји и истицање усмерено на учеснике у комуникативном догађају.

- (293) Although you will not need to use most of these, you need to understand them if you meet them in the works of others. (ЛИН3Е:206)
- (294) We also need to recognise that binarity in other areas of grammar does not have a good record. (ЛИН3Е:67)
- (295) However, when k is made larger than ω/vT , the cold plasma assumption $\omega/k \gg vT$ becomes violated and warm plasma effects need to be taken into account. (ФИЗ2Е:206)
- (296) The above preliminary observations just scratch the surface of this phenomenon and they clearly need to be refined. (ЛИН2Е:258)
- (297) This does not need to be seen as elbowing aside the importance of local planning, or that of national or even continental frameworks (both of which have likely been boosted by the same push). (ГЕО3Е:14)
- (298) How much causal (process) representation does it need to incorporate? (ГЕО1Е:336)

Овде још можемо напоменути да полумодал *need to* често проналазимо у корпусу са модалним глаголима *may*, *might*, *will* како у потврдном тако и у одричном облику. У том смислу можемо говорити о хармонији или нарушавању хармоније истицања у зависности од тога да ли је модални глагол пример маркера истицања или ограђивања. Као илустрација послужиће нам пример (293) у ком је полумодал *need to* у конструкцији са модалом *will* у првом примеру, а у другом примеру употребљен је уз глагол *understand*. Можемо закључити да имамо маркере вишеструког истицања у овој реченици који су усмерени на читаоца, пошто је лична заменица *you* на позицији субјеката у оба случаја.

8.1.5 Закључак

Модални глаголи заузимају високо друго месту у анализираном корпусу и појављују се у конструкцијама са вишеструким маркерима истицања. Углавном се степен истицања код ових маркера односи на логички статус, след догађаја или стања која су најчешће повезана са ауторовом проценом могућности и неопходности.

8.2 Лексички глаголи као маркери истицања у корпусу на енглеском језику

Као што показују подаци из табеле 50, лексички глаголи заузимају водеће место међу маркерима истицања у анализираном корпусу на енглеском језику. Уколико се њихова фреквентност посматра према научним дисциплинама, убедљиво водеће место припада физици (5,44), затим следи лингвистика (4,07), док географија бележи значајно нижу фреквентност (2,75) у односу на остале две дисциплине. У табели 64 приказани су лексички глаголи као маркери истицања пронађени у корпусу.

Табела 64: Лексички глаголи као маркери истицања

	лингвистика	географија	физика
1. <i>assert</i>	0,14	0,03	0
2. <i>assure</i>	0,01	0,01	0
3. <i>confirm</i>	0,07	0,04	0,01
4. <i>demonstrate</i>	0,05	0,12	0,05
5. <i>determine</i>	0,48	0,22	0,74
6. <i>establish</i>	0,14	0,03	0,03
7. <i>emphasize</i>	0,04	0,21	0,08
8. <i>find</i>	0,85	0,50	0,92
9. <i>highlight</i>	0,02	0,15	0,01
10. <i>hold</i>	0,11	0,10	0,15
11. <i>indicate</i>	0,55	0,13	0,15
12. <i>know</i>	0,52	0,14	0,15
13. <i>predict</i>	0,06	0,12	0,09
14. <i>prove</i>	0,04	0,07	0,12
15. <i>reinforce</i>	0	0,05	0
16. <i>reveal</i>	0,02	0,11	0,02
17. <i>show</i>	1,05	0,67	2,99
18. <i>stress</i>	0,02	0,13	0,01

Најфреквентнији лексички глаголи употребљени као маркери истицања у анализираном корпусу према табели 64 су: *show* (2,99), *find* (0,95), и *determine* (0,74) који су најфреквентнији у физици, док су *indicate* (0,55) и *know* (0,52) најфреквентнији у лингвистици. Као што смо већ навели, у досадашњој литератури нису бројна истраживања појединих типова маркера истицања, али ови резултати показују сличан тренд као и неки ранији резултати. Као што наводи Пикок (Peacock, 2006:73) аутори научних чланака у две научне области: физика са науком о материјалима и наука о животној средини испољили су висок тренд у употреби маркера истицања који прагматички гледано показују „евидентну или имплицитну истину“, а у ту групу управо можемо сврстати глаголе *show*, *find* и *determine* који су у нашем истраживању

најфреквентнији у научној области физика. Са друге стране, глаголи *indicate* и *know* имају слично значење, али је њихова фреквентност већа у научној области лингвистика. Глагол *know* можемо са прагматичког аспекта сматрати и индикатором солидарности са читаоцем у смислу познавања научне области и логичког закључивања у тој сфери или пак директног укључивања читаоца уколико је употребљен уз личне заменице *we* или *you*. Свакако, овде је кључно размотрити и конструкције у којим се лексички глаголи најчешће јављају. Како се ради о томе да аутори прибегавају деперсонализацији израза, односно ослањају се на материјалне доказе и резултате научних истраживања, на субјекатској позицији уз ове лексичке глаголе у корпусу проналазимо веома широк спектар именица које бисмо сврстали у квази-агенсе о којим је већ било речи у поглављу 6.

Уз глагол *show* регистроване су следеће именице на субјекатској позицији: *areas, evaluations, examples, figures, graphs, initiatives, keys, lines, plans, records, studies, theory, values* (именице су наведене абecedним редом), док на објекатској позицији бележимо следеће именице: *alternatives, answers, accuracy, advantages, amplitude, approach, areas, change, characteristics, constrains, deviation, differences, distribution, dominance, effects, elements, evidence, feature, imbalances, importance, hypothesis, link, path, patterns, picture, prevalence, processes, range, relations, resources, scales, stages, structures, tendencies, variation* (именице су наведене абecedним редом). Уз глагол *determine* у корпусу су пронађене следеће именице на субјекатској позицији: *belief, changes, coefficient, condition, coordinates, elements, enquiry, equations, factors, fields, formula, marker, mechanism, methods, operator, ordering, patterns, perspective, predictions, processes, policies, profiles, quantities, relations, role, roots, rules, scales, scheme, sensitivity, species, statistics, subjects, system, techniques, test, theory, transitions, value*, док на објекатској позицији бележимо следеће именице: *agenda, circumstances, character, components, consequences, conditions, degrees, direction, distribution, factors, functions, impact, method, mode, obstacles, onset, order, pattern, parameters, potential, property, properties, routes, shape, status, state, values, variation*, (именице су наведене абecedним редом). Веома често након ових глагола следе релативне клаузе са *that*.

Глагол *find* показује другачији тренд те тако у субјекатској позицији уз овај глагол чешће проналазимо личне заменице *we* и *you* него именице које указују на прецизне податке или резултате истраживања. У делу корпуса из научне области физика забележен је и један пример са личном заменицом *I* што је експлицитно

појављивање аутора у тексту, што би у примеру (272) могло да се тумачи, обзиром на контекст и остале маркере у реченици, као ауторско ограђивање у смислу изношења властитог опажања или искуства те остављања простора читаоцу да самостално одлучи да ли ће примењивати наведено. Обзиром на чињеницу да се ради о прецизном пропозиционом садржају у виду формуле која се сматра евидентном истином или доказом, ако само посматрамо ужи контекст односно реченицу уз глагол као маркер истицања и придев *helpful*, могли бисмо закључити да се ради такође о солидарности са читаоцем са којим се деле знања и искуства из проучаване области. На објекатској позицији у глагол *find* забележене су следеће именице: *answer, constructions, context, description, evidence, examples, explanations, features, information, justification, patterns, plan, ratio, position, relationship, solution, understandings, ways* (именице су наведене абecedним редом).

Лексички глаголи који су забележени као најфреквентнији у корпусу повремено се јављају и са модалним глаголима који су такође маркери истицања те тако можемо говорити о двоструким или вишеструким маркерима истицања. У оваквим конструкцијама проналазимо и личне заменице као субјекат и друге именице које упућују на процес истраживања. У табели 65 приказане су наведене конструкције и њихова фреквентност у целокупном корпусу.

Табела 65: Конструкције лексичког глагола *show* и модалних глагола у функцији маркера истицања

конструкције		број примера	фреквентност
<i>I/we analysis chapter time</i>	<i>must</i>	1	0,00072
	<i>will</i>	15	0,01
	<i>have to</i>	0	0,00
	<i>need to</i>	2	0,0014
		<i>show</i>	

Лексички глагол *find* у конструкцијама са модалним глаголима као маркерима истицања показује сличан тренд глаголу *show*, али са нешто нижом фреквентношћу ових конструкција. Уз то субјекатска позиција у овим конструкцијама углавном припада личним заменицама *you/we*, уз само један случај обраћања читаоцима у трећем лицу множине *readers*. За глагол *find* запазили смо да се комбинује и са модалним глаголима *may, might, would* и *can* који су маркери ограђивања и то у следећим

конструкцијама: *you/we/one/readers+may/can+find* што се може сматрати нарушавањем хармоније, односно уласком у подручје оградивања.

Табела 66: Конструкције лексичког глагола *find* и модалних глагола у функцији маркера истицања

конструкције		број примера	фреквентност
<i>you/we readers</i>	<i>must</i>	<i>find</i>	0
	<i>will</i>		8
	<i>have to</i>		1
	<i>need to</i>		5
			0,00
			0,005
			0,00072
			0,003

Лексички глагол *determine* испољава изузетно низак тренд комбиновања са модалним глаголима као маркерима истицања. У табели 67 видимо да се наведени глагол комбинује само са модалним глаголом *will*. За овај глагол запажамо нарушавање хармоније у конструкцијама са придевима из групе маркера оградивања као на пример: *It is possible to determine....*

Табела 67: Конструкције лексичког глагола *determine* и модалних глагола у функцији маркера истицања

конструкције		број примера	фреквентност
<i>This changes profiles</i>	<i>must</i>	<i>determine</i>	0
	<i>will</i>		3
	<i>have to</i>		0
	<i>need to</i>		0
			0,00
			0,0021
			0,00
			0,00

Лексички глаголи који имају најнижу фреквентност у анализираном корпусу су следећи: *assert*, *assure*, *confirm*, *highlight*, *reinforce* и *stress*. Вредности фреквентности су релативно ниске за све научне области. Глаголи *assert*, *assure* и *reinforce* нису забележени у научној области физика, а *reinforce* није забележен ни у научној области лингвистика. Глагол *assert* има фреквентност од 0,14 за научну област лингвистика, док је за научну област географија вредност значајно нижа износи 0,03 за разлику од глагола *assure* који за обе ове области има исту фреквентност од 0,01. Исту вредност бележимо за глаголе *confirm*, *highlight* и *stress* у научној области физика. Глаголи *highlight* и *stress* бележе вредност фреквентности од 0,02 у научној области лингвистика.

Важно је напоменути да лексичке глаголе као маркере истицања проналазимо у различитим конструкцијама са другим маркерима истицања и ограђивања. У првом реду са модалним глаголима, као што смо већ навели. Такође у целокупном корпусу лексички глаголи забележени су како у садашњем тако и прошлом времену што је случај углавном за најфреквентније глаголе. Лексичке глаголе бележимо у инфинитиву у конструкцијама у којима се појављују и други маркери истицања као у примерима (296) и (299). У великом броју примера можемо уочити да се лексички глаголи као маркери истицања комбинују са другим категоријама маркера истицања чиме се постиже хармоничан однос опредељености према садржају пропозиције као на пример у примеру (309) уз придевску фразу *equally important*. У примерима (296)-(309) илустровали смо неке од лексичких глагола као маркера истицања у корпусу на енглеском језику:

- (299) When working in wave numbers I find it helpful to remember that $\lambda(\mu\text{m}) = 10000 / \nu(\text{cm}^{-1})$ (ФИЗ3Е:14)
- (300) For example, Bach (1981), Link (1983, 1987) and Krifka (1986, and elsewhere) show that undetermined mass and plural nouns share with process (e.g., run) and state (e.g., like) predicates cumulative and divisive reference, (ЛИН2Е:6)
- (301) However, we know that the element not occupies the Specifier position inside VP (see Section 7.1), and we also know that there are no further positions to the left of the Specifier. (ЛИН1Е:133)
- (302) Sentence (v) illustrates that it is by no means always easy to determine the thematic role of a particular phrase: what _-role do we assign to the NP Greg? None of the roles on our list is quite appropriate. (ЛИНГ1Е:95)
- (303) Such studies highlight the large difference in intensity scales of the various transitions that can be observed. (ФИЗЕ:152-153)
- (304) Students sometimes think there will be more detail in the distribution if they map 10 or 15 categories, but cartographic research has determined that the mind can only differentiate patterns from six or seven categories in black and white, and fewer in color. (ГЕО2Е:80)
- (305) As Comstock (1979) asserted, associations may be spurious, coincidental, or casual; however, the association of a geochemical factor with CVD is not spurious. (ГЕО2Е:322)

- (306) Conservation of helicity during reconnection is demonstrated in Fig. 11.3. (ФИЗ2Е:341)
- (307) When race is used as a grouping of alleles to indicate the overall genetic distance or closeness of populations, it sometimes establishes a useful research framework. (ГЕО2Е:38)
- (308) The data in (26) and (28) prove that the of-strings are constituents. (ЛИНГ1Е:265)
- (309) It is equally important to stress that Hinchliffe's point is not that this sort of ontogenesis is a uniquely urban, and hence 'unnatural' phenomenon – although the particular environment makes a great difference to the emergent capacities of the organisms composed in its spaces – but that the contingent composition of the organism is an underlying *ontological* truth equally valid in all contexts, urban or rural. (ГЕО2Е:28)

8.2.1 Закључак

У овом одељку анализирали смо лексичке глаголе као маркере истицања у енглеском корпусу. Као што је наведено у табели 55, лексички глаголи су најфреквентнија категорија маркера истицања која проналазимо у све ти анализирани дисциплине у научном дискурсу. Фреквентност лексичких глагола као маркера истицања највећа је у научној области физика (5,44), затим следе лингвистика (4,07) и географија (2,75). Лексички глаголи као маркери истицања показали су читав низ синтаксичких конструкција у којим се комбинују са модалним глаголима, именицама, придевима и прилозима и на тај начин доприносе истицању пропозиционог садржаја или пак ублажавању интензитета тврдњи уколико су комбиновани са маркерима ограђивања. Варијације фреквентности најфреквентнијих глагола *find*, *determine*, *know*, *show* према научним дисциплинама могу се описати на следећи начин. Лингвистика и физика показују значајно веће вредности за фреквентност ових глагола, двоструко веће од вредности за научну област географија као у случају глагола *find*, *determine*. Са друге стране глагол *know* има готово идентичну фреквентност у научној области физика док је у лингвистици фреквентност овог глагола око четири пута већа. Глагол *show* као најфреквентнији у целокупном корпусу према дисциплинама најфреквентнији је у физици, затим у лингвистици и најмање фреквентан у географији.

8.3 Прилози као маркери истицања у корпусу на енглеском језику

Прилози као маркери истицања, као што показују подаци из табеле 50, трећа су најбројнија категорија маркера истицања у анализираном корпусу. Вредности фреквентности према појединим дисциплинама су уједначеније него за друге маркере те је тако у научној области лингвистика фреквентност прилога 2,64, у научној области физика 2,02, а у научној области географија 2,05. Прилоге као маркере истицања већ смо поменули у претходном одељку у конструкцијама са лексичким глаголима у смислу постизања хармоније истицања садржаја пропозиције или појачавања степена опредељености према истинитости исказа. Прилози као маркери истицања користе се у научном дискурсу како би аутори пренели читаоцима своје ставове и процене опредељености према пропозиционом садржају. Такође, аутори на овај начин користе прилоге да би истакли опредељеност према чињеницама и важност самих чињеница које износе у својим радовима. Уз то аутори покушавају да што прецизније „маркирају“ исказе како би их читаоци разумели управо онако како су то и сами аутори разумели, односно намеравали да пренесу читаоцима (Biber et al., 1999:766-767). Прилози става као шира категорија проучавани су у различитим студијама засебно (Fraser, 1996) и са другим лингвистичким изразима у оквиру анализе дискурса: *hedging* (Hyland, 1998), *mitigation* (Fraser, 1980; Holmes, 1984), *evidentiality* (Chafe, 1986), *evaluation* (Hunston & Thompson, 2000). Класификације које су примењиване у овим истраживањима не преклапају се те су прилози проучавани под различитим називима, као на пример: дисјункти, адјункти и маркери (*disjuncts, adjuncts, markers*). У овом делу истраживања ослонићемо се на класификацију према Бајберу (Biber, 2006) према којој се прилози става (*stance adverbials*) сврставају у три семантичке категорије: епистемички прилози, прилози става и прилози стила. (Biber et al., 1999:853-856). Епистемички маркери који према Бајберу укључују и евиденцијале²³ јесу домен који

²³ Евиденцијалност се сматра семантичким доменом и у блиској је вези са епистемичком модалности. Евиденцијали као и маркери епистемичке модалности изражавају говорникову намеру да оквалификује своју опредељеност према истинитости (Palmer, 1986: 53-54). Међутим постоји разлика између процене поузданости односно истинитости исказа и навођења извора информације те је с тим у вези тешко објаснити однос између ове две категорије. У овом истраживању евиденцијалност неће бити посебно истраживана него ће бити посматрана уз епистемичку модалност у ширем смислу. Према Бајберу (Biber et al., 1999:854) епистемички маркери укључују и евиденцијале пошто изражавају процену аутора о уверености, поузданости у пропозицију као и ограничења у вези са пропозицијом, а уз то могу да коментаришу извор информација који је представљен у пропозицији.

нас занима у овом сегменту анализе. Оваква категоризација јесте значајан извор информација о употреби прилога у различитим типовима текстова, мада не даје потпуну листу епистемичких прилога, те је не можемо у потпуности упоредити са другим класификацијама. Део Бајберове (Biber, 2006) класификације, односно термин епистемички прилози става (који укључује два подтипа: прилоге уверености и прилоге вероватноће) можемо употребити као хиперониме за све категорије прилога који проналазимо у корпусу као маркере истицања и ограђивања. Узећемо у обзир да прилози изражавају ауторову снажну опредељеност према истинитости пропозиционог садржаја и да у том случају прилози као маркери истицања изражавају висок степен извесности (*high probability*), односно уверености (*certainty*) (Halliday, 2004:147). Ипак, неће сви прилози имати исти степен уверености, односно изражавати апсолутну увереност у свим контекстима. Према томе, контекстуалне реализације ових прилога ће имати утицај на њихово значење, односно степен уверености. Овде се можемо кратко осврнути на појам модалних прилога које описује Свон (Swan, 1988) односно чињеницу да они нису само фактивни коментари засновани на знању него имају и друге функције, а заправо ради се о мултифункционалности епистемичких прилога, што је значајно за потребе ове анализе. Даље, Свон (Swan, 1988) разликује подтипове модалних прилога: логичке модалне прилоге: *undoubtedly*; евиденцијалне модалне прилоге: *clearly, manifestly, ostensibly*; модалне прилоге дистанце: *supposedly, allegedly* и перформативне модалне прилоге: *assuredly, admittedly* које можемо делимично искористити у подели прилога као маркера истицања на подгрупе. Наведену класификацију на подтипове повезаћемо са класификацијом евиденцијала према Чејфу (Chafe, 1986) коју такође карактеришу степен поузданости, извори знања и сл. Према свему наведеном покушаћемо да проучавану категорију прилога као маркера истицања у овом раду поделимо на четири подгрупе (адаптиране према листама прилога уверености: Quirk et al., 1985; Swan, 1988; Biber–Finegan, 1989; Biber et al., 1999): епистемички прилози - увереност: *assuredly, certainly, definitely, undoubtedly, no doubt, indeed, surely, for sure, for certain*; епистемички прилози - доказ: *obviously, clearly, plainly, evidently, manifestly, patently*; епистемички прилози - знање и очекивање: *of course, naturally, inevitably, necessarily*; епистемички прилози - експлицитан став аутора: *admittedly, arguably, indisputably, unarguably, undeniably, unquestionably*.

Свакако, и ова подела као и многе друге има недостатака у смислу да је тешко дефинисати границе појединих поткатегорија пошто долази до преклапања значења која су последица евидентне мултифункционалности прилога као маркера ограђивања. Што се тиче синтаксичких функција, прилоге као маркере истицања проналазимо у синтаксичком окружењу карактеристичном за прилоге, на различитим позицијама у реченици (на почетку, у средини, на крају). У наредним одељцима биће описане четири подгрупе ових маркера, њихова фреквентност и значења у контекстуалном оквиру.

8.3.1 Епистемички прилози – увереност као маркери истицања у корпусу на енглеском језику

У ову групу прилога можемо сврстати прилоге који изражавају висок степен одређености аутора према истинитости садржај пропозиције у позитивном смислу, мада их не карактерише прецизно ослањање на доказе, изворе знања или пак очекивања као код других прилога сврстаних у преостале три подгрупе. Дакле, маркери истицања из ове групе су оријентисани на аутора. Фреквентност прилога из ове подгрупе приказана је у табели 68. Најфреквентнији прилози су: *in fact* (0,30 ФИЗ), *indeed* (0,27 ГЕО; 0,25 ФИЗ), и *extremely* (0,18 ЛИН) док су најмање фреквентни: *assuredly* (0,01 ГЕО, 0 ЛИН, 0 ФИЗ), *definitely* (0,01 ЛИН, 0,01 ГЕО, 0,01 ФИЗ), *intensively* (0,02 ГЕО, 0 ЛИН, 0 ФИЗ), *thoroughly* (0,02 ГЕО, 0,01 ЛИН, 0,01 ФИЗ), и *totally* (0,02 ЛИН, 0,02 ГЕО, 0,02 ФИЗ). Уочавамо да прилог *certainly* показује варијације према научним дисциплинама те су вредности фреквентности за научне области лингвистика (0,13) и географија (0,10) ближе вредностима високе фреквентности, док је вредност фреквентности за научну област физика (0,02) у домену ниских вредности за ову групу прилога. Слично наведеноме и прилог *surely* показује изједначене вредности фреквентности за научне области лингвистика (0,01) и физика (0,01), док је за научну област географија та вредност благо повећана и износи (0,04).

Табела 68: Епистемички прилози – увереност

	лингвистика	географија	физика
1. <i>absolutely</i>	0,04	0,02	0,01
2. <i>actually</i>	0,10	0,11	0,10

3. <i>assuredly</i>	0	0,01	0
4. <i>certainly</i>	0,13	0,10	0,02
5. <i>completely</i>	0,10	0,03	0,10
6. <i>definitely</i>	0,01	0,01	0,01
7. <i>entirely</i>	0,04	0,06	0,09
8. <i>fully</i>	0,08	0,09	0,06
9. <i>in fact</i>	0,12	0,08	0,30
10. <i>indeed</i>	0,11	0,27	0,25
11. <i>intensively</i>	0	0,02	0
12. <i>no doubt</i>	0,02	0,03	0,01
13. <i>really</i>	0,18	0,08	0,04
14. <i>surely</i>	0,01	0,04	0,01
15. <i>thoroughly</i>	0,01	0,02	0,01
16. <i>totally</i>	0,02	0,02	0,02
17. <i>truly</i>	0,03	0,04	0,03
18. <i>undoubtedly</i>	0,01	0,02	0,01

У примерима који следе приказаћемо неке од типичних реализација прилога као маркера истицања у анализираном корпусу. У примерима (310), (311), (312) и (313) приказане су реализације прилога *indeed* који можемо парафразирати као (*it is true that x*). Запажамо да је у целокупном корпусу овај прилог најфреквентнији у иницијалној позицији када се односи на садржај реченице и када истиче да оно што следи није у потпуности усаглашено са претходним контекстом. У примеру (314) уочавамо модалну хармонију (Lyons, 1977: 807) маркера истицања наредо са прилогом *indeed*, а ту хармонију чине модални глагол *must*, лексички глагол *verify* као и емфатичко *do*. Пример (315) издвајамо као карактеристичан пошто реченици са прилогом *indeed* претходи у датом контексту реченица која садржи групу маркера ограђивања; ради се о вишеструком ограђивању модалним глаголом, лексичким глаголом прилогом и придевом (*may appear somewhat arbitrary*). Након тога следи реченица са *indeed* у иницијалној позицији које повезује пропозициони садржај који следи са претходним контекстом и сигнализира потврду оног што следи. Дакле, истиче се пропозициони садржај уз сумирање претходног и наглашава се да је пропозициони садржај који следи очекиван. Даље, исказ који следи маркиран је као истицање истинитости, а које такође чини модалну хармонију са остатком реченице у којој конструкција *it is true* и глагол *exist* уз именску фразу *an unlimited number* доприносе истицању садржаја пропозиције.

(310) This indeed happens and in particular, the nonlinear behavior of drift waves reduces the pressure gradient. (ФИЗ2Е:257)

- (311) When we add the capabilities of GIS software to our arsenal, geography indeed has powerful analytical tools for the identification of and solutions for problems involving disease and health services. (ГЕО2Е: 47)
- (312) Indeed, this form of the metric can be used, with the help of a special coordinate system obtained by singling out a particular fundamental observer, to derive some general properties of the universe, without the assumptions of homogeneity and isotropy, although we will not consider such cases here. (ФИЗ1Е:358)
- (313) Since the adjective in Greek and Latin took the same endings as the noun, and could, indeed, be used nominally, there was no need to separate it from the noun. (ЛИН3Е:26)
- (314) Nevertheless, we must now verify that such a line element does indeed satisfy Einstein's gravitational field equations and thus obtain explicit forms for the metric functions appearing in ds^2 . (ФИЗ1Е:317)
- (315) (...Our choice of parameterisation in (5.16) *may appear somewhat arbitrary*.) Indeed, it is true that there exists an unlimited number of parameterisations that could be used. (For example, ...) (ФИЗ1Е:120)

Други најфреквентнији прилог *in fact* проналазимо углавном у придевским фразима где појачава значење придева. Према Хоју (Hoуе,1997:157), овај прилог²⁴, слично као *actually* и *really*, изражава потврду реалности, односно наглашава ауторову потврду истине. Овде можемо говорити о преплитању значења појачивача, епистемичких прилога, прилога уверености и актуалности. Чини се да у зависности од контекста ови прилози заправо могу истицати и супротно значење од оног које се очекује. Прилог се јавља у иницијалној и медијалној позицији, у реченицама и углавном уз глаголе у потврдном и одричном облику Као у примерима (316)-(318). У поређењу са *indeed* заједничко им је што функционишу као објашњења уз нешто слабију потврду истицања код прилога *in fact*.

- (316) In fact, there is a slight subtlety here. (ФИЗ1Е:41)
- (317) Moreover, we would miss the observation that the resultant "sense" of adverb is in fact systematically associated with the verb as much as it is with constraints coming from the adjunct. (ЛИН2Е: 143)

²⁴ Према Кверку и др. (Quirk et al. (1985) сврстава се у дисјункте - *content disjunct*

(318) In fact, we don't really need a label at all for verbs involving PPs, as they are no different from other verbs: the special relationship between the verbs in question and the PPs is simply handled by the subcategorisation frames of these verbs. (ЛИН1Е:181)

У примерима (319)-(322) издвајамо карактеристичне случајеве прилога *certainly* као маркера истицања које је оријентисано на аутора. Најчешћа реализација овог маркера истицања у корпусу у све три научне дисциплине јесте у иницијалној позицији. У том смислу прилог функционише као дискурсни маркер истицања за целокупан исказ као у примеру (319) и одвојен је зарезом од остатка реченице. У случајевима у којим није наглашено одвајање маркер истиче само део пропозиције који непосредно следи као у примеру (321). Иако овај маркер не проналазимо често уз поткрепљивање доказа о извору сигурности, овде имамо управо навођење извора информације за истицање истинитости пропозиционог садржаја те на неки начин можемо говорити о преливању значења овог маркера у категорију маркера описаних у наредном одељку (епистемички прилози-доказ). Даље, уочавамо да се овај маркер јавља у хармонији са модалним глаголима (*cannot, will*) као маркерима истицања што илуструјемо примерима (322) и (323) и додајемо да је у примеру (322) та хармонија додатно ојачана придевском фразом *quite literally impossible* како би се минимизовало нарушавање хармоније употребом глагола *assume* као маркера ограђивања. Пример (324) илуструје употребу прилога уз модал *would* што свакако умањује степен одређености према садржају пропозиције, као и у примеру (325) у ком је анализирани маркер модификован маркером ограђивања што такође умањује степен одређености. У примеру (326) иста прилошка фраза окружена је маркерима истицања (*will, have to*) те делује да се њен утицај минимализује. Међутим, исказ можемо посматрати кроз призму учтивости у позитивном смислу тако што аутор употребљава маркер ограђивања *almost* како би заправо избегао претерано истицање које би могло имати негативан утицај на читаоца, нарочито због директног обраћања читаоцу употребом личне заменице *you*.

(319) Certainly, remote sensing is now routinely used in the parameterisation of general circulation models (e.g. Feingold and Heymsfield, 1992; Webb et al., 2001; Suzuki et al., 2004) that have informed studies of ongoing and potential future anthropic climate change. (ГЕО1Е:158)

- (320) Certainly not, since virtually all verbs can be used with a sense different from their inherent eventuality type under the right circumstances and the appropriate shift-inducing context. (ЛИНГ2Е: 72)
- (321) Certainly, for those suffering from absolute deficiency of calories and protein, the economic ability to “demand” food can mean the difference between life and death. For malnutrition, however, the evidence is much more mixed. (ГЕО2Е:244)
- (322) It is quite literally impossible to read everything that might be relevant on almost any subject, and you certainly cannot assume that your reader has read and will remember the particular passage you wish to cite (ЛИНГ3Е: 199)
- (323) There will certainly be an interval, when the process of making a cake has clearly begun (once the first ingredient is measured out), although there is no cake yet. (ЛИНГ2Е: 117)
- (324) This would certainly save typographical space, but many students find the labour of mentally unpacking such equations is sufficiently great that it is not possible to think of an equation’s physical interpretation at the same time. (ФИЗ1Е: xvii)
- (325) In this climate an uncritical focus on procedures is likely to raise expectations unrealistically, undermine institutional trust, and almost certainly fail in the long term (Owens, 2000). (ГЕО1Е:411)
- (326) Finally, there are so many newspapers called things like *Daily News* or *Chronicle* that you will almost certainly have to specify the town or city that such a paper comes from (and, if it is American, which state that city is in), even if that information is not strictly part of the newspaper’s title. (ЛИНГ3Е:216)

Маркер истицања *definitely* сличан је маркеру *certainly* у већини случајева, иако је у корпусу забележен са неочекивано ниском фреквентношћу у односу на *certainly* и то у све три научне дисциплине. У примеру (327) налази се у хармонији са модалом *will* као маркером истицања те заједно доприносе истицању пропозиције која следи. У наредном примеру (328) маркер истиче део реченице који следи. Овај маркер проналазимо у иницијалној позицији у примеру (329) где је модификован прилошком фразом и прагматички гледано, обзиром на шири контекст, истиче се неслагање са исказом што би се могло тумачити и као стратегија учтивости у академском дискурсу .

- (327) Those programmes may or may not have something to offer you – the best of them will definitely have something to offer whether you are a beginning beginner or a famous and published author. (ЛИН3Е:177)
- (328) First, one can choose variables that are insensitive to such changes and therefore definitely describe something physical. (ФИЗ1Е:441)
- (329) Rather less definitely, it is stated that other regional strategies should be consistent with the RSS, with this consistency to be achieved by processes of joint or connected preparation, or continuing mutual dialogue. (ГЕО3Е:98)

8.3.2 Епистемички прилози – доказ као маркери истицања у корпусу на енглеском језику

Епистемички прилози из ове групе функционишу као маркери уверености те преносе значења заснована на некој врсти доказа (*mode of knowing*) који су лако уочљиви и доступни (Chafe, 1986). Неки од наведених прилога у табели 69 функционишу и као синоними или приближни синоними те их као такве проналазимо у речничким дефиницијама. Заступљеност ове групе прилога као маркера истицања у проучаваном корпусу прилично је неуједначена. Најфреквентнији је прилог *clearly* (0,40 ЛИН, 0,22 ГЕО, 0,23 ФИЗ) који бележи највеће вредности за све три научне области, при чему је вредност за научну област лингвистика приближна збиру фреквентности за научне области географија и физика. Следећи по фреквентности су прилози *exactly* (0,13ЛИН, 0,03ГЕО, 0,09ФИЗ) и *explicitly* (0,13ЛИН, 0,03ГЕО, 0,09ФИЗ) чије фреквентности су значајно ниже те их за научну област географија можемо сматрати примерима са ниском фреквентношћу. Од осталих прилога ниске фреквентности од 0,01 издвајамо *patently*, *plainly* и *unquestionably* које заправо бележимо у само једној од три проучаване дисциплине, *patently* у географији, *plainly* физици и *unquestionably* лингвистици. У проучаваном корпусу нису забележени прилози *unarguably* и *undeniably*.

Табела 69: Епистемички прилози – доказ

	лингвистика	географија	физика
1. <i>clearly</i>	0,40	0,22	0,23
2. <i>evidently</i>	0,02	0,01	0,02
3. <i>exactly</i>	0,13	0,03	0,09

4. <i>explicitly</i>	0,06	0,09	0,13
5. <i>patently</i>	0	0,01	0
6. <i>plainly</i>	0	0	0,01
7. <i>precisely</i>	0,10	0,08	0,03
8. <i>indisputably</i>	0,02	0	0
9. <i>unquestionably</i>	0	0,01	0

У примерима који следе (330)-(333) илустроваћемо неке од конструкција у којим бележимо прилог *clearly* који изражава висок степен уверености. Овај прилог налазимо у медијалној и иницијалној позицији у реченицама, углавном уз неаниматне субјекте, лексичке глаголе *show*, *demonstrate*, *achieve*. Значајно је напоменути да се овај прилог семантички и прагматички близак прилогу *obviously*, који је оријентисан према читаоцу. Међутим у корпусу нису забележени примери овог прилога.

- (330) This example also clearly shows that the acceptability of a given partitive an-sentence is not a purely semantic matter, rather it also depends on the possibility to assign a given an-sentence the appropriate incremental event interpretation of the first canonical type. (ЛИН2Е:280)
- (331) But, given its present ascendancy, the book will clearly be dealing with the weaker versions represented by the centrality of economic competitiveness considerations. (ГЕО3Е:5)
- (332) Elected regional government would have given these differences a firmer base, but in the absence of that, the new regional planning clearly does achieve some of what is needed. (ГЕО3Е:251)
- (333) Clearly the inverse transform is obtained on replacing Θ by $-\Theta$. (ФИЗ1Е:5)

Прилог *plainly* такође сматрамо приближним синонимом прилогу *clearly* првенствено у смислу визуелне перцепције која даље води у менталну перцепцију и то према речничкој дефиницији која гласи: *in a way that is easy to see, hear, understand or believe* (Turnbull–Lea–Parkinson–Phillips–Francis–Webb, S., ... & Ashby, 2010.) Пример (334) је једини пример у корпусу и може се сматрати двозначним на следећа два начина „*it was evident in a visible way*“ и „*it was plain that it is evident*“. На оно што је већ видљиво, исказано придевом, прилог *plainly* истиче опредељеност према истинитости исказа, односно појачава снагу исказа.

(334) The close relationship between wavenumber and momentum fundamental to quantum mechanics is plainly evident here. (ФИЗ2Е:213)

Прилог *indisputably*, који парафразирамо као „*it cannot be disputed*“, у корпусу је забележен само у примеру (335) где је употребљен у модалној хармонији са прилогом *clearly*. Уз то, он је један од два негативна прилога из ове групе. Овај прилог доприноси аргументацији исказа и можда је више одлика говорног језика или неког другог типа дискурса.

(335) Clearly elements that are indisputably adjectives can be stacked (see Section 7.2), but the same cannot be said for our mystery elements: like (7) and (8), (10) shows that only one of these can be selected. (ЛИН1Е:172)

8.3.3 Епистемички прилози - знање и очекивање као маркери истицања у корпусу на енглеском језику

Овој групи припадају прилози који изражавају значење уверености, а та увереност је заправо у складу са очекивањима. Дакле, овим прилозима је заједничко изражавање уверености у истинитост пропозиционог садржаја, а засновано је на чињеници да стање које се описује пропозицијом јесте стање које се и очекује према нашим знањима о свету око нас. Најфреквентнији прилог у овој групи је прилог *necessarily* (0,21ЛИН), затим *of course* (0,19ГЕО, 0,15ЛИН), док су *inevitably* (0,02ЛИН, 0,04ГЕО) и *basically* (0,03ЛИН, 0,02ГЕО, 0,01ФИЗ) најмање фреквентни.

Табела 70: Епистемички прилози – знање и очекивање

	лингвистика	географија	физика
1. <i>basically</i>	0,03	0,02	0,01
2. <i>essentially</i>	0,04	0,05	0,08
3. <i>fundamentally</i>	0,01	0,06	0,01
4. <i>inevitably</i>	0,02	0,04	0
5. <i>necessarily</i>	0,21	0,10	0,06
6. <i>of course</i>	0,15	0,19	0,09

Прагматички аспект прилога *of course* сигнализира солидарност са читаоцима у смислу истицања неког заједничког оквира, припадности групи, односно подсећање на знања и чињенице које су очекиване. У неким контекстима можемо га сматрати и исказивањем ауторитета уколико се користи како би се избегла неслагања пошто на овај начин аутор жели да нагласи да је садржај пропозиције припада општем знању те се о њему не расправља, или пак да аутор подразумева да информација читаоцу није нова. На пример:

(336) Of course, there are going to be more deaths from any cause in that age group in California, since it is not only our most populous state but has the largest number of older people. (ГЕО2Е:165)

(337) We could of course simply assume, as we have in fact so far been doing, that tensed verbs are simply attached underneath the appropriate V-node. (ЛИН1Е:130)

У примеру (338) проналазимо два прилога из ове групе као маркере истицања, уз то постоји и модал *will* што све заједно доприноси истицању исказа односно ауторовом опредељењу ка истинитости пропозиције.

(338) Of course, not all of these strings will necessarily exist in the input. (ЛИН3Е:36)

Прилог *necessarily* као маркер истицања проналазимо најчешће у облику негације као у примеру (339) и парафразирамо га на следеће начине: *it is not certain that..* или као *...not always*. Према неким ауторима оваква употреба је последица чињенице да се логички неопходне истине, уколико се односе на свакодневицу, лакше негирају него што се потврђују (Perkins, 1983: 90).

(339) An ad hoc proposal is not necessarily wrong, because it may turn out, given advances in our knowledge, that independent evidence is subsequently found. (ЛИН1Е:188)

8.3.4 Закључак

У овом поглављу представили смо поделу прилога као маркера истицања према њиховом семантичком значењу које је у основи уверење, али са различитим индикацијама које то уверење, односно увереност обезбеђују како за аутора тако и за читаоца. Груписани су само они прилози који су пронађени у корпусу. Најбројнији и најфреквентнији су прилози из прве групе епистемичких прилога. У оквиру група сви прилози показују варијације у фреквентности према научним дисциплинама те се може закључити да су ове варијације карактеристика стила аутора или конвенција научног дискурса у појединим дисциплинама.

8.4 Придеви као маркери истицања у корпусу на енглеском језику

У овом поглављу анализираћемо придеве као маркере истицања у одабраном корпусу. Према Паради (Paradis, 2000:258) само придеви који имају потенцијал да могу бити степеновани, могу се сматрати маркерима истицања, а именице које у корпусу проналазимо уз ове придеве такође доприносе оваквом разумевању овог типа придева. Развојни пут придева у придеве као маркере истицања сматра се процесом граматикализације у ком лексеме у одређеним контекстима добијају изразито прагматичке функције, односно можемо говорити о развијању значења високог степена уверености. Интерпретација новог значења произилази из контекстуалног окружења, односно комуникационе ситуације. У том смислу важно место заузимају и именице које проналазимо са овим придевима и које чине колокације у научном дискурсу.

Дотаћи ћемо се поново феномена субјективности који Тругоу (Traugott, 1999: 187–188) сматра дијахронијским помаком из физичког света у ментални. Ако узмемо у обзир да је став аутора свеприсутан, поставља се питање да ли аутор уопште може остати неутралан у научном дискурсу. Према Нојтсу (Nuyts, 1993b), постоји разлика између маркера у смислу личне (само аутору познати докази из којих извлачи закључке) наспрам заједничке одговорности (докази су познати дискурсној заједници која најчешће укључује и аутора и која закључује на основу тих доказа). Овакво гледиште илуструје интерактивност у смислу да ли је опредељеност позната свим учесницима у комуникацији (аутору и читаоцу) или само једном од учесника, најчешће аутору. При реализацији оваквих ставова, а на основу претраживања корпуса на немачком и холандском језику, Нојтс (Nuyts, 2001:352) тврди да су модални прилози

неутрални по питању субјективности, док су модални придеви интерсубјективни у деперсонализованим конструкцијама те да су као такви типични за писани дискурс.

Придеви као маркери истицања углавном имају своје семантичке парове у прилозима те ћемо се тиме и водити приликом класификације придева у групе. Синтаксички гледано, придеви су обично део предикатске фразе и имају фиксиран положај за разлику од прилога који мењају положај у реченици.

Као што је приказано у табели 55, придеви се налазе на трећем месту најбројнијих маркера, са фреквентношћу 3,05 за научну област лингвистика, док је њихова фреквентност у научним областима географија и физика нешто нижа и налази се на четвртном месту од пет анализираних категорија маркера истицања. Фреквентност у научној области лингвистика приближна је двоструким вредностима фреквентности за научне области физика и географија.

За потребе ове анализе класификовали смо придеве као маркере истицања у три групе као и прилоге: епистемички придеви – увереност, епистемички придеви – доказ, епистемички придеви – знање и очекивање.

8.4.1 Епистемички придеви – увереност као маркери истицања у корпусу на енглеском језику

Ова група комплементарних придева осим свог описног значења има и значење истицања углавном наглашавајући генерализовано својство највишег степена „тоталитарност“ (Paradis, 1997: 57–58). Њихово значење може се повезати са концептом „или-или“, а можемо га умањити односно ограничити прилогом *almost*, као у примеру (246) где поједине именице у колокацији са овим придевима доприносе значењу истицања. Значајно је истаћи да су неке колокације честе у корпусу те тако у научној области физика уз придев *absolute* проналазимо следеће именице: *time*, *value*, *luminosity*, *frame* које су карактеристичне за академски регистар научне области физика. Уз придев *definite* срећу се именице: *interpretation*, *distinction*, *change(s)*, *reading*, *event*, *energy*, од којих су прве четири карактеристичне за научне области лингвистика и географија, а преостале две за научну област физика.

У овој групи најфреквентнији придеви су *certain* (0,63ЛИН, 0,24ГЕО), *true* (0,53ЛИН), *total* (0,48ФИЗ), док су најмање фреквентни *thorough* (0,01ЛИН; 0,01ГЕО, 0,01 ФИЗ), *confident* (0,01 ГЕО) и *definite* (0,01 ГЕО)

Табела 71: Епистемички придеви - увереност

	лингвистика	географија	физика
1. <i>absolute</i>	0,06	0,02	0,06
2. <i>certain</i>	0,63	0,24	0,12
3. <i>complete</i>	0,18	0,05	0,12
4. <i>confident</i>	0,03	0,01	0
5. <i>definite</i>	0,38	0,01	0,06
6. <i>extreme</i>	0,02	0,08	0,07
7. <i>obvious</i>	0,20	0,08	0,06
8. <i>real</i>	0,13	0,13	0,32
9. <i>sure</i>	0,04	0,02	0,02
10. <i>thorough</i>	0,01	0,01	0,01
11. <i>total</i>	0,04	0,19	0,43
12. <i>true</i>	0,53	0,10	0,08

У примерима (340) и (341) придев *certain* уочавамо у позицији иза именице. У првој реченици истиче једино могуће, а у другој је удружен са придевом *clear*, али им претходи фраза *by no means* која би се такође могла сматрати маркером истицања односно категоричког тврђења у смислу негирања. Даље, у примеру (341) уочавамо и лексички глагол *argue* који као и придев *perhaps* припада категорији маркера ограђивања и утичу на ограђивање од садржаја пропозиције у првом делу реченице. Пример (342) илуструје придев *certain* након ког следи *that*-клауза што је такође једна од типичних форми у којој сусрећемо ове придеве. Ипак, делимично је ублажена снага исказа прилогом *reasonably* који уз субјекат у првом лицу множине и модални глагол доприноси прагматичком аспекту постизања солидарности са читаоцем или широм научном заједницом.

(340) The only thing certain about the future of medical geography is that there will be new developments. (ГЕО2Е:17)

(341) The latest work argues that a third food regime is perhaps cohering, though its dimensions are by no means clear or its existence certain. (ГЕО1Е:554)

(342) Thus, we can be reasonably certain that in Washington, D.C., the more birthweights below 2,500 grams in a neighborhood, the more likely we will be to find families with incomes below the poverty level. (ГЕО2Е:478)

У примеру (343) придеву *true* као маркеру истицања додатно је појачан интензитет прилогом *always* што је карактеристична придевска фраза за научни дискурс физике. Такође, у овој реченици уочавамо и глагол *assume* као маркер ограђивања. Именицу *simplicity* нисмо издвојили у истраживању као маркер истицања, али смо уочили 50 примера конструкције *for simplicity* у корпусу. Може се сматрати одликом академског вокабулара, али и као средство интеракције са читаоцем којим се постиже ублажавање исказа и приближавање пропозиционог садржаја читаоцу.

(343) For simplicity it is assumed here that $q_i/q_e = -1$, which is the situation for low temperature plasmas where the ions are too cold to be multiply ionized ($q_i/q_e = -1$ is, of course, always true for hydrogen plasmas). (ФИЗ2Е;256)

(344) Wearing shoes provides almost total protection against hookworm. (ГЕО2Е:41)

Уочили смо у примеру (345) да се придев *definite* као маркер истицања модификује заменицом *certain (some but not all)* у анализираном корпусу.

(345) For if the magnet is in motion and the conductor at rest, there arises in the neighbourhood of the magnet an electric field with a certain definite energy, producing a current at the places where parts of the conductor are situated. (ФИЗ1Е:22)

8.4.2 Епистемички придеви - доказ као маркери истицања у корпусу на енглеском језику

За епистемичке придеве из ове групе, можемо тврдити да се понашају слично као и њима сродни прилози, односно да функционишу као маркери уверености те преносе значења заснована на доказима који су лако уочљиви и доступни како аутору, тако и читаоцу. Придеви из ове групе показују уједначену фреквентност у свим научним дисциплинама, осим придева *clear* (0,45ЛИН, 0,28ГЕО, 0,16ФИЗ), који у свим научним дисциплинама има изузетно високу фреквентност, а њене вредности су вишеструко веће од вредности забележених за остале придеве из ове групе. Најмање вредности забележене су за придеве *inevitable* (0,01ЛИН, 0,03ГЕО, 0,01ФИЗ) и *plain* (0,01ЛИН, 0,04ГЕО).

Табела 72: Епистемички придеви – доказ

	лингвистика	географија	физика
1. <i>clear</i>	0,45	0,28	0,16
2. <i>evident</i>	0,02	0,06	0,03
3. <i>exact</i>	0,03	0,03	0,07
4. <i>inevitable</i>	0,01	0,03	0,01
5. <i>plain</i>	0,01	0,04	0

Примери (346)-(350) илуструју употребу наведених придева као маркера ограђивања. Докази на основу који се истиче одређеност према садржају пропозиције некад су евидентирани непосредно у реченици, а некад у ширем контексту. Придеви из ове групе налазе се углавном испред именице, али и у предикатској позицији. У примеру (346) осим придева *clear* из ове групе уочавамо и придев *extreme* из претходне те се на тај начин постиже вишеструко истицање. Осим тога и избор именица попут *implication*, *reality*, *care* у овом примеру доприноси истицању илокуционе снаге исказа.

- (346) The clear implication of this reality is the need for extreme care in comparative work, beyond all the normal structures (see Williams 1996; Ward 2000 on some dimensions of comparison, and the examination of learning and transfer). (ГЕО3Е:8)
- (347) In some cases, speakers seem to be just plain wrong. (ЛИН3Е:10)
- (348) If the coefficient for two variables was 1.0, we would be able to predict the exact value of Y for every known value of X within a given geographic area. (ГЕО2Е:476)
- (349) The need to choose one or more scales of analysis is inevitable, as are the constraints which a specific scale places upon research and management. (ГЕО1Е:525)
- (350) This is particularly evident in policy-related research where non-uniqueness originates from a combination of uncertainty and multiple perspectives on what policy should achieve. (ГЕО1Е:89)

8.4.3 Епистемички придеви – знање и очекивање као маркери истицања у корпусу на енглеском језику

У ову поткатогију придева истицања сврставамо придеве који преносе семантичко значење уверности, а та уверност је усклађена са очекивањима како аутора тако и читаоца или шире научне заједнице. Дакле, овим придевима заједничко

је изражавање уверености у истинитост садржај пропозиције, при чему је та увереност заснована на чињеници да пропозиција описује очекивано стање према нашим знањима и уверењима. Забележена су само два придева у овој категорији, *essential* и *inevitable*, од којих први има нешто већу фреквентност у све три научне области.

Табела 73: Епистемички придеви – знање и очекивање

	лингвистика	географија	физика
1. <i>essential</i>	0,04	0,09	0,06
2. <i>inevitable</i>	0,01	0,03	0,01

Као што илуструју примери (351)-(354) ови придеви углавном се јављају испред *that*-клаузе истичући садржај који следи као нешто што је очекивано. Такође, често их проналазимо у конструкцијама *it is* + придев које својом иницијалном позицијом доприносе истицању садржаја пропозиције или их срећемо као део инфинитивне клаузе.

(351) For this reason it is essential that you have a good understanding of the way argumentation proceeds. (ЛИН1Е:257)

(352) It is an essential feature of accomplishments that they “proceed toward a terminus which is logically necessary to their being what they are” (Vendler, 1967:101). (ЛИН3Е:18)

(353) Symmetry turns out to be an essential feature of magnetohydrodynamic plasma confinement and adiabatic invariance turns out to be not only essential for understanding many types of particle motion, but also vital to many aspects of wave behavior. (ФИЗ2Е:8)

(354) Under these conditions, it is inevitable that inequities have arisen and will continue to arise (Anderson & Poullier, 1999). (ГЕО2Е:412)

8.4.4 Закључак

На основу анализираних података можемо закључити да се придеви као маркери истицања у корпусу научних монографија из три научне области углавном јављају паралелно са осталим маркерима из категорије истицања који доприносе

хармонији исказа. Међутим, придеве као маркере истицања проналазимо у истој реченици и са маркерима ограђивања, најчешће су то модални и лексички глаголи, али и прилози и именице. Маркери истицања, као што смо већ раније рекли доприносе постизању баланса уколико се користе комбиновано са маркерима ограђивања. С једне стране се износи јасна опредељеност према садржају пропозиције, а са друге стране се ублажавају евентуалне последице таквог категоричког тврђења.

8.5 Именице као маркери истицања у корпусу на енглеском језику

У ранијим таксономијама и метадискурским истраживањима, именице нису биле уврштене у класификације маркера истицања, нити се њихова улога посебно истицала, иако су веома фреквентне у академском дискурсу те су проучаване под различитим називима, а неке од њих смо већ помињали у ранијим поглављима (*abstract rhetors, signalling nouns, shell nouns*). За разлику од других аутора, Ђианг и Хајланд (Jiang–Hyland, 2016) користе интегративни приступ који укључује интеракцијске и интерактивне ресурсе. Интеракцијски ресурси повезани су начином на који аутор остварује интеракцију са читаоцем, док се интерактивни ресурси повезују са организацијом информација и њиховим представљањем читаоцима (Hyland, 2007; Jiang–Hyland, 2016). Истраживања реторичких функција именица у научно-истраживачким чланцима кроз метадискурсни модел и то у најфреквентнијим структурама именица + пост-номинална клауза показала су да су именице један од кључних елемената у конструисању става према информацијама које се преносе и као такве имају осим основног значења и прагматичко које зависи од контекстуалне лексикализације (Jiang–Hyland, 2016:3). Према овој класификацији именице су сврстане према функцији у оне које означавају целине, описују особине тих целина и дискутују о међусобним односима тих целина. Ове именице нису само неопходне при организацији дискурса, него су значајне и за рецепцију код читаоца како би се информације у дискурсу организовале тако да буду у складу са потребама читалаца као чланова те дискурсне заједнице. Дакле, именице као маркери истицања помажу ауторима да укажу на значајне делове пропозиционог садржаја, да их истакну као и да остваре комуникацију са читаоцем као равноправним чланом дискурсне заједнице, те да обликују садржај на начин који ће читаоцима бити разумљивији (Jiang–Hyland,

2016:3-4). Именице као маркери истицања које смо пронашли у корпусу можемо сврстати у неколико категорија према наведеној функционалној класификацији: именице као маркери истицања – евиденцијалност, именице као маркери истицања – вербална пропозиција и говорни чинови, именице као маркери истицања – квалитет, именице као маркери истицања – статус.

8.5.1 Именице као маркери истицања – евиденцијалност у корпусу на енглеском језику

У ову поткатегорију можемо сврстати именице које истичу значај нових резултата, открића или тврдњи поткрепљујући их чињеницама и доказима. Именица *evidence* најфреквентнија је у научној области лингвистика (0,40), док је у научној области географија фреквентност мања за готово 50%. Фреквентност именице *fact* бележимо као веома високу у научној области лингвистика (0,67) и физика (0,50), док је у научној области географија њена фреквентност значајно нижа (0,19)

Табела 74: Именице као маркери истицања – евиденцијалност

	лингвистика	географија	физика
1. <i>evidence</i>	0,40	0,21	0,04
2. <i>fact</i>	0,67	0,19	0,50

Као што видимо у примерима (355)-(357) именице као маркери истицања углавном претходе *that*-клаузама. Такође, често се у истој реченици налази више маркера истицања који такође сигнализирају потребу за истицањем садржаја пропозиције, као прилог *invariantly* и придев *clear* у примеру (355) или придев *untenable* у примеру (356) који сигнализира да оно што следи јесте доказни материјал за тврдње из ширег контекста. Пример (357) илуструје обе именице у истој реченици где ове именице означавају евалуацију исказа када га поредимо са информацијама из ширег контекста (Hunston– Thompson, 2000:13). Запажамо да се именица *fact* ретко комбинује са придевима од којих издвајамо: *bare*, *general*, док се именица *evidence* комбинује са следећим придевима: *clear*, *empirical*, *further*, *irrefutable*, *key*, *present*, *observational*, *scientific*, *strong* који доприносе увећању степена опредељености ка садржају пропозиције.

(355) It is therefore an invariantly defined quantity, a fact that is clear from (1.6).
(ФИЗ1Е:15)

(356) Another reason why such an approach is untenable has to do with the fact that virtually any given eventuality can be causally related to a large number (perhaps infinitely many) other events; however, there is only one result state entailed by a given telic predicate. (ЛИН2Е:72)

(357) Further evidence for the peripherality of last night lies in the fact that it is followed by a comma. (ЛИН1Е:13)

8.5.2 Именице као маркери истицања – вербална пропозиција и говорни чинови у корпусу на енглеском језику

У ову групу као што сам назив говори сврстане су именице које су повезане са говорним чиновима и вербалном пропозицијом. Ове именице имају своје семантичке парове у лексичким глаголима, прилозима и придевима.

Табела 75: Именице као маркери истицања – вербална пропозиција и говорни чинови

	лингвистика	географија	физика
1. <i>assertion</i>	0,04	0,02	0,02
2. <i>commitment</i>	0,01	0,14	0
3. <i>conclusion</i>	0,20	0,14	0,02

У примеру (358) именица *assertion* као маркер истицања усмерава фокус на остатак исказа, односно клаузу, док глагол *verify* такође истиче став аутора односно одређеност ка садржају. Именица *assertion* у корпусу се комбинује најчешће са придевима *bold*, *careful*, *earlier*, *obvious*.

(358) This identification verifies our earlier assertion that $a=-1$ in the derivation of Einstein's equations (8.14). (ФИЗ1:205)

Примери (359) и (360) илуструју именицу *conclusion* која је у корпусу забележена углавном уз следеће придеве: *main*, *following*, *obvious* који такође

појачавају опредељеност аутора према садржају пропозиције, односно наглашавају оно што следи.

(359) The above observations lead Taylor to the following conclusion: “it must be denied that there is a genuine *entailment* from ‘x is V-ing’ to ‘x has V-ed’ for heterogeneous E-verbs [activities]” (Taylor, 1977:214). (ЛИНЗЕ:28)

(360) The main conclusion was that all intervention levels were failing to reach, educate, test, and serve the young black gay population. (ГЕО2Е:386)

Именица *commitment* забележена је уз придеве *same*, *strong* и *radical* који истичу, односно појачавају њено семантичко значење опредељености као у примерима (361) и (362).

(361) PUSH’s submission to SEERA in December 2005 contained a sub-regional strategy for South Hampshire with a strong commitment to make this area, the largest urban area in the South East outside London (with a million people), ‘a world class city region’, with an agenda of ‘conditional managed growth’, backed by infrastructure provision. (ГЕО3Е:242)

(362) But it does share the same commitment to investigating the social and non-human worlds in relation to one another (albeit ‘asymmetrically’ in many cases). (ГЕО1Е:6)

8.5.3 Именице као маркери истицања – квалитет у корпусу на енглеском језику

Овој категорији припадају именице које означавају особине које могу да се процењују, вреднују или критикују. Углавном су то апстрактне именице које у контексту добијају функционални аспект и помажу аутору да дефинише перспективу из које преноси информације које читалац треба да прихвати те да своје ставове адекватно постави уз помоћ именица као маркера истицања удружених са осталим маркерима истицања како би рецепција читаоца била у складу са ауторовим интенцијама, али и са нормама шире научне заједнице. Ове именице према семантичком критеријуму даље можемо распоредити на скали чија су два краја позитиван и негативан исход. Према овоме именице као маркере сврстаћемо у две

групе представљене у табелама 76 и 77. У табелу 76 групишемо именице са позитивним исходом процене, а у табелу 77 именице са негативним исходом процене. Важно је напоменути да је именица *value* у иницијалној претрази дала резултат од 630 примера у целокупном корпусу, скоро уједначено распоређених по научним дисциплинама (ЛИН 101, ГЕО 247, ФИЗ 282), међутим ти примери никако нису сви са значењем истицања пошто је ово једна од фреквентнијих именица у академском вокабулару нарочито у пољу природних наука. Ручним прегледом корпуса издвојени су само релевантни примери, проверени применом једноставног теста уклањања маркера и провере да ли се мења значење исказа. Најфреквентније именице из ове поткатеорије у целокупном корпусу су *importance* (ГЕО 0,34) и *value* (ФИЗ 0,23, ЛИН 0,18), док је *usefulness* најмање фреквентна (ЛИН 0,01, ГЕО 0,01, ФИЗ 0,02).

Табела 76: Именице као маркери истицања – квалитет +

	лингвистика	географија	физика
1. <i>benefit</i>	0,05	0,04	0
2. <i>advantage</i>	0,09	0,05	0,03
3. <i>importance</i>	0,05	0,34	0,05
4. <i>significance</i>	0,04	0,07	0,04
5. <i>success</i>	0,02	0,08	0,02
6. <i>usefulness</i>	0,01	0,01	0,02
7. <i>value</i>	0,18	0,08	0,23

У примерима који следе, именице су употребљене у карактеристичним конструкцијама, углавном уз придеве који појачавају интензитет одређености као што су *accurate, clear, particular, unprecedented*, те би се у том смислу могло говорити о колокацијама које су карактеристичне за овај тип маркера истицања. Ове именице квалификују пропозициони садржај који следи тако што истичу његов позитиван квалитет. Најчешће се јављају уз глаголе *be* и *have* равномерно у субјекатској и објекатској позицији.

(363) In the discussion of time–space geography, exposure, and population mobility in Chapter 5, the analytic benefit of large, well-defined streams of migration that can be identified and followed is illustrated by the studies of breast cancer and stomach cancer among generations of Japanese in Hawaii. (ГЕО2Е:312)

- (364) An added advantage is the fact that the geology of the region offers many opportunities for dating and often at better resolution than in other parts of Europe. (ГЕО1Е:210)
- (365) This hypothesis has one clear advantage over previous proposals: it allows us to narrow down the class of aspectually-relevant sentences to a semantically well-defined set, instead of relying on such vague notions as ‘resultativity’ or ‘a crucial change in the state of the object’. (ЛИН2Е:280)
- (366) Sheath physics is of particular importance for interpreting the behavior of Langmuir probes which are small metal wires used to diagnose low temperature plasmas. (ФИЗ2Е:53-54)
- (367) Diverse organisations have acquired unprecedented importance as key institutional contexts for the management of biodiversity. (ГЕО2Е:46)
- (368) Its historical significance lies in clearly showing the variety of issues that arise in the description of the progressive operator. (ЛИН2Е:165-166)
- (369) An assessment of the process detected a lack of adequate modelling expertise in the transport planning field, but greater success and some innovation in the appraisal element (Bates *et al.* 2003). (ГЕО3Е:201)
- (370) Part of what statistics tells us is how large a sample we need in order to feel reasonably certain that we are finding an accurate value of this vowel. (ЛИН3Е:164)

У табели 77 приказане су именице са исходом процене ближем другом крају скале, односно негативном делу скале. Према процени аутора квалификација пропозиционог садржаја је негативна, указује на одсуство потребних карактеристика које се представљају у пропозицији, а које су предмет истраживања, анализе или експеримента. Ова поткатогија показује изразито ниске вредности фреквентности, осим једне именице која се издваја високом фреквентношћу и то само у научној области географија. Најфреквентније именице у овој поткатогији су *risk* (ГЕО 0,35) и *challenge* (ГЕО 0,10), док су најмање фреквентне готово све остале именице. Значајно је истаћи да смо у научној области физика од осам наведених именица у табели 77 пронашли само три - *burden*, *challenge*, *failure* и то све са ниском вредношћу од 0,01.

Табела 77: Именице као маркери истицања – квалитет -

	лингвистика	географија	физика
1. <i>burden</i>	0,01	0,04	0,01
2. <i>challenge</i>	0,01	0,10	0,01
3. <i>disadvantage</i>	0,02	0,01	0
4. <i>drawback</i>	0,01	0,01	0
5. <i>failure</i>	0,01	0,05	0,01
6. <i>limitation</i>	0,01	0,02	0
7. <i>risk</i>	0,01	0,35	0
8. <i>threat</i>	0	0,07	0

Слично као у претходим примерима и ове именице проналазимо у именским фразама са придевима који делимично или потпуно функционишу као маркери истицања. Глаголи који се појављују у реченицама са овим именицама су, уз већ поменуте глаголе *be* и *have*, глаголи *illustrate*, *pose*. Повремено су ове именице део инфинитивне клаузе што илуструју примери (374) и (377). Што се тиче истицања углавном је усмерено на садржај пропозиције, не постоји експлицитно присуство аутора нити обраћање читаоцу.

(371) The high rates of maternal mortality evident in Table 8.4 illustrate the heavy burden that such mortality still exacts. (ГЕО2Е:296)

(372) Some people have argued that for any proposed theory of a particular phenomenon, counter examples pose a serious challenge, and that they should in fact invalidate the theory. (ЛИН1Е:192)

(373) The main disadvantage of such approaches is massive and unmotivated multiplication of interpretive rules, or multiplication of lexical entries or senses of items in questions. (ЛИН2Е:249)

(374) Failure to satisfy these rules, which I will call propensity rules, does not completely rule out a transition but generally makes it much weaker. (ФИЗ3Е: 71-72)

(375) A persistent drawback has been the difficulty of generalization and replicability given the tendency of environmental geographers to focus on case-specific, fieldwork-intensive research. (ГЕО1Е:521)

(376) The apparent failure of engineering and other technological approaches aimed at reducing hazard risk gave rise to new behaviourist approaches within hazards research and policy. (ГЕО1Е:465)

(377) To address this limitation, multilevel regression models (see Vignette 12.2 for a description of regression analysis) can be used to pull out the independent effects of individual-level and area-level characteristics on birth defect outcomes. ((ГЕО2Е:346)

8.5.4 Именице као маркери истицања – статус у корпусу на енглеском језику

Именице у овој категорији углавном су повезане са епистемичком модалношћу и изражавају ауторов став према пропозиционом садржају. Нису високо фреквентне у корпусу: најфреквентнија је именица *majority* у научној области географија (0,08), а најмање фреквентна је именица *certainty* која се појављује само у научној области географија, док у преостале две области није забележена. Вредности фреквентности за остале именице крећу се од 0,01 до 0,03.

Табела 78: Именице као маркери истицања – статус

	лингвистика	географија	физика
1. <i>certainty</i>	0	0,01	0
2. <i>confidence</i>	0,02	0,03	0,01
3. <i>majority</i>	0,02	0,08	0,02
4. <i>precision</i>	0,01	0,03	0,01

У примеру (378) бележимо директно обраћање читаоцу уз присвојни придев *your* уз именицу као маркер истицања коме претходи придев *great* у компаративу. Истицање је усмерено на читаоца и његово разумевање садржаја пропозиције.

(378) In summary, the lower the *p*-value the greater your confidence in dismissing the null hypothesis, and thus the greater your confidence in the hypothesis that you are dealing with two distinct populations. (ЛИНЗЕ:169)

Пример (379) садржи именицу *precision* у функцији маркера истицања која је додатно оснажена уз придев *complete*.

(379) A collisionless system is in principle completely deterministic, so that the future of the system can be predicted with complete precision simply by integrating the system of equations forward in time. (ФИЗ2Е:413)

8.5.5 Закључак

У овом делу приказан је предлог поделе именица као маркера истицања у проучаваном корпусу на основу њихових функционалних карактеристика у корпусу као и семантичких значења. Уочено је да именице не представљају категорију која је веома фреквентна у проучаваном корпусу у поређењу са другим маркерима истицања, а именице показују одступања у фреквентности према појединим дисциплинама. Општи закључак је да научна област физика испољава низак тренд фреквентности за све категорије именица осим за евиденцијалност где је тренд изузетно висок, мада овај податак не можемо у потпуности прихватити као релевантан, пошто је израчунат на основу малог броја именица у овој поткатегорији. Тренд ниске фреквентности у научној области физика уклапа се у дефиницију физике као егзактне науке у којој се и према ранијим истраживањима опште категорије маркера истицања нису изразито фреквентне, док за именице не постоје релевантни подаци у ранијој литератури. Са друге стране, лингвистика и географија испољавају флукуацију фреквентности према појединим категоријама, али је она увек виша у односу на физику, док су међусобне разлике ове две дисциплине веома мале. У неким поткатегоријама уочавамо већу фреквентност појединих именица у географији него у лингвистици и обрнуто, што све можемо окарактерисати као део конвенција академског дискурса наведених дисциплина.

9 АНАЛИЗА МАРКЕРА ИСТИЦАЊА У КОРПУСУ НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У овом поглављу представићемо детаљну анализу маркера истицања у делу корпуса на српском језику. Сходно методолошком приступу у претходним поглављима, првенствено смо утврдили најфреквентније маркере истицања у научним монографијама из анализираних области: лингвистика, географија и физика. Затим следе примери који илуструју употребу маркера истицања као и њихових синтаксичких структура у анализираном корпусу. Табеларни приказ представља лингвистичке реализације маркера и њихову фреквентност у појединим областима нормализовану на 1000 речи. Научне монографије на српском језику обележене су према научним областима на следећи начин: лингвистика (ЛИН1С, ЛИН2С, ЛИН3С), географија (ГЕО1С, ГЕО2С, ГЕО3С) и физика (ФИЗ1С, ФИЗ2С, ФИЗ3С).

Табела 79: Преглед маркера истицања у корпусу на српском језику

<i>маркери истицања</i>	<i>фреквенција (нормализована на 1000 речи)</i>		
	лингвистика	географија	физика
модални глаголи	0,65	0,60	0,44
лексички глаголи	1,64	1,24	2,26
прилози	2,72	2,45	2,74
придеви	0,73	1,04	1,04
именице	1,04	5,60	1,41

У табели 79 исказане су вредности фреквентности за пет категорија маркера истицања. У оквиру ових категорија најбројније су именице у научној области географија са изузетно високом фреквентношћу од 5,60, док су вредности за друге две научне области значајно ниже (ФИЗ 1,41; ЛИН 1,04). Затим следе прилози који имају двоструко нижу фреквентност од највеће вредности за именице, с тим да су вредности уједначене према научним дисциплинама (ФИЗ 2,74; ЛИН 2,72; ГЕО 2,45). На трећем месту, према табели 79, налазе се лексички глаголи са приближним вредностима фреквентности за две научне дисциплине (ЛИН 1,64; ГЕО 1,24) док је у трећој научној области та вредност нешто већа (ФИЗ 2,26). На претпоследњем месту налазе се придеви са вредностима фреквентности у распону од 0,73 у лингвистици, до 1,04 што је подједнака фреквентност забележена за географију и физику. Последња позиција

према фреквентности у анализираном корпусу припада модалним глаголима за које су израчунате следеће вредности: ЛИН 0,65; ГЕО 0,60; ФИЗ 0,44. Према овим резултатима, постоји делимична потврда једне од полазних хипотеза да се у академском дискурсу очекују разлике у фреквентности маркера истицања те да се маркери истицања употребљавају чешће у друштвеним него у природним наукама. Ову полазну хипотезу можемо делимично потврдити и подацима о фреквентности именица као маркера истицања пошто се највиша вредност фреквентности бележи управо у научној области географија која припада и друштвеним и природним наукама, док се укупне фреквентности за физику и лингвистику прилично уједначене те не потврђују у потпуности ово полазно гледиште. Фреквентности лексичких глагола су готово уједначене за све три научне области па би се и овај податак могао сматрати делимичним одступањем од почетне хипотезе. Даље, фреквентност придева која је највећа у научној области лингвистика иде у прилог почетној хипотези. Добијене вредности из ове анализе могу се сматрати делимично специфичним за научне области којим припадају научне дисциплине у одабраном корпусу. Наглашавамо да географију сматрамо и природном и друштвеном науком, а да одабрани корпус испољава првенствено карактеристике друштвене науке, те би се у том случају могло сматрати да су ипак маркери истицања делимично фреквентнији у друштвеним наукама.

9.1 Модални глаголи као маркери истицања у корпусу на српском језику

У српском језику централни глаголи који изражавају епистемичку модалност су *морати* и *моћи*, а глаголи *требати*, *смети*, *штети* и *умети* се сматрају епистемички периферним глаголима. Напоменућемо да глагол *требати* поред примарног деоничког значења изражава и епистемичко значење, односно слабији степен епистемичке модалности који би се могао позиционирати на епистемичком континууму негде између глагола *морати* и *моћи*. Глаголе *моћи* и *требати* анализирали смо у претходном поглављу као маркере оградивања. Повремено у епистемичкој употреби налазимо и периферни модал *смети* и то у облику потенцијала или у одричном облику, док модали *штети* и *умети* нису забележени у анализираном корпусу. Како тврди Трбојевић-Милошевић ово су гранични случајеви те би се глагол *смети* овако употребљен приближио категорији дубитатива (потенцијал) и домену контрафактивности (негација) (Trbojević-Milošević, 2004: 164). Код ауторке Благојевић

проналазимо да се конструкције са модалним глаголима *требати*, *морати* и *смести* јављају као маркери ауторовог става према пропозиционом садржају и то у потврдном и одричном облику²⁵ (Blagojević, 2008:191). Од модалних глагола који изражавају епистемичку модалност издвајамо глагол *морати* који се сматра централним глаголом епистемичке модалности, а као маркер истицања изражава највиши могући степен позитивног опредељења аутора према истинитости садржаја пропозиције (Trbojević-Milošević, 2004:156). Аутор перципира или закључује према свом искуству, знању и доступним подацима о истинитости пропозиције и то на начин да се за пропозициони садржај опредељује у највећој могућој мери. Безлични облик глагола и препозиција у односу на субјекат повезани су са епистемичком употребом глагола, док су финитни облици глагола и постпозиција одлике деонтичке модалности (Piper, 1983: 168). Даље, према Пиперу, овај глагол изражава два типа модалних оквира у реченици у којој је употребљен: ауторски и субјекатски оквир, при чему се првим „изражава однос говорног лица према исказу, а другим „однос субјекта према предикату“ (Piper, 1983: 167). Пипер такође уводи и појам инклузивност (укључивање говорног лица у модални оквир реченице) те разликује два типа инклузивности: персуазивну и дезидеративну. Под персуазивним типом значења глагола *морати* Пипер наводи „увереност говорног лица у реализацију онога што је садржано у диктуму“ и „привидну апсолутну извесност“ (Piper, 1983: 168). У светлу истраживаног феномена модалних глагола као маркера истицања може се говорити о две категорије персуазивног значења глагола *морати*: неаподиктичко и псеудо-аподиктичко значење. Неаподиктичко персуазивно значење глагола *морати* изражава одређени степен уверености аутора у садржај пропозиције те се може заменити синонимима у облику модалних речи и израза: *сигурно*, *свакако*, *без сумње*, *верујем да*, *уверен сам да...* (Piper, 1983:168), а на основу тога и уочити повезаност са епистемичким значењем. Такође, псеудо-аподиктичка модална структура односно суд добија нијансе епистемичког значења на основу ауторове личне убеђености (или убеђености неког другог аутора коју само преноси читаоцу) да зна да то јесте тако по природи ствари (онтолошка неопходност). Оваквој интерпретацији, односно исказивању апсолутне извесности модални глагол *морати* има пре свега функцију истицања, а томе умногоме доприноси и универзални квантификатори: *увек*, *сваки пут* (Zvekić-Dušanović, 2011:150-151).

²⁵ За глагол *смести* ауторка наводи само пример у одричном облику.

Бељајева сматра да се у функционално-семантичком пољу поузданости могу издвојити два поткатегорије: поткатегорија вероватности и поткатегорија истинитости. Прва се повезује са епистемичком могућношћу, нужношћу и вероватноћом, док се поткатегорија истинитости повезује са ауторовом представом о томе да је пропозициони садржај адекватан стварности. Ауторка такође помиње и скалу истинитости која зависи од степена поузданости: имплицитна поузданост (нема експлицитних маркера поузданости), истакнута поузданост (има модалне модификаторе: *стварно, тачно, неспорно*) и проблематична поузданост (*чини се, изгледа да...*) (Бељева, 1990: 157–170 у Zvekić-Dušanović, 2021:147).

Модални глагол *морати* као маркер истицања могао би се заменити изразом „*знам да*“ као имплицитна поузданост и „*неспорно/тачно знам да*“ као истакнута поузданост у комбинацији са другим модалним модификаторима, док се ситуације проблематичне поузданости не могу везивати за овај глагол. У табели 80 приказана је фреквентност глагола *морати* и *смети* према научним дисциплинама. Уочавамо да је дистрибуција модалног глагола уједначена у све три научне дисциплине, са нешто већом разликом између лингвистике и физике. Глагол *смети* има значајно нижу фреквентност која је у географији највиша, затим следе лингвистика и физика.

Табела 80: Модални глаголи како маркери истицања у српском језику

модални глаголи	лингвистика	географија	физика
1. <i>морати</i>	0,62	0,55	0,42
2. <i>смети</i> -	0,03	0,06	0,02

Прошли облик глагола *морати* у корпусу је забележене само у два наврата као облик епистемичког значења које се односи на стања и активности у прошлости. Модал *морати* у епистемичком значењу јавља се и у одричном облику, док упитни облици нису забележени. О модалном глаголу *моћи* обично се у нашим граматикама и осталој лингвистичкој литератури говори у вези са проблемима и могућностима алтернативне комплементације (инфинитив односно конструкција *да* + презент) (Batistić, 1983:100).

Као што приказује табела 81, највећи број примера бележе конструкције са инфинитивом, близу половине свих примера. На другом месту је конструкција са инфинитивом глагола *бити*²⁶ којој припада нешто више од четвртине свих примера, а

²⁶ Ова конструкција издвојена је у посебну категорију пошто у анализираном корпусу проналазимо само облик инфинитива глагола *бити* уз модални глагол *морати* (постоји само један пример у целокупном

на трећем месту бројчано заступљена са нешто мање од петине свих примера је конструкција модала са *да+* презент. Одрични облик је забележен у најмањем броју примера и износи 15%. Овај модал бележимо и у повратном облику уз лексему *се*.

У корпусу проналазимо следеће глаголе у инфинитиву уз модални глагол *морати*: *важити, водити, вршити, допустити, нагласити, настати, препознати, посматрати, садржати, сматрати, усредсредити*. Конструкција *морати + да +* презент комбинује се најчешће са следећим глаголима: *постојати, надокнадити, важити, садржати, укључити*.

Уз повратни облик са лексемом *се* и прилозима (*одмах, обавезно, посебно, нужно*) срећу се следећи глаголи и изрази који чине хармонију истицања са модалним глаголом: *истаћи, кориговати, нагласити, постулирати, имати на уму, утврдити*. Уз конструкцију *мора + бити* у корпусу се проналазимо следеће придеве: *емитован, (увек) предвидљив, већи, мањи, (бар) једнак, подешен, (унеколико) модификован*.

Табела 81: Конструкције модалног глагола *морати* као маркера истицања у српском језику

модални глаголи	број примера	процент
1. <i>морати+</i>	47	17,87%
2. <i>морати+инфинитив</i>	116	44,10%
3. <i>морати+ бити</i>	60	22,81%
4. <i>морати ?</i>	0	0%
5. <i>морати -</i>	40	15,20%
укупно	263	

Пример (380) илуструје употребу модала *морати* у прошлом времену при чему аутор закључује о прошлим догађајима и на основу својих знања и доступних информација истиче садржај пропозиције. Из ширег контекста могуће је закључити да је садржај пропозиције реализован. У примерима (381) и (382) илуструјемо једина два примера реализације облика потенцијала у анализираном корпусу. Облик потенцијала помера степен опредељености од јаког ка нешто слабијем степену. Ови облици забележени су само у деловима корпуса из географије и лингвистике.

корпусу, а преузет је из новинског чланка [...] *svi moramo da budemo "svesne i svesni" nekih stvari [...]* (Danas 25.3.2004 у ЛИН1С:63).

- (380) У великим проблемима које су те земље имале првенствено је морало да се развија национално планирање са решавањем кључних проблема развоја привреде, инфраструктуре, пребрзог раста градова. (ГЕО1С:17)
- (381) Svi pomenuti nivoi posmatranja morali bi se imati u vidu kao različiti aspekti jedne složene stvarnosti, ali kad je reč o nauci očigledno je da prvenstvo pripada lingvističkoj ravni. (ЛИН1С:152)
- (382) Регионални планери водећи рачуна о оваквом односу морали би да у својим истраживањима и планерским поступцима полазе од највећег ка најмањем рангу. (ГЕО1С:82)

Примери (383)-(386) су показатељи употребе одричног облика овог глагола и налазимо их у свим научним областима прилично равномерно дистрибуиране. У првом примеру из ове групе истицање је додатно наглашено употребом прилога *никако*, док се хармонија постиже уз придев *јасан* и глагол *подразумевати* у остатку реченице. У другом примеру чини се да је истицање делимично ублажено пошто нема других маркера који доприносе хармонији. У трећем и четвртом примеру опет постоји хармонија са другим маркерима као што су глагол *истицати* и прилог *увек*.

- (383) Navedeni primeri su jasan pokazatelj da jezički znak ne mora uvek biti prost, što onda podrazumeva njegovu motivisanost, tj. raščlanjivost forme i prozirnost sadržine. (ЛИН3С:15)
- (384) Јавне установе примарне здравствене заштите оснива општина, при чему у држави не мора бити типска (урбане или богатије општине су опремљеније). (ГЕО1С:133)
- (385) Ekolozi ističu da ne mora sve biti tako loše po životnu sredinu kada je reč o poljoprivredi i to uverljivo predstavljaju na primeru stočarstva. (ГЕО2С:257)
- (386) У случају варничног прањенја не мора се увек десити само један или неколико пробоја. (ФИ33С:162)

Примери (387)-(390) илуструју употребу модала *морати* у најфреквентнијим конструкцијама забележеним у корпусу. Први пример илуструје јаку опредељеност ка пропозицији која је додатно појачана прилогом *ипак* и глаголом *истицати* слично као у трећем примеру. У трећем примеру хармоничном истицању доприносе и прилози

тачно и *битно*. Последњи пример је једини облик глагола *морати* у футуру, извор информација је овде познат и аутор заправо експлицитно преноси тврдње другог аутора и имплицитно се слаже са закључком.

(387) Ипак, mora se istaći i razlika između potencijalnog i ostvarenog: jezici se rađaju jednaki, ali odrastaju nejednako. (ЛИН1С:32)

(388) Diferencijalni presek zbog fizičkog smisla mora biti pozitivna veličina. (ФИЗ3С:28)

(389) Међутим, mora se istaći kako redosled odvijanja semantički obeležene radnje ili procesa ne mora biti – i najčešće nije – tačno obrnut u odnosu na neobeleženu, kao na unatrag projektovanom filmu, već je bitno da nastupi jasna promena stanja (Cruse 1986: 226–227). (ЛИН3С:137)

(390) Stanovništvo koje se vodom snabdeva iz otopljenih glečera, od Lime do Katmandua, moraće da pronađe alternativne izvore sveže vode (Ochoa et al., 2005). (ГЕО2С:121)

Глагол *смети* у облику негације углавном се у корпусу проналази у хармонији са другим маркерима истицања из исте групе (*морати*) као у примерима (391) и (392) или пак са маркерима ограђивања (*сматрати*) који је у облику негације, те можемо закључити да је у хармоничном односу као и безлична конструкција *важно је* праћена глаголом *нагласити* као у примеру (393).

(391) Drugim rečima, razvoj mora biti saglasan sa resursima životne sredine i ne sme je ugožavati ni po kom osnovu (slika 19). (ГЕО2С:34)

(392) Kod takvih polja interval ds ne sme zavisiti od znaka x_0 , te metrički koeficijenti g_{0i} , u članovima linearnim po dx_0 moraju biti jednaki nuli. (ФИЗ1С:82)

(393) U svakom slučaju, važno je naglasiti da se pragmatika, bar prema ovom viđenju, ne smatra – i ne sme smatrati – korpom za zbirno odlaganje nezgodnih i nerešivih problema, na šta se odranije nastoji ukazivati (Haberland i Mey 1977). (ЛИН3С:118)

9.1.1 Закључак

Модални глаголи *морати* и *смети* као група маркера истицања заузимају високу другу позицију према фреквентности појављивања у корпусу на српском језику.

Према научним дисциплинама модални глаголи најзаступљенији су у лингвистици, затим у географији и физици. Ово потврђује и неке од полазних хипотеза да у природним наукама постоји мања тенденција употребе маркера истицања у облику модалних глагола. И у овом случају географија испољава својства друштвених и природних наука пошто се налази на другом месту према фреквентности ових маркера. Све уочене конструкције из табеле 81 дистрибуиране су готово равномерно у целокупном корпусу и могли бисмо да их тумачимо као одлику стила аутора и конвенција писања.

9.2 Лексички глаголи као маркери истицања у српском корпусу

Како бисмо што прецизније категорисали лексичке глаголе као маркере истицања у анализираном корпусу на српском језику, осврнућемо се на концепт фактивности који је саставни део релевантног теоријског оквира за анализу језичког материјала. Ауторка Ивић води се критеријумом истинитости за семантичко профилисање модалности те разврстава глаголе на фактивне (*жалити*), нефактивне (*надати се*) и контрафактивне (*правити се*) према дефиницији фактивности која је „особина предиката главне реченице да својим значењем имплицира истинитост онога што се његовом допуном износи (Ivić, 1977: 3). Даље, према критеријуму фактивности, као фактивно квалификујемо оно што је истинито, контрафактивно као неистинито и нефактивно као отворену могућност за истинитост и неистинитост (Piper i dr., 2005: 41). Фактивни глаголи, као на пример глаголи *знати* и *тврдити* претпостављају истинитост допунске клаузе, док неки други глаголи *разумети*, *имати на уму*, *узети у обзир*, *разјаснити*, *бити свестан нечега* имају сличне пресупозиције. Са семантичког аспекта фактивност укључује информацију коју подразумева говорник или аутор, а која се односи на истинитости суда или „семантички елемент главног предиката којим се имплицира истинитост зависне предикације (Saavedra, 1990: 224). Као променљива категорија, фактивност је подложна утицају негације и глаголског вида будући да свршени вид имплицира фактивност, а несвршени нефактивност (Saavedra, 1990: 225). Риђановић сматра да се разлике између фактивног и нефактивног у српскохрватском²⁷ језику често изражавају лексичким елементима те да нема „граматичких последица“

²⁷ Термин српскохрватски језик употребљен је на основу цитиране литературе.

пошто се исти облик допуне јавља на пример са фактивним (*знати*) и нефактивним (*сумњати*) глаголима (Riđanović, 1991: 212).

Прагматички посматрано, фактивност се повезује са пресупозицијом говорника или аутора. У том смислу аутор или говорник истиче, односно преноси информацију тако као да је она део скупа знања или информација које су познате учесницима у комуникацији (енгл. *common ground*) (Dahlman–van den Weijer, 2022:2). Такође, контрафактивност укључује подразумевану информацију која се тиче неистинитости зависне предикације, а нефактивност не претпоставља ни истинитост нити неистинитост суда (Saavedra, 1990:224).

Лексичке глаголе као маркере ограђивања можемо анализирати према ранијој литератури кроз призму асертивности и фактивности у којој се предлажу три семантичке категорије: нефактивни глаголи који остављају простор за сумњу²⁸, семифактивни глаголи и фактивни глаголи (енгл. *non-factives*, *semi-factives*, *true factives*) (Karttunen, 1971; Kiparsky–Kiparsky, 1971). Анализирајући асертивности исказа путем семантичке експликације говорног чина тврдње Пипер издваја следеће о говорном лицу: доказ о истинитости података које износи, изражавање уверености да су подаци које износи истинити, намера да се адресат увери у тврдњу говорног лица, преузимање одговорности за истинитост исказа (Piper i dr., 2005, 1016).

У овој групи глагола централно место можемо доделити глаголу *знати*, пошто остале лексичке глаголе из анализираног корпуса као маркере истицања сматрамо сличним овом глаголу према њиховој семантици. У светлу фактивности, Ивић истиче различите могућности допуне глагола *знати* које зависе од говорног лица, заправо од његове обавештености о стварима о којима говори те говорникове спремности да своју обавештеност експлицитно и исказе (Ivić, 1976: 140). Према томе, допунске реченице са везником *да* (фактивно обележен сигнал) сигнал су да говорник располаже поузданом информацијом о истинитости исказа. Са друге стране, одабиром допуне глагола *знати* уведене везником *да ли* (фактивно необележен сигнал) говорник или нема увид у истинитост или о њој не жели да се изјасни (Ivić, 1976: 140). Ове допуне глагола заправо глагол *знати* у одричном облику може да сигнализира и прикривену контрафактивност јер се однос према истинитости допунске пропозиције не мења (Trbojević-Milošević, 2004: 165-166).

²⁸ Ове глаголе смо анализирали у оквиру категорије маркера ограђивања (видети 8. поглавље).

Табела 82: Лексички глаголи као маркери истицања у корпусу на српском језику

лексички глаголи	лингвистика	географија	физика
1. показати	0,27	0,10	0,02
2. наћи	0,11	0,08	0,26
3. знати	0,05	0,04	0,04
4. предвидети	0,02	0,06	0,01
5. пронаћи	0,02	0,08	0
6. открити	0,12	0,14	0,12
7. научити	0,03	0,02	0,01
8. забележити	0,08	0,18	0,04
9. приметити	0,07	0,01	0,23
10. запазити	0,05	0,01	0,06
11. схватити	0,07	0,08	0,09
12. видети	0,58	0,14	0,68
13. доказати	0,05	0	0,42
14. потврдити	0,03	0,06	0,05
15. утврдити	0,02	0,04	0,03
16. установити	0,03	0,03	0
17. појачати	0	0,06	0
18. заборавити	0,03	0,01	0,02
19. уверити	0,01	0	0,01
20. задовољити	0,04	0,07	0,21
21. истаћи	0,05	0,08	0,05

Примери (394)-(397) илуструју репрезентативне примере глагола *знати* које смо пронашли у корпусу. Глагол *знати* налазимо у првом лицу множине презента у иницијалној позицији у реченици, као и са личном заменицом *ми* што доприноси хармонији истицања. Негација глагола *знати* обезличена заменицом *се* и допуњена упитном речи (*који*) истиче чињенично стање контрафактивности. Међутим, одрични облик у реченици (396) удружен са другим маркерима истицања (*нико, боље*) доприноси категоричком тврђењу аутора.

(394) Znamo da će zvezde iste spektralne klase imati skoro isti spektar. (ФИЗ2С:123)

(395) U skladu sa principom opšte kovarijantnosti, uvedenim u trećoj glavi, mi znamo, da ako neka jednačina важи u jednom sistemu koordinata, tada ona важи u svim drugim sistemima reference. (ФИЗ1С:90)

(396) A niko ne zna bolje od lingvista koliko su sličnosti ovde важније i dublje usadene u samu prirodu jezika od svih mogućih razlika. (ЛИН1С: 93)

(397) Kako se ne zna koji je elektron napustio atom, ovaj proces se može tretirati kao rasejanje. (ФИЗ3С:46)

У примерима (398)-(401) лексички глаголи као маркери истицања удружени су са другим маркерима истицања (*коначно, неопходно, немогуће*) што све доприноси померању ка крајњој тачки, односно потпуној опредељености на континууму опредељеност/неопредељеност.

(398) Nije teško pokazati da koeficijenti $a_{\mu n}$, koji su definisani matricom (A.29), zadovoljavaju relaciju $\tilde{a}_{\mu} a_{\mu s} = \delta_{\mu s}$: (ФИЗ1С:175)

(399) Na osnovu ovoga konačno nalazimo ukupnu energiju po jedinici zapremine. (ФИЗ1С:46)

(400) Zato je neophodno pronaći pravu meru ispaše, jer prekomerna, kao i nedovoljna ispaša pogubno utiču na ekosisteme. (ГЕО2С:257)

(401) U osnovi STR leže dva eksperimentalno ustanovljena fakta: 1) nemoguće je otkriti ravnomerno pravolinijsko kretanje sistema (tela) u prostoru, tj. utvrđuje se fizička ravnopravnost svih inercijalnih sistema reference, 2) postoji konačna invarijantna (tj. ista u svim inercijalnim sistemima reference) granična brzina prostiranja interakcije, tzv. fundamentalna brzina. (ФИЗ1С:14)

Пример (402) илуструје глагол *разоткрити* као варијанту глагола *открити* који по својој семантици доприноси маркираности, односно функцији истицања исказа. Глагол *открити* проналазимо у корпусу у потенцијалу, затим и у конструкцијама са маркерима оградавања (*делимично*) што умањује његову функцију истицања и помера га улево на скали, смањујући опредељеност према садржају пропозиције. Пример (403) илуструје маркираност овог глагола у смеру истицања пропозиције и у хармоничном окружењу са другим маркерима истицања.

(402) Ovaj postulat je veoma važan jer on u eksplicitnoj formi negira koncepciju etra u optici i elektrodinamici i istovremeno razotkriva fundamentalnu ulogu elektrodinamičke konstante c u opštoj i modernoj teoriji prostora i vremena. (ФИЗ1С:26)

(403) Sačuvane administrativne beleške otkrivaju do kakvih je promena došlo u životnoj sredini, ali i prvu izjavu svedoka o katastrofi životne sredine, koju je izazvao čovek. (ГЕО2С:256)

Примери (404) и (405) илуструју употребу глагола *забележити* у иницијалној позицији као додатно наглашавање садржаја те у првом лицу множине где уводни део такође истиче садржај исказа. У корпусу смо пронашли и придеве *новозабележен* и *незабележен* који би се у ширем контексту такође могли сматрати маркерима истицања.

(404) Zabeleženo je da sunčevi zraci dovode do biohemijskih promena u sintezi hormona i transmitera u mozgu; pored ostalog povećavaju sintezu hormona epinefrina, koji stimuliše sve funkcije u telu (fizičke i psihičke). (ГЕО3С:44)

(405) Ovde će biti dovoljno da, zanemarujući ionako prilično malobrojne nacionalne manjine, u dijahronijskoj projekciji zabeležimo kretanje dveju danas relevantnih nacionalnih grupacija i glavnih jezičkih opredeljenja u popisima iz 1981, 1991. i 2003. godine. (ЛИН1С:111)

У примерима (406) и (407) илуструјемо глагол *приметити* како се јавља у корпусу као маркер истицања. Конструкције са овим глаголом углавном су са другим маркерима истицања *треба/ваља/важно је/битно је + приметити*, док би конструкција са маркером *интересантно је* могла да се тумачи и као делимична неопредељеност или оградивање које оставља простор читаоцу да се определи према садржају. Императивом у првом лицу множине постиже се скретање пажње читаоцу на важност садржаја који му се предочава.

(406) Овде ваља приметити да за читаву текућу деценију у статистичким изворима Србије нису наведени подаци о броју становника за Косово и Метохију, те није било могућности да се адекватно укључе у анализу и прикажу на одговарајући начин, а затим се упореди са осталим територијалним деловима земље. (ГЕО1С:112)

(407) Приметимо да густина флукса скаларне величине (нпр. енергије) јесте вектор, док је, међутим, густина флукса векторске величине (нпр. импулс) тензорска величина. (ФИЗ1С:200)

У следећим примерима глаголе *запазити* и *схватити* углавном проналазимо обезличене партикулом *се* у потврдном и одричном облику у хармонији са другим маркерима истицања.

(408) Што се пак тиче конкретне јеziчке праксе, запажа се новустановљени обичај, настао током и после оружаног sukoba на тлу Босне и Херцеговине, да нове политичке и културне елите трију народа издвајају и наглашавају специфична ((ЛИН1С:131)

(409) Подразумева се да се између две честице десила нека интеракција ако се после ње може запазити било каква промена на једној или обема чesticama. (ФИЗ3С:13)

(410) Код позитивног стуба се тако нешто не запажа. (ФИЗ3С:145)

(411) При томе се географска средина схвата као комплексна средина, у којој се појаве и процеси међусобно преплићу, противрече или допуњују. (ГЕО1С:19)

(412) Једини начин да се то објасни је увођење временских и просторних, односно географских димензија развоја да би се схватио интерактивни однос међу развојним процесима. (ГЕО1С:84)

(413) Но, схватити општи развој као процес није могуће уколико се не утврде и објасне његове битне компоненте стално имајући у виду да оне не делују самостално и појединачно него међусобно условљено и заједнички. (ГЕО1С:59)

Глагол *видети* проналазимо у корпусу у презенту, футуру и прошлом времену. У презенту региструјемо и прво лице једине и множине, што доприноси улози маркера истицања, чиме се наглашава став аутора, односно укључује читалац као равноправан члан дискурсне заједнице те се на тај начин очекује читаочево слагање са изреченом пропозицијом. Најбројнији примери глагола *видети* су у облику императива у научној области физика где овај глагол представља директну комуникацију са читаоцем, односно укључује читаоца тако што га упућује на одређене референце у тексту (*видети у одељку, видети задатак*).

(414) Videli smo da je sinhrotronsko zračenje najizraženije na niskim frekvencijama što znači da će ono biti jedna od najdominantnijih komponenti zračenja u radio-domenu. (ФИЗ2С:56)

(415) Za razliku od mnogih koji se učestano oglašavaju na ovu temu, ne vidim da je ćirilica životno ugrožena naporednim prisustvom latinice u ovdašnjem komunikacijskom prostoru, koje nije plod ničije zavere nego je prirodan rezultat skoro stogodišnjeg postojanja jugoslovenske države i ukrštanja kultura na ovom prostoru. (ЛИН1С:245)

Глагол *доказати* типичан је за регистар научних радова и монографија. У корпусу није забележен у научној области географија док је у научној области физика заступљен у значајном проценту у односу на остале области, а и у односу на остале глаголе из ове групе. Реализације овог глагола у корпусу су углавном уз именице *постулат*, *посматрања*, *научни поглед*, те уз друге маркере истицања што доприноси хармонији исказа или пак маркере оградивања. Пример (418) издвајамо и карактеришемо као лични стил аутора у погледу вишеструке употребе маркера истицања и оградивања.

(416) Међутим, познато је да се код не малог броја ванјезичких ентитета физичко постојање тешко може утврдити и dokazati. (ЛИН3С:70)

(417) Слично се dokazuje i ova relacija. (ФИЗ1С:89)

(418) Sve do sada navedene karakteristike smisla i denotacije ukazuju na čvrstu međuzavisnost ove dve komponente, pri čemu se dilema oko njihovog prioriteta svodi, zapravo, na dilemu prioriteta kokoške i jajeta, jer se i površnom analizom lako može dokazati da je to gotovo nemoguće jasno ustanoviti. (ЛИН3С:72)

Овде ћемо још поменути и глагол *тврдити*²⁹ за који због његове семантике постоје очекивања да се понаша као маркер истицања, углавном у првом лицу једине и првом лицу множине где би експлицитно било наглашено ауторово присуство. Међутим, у нашем корпусу нису пронађени примери овакве употребе глагола *тврдити*. Ово се може објаснити конвенцијама академског писања које се у већој мери ослањају на стратегије оградивања и опрезног изношења ставова. Овај глагол се

²⁹ О употреби овог глагола као маркера оградивања видети више у 5. поглављу, одељак 5.2.

углавном комбинује са маркерима ограђивања (модални глаголи, прилози) који умањују његову снагу истицања те се на тај начин постиже баланс у изношењу ставова, док комбиновање овог глагола са маркерима истицања није забележено у корпусу. У корпусу су регистровани примери глагола *утврдити* и *потврдити* као маркери истицања у примерима (419)-(424) и то у употребљени у првом лицу множине, затим у трећем лицу једине из неаниматни субјекат који је истовремено и именица коју сматрамо маркером истицања (*чињеница*) и у уз друге маркере истицања као што су прилози (*додатно, убедљиво, неопходно*):

- (419) Razmatrajući govor Sarajeva u prethodnom poglavlju, utvrdili smo da tamo nema razaznatljivih etnolekata, jer njegovi stanovnici - bar oni obrazovaniji, a u običnoj, neslužbenoj komunikaciji - govore manje-više na isti način. (ЛИН1С: 56)
- (420) Ovo potvrđuje i činjenica da je širenje sezonskog gripa svetskih razmera veoma usporeno nakon smanjenja avio-saobraćaja prouzrokovanog terorističkim napadom 11. septembra 2001. (The World Health Report, 2007). (ГЕО3С:90)
- (421) Saglasnost meteoritskih i solarnih zastupljenosti doprinosi većoj pouzdanosti merenih zastupljenosti i dodatno potvrđuje model nastanka Sunčevog sistema. (ФИ32С:109)
- (422) Ove ilustracije iz žargonske grade ubedljivo potvrđuju tačnost "revizionističkih" zapažanja kakva nalazimo u sledećim odlomcima: [...] (ЛИН1С: 217)
- (423) Da bi se i ovako ograničenom ispitivanju uopšte moglo pristupiti, neophodno je utvrditi neke radne definicije ključnih pojmova jezika i kulture, prikladne u naznačenom kontekstu. (ЛИН1С:)
- (424) Sada možemo napisati matricu svih komponenata tenzora $T_{\mu\nu}$ čiji smisao smo utvrdili. (ФИ31С:200)

Наредни примери су илустрација употребе глагола *установити, појачати, заборавити, уверити задовољити* и *истаћи*. Ови глаголи јављају се спорадично у корпусу као маркери истицања, углавном удружени у хармоничне конструкције са другим маркерима истицања (*важно је, не сме, не треба*).

- (425) Sve do sada navedene karakteristike smisla i denotacije ukazuju na čvrstu međuzavisnost ove dve komponente, pri čemu se dilema oko njihovog prioriteta svodi,

- zapravo, na dilemu prioriteta kokoške i jajeta, jer se i površnom analizom lako može dokazati da je to gotovo nemoguće jasno ustanoviti. (ЛИНЗС:73)
- (426) Činjenica da je čak pet ovih jezika (srpski, mađarski, slovački, rumunski i rusinski) u službenoj upotrebi pojačava ovu sliku do stepena izuzetnosti. (ЛИН1С:100)
- (427) No, važno je da ne zaboravimo: radi se o pojavama u pisanoj verziji novinarskoga stila. (ЛИН1С:40)
- (428) Uverimo se, neposredno na jednom primeru, da skupovi veličina koji se dobijaju kontrakcijom tenzora zadržavaju tenzorsku prirodu po preostalim indeksima. (ФИЗ1С:48)
- (429) Просторно планирање се не може задовољити глобалним приступом, већ све то мора бити размештено у простору и прилагођено регионалним размерама. (ГЕО1С:23)
- (430) Potrebno je istaći da na vrednost koeficijenta difuzije negativnih jona jako utiče prisustvo elektrona koja ga znatno povećava. (ФИЗ1С:115)

9.2.1 Закључак

Анализа лексичких глагола у проучаваном корпусу показала је да они не испољавају високе вредности фреквентности (нормализоване вредности се крећу најчешће у распону од 0,03 до 0,09; само поједини глаголи премашују ове вредности при чему су те вредности фреквентности између 0,24 и 0,68). У оквирима лингвистичке анализе налазимо ис следеће податке: „...slavista Branko Tošović odlično opaža i tačno pokazuje kako i u ruskom i u srpskom jeziku opada učestalost glagola (a raste učestalost imenica) kada se ide od razgovornog i beletrističkog stila, preko publicističkog, i naučnog, do administrativnog — za srpski jezik čak sa 19,3 na 7,9 procenata” (Radovanović, 2009: 115). Дакле, употреба лексичких глагола у анализираном дискурсу је веома ниска и иде у прилог добијеним подацима из ранијих истраживања која показују да учесталост глагола опада, а учесталост именица расте у српском језику и то у научном дискурсу

9.3 Прилози као маркери истицања у српском корпусу

За потребе анализе прилога као маркера истицања у делу корпуса на српском језику применићемо сличну поделу према класификацији модалних прилога као

маркера истицања у енглеском језику (адаптирано према листама прилога уверености: Quirk et al., 1985; Swan, 1988; Biber–Finegan, 1989; Biber et al., 1999) и према семантичкој класификацији модалних прилога у српском језику коју је сачинила С. Ристић (Ristić, 1990)³⁰ с тим да ћемо се овде фокусирати на прилоге чија семантика нагиње ка крајњој тачки континуума опредељености, односно потпуној опредељености. Свакако, уврстићемо у анализу и оне прилоге који су еквивалентни енглеским прилозима у улози маркера истицања. Дакле, прилоге ћемо у овом делу анализе сврстати у две категорије према њиховом значењу: прилози пуног степена уверености и прилози доказа. Свака од наведених категорија садржи примере прилога евидентираних у корпусу. Истичемо да су прилози најбројнија и најфреквентнија категорија у овом делу анализираних прилога.

9.3.1 Прилози пуног степена уверености као маркери истицања у српском језику

У овој групи прилога најбројнији су прилози *јасно* (ФИЗ 0,60), затим *увек* (ЛИН 0,55), затим прилог *потпуно* који бележи приближне вредности за две научне области (ЛИН 0,22; ФИЗ 0,29) док је у трећој фреквентност изражено ниска. Прилог *фундаментално* забележен је само у научној области географија и то са ниском фреквентношћу. Прилог *апсолутно* није забележен у научној области лингвистика, док *без сумње* и *сигурно* нису пронађени у научној области физика. Напомињемо да смо у ову квалификацију уврстили и модалне речи и изразе (*без сумње, сигурно, свакако*) који су према Пиперу интонацијски одвојени од основног дела реченице, али свакако изражавају увереност говорног лица у истинитост исказа (Piper i dr., 2005:641). Такође, ови прилози носе и модално значење истинитости (*заиста, стварно, несумњиво...*) (Piper i dr., 2005:651). Наведене примере посматрали смо у светлу енглеских преводних еквивалената, а њихова употреба, осим примера сигурно (ГЕО 0,49) региструје се у веома ниским вредностима фреквентности.

Табела 83: Прилози пуног степена уверености

прилози	лингвистика	географија	физика
1. <i>апсолутно</i>	0	0,04	0,03
2. <i>без сумње</i>	0,02	0,07	0

³⁰ Видети 7. поглавље, одељак 7.3.

3. дефинитивно	0,02	0,01	0,01
4. заиста	0,01	0,01	0,30
5. засигурно	0,02	0,08	0
6. јасно	0,36	0,02	0,60
7. несумњиво	0,12	0,01	0,01
8. никада	0,03	0,02	0,01
9. потпуно	0,22	0,02	0,29
10. сигурно	0,04	0,08	0,02
11. стварно	0,03	0,04	0,01
12. увек	0,55	0,07	0,31
13. фундаментално	0	0,05	0
14. свакако	0,09	0,15	0,09

Прилози пуног степена уверености као маркери истицања у корпусу се углавном налазе као модификатори реченице, глагола и придева, као у примерима који следе. Пример (431) илуструје модификовање целог исказа маркером *без сумње*, док у наредном примеру илуструјемо (432) маркер *несумњиво* који му је синониман. Једна од употреба маркера *сигурно* који проналазимо уз придеве у компаративу наведена је у примеру (433), у иницијалној позицији (434), затим премодификован интензификатором *сасвим* (435). Такође, проналазимо и варијанту маркера *засигурно* (436) која није забележена у научној области физика, а у осталим областима бележи фреквентност 0,02 и 0,08. Употреба овог маркера могла би се окарактерисати као лични стил аутора. За неке од ових маркера сматрамо да у већој мери припадају говорном, а не писаном дискурсу јер су у писаном дискурсу њихови примери спорадични.

- (431) Регионално планирање је, без сумње, саставни деокупног система планирања. (ГЕО1С:7)
- (432) Pomenuti princip simbolizacije, nesumnjivo najjače svojstvo jezika u celini, svrstava ga u red znakovnih (semiotičkih) sistema, kome sva ostala svojstva obezbeđuju visoko razvijenu strukturu i ogroman komunikativni potencijal. (ЛИН3С: 14)
- (433) Такво ширење резултат је последица тадашњег политичког система и садашње АПБ је сигурно мање од онога што би се могло сматрати метрополитенским подручјем. (ГЕО1С:124)
- (434) Sigurno je da ovakvih reči ima više, ali će i ovaj broj biti dovoljan za analizu ispitivane pojave. (ЛИН1С:193)

- (435) Захтев за повећањем расположивих фондова ће сасвим сигурно бити пропраћен и захтевом да се докаже да постоје национални капацитети за њено ефективно коришћење (Лазаревић и др. 2011). (ГЕО1С:159)
- (436) Problemi koje ovo postavlja pred teoriju opšte lingvistike ostaju, međutim, izvan okvira ovog osvrta na zasigurno neobičnu, ali ne i u svakom pogledu izuzetnu, sudbinu jednog jezika. (ЛИН1С:176)

Прилог *апсолутно* (437) углавном проналазимо уз придеве чије значење такође има конотацију истицања (*никакав, никакав, непокретан*) те се тиме достиже потпуна одређеност према садржају пропозиције, односно крајња тачка на континууму одређености као и у следећим примерима где маркери углавном претходе придевима у позитиву, компаративу или суперлативу. За прилог *дефинитивно* (438) вредности фреквентност за научну област географија је изразито висока 0,49, док се у лингвистици и физици бележи тек 1 или 2 бројчана примера. Прилози као маркери истицања у примерима (438) и (439) те (440) и (441) могу се сматрати и делимичним синонимима којим се маркира истинитост исказа.

- (437) Za razliku od ostalih naučnih disciplina koje se zasnivaju i oslanjaju na opipljivim eksperimentima koje je moguće izvesti u kontrolisanim uslovima i okruženjima, astronomija se dugo oslanjala samo na posmatranja sistema nad kojima nemamo apsolutno nikakvu kontrolu. (ФИ32С:9)
- (438) Izlazak iz novonastalih teškoća u kojima se našla klasična fizika, otklonio je Ajnštajn definitivno odbacujući koncepciju etra (apsolutnog mirovanja). (ФИ31С:25)
- (439) Ako se rastojanje između elektroda smanjuje, katodne oblasti ostaju nepromenjene a dužina pozitivnog stuba se smanjuje sve dok potpuno ne iščezne. (ФИ32С: 136-7)
- (440) Mutnoća je parametar koji govori koliko je voda zaista čista u fizičkom smislu. (ГЕО2С:138)
- (441) Što se tiče religije, koja nije glavni predmet naše pažnje u ovom tekstu, napomenućemo samo da države koje su ne samo deklarativno nego i stvarno laičke po pravilu smatraju veroispovest privatnom stvari svojih stanovnika, pa njihovu eventualnu konfesionalnu opredeljenost često i ne proveravaju na popisima, ili to eine samo sporadično i fakultativno. (ЛИН1С:104)

Прилог *јасно* (442) као најбројнији маркер истицања у анализираном корпусу бележимо у иницијалној позицији, затим као модификатор глагола и придева. Глаголи уз које се јавља овај прилог су: *видети, дефинисати, идентификовати, наслућивати, показати, прецизирати, оцртати, сагледати, указати, уочити*. Придеви којим претходи прилог *јасно* у корпусу су следећи: *изражен, одређен, оријентисан, подељен, профилисан, разграничен, трасиран*. Иницијална позиција којом се додатно наглашава маркираност истицања најфреквентнија је у научној области физика. Прилози *увек* (443) и (444) и *никада* (445) сматрају се квантификаторима који са временским прилошким адвербијалима никад нису у симетричном семантичком односу, те тако адвербијали са прилогом *увек* имају афирмативну конотацију, док адвербијали са прилогом *никад* имају негативну конотацију (Piper i dr., 2005:775). У том смислу наведени примери и мартирају присуство односно одсуство оног што се пропозицијом исказује. У литератури проналазимо да се израз *joш увек* сматра плеонастичним и погрешним (Piper i dr., 2005:775). Међутим, у анализираном корпусу проналазимо реализацију овог израза као маркера истицања који свакако нема исто значење као прилог *увек*. Примери (447)-(448) су илустрација употребе овог израза у иницијалној и средишњој позицији и углавном у хармонији са осталим елементима у реченици који су такође показатељи маркираности истицања (*непознато, заправо*) или ограђивања (*није тачно утврђено*) при чему аутор износи свој став о пропозицији према сазнањима која су му доступна до временског оквира у ком настаје исказ.

- (442) Јасно је да ће неки планови бити једноставнији и прагматичнији, а други да ће унети и неке иновације у методе рада или начину схватања проблема. (ГЕО1С:25)
- (443) Екситација атома фотоним је увек праћена апсорпцијом фотона. (ФИЗ3С:55)
- (444) Кључно својство семантичке композитивности огледа се у околности да се смисао nekог афикса, као хијерархијски нижег елемента, придодaje увек и без изузетка смислу основе, као хијерархијски вишем елементу. (ЛИН3С:105)
- (445) На само једној крошњи понекада се може пронаћи више од хиљаду врста инсеката од којих велики број истраживачи никада нису евидентирали и именовали. (ГЕО2С: 205)
- (446) Још увек је непознато да ли се сеоба одвијала само једном или у неколико наврата, али се зато основано претпоставља да је иницирана новим технологијама или климатским променама. (ГЕО2С: 250)

(447) Još uvek nije tačno utvrđeno zašto prilikom formiranja galaksija neka postane spiralna dok druga postane eliptična galaksija, međutim dve su teorije danas (ФИЗ2С:172-3)

(448) Pred naukom zapravo još uvek stoji otvoreno pitanje kako je moguće jednim pojmom pokriti tako različite pojave kao što su jezik struke i jezik ulice, uz sve što bi semoglo smestiti između ovih polova. (ЛИН1С:210)

9.3.2 Прилози доказа како маркери истицања у корпусу на српском језику

У ову групу прилога сврстали смо прилоге као нумеричке квантификаторе са субјективно или објективно условљеном намером аутора да исказ не одреди нумерички (Piper i dr., 2005:876) иако би се то могло очекивати, обзиром на писани научни дискурс. Са друге стране, ова група прилога може се посматрати и на основу односа аутора према претпостављеним ставовима читаоца. На пример, прилог *наравно* као маркер истицања служи као средство аутору да израз маркира високим степеном уверености у реалност и да истовремено дели, односно претпостави оцену читаоца (Piper i dr., 2005:643). У анализираном корпусу фреквентност прилога из ове групе представљена је у табели 84. Најфреквентнији маркери су *веома* и *наравно* у све три научне области, затим следе *неопходно* и *очигледно* који показују разлике у фреквентности између појединих дисциплина. Маркер *неопходно* бележи најнижу вредност фреквентности у географији, док маркер *очигледно* бележи највишу вредност фреквентности управо у географији. Маркер *евидентно* у корпусу је забележен са ниском фреквентношћу у лингвистици, а у географији и физици нису забележени примери овог маркера. У делу корпуса из научне области географија нису забележени примери маркера у *основи* и *интензивно*.

Табела 84: Прилози доказа као маркери истицања у корпусу на српском језику

прилози	лингвистика	географија	физика
1. <i>евидентно</i>	0,02	0,02	0
2. <i>неизбежно</i>	0,03	0,07	0,02
3. <i>неопходно</i>	0,10	0,07	0,23
4. <i>немогуће</i>	0,04	0,02	0,01
5. <i>очигледно</i>	0,04	0,10	0,02
6. <i>наравно</i>	0,32	0,14	0,23
7. <i>веома</i>	0,55	1,50	0,46
8. <i>у основи</i>	0,17	0	0,06
9. <i>интензивно</i>	0,01	0	0,11

У примерима (449) и (450) прилог *евидентно* налазимо у конструкцији са глаголом *бити* у презенту. У првом примеру истиче се бројност на основу ненумеричке квантификације уз придев у компаративу, док је у другом примеру ситуација комплекснија пошто је маркер евидентно удружен са скупиним других маркера међу којим препознајемо неке облике маркера истицања (*чак*³¹, *лако=није тешко*) као и маркере ограђивања (*могуће, прилично*) те ову ситуацију тумачимо као карактеристику индивидуалног стила аутора који према потребама изношења властитог става слободно комбинује средства ограђивања и истицања.

(449) Rasute izvore zagađanja nije lako utvrditi, niti izračunati njihov ukupan doprinos opštem zagađivanju vode, ali je evidentno da su sve brojniji. (ГЕО2С:143)

(450) У случају српскохрватског evidentno је могуће - чак и прилично лако - производити исказе, па и дуђе текстове, без икаквих варијантних маркера који би их одмах свrstали у српски, хрватски или босански. (ЛИН1С:154)

У примерима (451)-(453) илустровани су прилози *неизбежно, неопходно и немогуће* као маркери истицања који су у корпусу пронађени углавном у следећим комбинацијама: *неизбежно + довести, мењати, проистећи; неопходно + констатовати, извршити, редефинисати, донети, уважити, узети у обзир; немогуће + остварити, уклонити, анализирати, постићи, утврдити, предвидети, предсказати*. Истицање у овим примерима усмерено је на садржај исказа као потпуна опредељеност ка истинитости исказа.

(451) Pobuđivanje čestica kasnije, neizbežno dovodi i do emisije ali i do apsorpcije elektromagnetnog zračenja. (ФИЗ3:47)

(452) Неопходно је констатовати да су се, и поред коренитих промена у сфери привређивања и демографских кретања, у Србији задржале неке историјом условљене и укорењене одлике. (ГЕО1С:95)

---

³¹ Речца *чак* сматра се специјализованом речцом истицања (Piper i dr., 2005:971). Није анализирана у корпусу пошто речце нису обрађиване као посебна категорија маркера истицања.

(453) Na ovo pitanje ne može se dati precizan odgovor, jer su granice između jezika, a pogotovo kultura, često toliko fluidne da je svako prebrojavanje većinom samo uslovno, a neretko i nemoguće. (ЛИН1С:30)

Маркери илустровани у примерима (454)-(460) илуструју став аутора који се ослања на неке практичне или експерименталне доказе доступне аутору. Прилози су забележени у следећим најчешћим конструкцијама: *експлицитно* + глаголи: *казати, констатовати, зависити, написати, добити, нагласити*; *практично* + глаголи: *подразумевати, утемељити, говорити, гледати, изводити*; *практично* + придеви: *декларисан, нетакнут, несметан, располоућен*; *сасвим, толико* + *очигледно* + *да* + презент глагола: *припадати, наметнути*; *наравно* + глаголи: *зависити, очекивати, постојати*; *веома* + придеви: *актуелан, битан, важан, значајан, драгоцен, сложен, чест, интензиван, исцрпан, различит*; *у основи* + глаголи: *одражавати*; *интензивно* + глаголи: *користити, гомилати, загађивати*. Треба напоменути да се прилози *наравно* и *у основи* налазе често у иницијалној позицији што додатно служи истицању садржаја целе реченице. Што се тиче вишеструког оградавања, маркери истицања углавном се јављају хармонично уз друге маркере из исте категорије али и уз маркере оградавања у истој реченици. У примеру (455), уз маркер истицања *практично*, уочавамо и маркер оградавања *обично*, затим у примеру (458) маркер истицања *веома* уз именицу *апроксимација* која је маркер оградавања.

(454) U slučaju izolovanog mehaničkog sistema Lagranževa funkcija ne zavisi eksplicitno od vremena t . (ФИЗ1С:194)

(455) Obično su tvrđe od voda bližih površini i praktično nemaju bakterija i rastvorenih organskih materija. (ГЕО2С:132)

(456) Očigledno je da što je talasna dužina manja, postoji više načina da spakujemo taj talas unutar zadate šupljine. (ФИЗ1С:46)

(457) Naravno, sve ovo odnosi se pre svega na denotaciju vezanu za popularne kategorije, čije su granice najčešće blago određene. (ЛИН3С:71)

(458) Naravno, savršeno crno telo u prirodi ne postoji, ali u mnogo situacija može poslužiti kao veoma dobra aproksimacija. (ФИЗ2С:18)

- (459) U osnovi funkcija organskog faktora u procesu obrazovanja zemljišta svodi se na razmenu materije i transformaciju energije u matičnom supstratu, koji predstavlja njegovo primarno stanište. ГЕО2С: 172)
- (460) Kod izuzetno snažnih mlazeva kao i kod pulsara emitovano sinhrotronsko zračenje biće intenzivno i u optičkom, pa čak i u domenu X-zračenja. (ФИЗ2С:60)

9.3.3 Закључак

Прилози као маркери истицања у корпусу на српском језику су најбројнија категорија у анализираном корпусу. Фреквентност ових маркера прилично је уједначена према научним дисциплинама (ЛИН 2,72; ГЕО 2,45; ФИЗ 2,74) те можемо закључити да њихова дистрибуција није условљена научном дисциплином. Синтаксички их налазимо у уобичајеним позицијама за прилоге као модификаторе реченице, глагола и придева, најчешће у иницијалној и средишњој. Доприносе истицању ауторовог става, а у домену усмерености истицања према читаоцу, неки од израза истичу, односно подразумевају исти став и код читаоца.

9.4 Придеви као маркери истицања у српском корпусу

Према ранијим истраживањима модални придеви који изражавају епистемичку модалност проналазе се у ограниченом, односно релативно малом броју примера, како у енглеском тако и у српском језику (Nuyts, 2006: 55; Trbojević-Milošević, 2004:172). Анализирани корпус научних монографија на српском језику показује сличан тренд. Када је реч о придевима као маркерима истицања у српском корпусу осврнућемо се делимично и на појам периферије семантичке категорије градуелности односно скривене градуелности која је заклоњена другим примарним значењима (*исти - сличан - друкчији - супротан; јесте - може - треба - мора; негде - понегде - много где - свугде; некад - ретко - често - увек; унутра - близу - далеко - сасвим далеко* и томе сл.) (Piper i dr., 2005: 864). У овом контексту бавићемо се придевима који су на крајњем рубу категорије градуелности и примерима који се донекле граниче са категоријом ексцесивности. Пипер сматра да лексичко-граматичка категорија ексцесивности припада периферијама квалификативности, градуелности и модалности те да је њено семантичко тежиште у модалним значењима прекорачења могућности, потребе или обавезе, а пре свега као скала вредновања која мери одступање од основног степена

(Piper i dr., 2005: 862). Овде уз ексцесиве можемо поменути и адеквативе пошто обе категорије припадају систему изражавања степена довољности извесног обележја. Скала типова ексцесивности је следећа: јаки и слаби ексцесиви, ексцесивни интензивни и деинтензивни, што је подударно са типовима градуелности и изван подручја ексцесивности (Piper i dr., 2005: 863).

Пошто придеви испољавају сличне особине као и прилози, за потребе анализе придева као маркера истицања руководићемо се поделом прилога коју смо дали у претходном одељку (видети 7.3.). Према томе, придеве које анализирамо као маркере истицања делимо на две групе: придеве пуног степена уверености и придеве доказа. Притом, придеве у категоријама ексцесивности и адекватности нећемо посматрати у засебним категоријама. Придеве, за које сматрамо да припадају граничним категоријама ексцесивности, посматраћемо уз придеве пуног степена уверености, а придеве за које сматрамо да су у оквиру категорије адекватности уз придеве доказа. Примери компаратива и суперлатива ових придева су спорадични и биће илустровани у примерима.

9.4.1 Придеви пуног степена уверености и интензивности као маркери истицања у српском језику

У овој групи придева најфреквентнији је придев *апсолутан* и то у научној области физика (0,18), затим лингвистика (0,11). Следећу позицију заузимају придеви *јасан* и *стваран* са фреквентношћу од 0,08 у лингвистици, док придев *потпун* бележи незнатно нижу вредност од 0,07 у лингвистици и физици. Уочава се да придеви *сигуран*, *јасан* и *уверен* нису пронађени у корпусу из научне области физика. Такође, придев *уверен* није регистрован у корпусу из научне области лингвистика, а придев *савршен* у научној области географија.

Табела 85: Придеви пуног степена уверености као маркери истицања у српском језику

придеви	лингвистика	географија	физика
1. <i>апсолутан</i>	0,11	0,06	0,18
2. <i>сигуран</i>	0,01	0,02	0
3. <i>јасан</i>	0,08	0,04	0
4. <i>уверен</i>	0	0,01	0
5. <i>стваран</i>	0,08	0,04	0,04

6. <i>савршен</i>	0,02	0	0,02
7. <i>потпун</i>	0,07	0,03	0,07

У примерима који следе илустровани су придеви из табеле 85. У примеру (461) придев *апсолутан* у делимичној је хармонији са именицом *прецизност*, коју истиче пуним степеном уверености, док у наставку реченице следи негација глагола *моћи* такође као маркер истицања. Треба напоменути да се у физици придев *апсолутан* веома често проналази у области којој припада одабрани корпус и то са фреквентношћу од 0,60 у устаљеним изразима: *апсолутна вредност*, *апсолутна брзина*. Примећујемо да се придеви као маркери истицања из ове групе углавном комбинују са именицама које се такође могу сматрати маркерима истицања те се тако постиже додатно истицање садржаја. У примерима (462) и (463) постоји позитивни и негативни крај градуелности, односно истицање присуства и одсуства особине приписане садржају пропозиције. Прилог *јасан* као маркер истицања налазимо у позитиву (464) и компаративу (465), али не и у суперлативу исто као и прилог *потпун* (467) и (468). У примеру (466) уочавамо маркере *савршен* и *најсавршенији* који су употребљени да истакну fine нијансе разлика представљених у исказу, а притом су те разлике додатно поткрепљене научним чињеницама као и референцом ка извору информација. У неким примерима (469) чини се да сам придев као маркер истицања није довољан те се користе вишеструки маркери истицања, на пример *многи* као придевски ненумерички квантификатор и прилог *чврсто* као маркер истицања устаљеним колокацијама са придевима *утемељен*, *укорењен*, *уверен* и глаголима *верује*, *сарађује*.

(461) Uz to, broj i vrsta potencijalnih distinkcija između različitih vanjezičkih entiteta gotovo su neograničeni, pa se apsolutna preciznost i ne može postići. (ЛИН3С:71)

(462) Sasvim je jasno da najveća izdvajanja po glavi osiguranika predstavljaju preduslov za najkvalitetniju zdravstvenu zaštitu, iako ona istovremeno ne daju i sigurnu garanciju za dobar kvalitet.(ГЕО3С:162)

(463) Nije baš mudro razvijati komercijalnu poljoprivredu u državama ili regijama sa malim i nesigurnim sistemom vodosnabdevanja (slika 20). (ГЕО2С:37)

(464) Такође, од велике је важности развијати концепт стратегијских пројеката, тј. оних великих инвестиција које имају јасан прекогранични утицај. (ГЕО1С:159)

- (465) Uz to, bio bi omogućen i jasniji uvid u prirodu i zastupljenost pojava nepostojanja lekseme na očekivanom mestu u strukturi leksičkog polja, tj. leksičkih praznina (spomenutih u Odeljku 7.1). (ЛИНЗС:139)
- (466) Najsavršenije crno telo mereno u prirodi je kosmičko pozadinsko mikrotalasno zračenje čiji spektar odstupa tek za ~0,03 % od spektra savršenog crnog tela temperature $T=2,725 \pm 0,001$ K (Mather et al. 1999). (ФИЗЗС:19)
- (467) Podsećanja radi, stvarna opšta stopa smrtnosti u Vojvodini je za više od tri puta veća od one na Kosovu i Metohiji. (ГЕОЗС:19)
- (468) Ona se izvodi pomoću aparata kojima se u cilju redukcije veličine ili potpune destrukcije, maligni tumor ozrači pomoću jonizujućih zraka. (ГЕОЗС:172)
- (469) Zbog toga će u nastavku biti ponuđen potpuniji opis svih pet elemenata, da bi zatim mogao biti sagledan i njihov međusobni odnos. (ЛИНЗС:50)
- (470) Danas su mnogi čvrsto uvereni da oscilacije klime izazivaju promene u Zemljinoj orbiti. (ГЕОЗС:48)

9.4.2 Придеви доказа и адекватности као маркери истицања у српском језику

Придеви из ове групе испољавају нешто веће вредности фреквентности у односу на претходну групу. Као најфреквентнији придев издвајамо *неопходан* у географији (0,36), затим *интензиван* такође у географији (0,25) и *фундаменталан* у физици (0,23). Придев *неизбежан* не проназимо у делу корпуса из научних области географија и физика, док је његова фреквентност у лингвистици 0,02. Придеви *евидентан*, *есенцијалан*, *суштински* нису забележени у научној области физика, а придеви *интензиван* и *есенцијалан* нису забележени у лингвистици, док у географији још није регистрован и придев *егзактан*.

Табела 86: Придеви доказа и адеквативи као маркери истицања у српском језику

придеви	лингвистика	географија	физика
1. <i>евидентан</i>	0,02	0,02	0
2. <i>неизбежан</i>	0,02	0	0
3. <i>неопходан</i>	0,08	0,36	0,10
4. <i>очигледан</i>	0,04	0,01	0,02
5. <i>комплетан</i>	0,02	0,02	0,02
6. <i>интензиван</i>	0	0,25	0,11

7. фундаменталан	0,07	0,06	0,23
8. есенцијалан	0	0,01	0
9. суштински	0,17	0,09	0
10. егзактан	0,02	0	0,02
11. екстреман	0,02	0,07	0,02

Придеве из ове групе углавном проналазимо у корпусу уз именице специфичне за научни дискурс при чему су неке од тих колокација више или мање устаљене у научним областима којим припада анализирани корпус. Забележене су следеће именице у једнини или множини: *теорија, наука, логика, суд, случај, удео, утицај, важност, чињеница, последица, приступ* од којих неке свакако могу бити окарактерисане као маркери истицања или оградавања. Даље, неки од ових придева употребљени су у компаративу (472), (479) и (484), затим и у суперлативу (473), (481) и (485) као додатно истицање. У примеру (483) можемо запазити и синтаксичку ексцесивност (Пипер и др., 2005:863) због употребе *више него* уз позитив придева *очигледан*. Овај тип маркера усмерен је ка истицању садржаја пропозиције.

- (471) Ipak, treba istaći da je STR kompletna teorija i kada su u pitanju opisivanja ubrzanih kretanja čestica, onako kako ta kretanja izgledaju za posmatrače smeštene u neki inercijalni sistem reference. (ФИЗ1С:14)
- (472) Jedna od kompletnijih definicija ističe da životna sredina podrazumeva celokupni sistem prirodnih i antropogenih objekata i pojava u kojima se odvija rad, život i odmor ljudi. (ГЕО2С:12)
- (473) Njena studija *Uticao geografske sredine* (1911), predstavlja najkompletnije, najbolje dokumentovano i verovatno najizrazitije delo takozvanog determinizma životne sredine (geografski ili fizički determinizam). (ГЕО2С:12)
- (474) Ovi dobrodošli načelni stavovi, proistekli iz makar i zakasnelog priznavanja faktičkog stanja u jeziku, znače prihvatanje evidentne činjenice da se jezici menjaju kroz vreme, te da jezičku normu od pre 150 godina valja prilagodavati aktuelnom jezičkom uzusu u bitno izmenjenim okolnostima jezičke urbanizacije i standardizacije. (ЛИН1:33)
- (475) Jos je rano za definitivne sudove, ali se u najmanju ruku može primetiti da su farmerke, i uniseks moda uopšte, pored svoje uloge u omekšavanju geografskih, nacionalnih i socijalnih granica, i posebno u sklopu ovih poslednjih, analogno delovali i na polne ili rodne razlike u jeziku. (ЛИН1С:65)

- (476) Zajedno sa kiseonikom i ugljen-dioksidom, vodena para je od esencijalne važnosti za razvoj živih bića. (ГЕО2С:96)
- (477) Суштински приступ планског коришћења земљишта афирмисан је одговарајућим законским одредбама о здравственим условима са циљем да се побољшају услови живота и животна средина, а по својој природи има физичко-просторну димензију (овакав физичко-просторни приступ изворно се односи на велике урбане агломерације, односно конурбације у Великој Британији). (ГЕО1С:14)
- (478) Nekako u tome duhu bi i filozofi običnoga govora kazali kako „običan jezik i nema egzaktnu logiku”. (ЛИН2С:18)
- (479) Iako je ovakvo ponašanje linije intuitivno jasno potrebna nam je egzaktnija zavisnost ekvivalentne širine linije od gustine apsorbera. (ФИ32С:96)
- (480) Ekstreman slučaj prikrivene motivacije predstavlja *lajavac*, smešten na kraj spiska izvornih domena pod (1) iako to nije uobičajeni naziv životinje. (ЛИН1С:201)
- (481) Verovatno najekstremnija adaptacija surovim uslovima životne sredine je meskvita drveće (*Prosopis tamarugo* i *Prosopis alba*), koja astu u basenu Pampa del Tamagural, izuzetno sušnom regionu pustinje Atakama, na severu Čilea. (ГЕО2С:98)
- (482) Ratna neprijateljstva i uvećane etničke distance, koje su kulminirale u sramnim kampanjama "etničkog čišćenja", izmeštanje celih lokalnih populacija zajedno s njihovim dijalektima, nove manjine u enklavama na pogrešnoj strain pomerenih granica - sve ovo je imalo neizbežnog udela u povremenom narušavanju obrazaca upotrebe jezika. (ЛИН1С:172)
- (483) Više je nego očigledan uticaj stena u životu ljudi tokom paleolita (ГЕО2С:81)
- (484) Iz ovoga je intuitivno jasno da viši spektralni redovi po pravilu imaju i bolju rezoluciju, jer je u njima razdvojenost dve talasne dužine očiglednija. (ФИ32С:30-31)
- (485) U stvari, ovo je i najočiglednija razlika među zvezdama koje posmatramo, koju je još 130-te godine p.n.e. pokušao da opiše grčki astronom Hiparh (190-120 p.n.e.). (ФИ32С:120)

9.4.3 Закључак

Придеви као маркери истицања показали су низак тренд фреквентности у анализираном корпусу. Налазимо их како у позитиву и компаративу тако и у суперлативу. Углавном су удружени са именицама које су карактеристичне за изношење ставова, теорија, резултата и чињеница у научном дискурсу и неретко многе од њих могу се сматрати маркерима истицања тако да у корелацији са придевима чине хармоничан однос који помаже аутору да своје исказе истакне како би их читалац разумео и прихватио као значајне.

9.5 Именице као маркери истицања у српском корпусу

Именице као маркери истицања у српском језику доприносе бољој организацији исказа, затим служе ауторима као средство истицања делова пропозиционог садржаја које аутор сматра значајним како за научну заједницу којој припада тако и за читаоце. Дакле, именице у контексту дискурса научних монографија помажу ауторима да остваре намеравану комуникацију са читаоцима у овом случају са аспекта маркера истицања. Аутори следе конвенције научних заједница којим припадају, док истовремено имају на уму и читаоца као равноправног члана те заједнице. Уколико је реч о научним монографијама, чини се да је у том сегменту можда потребан и већи опрез како би се остварила квалитетна комуникација са читаоцима који тек ступају у научну заједницу. У анализираном корпусу именице као маркери показале су високу фреквентност за научну област географија, док су за научне области лингвистика и физика те вредности приближне, али три пута мање од фреквентности у географији. У овој анализи нећемо се руководити поделом коју смо применили за именице као маркере истицања у енглеском језику, пошто се подела именица као маркера истицања у српском језику наметнула према семантичком аспекту. Дакле, именице смо поделили према њиховој семантици у две категорије: именице с позитивном конотацијом и именице са негативном конотацијом. Овакву поделу сматрамо адекватном пошто именице које имају улогу маркера истицања углавном припадају апстрактним именицама, а уколико их посматрамо са функционалног аспекта, онда нам је значајно да ли означавају истицање са позитивним или негативним опредељењем. Може се уочити да се у овој категорији именица налазе и девербативне односно глаголске

именице, које се према свом творбено-семантичком плану одликују динамиком и процесуалношћу, а као такве интензивно се користе у оквиру одређених стилско-функционалних контекста (Кликовац, 2004, 2008). Како наводе Ристић и Дугоњић, семантичка реализација апстрактних именица у српском језику зависи од социопсихолошке сфере у којој су употребљене, а која условљава и друге контексте у којим се те именице користе, односно семантичка реализација добија облик сценарија који припадници одређене језичке културе усвајају (Ristić–Dugonjić, 1999:158)

9.5.1 Именице као маркери истицања са позитивном конотацијом

У овој групи именица најбројнија је именица *значај* (1,54) у научној области географија, затим следи именица *вредност* (ГЕО1,49; ФИЗ 1,00; ЛИН 0,44). Уколико посматрамо именице са позитивном конотацијом уочавамо да у научној области физика од укупно 11 именица, нису уопште су пронађене 4 именице (*сигурност*, *доказ*, *прецизност*, *бенефит*), у научној области лингвистика нису пронађене 2 (*сигурност*, *бенефит*), док у научној области географија није пронађена само једна именица (*прецизност*).

Лексичко-граматички обрасци у којим проналазимо ове именице су следећи: именица + именица: *пример сигурности*, *мере сигурности*, *образац вредности*; придев + именица: *физичка/економска сигурност*, *многбројни докази*, *бројни бенефити*, *апсолутна прецизност*, *намеравана прецизност*, *већа термиолошка прецизност*, *опити/глобални/коначни закључак*, *додатна/конкретна потврда*, *драгоцена корист*; глагол + именица: *донети закључак*, *навести на закључак*, *наметати закључак*, *постићи успех*; *докази упућују*, именица + релативна реченица: *сигурност коју*, *докази који....*

Табела 87: Именице као маркери истицања са позитивном конотацијом

именице	лингвистика	географија	физика
1. <i>сигурност</i>	0	0,02	0
2. <i>доказ</i>	0,03	0,19	0
3. <i>чињеница</i>	0,13	0,23	0,04
4. <i>прецизност</i>	0,01	0	0
5. <i>бенефит</i>	0	0,04	0
6. <i>потврда</i>	0,01	0,02	0,08
7. <i>закључак</i>	0,13	0,21	0,08

8. значај	0,10	1,54	0,17
9. успех	0,04	0,10	0,02
10. корист	0,01	0,15	0,02
11. вредност	0,44	1,49	1,00

У примеру (486) именица *сигурност* како маркер истицања могла би се са придевом *економски* сматрати и устаљеном колокацијом научног дискурса, исто као и *апсолутна прецизност* у примеру (489). У примерима (487) и (488) именице *доказ* и *чињеница* уз придеве *оспоравајући* и *горњи* усмерене су на истицање садржаја који следи односно који је раније поменуто. Обе именице удружене су у хармоничан однос са другим изразима који доприносе истицању садржаја: *у обиљу неочекиваних сила*, *апсолутни системи*. *Бенефит* је именица коју проналазимо само у научној области географија и то у веома малом броју примера. У примеру (490) удружена је са лексичким глаголом *сматрати* који припада маркерима оградивања те тако делимично умањује снагу истицања. У примерима (491) и (492) именице *потврда* и *успех* налазе се у хармоничном односу са придевима који суштински доприносе истицању исказа. Именица *закључак* у примеру (493) у хармонији је са придевом *најбитнији*, док је у примеру (494) употребљена уз глагол *извести* што чини устаљену колокацију у научном дискурсу.

- (486) S jedne strane, globalno tržište olakšava ekonomski razvoj i ekonomsku sigurnost, što se, opet, pozitivno odražava na zdravlje ljudi. (ГЕО2С:91)
- (487) Oспорavajući dokaz leži u obilju neočekivanih spoljašnjih sila, nebiološkog porekla, koje oblikuju životnu sredinu i razvoj života. (ГЕО2С:192)
- (488) Na osnovu gornjih činjenica proizilaze određene predstave odnosno posledice o tome da ne postoje apsolutni sistemi reference i da apsolutna istovremenost nema smisla. (ФИЗ1С:14)
- (489) Uz to, broj i vrsta potencijalnih distinkcija između različitih vanjezičkih entiteta gotovo su neograničeni, pa se apsolutna preciznost i ne može postići. (ЛИН3С:71)
- (490) Kako se zračenja iz medicinskih izvora koriste ili za dijagnostiku ili za terapiju različitih bolesti, smatra se da je benefit od njihovog korišćenja veći od rizika koji osobe primljenom dozom preuzimaju prilikom ekspozicije izvoru zračenja. (ГЕО3С:81)
- (491) Dodatna potvrda opravdanosti ovakvog modela nalazi se i u svakodnevnoj leksikografskoj praksi. (ЛИН3С:106)

- (492) Uspeh celokupne naučne studije zavisi od kvalitetne realizacije ovog koraka. (ГЕО2С:88)
- (493) Најбитнији закључак изведен из ових концепција јесте да економски растиз једног региона може бити пренет на други регион, дјелом из једног места у друго. (ГЕО1С:79)
- (494) Међутим, тек анализом светлости која нам стиже са ових објеката можда извести закључке о њиховим физичким карактеристикама као што су температура, хемијски састав и сл. и на основу тога научити нешто о њиховом настанку и еволуцији. (ФИЗ2С:10)

Именица *значај* (495) показала је осим високих вредности фреквенности у корпусу и широк спектар конструкција са придевима који такође доприносе појачавању степена истицања пропозиције: од + *великог, већег, пресудног, комплексног, фундаменталног, виталног, великог, изузетног, хијерархијског, практичног, посебног, пресудног, прворазредног, суштинског, кључног, животног, непроцењивог* + *значаја*. Именица *корист* налази се у хармоничном односу истицања са именицама *аргумент* и *закључак* (496), и у хармонији са придевом *вишеструк* у примеру (497). Придев *неупитан* уз именицу *вредност* доприноси појачавању степена одређености у истинитост исказа.

- (495) У том смислу су ти ставови од посебнога значаја - будући да се помалјажу, поприлично експлицитно, и на важном месту, управо у време цветанја (као што већ рекох) иначе сразмерно „стругог”, „тврдог” структуралистичког учења и метода (нарочито у његовим ортодоксним верзијама и ликовима). (ЛИН2С:16)
- (496) *Argument* на ком се заснива његов закључак је један од основних аргумената у корист постојања тамне материје. (ФИЗ3С:125)
- (497) Њена вишеструка корист не само као енергента већ и за друге потребе, довела је до масовније употребе. (ГЕО2С:264)
- (498) Govoriti samo o razlikama, kao da su one neupitna vrednost po sebi i nezavisno od komplementarnog pojma sličnosti, znači fokusirati samo ono što ljude razlikuje, to jest razdvaja (ЛИН1С:93)

9.5.2 Именице као маркери истицања са негативном конотацијом

Именице у овој групи показале су нешто нижи тренд фреквентности у поређењу са претходном групом. Тако, најфреквентнија именица *недостатак* бележи фреквентност од 0,66, затим следи именица *ризик* са фреквентношћу од 0,43 и то обе у научној области географија, што је у складу са највећом укупном вредности фреквентности за именице у анализираном корпусу. Изненађује чињеница да је у научној области физика од свих именица из табеле 66 регистрована само именица *недостатак* и то са ниском вредношћу фреквентности од 0,04. У географији су регистровани примери свих именица, а фреквентност им је у распону од 0,02 до 0,66, док у лингвистици нису пронађени примери за именице *терет*, *неуспех* и *ризик*.

Табела 88: Именице као маркери истицања са негативном конотацијом

именице	лингвистика	географија	физика
1. <i>терет</i>	0	0,02	0
2. <i>оптерећење/оптерећеност</i>	0,02	0,15	0
3. <i>изазов</i>	0,01	0,25	0
4. <i>недостатак</i>	0,04	0,66	0,04
5. <i>неуспех</i>	0	0,02	0
6. <i>ризик</i>	0	0,43	0
7. <i>претња</i>	0,01	0,13	0
8. <i>несигурност</i>	0,02	0,04	0

У примеру (499) именица *терет* употребљена у иницијалној позицији додатно маркира истицање исказа који следи. *Оптерећење* као маркер истицања у примеру (500) у склопу је исказа који се пореди, а у хармонији је са изразом *истинско обогаћење*. У примеру (501) именица *изазов* стоји у хармонији са придевом истицања *несвакидашњи*. Именица *недостатак* (502) у хармонији је са именицом *проблем* што чини иједну од ређих формално-граматичких реализација овог типа маркера. Именица *неуспех* (503) као маркер истицања веома је ретка у анализираном корпусу и није забележена у хармонији са другим средствима истицања што би се могло окарактерисати као висок степен истицања при употреби ове именице. Пример (504) са именицом *ризик* као маркером истицања, релативно чест у научној области географија што се може тумачити тематским оквиром корпуса из ове научној дисциплине, а незабележен у физици и лингвистици, односи се на истицање садржаја са негативном конотацијом.

- (499) Teret erozije zemljišta i загађења sedimenta погађа како развијене, тако и неразвијене земље, мada су стопе ниже у развијеним земљама (Marsh, Grossa, 2002). (ГЕО2С:147)
- (500) Тим путем се у извесну равнотежу доводе сличности и разлике, што омогућаје да се на позадини константног оно што је варијабилно покаже и као истинско обogaћење, а не само као задато opterećenje. (ЛИН1С:41)
- (501) Оваква ситуација доноси одређене предности, али и посебне одговорности; у сваком случају, то је неsvакидашњи izazov за све укључене у наставни процес. (ЛИН1С:132)
- (502) Problem nedostatka proteina се манифестује у економски различито развијеним земљама. (ГЕО2С:95)
- (503) Пошто су дискусије са циљем договора завршавају се neuspehom, регионална власт је донела одлуку о намени површина у којој је 2/3 територије намењено шумарству, а 1/3 заштити природе. (ГЕО2С:39)
- (504) Rizik да се одбаци нulta хипотеза износи преко 95% што показује да тренд у анализираној серији није присутан. (ГЕО3С:29)

9.5.3 Закључак

У овом делу анализе приказали смо предлог поделе именица као маркера истицања у проучаваном корпусу на основу функционалних карактеристика у корпусу и семантичких значења. Уочено је да именице представљају категорију која је веома фреквентна у делу проучаваног корпуса, прецизније научној области географија док су за преостале две научне области те вредности значајно ниже. Дакле у погледу фреквентности примећујемо варијабилност између научних дисциплина при чему географија као наука коју третирамо и природном и друштвеном испољава највећи тренд фреквентности именица као маркера истицања, док су у лингвистици и физици трендови фреквентности готово изједначени, али са вредностима до три пута нижим него у географији. Општи закључак који се може донети на основу добијених резултата јесте да научна област физика испољава низак тренд фреквентности за обе категорије именица, с тим да за категорију именица као маркера истицања с негативном конотацијом бележимо само реализацију једне именице, што је изузетно

одступање од тренда. Овако ниска фреквентност именица као маркера истицања у научној области физика уклапа се у хипотезу да егзактне науке имају низак тренд маркера истицања, али се у овакву констатацију не уклапају резултати добијени за лингвистику као друштвену науку где смо очекивали значајно више вредности фреквентности. У литератури о фреквентности именица у научном дискурсу српског језика нема релевантних података те се не можемо ослонити на неке раније податке.

10 ДИСКУСИЈА

У овом поглављу биће разматране сличности и разлике у фреквентности маркера ограђивања и истицања у енглеском и српском језику према анализираном корпусу из лингвистике, географије и физике. Како бисмо прегледније приказали дискусију и упоредили фреквентности маркера у оба проучавана језика у табелама 89 и 90 представићемо укупне фреквентности појединачних категорија маркера у енглеском и српском корпусу.

Овде ћемо се поново осврнути на полазне хипотезе. Према Хипотези I, када посматрамо употребу маркера ограђивања и истицања, као језичких средстава, у научним монографијама као примеру академског дискурса на енглеском и српском језику одабраног за ово истраживање, уочавамо да су реализације маркера семантички и прагматички условљене. Дакле, у основи категоризације маркера ограђивања и истицања налази се семантичка функција сваке од категорија, полазимо од основног значења које нас кроз синтаксичке реализације одабраних маркера води до њихове прагматичке функције која се у случају маркера ограђивања реализује у два облика: ограђивање усмерено на садржај пропозиције, ограђивање усмерено на учеснике у комуникацији (у нашем случају то су аутор и читалац), док је код маркера истицања реализована као истицање/наглашавање степена уверености аутора у садржај пропозиције, али и као истицање солидарности са читаоцима (Hyland, 1998b; Peacock, 2006; Skelton, 1997). Свакако да ауторова свест о читалачком аудиторијуму доприноси употреби маркера ограђивања и истицања у академском дискурсу. Према Хајланду, аутори узимају у обзир да становиште читаоца није унапред одређено и да постоји могућност „супротстављања“ свакој пропозицији. Зато је неопходно да пропозициони садржај буде избалансиран те се е маркери ограђивања и истицања користе у складу са екстра-лингвистичком стварношћу као адекватним предусловом (Hyland, 1989b:91). Свакако, интерперсонални сегмент академског дискурса очитује се у пропозиционим садржајима који су маркирани ауторским ограђивањем, упркос чињеници да би се такви садржаји могли сматрати категоричким тврдњама аутора (Hyland, 1989b:91). Маркерима ограђивања заједничко је да преносе информацију, чињенично стање на начин који је једна од могућих опција или једно гледиште на стање ствари које оставља

отворен простор за друге могућности, гледишта и ставове (Mauranen, 1997:121), док је маркерима истицања заједничко да ауторима омогућавају да искључе алтернативне ставове, предупреду сукоб ставова и ставе акценат ауторову увереност у изнесене ставове (Hyland, 2005:52).

10.1 Дискусија о маркерима ограђивања у енглеском језику према научним областима

Посматрано према научним дисциплинама, у делу корпуса из научне области лингвистика запажено је да сви маркери осим придева бележе највише вредности у односу на остале дисциплине. У научној области лингвистика најфреквентнији су лексички глаголи (7,90) који су уједно и најфреквентнији у целокупном корпусу на енглеском језику, затим придеви (6,77), модални глаголи (5,44), прилози (4,94) и именице (4,77). У научној области географија лексички глаголи (4,79) су тек на трећем месту по фреквентности, док прва два заузимају прилози (5,37) и придеви (5,22). Модални глаголи (3,99) су на четвртм месту, а именице (1,99) на петом са изузетно ниском фреквентношћу у односу на остале категорије маркера. У научној области физика прва два места заузимају лексички глаголи (5,81) и придеви (5,56), док модални глаголи (3,32) и прилози (2,28) заузимају треће, односно четврто место. Као и у друге две области, именице (1,24) су најмање фреквентне са најнижом фреквентношћу у целокупном корпусу. Најмање изражене разлике у фреквентности појединих маркера огледају се у вредностима забележеним за придеве где је фреквентности релативно уједначена (ЛИН 6,77 , ГЕО 5,22, ФИЗ 5,56). Највише изражене разлике у фреквентности испољавају се за именице као маркере ограђивања где бележимо веома ниске вредности за географију (1,99) и физику (1,24) у односу на лингвистику (4,77).

Овакви показатељи сугеришу да су стратегије ограђивање условљене типовима научних дисциплина, те да се у егзактним природним наукама као што је физика, стратегије ограђивања примењују, али у нешто мањој мери у односу на географију која се сматра и друштвеном и природном науком, а још мање у односу на лингвистику као друштвену науку.

10.2 Дискусија о маркерима оградавања у српском језику према научним областима

У овом одељку размотрићемо анализирани маркере оградавања у српском језику према научним дисциплинама. У делу корпуса из научне области лингвистика уочавамо да сви маркери осим придева бележе највише вредности у односу на остале дисциплине.

У научној области лингвистика најфреквентнији су прилози (4,73) који су уједно и најфреквентнији у целокупном корпусу на српском језику што је подударно са енглеским језиком, затим следе модални глаголи (2,48), именице (2,45), придеви (1,84), и на последњем месту лексички глаголи (0,80). Уколико посматрамо укупне средње вредности фреквентности за све типове маркера по научним дисциплинама, запажамо да се вредности за лингвистику (2,89) и географију (2,81) незнатно разликују у корист лингвистике, док је укупна фреквентност у научној области физика (2,15) нешто нижа.

Појединачне категорије маркера према научним областима нису увек у складу са укупним вредностима. У научној области лингвистика фреквентност појединих категорија одступа на следећи начин: именице су на другом, придеви на трећем и модални глаголи на четвртном месту. Научна област географија и физика подједнако одступају од укупног скор тако што су придеви према фреквентности на трећем, а именице на четвртном месту. Најмање изражене разлике у фреквентности појединих маркера огледају се у вредностима забележеним за модалне глаголе где је фреквентност релативно уједначена (ЛИН 2,54; ГЕО 3,13; ФИЗ 2,86). Највише изражене разлике у фреквентности испољавају се за именице као маркере оградавања где бележимо прилично ниже вредности за географију (2,16) и физику (1,45) у односу на лингвистику (3,26), што је опет подударно са вредностима добијеним у анализи енглеског дела корпуса. Добијени резултати у складу су са очекивањима и полазним хипотезама да су стратегије оградавања условљене специфичностима дискурса научних дисциплина те да се у егзактним природним наукама стратегије оградавања примењују у нешто мањој мери у односу на друштвене науке.

10.3 Дискусија о укупним вредностима фреквентности маркера ограђивања у енглеском и српском језику

У табели 89 дат је упоредни преглед фреквентности маркера ограђивања у енглеском и српском језику. Уколико се осврнемо на укупну фреквентност свих категорија маркера ограђивања, уочавамо да је укупна фреквентност у енглеском корпусу готово два пута већа од вредности у српском језику. Дакле, уопштено гледано српски језик показује значајно слабију тенденцију употребе маркера ограђивања у анализираном корпусу научних монографија из три области. Овакав тренд је делимично и очекиван обзиром на разлике у конвенцијама писања у академском дискурсу између проучаваних језика. Међутим, уколико анализирамо појединачне фреквентности пет проучаваних категорија маркера уочавамо да осим упадљивих разлика постоје и извесне сличности. Тако, именице као маркери ограђивања бележе готово идентичне вредности у анализираном корпусу на енглеском (2,26) и српском (2,25) језику. Осим именица и прилози као маркери ограђивања показали су приближне вредности, али је фреквентност ових маркера у српском корпусу (4,67) нешто већа у поређењу са енглеским корпусом (4,22). Остале категорије маркера испољавају значајније разлике. На основу анализираних података, можемо уочити да је категорија лексичких глагола као маркера ограђивања најфреквентнија у енглеском језику (5,73), док је у српском језику (0,75) та категорија на последњем месту према фреквентности. Модални глаголи и придеви као маркери ограђивања фреквентнији су и енглеском корпусу и то њихове вредности су значајно веће. Тако модални глаголи у енглеском корпусу бележе фреквентност од 4,03, док је фреквентност у српском корпусу 2,89. Слично је и са придевима који у енглеском језику (5,63) бележе два пута већу фреквентност од фреквентности исте категорије маркера у српском језику (2,54).

Табела 89: Упоредни преглед фреквентности маркера ограђивања у енглеском и српском језику

маркери ограђивања	енглески корпус	српски корпус
модални глаголи	4,03	2,89
лексички глаголи	5,73	0,75
прилози	4,22	4,67
придеви	5,63	2,54
именице	2,26	2,25
укупно	21,89	13,12

10.4 Дискусија о маркерима истицања у енглеском језику према научним областима

Као што је већ истакнуто, модални и лексички глаголи показују тренд високе фреквентности у анализираном корпусу у појединим научним областима. Модални глаголи као категорија маркера су изразито фреквентни, односно најзаступљенији у научној области лингвистика (4,51), што није у складу са очекиваним резултатима обзиром на карактеристике дискурса хуманистичких наука. Физика (1,92) као егзактна природна наука показује готово двоструко мањи тренд фреквентности модалних глагола у поређењу са лингвистиком, док је тренд фреквентности у географији (1,90) најнижи, готово изједначен са трендом фреквентности модалних глагола у физици, што није у потпуности очекивана ситуација. Овако ниска заступљеност модалних глагола у географији у односу на лингвистику може се објаснити тематским избором корпуса чије конвенције јесу различите у поређењу са лингвистиком и физиком, иако је у физици очекиван нешто већи тренд фреквентности. Такође, лексички глаголи у географији (1,90) показују ниску фреквентност у поређењу са осталим анализираним дисциплинама (ЛИН 4,07; ФИЗ 5,44). Највећу фреквентност за лексичке глаголе уочили смо у научној области физика (5,44) што је уједно и највећа фреквентност међу појединачним типовима маркера у корпусу. Остале категорије маркера истицања тешко је поредити са резултатима претходних истраживања пошто у ранијим истраживањима нису експлицитно навођене поделе према категоријама. Резултати ове анализе потврдили су очекивање да придеви имају високу фреквентност у научној области лингвистика (3,05), а преостале две дисциплине имају изражено ниже фреквентности (ГЕО 1,95; ФИЗ 0,83). Прилози су категорија која је уједначена у свим областима (ЛИН 2,62; ГЕО 2,02; ФИЗ 1,68), док су именице најфреквентније у научној области географија што може да се сматра очекиваним. Разлике у фреквентности нису тако изражене за категорију именица у географији (1,95) и лингвистици (1,68), док је у физици (0,83) забележена нешто нижа вредност за ове маркере. Ипак, ове разлике нису толико упечатљиве као за модалне глаголе или придеве. Уочили смо да је лингвистика на првом месту према фреквентности маркера, затим следи физика док се географија налази на трећем месту.

10.5 Дискусија о маркерима истицања у српском језику према научним областима

У овом одељку представљени су резултати анализе маркера истицања у академском писаном дискурсу у три научне дисциплине у српском језику. Као што је већ истакнуто, именице у научној области географија (5,60) показују тренд високе фреквентности у поређењу са трендовима у преостале две анализиране научне дисциплине (ЛИН 1,04; ФИЗ 1,41). Прилози су следећа најфреквентнија категорија, која у анализираном корпусу не испољава изражене разлике у вредностима према научним дисциплинама (ЛИН 2,72; ГЕО 2,45; ФИЗ 2,74). Лексички глаголи су тек на трећем месту што их не чини изразито фреквентним, а најзаступљенији су у научној области физика (2,26), што би се могло сматрати да је у складу са очекивањима обзиром на карактеристике дискурса природних наука. Фреквентност придева као маркера истицања сврстава их на претпоследње место у свим научним дисциплинама. Придеви бележе исте вредности за географију (1,04) и физику (1,04), док је у лингвистици (0,73) та вредност нешто мања. Модални глаголи бележе најнижи, али прилично уједначен тренд фреквентности у свим научним дисциплинама (ЛИН 0,65; ГЕО 0,60; ФИЗ 0,44). Уколико посматрамо заступљеност маркера према научним дисциплинама, уочавамо да је географија на првом месту, а затим следе физика и лингвистика са нешто мање израженим разликама у фреквентности. Добијене резултате фреквентности маркера истицања у српском језику не можемо поредити са неким релевантним подацима пошто у литератури не проналазимо слична истраживања.

10.6 Дискусија о укупним вредностима фреквентности маркера истицања у енглеском и српском језику

Табела 90 представља упоредни преглед фреквентности маркера истицања према пет проучаваних типова маркера у оба анализирана језика. Укупна фреквентност маркера истицања у енглеском језику два пута премашује вредност фреквентности у српском језику, што је слична ситуација као са маркерима ограђивања, иако су укупне

вредности за маркере ограђивања сва пута веће. Уколико посматрамо вредности за појединачне типове маркера можемо приметити да лексички глаголи (3,91) испољавају највећу фреквентност у енглеском корпусу. Насупрот томе, у српском језику најфреквентније су именице (2,12) док су лексички глаголи (1,35) тек на трећем месту. У енглеском корпусу су модални глаголи (3,03) на другом месту, док у српском корпусу категорији модалних глагола (0,44) припада последње место према фреквентности. У српском корпусу друго место према фреквентности заузимају прилози (2,09), док су у енглеском корпусу прилози (2,01) на трећем месту. Код ове категорије учачамо да је фреквентност у оба корпуса готово уједначена. Четврто и пето место припадају придевима (1,52) и именицама (1,89) у енглеском корпусу. Придеви (0,73) у српском корпусу су такође на четвртном месту и прате тренд укупне фреквентности тако да је вредност приближно два пута мања него за придеве (1,52) у енглеском корпусу. Овај тренд не прате модални глаголи (0,44) у српском корпусу пошто је њихова фреквентност скоро седам пута мања у односу на исту категорију у енглеском корпусу.

Табела 90: Упоредни преглед фреквентности маркера истицања у корпусу на енглеском и српском језику

маркери истицања	енглески корпус	српски корпус
модални глаголи	3,03	0,44
лексички глаголи	3,91	1,35
прилози	2,01	2,09
придеви	1,89	0,73
именице	1,52	2,12
укупно	12,38	6,74

10.7 Закључак

У светлу добијених података на основу анализираних научних монографија на енглеском и српском језику, дошли смо до закључка да се разлике у погледу фреквентности маркера ограђивања и истицања међу научним дисциплинама на основу одабраног корпуса могу приписати структурама знање-зналац (енг. *knowledge-knower structures*) и кодовима који превладавају у проучаваним дисциплинама (Maton, 2014).

Хијерархијским структурама знања додаје се друштвена димензија појединаца који учествују у креирању и преношењу знања (научник, аутор, професор) те тако научне дисциплине можемо посматрати као део континуума чија два краја чине код знања (енг. *knowledge code*) и код znalца (енг. *knower code*) (Maton, 2000, 2014). Ова два кода који припадају поменутиим структурама, повезаним са знањем и учесницима у процесу креирања и преношења знања у науци, објашњена су на примерима природних наука у којим доминира код знања и друштвено-хуманистичких наука у којим доминира код znalца. Научне дисциплине са доминантним кодом знања имају хијерархијски постављену структуру знања која се верификује према научним принципима и процедурама, а притом научник није у средишту пажње. Међутим, научне дисциплине у којим је код znalца доминантан фокусирају се на индивидуалне карактеристике појединаца као креатора знања у оквиру научне дисциплине те се тако легитимитет знању даје на основу стручности, искуства и ауторитета научника (Hood, 2011).

У овом раду проучавали смо одабрани корпус из три научне дисциплине на два језика. Лингвистика као друштвена наука налази се на средини континуума и нагиње ка коду научника, географија као и друштвена и природна наука такође би се могла сместити на средину континуума са тенденцијом кад коду знања, а физика према својствима природних наука могла би се сместити ближе крају континуума на ком се налази код знања.

Према томе, тврдње у научним дисциплинама у којим доминира код znalца захтевају језичка средства која наглашавају научников ауторитет и стручност (Maton, 2000:157). Ова тврдња потврђена је у неким ранијим истраживањима (Reacock, 2006; Nyland, 2009, 2012;) те је тако у примењеној лингвистици забележена већа фреквентност маркера истицања у односу на психологију и неке друге дисциплине које су ближе коду знања.

Осим тога, резултати истраживања потврдили су и познате чињенице да је енглески академски дискурс више оријентисан на читаоца са израженом интерперсоналном димензијом којој припадају и маркери ограђивања и истицања који модификују снагу исказа како би гледишта аутора била предочена читалачком аудиторијуму на што разумљивији и прихватљивији начин, што је опет у домену одговорност аутора (Nyland, 2005). Са друге стране, српски академски дискурс према овом истраживању, у поређењу са енглеским језиком, ослања се у мањој мери на

интерперсоналну димензију, а више је оријентисан на аутора, те се очекује да читалац пажљиво следи ауторову аргументацију (Mauranen, 1993).

Табела 91: Фреквентност маркера оградавања у корпусу на енглеском и српском језику

маркери оградавања		лингвистика	географија	физика
1.	енглески корпус	29,78	21,33	18,19
2.	српски корпус	11,10	13,40	10,49

Ова анализа показала је да различите резултате у погледу употребе маркера оградавања у проучаваним дисциплинама. У табели 91 видимо упоредни пресек фреквентности маркера оградавања према научним дисциплинама и проучаваним језицима. Уочавамо да у енглеском језику постоји већа потребу аутора у друштвеним наукама да читаоцима представе степен уверености у пропозициони садржај употребљавајући маркере оградавања како би модификовали јачину исказа, оставили простор за алтернативна мишљења или отворили дискусију о потенцијалним недостацима или ограничењима у току истраживања. У српском језику према табели 91 ситуација је нешто другачија, лингвистика и физика као друштвена и природна наука показују сличан тренд фреквентности маркера оградавања, док је у географији тај тренд нешто већи. Дакле, у делу корпуса на српском језику немамо потврде ранијих истраживања која важе за енглески језик. Уколико упоредимо српски и енглески корпус према научним дисциплинама уочавамо да српски језик испољава значајно ниже фреквенције (приближно два пута ниже) у појединим научним дисциплинама у односу на енглески језик.

Табела 92: Фреквентност маркера истицања у корпусу на енглеском и српском језику

маркери истицања		лингвистика	географија	физика
1.	енглески корпус	16,06	10,96	12,27
2.	српски корпус	6,80	6,15	7,72

Како се у различитим научним дисциплинама употребљавају различите врсте података, тако постоји и различита потреба за употребом маркера истицања у

енглеском и српском анализираном корпусу. Овде бисмо могли говорити о варијацијама у реторичким обрасцима при конструисању информација, тврдњи или ставова у научним дисциплинама. Претпоставили смо да друштвене науке имају већу потребу за употребом маркера истицања, док се природне науке ослањају углавном на прецизне податке истраживања или експеримената што би био довољан доказ истинитости тврдњи. Међутим, резултати анализе показали су нешто другачију слику употребе маркера истицања у проучаваним научним дисциплинама. У табели 92 приказана је упоредна фреквентност маркера истицања у оба проучавана корпуса. Уочавамо нешто већу заступљеност маркера истицања у енглеском корпусу за научну област лингвистика у односу на друге дисциплине што је у складу са функционалним кодом научника. Према томе, резултат овог дела истраживања показује да дискурс друштвене науке испољава већу потребу за језичким средствима која наглашавају ауторитет аутора и стручност у научној области. Географија као наука коју сматрамо и друштвеном и природном показује нешто нижи тренд у односу на физику, што делимично није у складу да очекивањима. У српском делу корпуса фреквентност маркера истицања значајно је нижа од фреквентности ових маркера у енглеском делу корпуса, али је приближних вредности у све три научне области. Неочекивано је што научна област физика бележи највећу вредност фреквентности ових маркера иако смо очекивали да тренд буде сличан енглеском корпусу. Ови подаци показују делимично значајне разлике између појединих дисциплина у погледу фреквентности маркера истицања.

11 ИСПИТИВАЊЕ РЕЦЕПЦИЈЕ И РАЗУМЕВАЊА МАРКЕРА ОГРАЂИВАЊА И ИСТИЦАЊА КОД ОДАБРАНЕ ГРУПЕ СТУДЕНАТА

Као што смо раније поменули, маркери оградивања и истицања сматрају се средствима која читаоцима помажу у разумевању садржаја током читања (Crismore–Farnsworth, 1990) и као средства које помажу ауторима да код читалаца произведу разумевање садржаја према његовој основној намени и према начину на који је аутор перципирао очекивања читалаца (Camicciottoli, 2003). Дакле, прагматички гледано, аутори преносе читаоцима академско знање на смислен начин који је у складу са захтевима научне заједнице, при чему аутори имају на уму и когнитивни аспект разумевања текста код читалаца као и конвенције интерперсоналне комуникације научне заједнице којој припадају аутори и читаоци (Nyland, 1996a:440-441). Овде можемо говорити и о појму комуникативне компетенције (енг. *communicative competence*) који је примењен на учење страног језика. Према моделу комуникативне компетенције, дискурсна компетенција посматра се као компетенција структуре (Celce-Murcia–Olshtain, 2000; Celce-Murcia, 2007). Дискурсна компетенција посматра се холистички и укључује лингвистичку компетенцију, текстуалну компетенцију и прагматичку компетенцију (Alcón, 2000: 262).

У овом делу истраживања испитивање перцепције и разумевања маркера оградивања и истицања проведено је у облику анкетног упитника који је дистрибуиран одабраној групи студената друштвених и природних наука Универзитета у Новом Саду. Одабране су три групе студената према научним дисциплинама (лингвистика, географија и физика) којим припада одабрана корпусна грађа. Прву групу чини 34 студента друге године студија англистике на Филозофском факултету. Другу групу чини 24 студента друге године студија географије на Природно-математичком факултету. Трећу групу чини 24 студента прве године студија физике на Природно-математичком факултету. За сваку групу студената одабран је одломак текста са примерима маркера из корпуса одговарајуће научне дисциплине. Понуђене су две

варијанте текста³² на српском језику за сваку групу из одговарајућег дела корпуса: прво текст А као краћа верзија без дискурсних маркера, а затим и текст Б као оригинална верзија са дискурсним маркерима. Након текстова уследила су 4 питања са понуђеним одговорима (Слика 4). Питања из ове анкете усмерена су ка добијању одговора који текст испитаници сматрају прихватљивијим са аспекта читалаца академског дискурса.

1. Који текст сматрате лакшим за читање?
  - а. текст А
  - б. текст Б
2. Који текст сматрате ефикаснијим у преношењу садржаја читаоцу?
  - а. текст А
  - б. текст Б
3. Који текст изискује мање напора (временски и ментално) при читању?
  - а. текст А
  - б. текст Б
4. Сматрате ли да су подвучене речи у тексту Б:
  - а. одлика стила аутора
  - б. одлика академског језика научне дисциплине
  - в. неопходне за успешно разумевање текста
  - г. нису неопходне за разумевање текста и прецизно преношење идеја

Слика 4: Анкетна питања

Након ових питања студенти су имали задатак да преведу по пет реченица из енглеског корпуса које садрже маркере ограђивања и истицања. И овде смо се руководили повезивањем корпуса из научне дисциплине са студијским програмом ком група студената припада. Приликом обраде података овог испитивања обратили смо пажњу на преводне еквиваленте енглески маркера у српском језику као и њихову семантичку и прагматичку подударност. Циљ овог испитивања био је да се тестира интуиција студената у разумевању представљених текстова од којих је текст А економичнији, краћи, док је текст Б дужи и садржи оригиналне маркере ограђивања и истицања. Дакле, покушали смо да тестирамо перцепцију читалаца у погледу ефикасности економичнијег текста у поређењу са дужим текстом који изискује више

³² Текстови А и Б за сваку научну дисциплину понаособ биће представљени у наредним одељцима.

времена и менталног напора за читање, очекујући да ће се студенти углавном одредити за текстове Б који садрже оригиналну верзију одломка из корпуса дисциплине коју испитаници студирају. У наставку ћемо представити резултате овог испитивања према научним дисциплинама, закључке до којих смо дошли као и потенцијалне педагошке импликације целокупног истраживања.

11.1 Група 1 – лингвистика

Општи подаци о студентима групе 1: 82,4% женског пола, 17,6% мушког пола. Матерњи језик мађарски 2,9%, русински 2,9%, српски 94,2%. Страни језици: енглески 100%, немачки 35,3%, француски 2,9%, руски 11,7%, шпански 5,9%, италијански 5,8%, корејски 5,8%, кинески 2,9%. Текст А (број речи: 109) Текст Б (број речи: 144) из српског дела корпуса, научна област лингвистика, дати су студентима англистике (34 студента) да их прочитају и одговоре на 4 питања. Њихови одговори на постављена питања о разумевању и рецепцији одломка академског дискурса из српског дела корпуса у две варијанте без маркера и са маркерима биће представљени процентуално у наставку одељка.

ТЕКСТ А

Отуда немогућност типолошке класификације језика. А језици су у том смислу прелазни, чак „мешани“ но чисти случајеви, арбитарно идентификовани, именовани, категоризовани, и класификовани (иако се лингвистичка типологија сматрала строгом науком, њене систематизације јесу арбитарне по природи предмета који им подлежу). Лингвисти, поводом расправа о критеријумима за идентификовање језичких ентитета, метафорично констатују да је језик у основи „дијалекат који ужива подршку копнених трупа и морнарице“. Ако се некоме ово тумачење учини претеривањем, превиђа ли „симболичко-идентитетске функције језика“. Овде поменути механизам, дакле, не импресионира научношћу, и не делује нимало лингвистички, већ је екстралингвистички (а при том чак и политички) - но тако, функционише историја света и његових језичких те субјезичких ентитета.

ТЕКСТ Б

Отуда и честа немогућност строге (типолошке) класификације језика. А језици су у том смислу чешће прелазни, чак „мешани“ но чисти случајеви, веома арбитарно идентификовани, именовани, категоризовани, и класификовани (иако се лингвистичка типологија редовно сматрала сразмерно строгом науком, њене систематизације јесу арбитарне већ по природи предмета који им подлежу). Неки лингвисти, поводом расправа о критеријумима за идентификовање засебних језичких ентитета, чак метафорично констатују да је језик у основи „дијалекат који ужива подршку копнених трупа и морнарице“. Ако се некоме ово тумачење намах учини претеривањем, ваљало би да се упита не превиђа ли можда важност „симболичко-идентитетске функције језика“. С нашом темом у вези, овде поменути механизам, дакле, не импресионира научношћу, и не делује нимало лингвистички, већ је потпуно екстралингвистички (а почешће је при том чак и доминантно политички) - но тако, у овом погледу

Слика 5: Текстови А и Б, научна област лингвистика

Према добијеним подацима за прво и друго питање јасно је да читаоци предност дају у оба питања тексту Б (73,5%) у односу на текст А (26,5%) као лакшем за читање и ефикаснијем у преношењу садржаја читаоцу. Треће питање повезано је са лакоћом читања у смислу менталног и временског напора. Испитаници су и овде изразили већу одређеност према тексту Б (76,5). Четврто питање имало је за циљ да провери перцепцију читалаца о маркерима оградавања и истицања са четири понуђена одговора, а студенти су могли да бирају више одговора које сматрају одговарајућим. Сходно томе, добијени резултати показали су да у највећој мери студенти као читаоци академског дискурса сматрају да су маркери одлика стила аутора (58,82%), затим да су неопходни за успешно разумевање текста (50%). Међутим, једна петина испитаника (20,58) одабрала је и одговор да подвучене речи и изрази у тексту Б нису неопходни за разумевање текста и прецизно преношење идеја. У односу на остале одговоре, мањи проценат испитаника сматра да су наведени изрази одлика академског језика научне дисциплине (11,76%).

1. The telic interpretation does not here depend on what is explicitly coded in the linguistic expressions, but on what the interpreter knows about the larger scenes evoked by the linguistic material.
2. Tenny (1989:12) also observes that undetermined plural noun phrases must be considered a separate phenomenon for the purpose of the AIH.
3. In Chapter 5 we made a number of tacit assumptions about these less obvious cases.
4. Contrary to frequent observations or implicit assumptions, the Slavic aspectual systems are idiosyncratic in many respects and cannot be taken as the paradigm.
5. The sixth and largest part, called the 'Language file', attempts to present structural and social information on a large number of languages in a consistent format so that students can gain a very brief overview.

Слика 6: Одабране реченице из енглеског дела корпуса - лингвистика

У примеру 1. одабрани маркери имали су следеће преводне еквиваленте: именица *interpretation*: интерпретација (61,76%) и тумачење (38,23%); прилог *explicitly*: експлицитно (64,70%), изричито (29,41%), директно (5,88%). Као што се може запазити у процентуалном приказу, испитаници су се углавном одређивали за преводне

еквиваленте у српском језику који имају страно порекло и слични су енглеским. Нису запажени случајеви конверзије³³ врсте речи, дакле реализација преводних еквивалената у језику циља прати структуру језика оригинала. У другом примеру забележени су следећи преводни еквиваленти: глагол *observes*: *примећује* (64,70%), *уочава* (8,82%), *сматра* (8,82%), *опажа* (8,82%); модална конструкција *must be considered*: *морају се сматрати* (47,05%), *морају да се сматрају* (14,70%), *морају се посматрати* (11,76%), *морају да се посматрају* (8,82%), *морају бити сматрани* (5,88%), *морају бити схваћени* (5,88%), *треба се сматрати* (2,90%), *мора се разматрати* (2,90%), именица *phenomenon*: *феномен* (91,17%), *појава* (8,82%). Најчешћи преводни еквивалент глагола *observe* је глагол *приметити* у српском што одговара маркеру оградавања, док су други глаголи (*уочавати*, *сматрати*, *опажати*) процентуално знатно мање заступљени, а они би се могли такође сматрати маркерима оградавања при чему би степен опредељености ових глагола био нешто већи у односу на глагол *приметити*. Уз модални глагол *морати* као преводни еквивалент скоро половина испитаника користи инфинитивни облик глагола (*сматрати*, *разматрати*, *посматрати*), док је конструкција *да* + презент употребљена у нешто више од петине превода. У свим примерима уочавамо обезличавање исказа заменицом *се*. Именица *феномен* је одомаћена у употреби што показује процентуална заступљеност од преко 90%, док је именица *појава* регистрована као преводни еквивалент у мање од 10% случајева. У трећем примеру за именицу *assumption* превладавајући преводни еквивалент је именица *претпоставка*, док се именица *пресуда* може сматрати неадекватним преводним еквивалентом. У четвртм примеру придев *frequent* има три преводна еквивалента: *чест* (79,41%), *учестао* (11,76%) и *убичајен* (8,82%) који се и у српском језику могу сматрати маркерима оградавања, а који изражавају различите степене опредељености што би нам у овом случају указало на начин како су испитаници разумели реченицу. Негирани модал *can* у четвртм примеру преведен је према очекивањима негираним глаголом *моћи* (100%), међутим конструкције које следе иза глагола *моћи* углавном су у инфинитиву (*узети*, *прихватити*, *схватити*, *посматрати*), осим једног примера у ком проналазимо конструкцију *да* + презент (*не могу да се схватају*). У овом примеру занимљива је и фраза *in many respects* која би се могла

³³ О конверзији у енглеском и српском језику видети у Јовановић, Ж. В. (2007).

сматрати амплификатором³⁴, а за коју у неколико случајева бележимо изостанак преводног еквивалента. У петом примеру глагол *attempt* је преведен презентом глагола 3. лице једине: *покушати* (70,58%), *тежити* (5,88%), *настојати* (2,90%), има сврху (2,90%), футуром глагола *покушати* (2,90%) и конверзијом у именицу *покушај* (2,90%). Модални глагол *can* реализован је у преводу у различитим конструкцијама глагола *моћи*. Најчешће је преводни еквивалент у презенту са *да* + презент конструкцијом или инфинитивом: *могу да стекну* (29,41%), *могу да добију* (5,88%), *могу да имају* (5,88%), *могу добити* (17,64%). Регистрован је и потенцијал глагола *моћи*: *би могли да добију* (11,76%), *могли би добити* (2,90%), *би могли да стекну* (2,90%), затим конструкције у којим изостаје глагол *моћи*: *да би добили* (11,76%), *да би стекли* (2,90%), *не би ли добили* (2,90%), *ће пружити* (5,88%). Овако разноврсни преводни еквиваленти управо су показатељ како испитаници разумеју овај маркер ограђивања у контексту и преносе га у српски језик постижући већу дистанцу употребом потенцијала. Испитаници се у већем проценту опредељују за очување лексичко-граматичке структуре.

11.2 Група 2 - географија

Општи подаци о студентима групе 2 су следећи: 54,2% женског пола, 45,8% мушког пола. Матерњи језик мађарски 12,6%, српски 87,4%. Страни језици: енглески 100%, немачки 29,2%, француски 4,2%, руски 4,2%, шпански 8,4%. Текст А (број речи: 137) Текст Б (број речи: 161) из српског дела корпуса, научна област географија, дати су студентима географије (24 студента) да их прочитају и одговоре на 4 питања. Њихови одговори на постављена питања у складу са рецепцијом одломка из српског дела корпуса у две варијанте: без маркера и са маркерима, биће представљени процентуално у наставку одељка.

³⁴ Амплификаторе нисмо уврстили у ово истраживање, а према својствима сврставају се у маркере истицања.

ТЕКСТ А

Politika Svetske trgovinske organizacije utiče na ljudsko zdravlje. Neslaganja postoje da li ugovori Svetske trgovinske organizacije obezbeđuju da se zdravlje ljudi zaštititi od slobodne trgovine ili ne. S jedne strane, globalno tržište olakšava ekonomski razvoj i ekonomsku sigurnost, što se odražava na zdravlje ljudi. Uz to, iako neke nacije, ili čak pojedinci, postaju bogatiji, siromaštvo je smanjeno i to se odražava na zdravlje siromašnih naroda (Svetska banka, 2012). Zastupnici suprotnog mišljenja postavljaju pitanje kakve će posledice po zdravlje ljudi imati isključenje nacija ili pojedinaca iz globalnog tržišta. Ovo isključenje iz dinamike ekonomske globalizacije je u zemljama u razvoju. Ako zanemarimo slučajeve ekonomskog rasta osamdesetih godina prošlog veka, u istočnoj Aziji, prihod po glavi stanovnika se smanjio u 70 zemalja u ovom istom periodu, a to su podaci i sa aspekta zdravstvenog stanja populacije u ovim zemljama (SCRIBD).

ТЕКСТ Б

Takođe i politika Svetske trgovinske organizacije značajno utiče na ljudsko zdravlje. Neslaganja postoje oko činjenice da li ugovori Svetske trgovinske organizacije obezbeđuju dovoljno mogućnosti da se zdravlje ljudi zaštititi od različitih posledica slobodne trgovine ili ne. S jedne strane, globalno tržište olakšava ekonomski razvoj i ekonomsku sigurnost, što se, opet, pozitivno odražava na zdravlje ljudi. Uz to, iako neke nacije, ili čak pojedinci, zaista postaju bogatiji, apsolutno siromaštvo je smanjeno i to se pozitivno odražava na zdravlje siromašnih naroda (Svetska banka, 2012). Zastupnici suprotnog mišljenja postavljaju pitanje kakve će posledice po zdravlje ljudi imati isključenje nacija ili pojedinaca iz globalnog tržišta. Oni tvrde da je ovo isključenje iz rastuće dinamike ekonomske globalizacije značajno u zemljama u razvoju. Ako zanemarimo par spektakularnih slučajeve ekonomskog rasta osamdesetih godina prošlog veka, naročito u istočnoj Aziji, prihod po glavi stanovnika se smanjio u gotovo 70 zemalja u ovom istom periodu, a to su zabrinjavajući podaci i sa aspekta zdravstvenog stanja populacije u ovim zemljama (SCRIBD).

Слика 7: Текстови А и Б, научна област географија

У овој групи студената добили смо сличне резултате претходним. Процентуална заступљеност одређености према тексту Б у првом (62,50%) и другом питању (79,20%) показује да већина испитаника сматра тај текст лакшим за читање и ефикаснијим у преношењу садржаја читаоцу. Међутим, у одговору на треће питање половина испитаника сматра да текст А изискује мање улагање времена и труда у читање, док друга половина то тврди за текст Б. У четвртом питању више од половине испитаника (54,10%) сматра да су маркери неопходни за успешно разумевање текста, док истовремено једна трећина (29,10%) сматра да нису неопходни за успешно разумевање и прецизно преношење идеја. Једна осмина (12,50%) испитаника сврстава маркере у карактеристику стила аутора, док исти проценат испитаника (12,50%) сматра да су маркери одлика стила научне дисциплине.

У наставку провере разматрали смо преводне еквиваленте за маркере истицања и оградивања које су испитаници³⁵ употребили.

1. The biggest problem is that group dynamics may create a very strong commitment to a set of objectives that a model suggests has wider and negative implications.
2. As is commonly the case with GIS and remote sensing, “ground truth” for accuracy and interpretation still need to be established through fieldwork.
3. Switzerland and other places had the hottest summer in 250 years, which was of course taken to prove global warming and confirm predictions of future trends.
4. Both of these possibilities would hold dire consequences for environmental democracy, socio-environmental justice, and the pursuit of sustainability.
5. It has been widely used to account for, and predict, an amazingly wide variety of flows: job migration, telephone traffic, airline passenger movements, mail delivery, commodity shipping, and the spread of information, among many others.

Слика 8: Одабране реченице из енглеског дела корпуса - географија

У првој реченици посматрамо преводне еквиваленте за конструкцију *The biggest problem is*. Именицу *problem* нисмо уврстили у претходну анализу као посебан маркер истицања, пошто њену реализацију као маркер истицања уочавамо у комбинацији са другим маркерима истицања или оградивања при чему се мења и степен одређености од категоричке тврдње према нижем степену оградивања. У овом примеру, употребљена са глаголом *be* и суперлативом придева *big* свакако припада средствима наглашавања пропозиције. У наставку реченице бележимо модални глагол *may*, именицу *commitment* и лексички глагол *suggest* као маркере оградивања. Преводни еквивалент у одговорима студената за конструкцију *The biggest problem is* је следећи: *највећи проблем је* (100%). Маркери оградивања у наставку реченице показали су разноврсније преводне еквиваленте. Модални глагол *may* (*create*) реализован је у српском преводу на следеће начине: *може створити/направити* (65%), *може да створи/креира* (30%), дакле уобичајене преводне еквиваленте са српским модалним глаголом *моћи* + инфинитив глагола у двоструко већем проценту од конструкције са *да* + презент. Међу преводним еквивалентима забележена је и једна конверзија модалног

³⁵ У овом делу анкете број превода варира од 20 до 24, пошто су код неких студената изостали преводи појединих реченица.

глагола прилогом (*можда створи*). Најбројнији преводни еквивалент за именицу *commitment* била је *посвећеност* (65%), док су именице *приврженост* и *обавеза* заступљене са по 10%, а именице *преданост*, *обавезивање* и *повезаност* са по 5%. Глагол *suggests* реализован је у преводу најчешће глаголима: *сугерише* (60%) и *предлаже* (25%) док су други глаголи као *намеће*, *представља* и *претпоставља* реализовани у преводу са по 5%. Други пример садржи прилог *commonly* и именицу *accuracy* као маркере оградивања и истицања. Прилог *commonly* у преводу је реализован најчешће придевом *чест* (29,16%), затим прилогом *уобичајено* (25%), прилогом *обично* (25%), прилогом *често* (12,50%) и придевом *уобичајен* (8,33%). Видимо да преводни еквиваленти варирају главном између подударних значења прилога и придева, али се у укупним процентима ипак види да превладавају прилози. Можемо сматрати да су испитаници различито разумевали овај прилог те су и одговори илустрација различитог степена одређености, односно оградивања. Именица *accuracy* бележи само два преводна еквивалента, од којих су оба именице: *тачност* (66,66%) и *прецизност* (33,33%) са високим степеном истицања. У трећем примеру обележили смо као релевантне глаголе *prove* и *confirm* као и именице *predictions* и *trends*. Преводни еквиваленти за инфинитивну конструкцију глагола *prove* у највећем броју случајева су конструкција *да* + презент глагола доказати (50%), глагол *доказати* као преводни еквивалент забележен је такође у прошлом (4,16%) и садашњем (4,16%) времену. Забележили смо значајан проценат конверзије у именицу *доказ* (33,33%) што сматрамо прихватљивим преводом, док је мали проценат конверзије забележен у именицу *последица* (8,33%) што семантички неприхватљивим преводним еквивалентом. Именица *predictions* реализована је као именице у множини *предвиђања* (58,33%), *претпоставке* (33,44%) и као глагол *претпоставити* (8,33%). Именица *trends* преведена је на три начина од којих у највећем проценту као именица *трендови* (83,33%), затим *развој догађаја* (12,5%) и *будућност* (4,16%). У четвртој реченици обратили смо пажњу на преводне еквиваленте за именицу *possibilities*: *могућности* (100%) и модални глагол *would hold*: *имале би* (41,66%), *биле би* (20,83%), *ће имати* (20,83%), *имају* (8,33%), *постоје* (8,33%). Уочавамо да превладава облик потенцијала као преводни еквивалент и футур у приближно једној петини превода. У петој реченици прилог *widely* преведен је као прилог: *широко се користи* (50%), затим као придев: *у раширеној употреби* (41,66%), *у широкој употреби* (8,33%). Што се тиче

глагола *predict* издвојила су се само два облика превода: за *предвиђање* (58,33%) и *да се предвиди* (41,66%). Именица *variety* забележена се у преводу као *спектар* (37,50%), *варијетет* (25%), *разноврсност* (25%) и *варијација* (12,50%).

11.3 Група 3 - физика

Општи подаци о студентима групе 3: 37,5% женског пола, 62,5% мушког пола, а матерњи језик је мађарски 8,3% и српски 91,7%. Страни језици су: енглески 100%, немачки 37,5%, француски 12,5%. Текст А (број речи: 175) и текст Б (број речи: 208) из српског дела корпуса, научна област физика, дати су студентима физике (18 студента) да их прочитају и одговоре на 4 питања. Њихови одговори на постављена питања у складу са рецепцијом одломка из српског дела корпуса у две варијанте без маркера и са маркерима биће представљени процентуално у наставку одељка.

ТЕКСТ А

Maksimumi i minimumi različitih boja će padati na različita mesta. Ugao difrakcije za reflektivne elemente je veći za veće talasne dužine (ovo je suprotno od refrakcije na prizmi gde se kraće talasne dužine više prelamaju) tj. da će plavi deo spektra biti bliži centralnom maksimumu, kao na slici 2.13. Šta se dešava ako posmatramo nulti red interferencije, odnosno ako u jednačinu (2.2) ili (2.3) uvrstimo $n = 0$. Ova će jednačina imati samo jedno rešenje $\alpha = \beta$ i ugao difrakcije β će biti isti za sve talasne dužine, s obzirom da u tom slučaju zavisnost od talasne dužine nestaje, te se to rešenje svodi na zakon refleksije svetlosti gde je upadni ugao jednak reflektovanom što je nezavisno od talasne dužine. Nulti interferencijski maksimum će biti na istom mestu za sve boje, odnosno na tom mestu svetlost neće biti disperzovana (razložena na spektar). Što je veći red difrakcije koji posmatramo to je dalje od centralnog (nultog) maksimuma, kao i da su talasne dužine u višim difrakcionim redovima više prostorno međusobno razmaknute, odnosno bolje su razdvojene (slika 2.13b).

ТЕКСТ Б

Već smo rekli da će maksimumi i minimumi različitih boja padati na različita mesta. Ono što treba napomenuti je da je ugao difrakcije za reflektivne elemente veći za veće talasne dužine (primetimo da je ovo suprotno od refrakcije r prizmi gde se kraće talasne dužine više prelamaju) tj. da će plavi deo spektra biti bliži centralnom maksimumu, ka što je prikazano na slici 2.13. Primetimo sada šta se dešava ako posmatramo nulti red interferencije, odnosno ako jednačinu (2.2) ili (2.3) uvrstimo $n = 0$. Vidimo da će ova jednačina imati samo jedno rešenje $\alpha = \beta$ i da će uga difrakcije β biti isti za sve talasne dužine, s obzirom da u tom slučaju zavisnost od talasne dužine nestaje, te se to rešenje svodi na običan zakon refleksije svetlosti gde je upadni ugao jednak reflektovanom što je potpuno nezavisno od talasne dužine. To znači da će nulti interferencijski maksimum biti na istom mestu za sve boje, odnosno da na tom mestu svetlost neće biti disperzovana (razložena na spektar). Takođe možemo primetiti i da što je veći red difrakcije koji posmatramo to se on nalazi dalje od centralnog (nultog) maksimuma, kao i da su talasne dužine u višim difrakcionim redovima više prostorno međusobno razmaknute, odnosno bolje su razdvojene (slika 2.13b).

Слика 9: Текстови А и Б, научна област физика

Студенти ове групе определили су се за текст Б у првом (75%) и другом питању (87,50%) са највећим процентима у односу на претходне две групе. Треће питање такође показује високу опредељеност студената према тексту Б (87,50%) као ментално и временски мање захтевном са аспекта читалаца. У четвртом питању такође постоје значајне разлике у односу на претходне групе. Испитаници ове групе се у потпуности слажу са тврдњом да су маркери неопходни за успешно разумевање текста (100%), а у потпуности негирају тврдњу да маркери нису неопходни за разумевање текста и успешно преношење идеја (0%).

1. However, this theory must be rejected since, when used with the appropriate equation of motion, it predicts a retardation of the perihelion of Mercury, in contradiction of observations.
2. Although perhaps not entirely elegant, this patching approach turns out to be a reasonable compromise that incorporates both the simplicity of the Fourier method and the correct mathematics/physics of the Laplace method.
3. Let us suppose further that each component can be modelled as a perfect fluid, as discussed above.
4. Failure to satisfy these rules, which I will call propensity rules, does not completely rule out a transition but generally makes it much weaker.
5. Hoop force may also be interpreted metaphorically by introducing the concept of magnetic pressure.

Слика 10: Одабране реченице из енглеског корпуса – физика

Преводни еквиваленти за три маркера из прве реченице су: модални глагол *must be rejected* који је преведен глаголом *морати* у српском језику у презенту, а лексички глагол као допуна преведен је инфинитивом глагола *бити* и трпним глаголски придевом у свим примерима уз синонимне варијанте глагола (*одбити*, *одбацити*, *оповргнути*): *мора бити одбијена* (50%), *мора бити одбачена* (37,5%), *мора бити оповргнута* (12,50%). Лексички глагол *predicts* реализован је у потпуности преводим еквивалентом у облику презента глагола *предвиђати*, *предвиђа* (100%). Именица *contradiction* преведена на више начина, као прилошки израз (именица +прилог) и као прилог: *у супротности* (37,5%), *супротно* (25%), *контрадикторно* (25%), *у контрадикцији* (12,50%). У другој реченици такође постоји комплексан скуп маркера. Фраза *perhaps not entirely* садржи маркер огађивања и негирани маркер истицања, а

реализована је у преводу са мањим и већим одступањима од оригинала на следеће начине: *вероватно не у потпуности* (25%), *није у потпуности* (12,5%), *вероватно није у потпуности* (12,5%), *можда не потпуно* (12,5%), *можда није* (12,5%), *не нарочито* (12,5%), *није био* (12,5%). Именска фраза *reasonable compromise* може се сматрати маркером ограђивања, а најчешћи преводни еквиваленти су следећи: *разуман договор*, *смислен компромис* и *разумно решење*. Појединачно посматрано реализације су следеће: за придев *reasonable* – *разуман* (62,50%), *разумни* (12,50%), *смислен* (25%), *разумљив* (12,5%); за именицу *compromise* – *компромис* (75%), *договор* (12,5%), *решење* (12,5%). Уочавамо варијације одређеног и неодређеног вида придева док код именице запажамо да испитаници дају велику предност именици страног порекла која је најсличнија оригиналу. У трећој реченици лексички глагол као маркер ограђивања налази се у императиву (*let us suppose*) што се сматра директним укључивањем читаоца. Реализована су само два преводна еквивалента: *претпоставимо* (87,50%) и *да претпоставимо* (12,50%) у првом лицу множине чиме се истиче однос према читаоцу као припаднику заједнице, односно читалац се директно укључује. Модална конструкција *can be modelled* у преводу се реализује углавном глаголом *моћи*: *може бити моделована* (62,50%), *може бити представљена* (12,50%), *може се моделовати* (12,50%), *можемо моделовати* (12,50%). Уочавамо да се делимично користи и обезличавање исказа заменицом *се*, али превладава облик презенте у првом лицу множине који укључује оба учесника у комуникацији. Придев *perfect* реализује се придевима одређеног и неодређеног вида³⁶: *идеалан* (25%), *идеални* (25%), *савршени* (25%), *савршен* (12,50%), *перфектан* (12,50%). Придеви одређеног вида могу се овде сматрати повезаним са категоријом познатог односно поменутог у дискурсу, док се придеви неодређеног вида сматрају повезаним са непознатим односно непоменутиим у дискурсу. Четврти пример садржи именицу *failure* као маркер истицања и прилоге *completely* и *generally* као маркере истицања, односно ограђивања. Именица је у преводу реализована следећим именицама које истичу негативну конотацију: *неуспех* (37,50%), *неуспешност* (12,50%), *немогућност* (12,50%), *непоштовање* (12,50%). Прилог *completely* као маркер истицања преведен је на два начина од којих превладава прилошки израз (именица +прилог) у *потпуности* (87,50%) наспрам прилога *потпуно*

³⁶ „ Одређени вид стоји уз именице које су раније поменуте, или су одређене самим својим значењем. С те стране се два придевска вида могу упоредити са одређеним, односно неодређеним чланом у језицима који имају члан“ (Klajn, 2005: 70).

(12,50%). Прилог *generally* као маркер ограђивање показује варијације проводних еквивалената па тако бележимо очекиване: *генерално* (25%), *много* (25%), *обично* (12,50%), *у опитем смислу* (12,50%) и мање очекиване *ипак* (12,50%) и *далеко* (8,33%), као и изостанак преводног еквивалента (4,16%). У петом примеру реализовани су следећи преводни еквиваленти за модалну конструкцију *may also be interpreted*: *може се интерпретирати* (41,66%), *може се представити* (16,66%), *може се тумачити* (16,66%), *може бити представљен* (8,33%), *може се схватити* (8,33%), *може се приказати* (4,16%), *може бити тумачен* (4,16%). Испитаници предност дају конструкцији са заменицом се која доприноси обезличавању исказа и има такође улогу маркера ограђивања.

11.4 Закључак о експерименталној провери

У овој експерименталној провери учили смо да се студенти не опредељују за економичнији (тј. краћи) текст А, напротив велики проценат испитаника опредељује се за оригиналне текстове Б са маркерима истицања и ограђивања. Експериментална провера нам је открила изузетно важну улогу маркера из перспективе читаоца. Према томе, можемо закључити да испитаници у маркерима препознају семантичку и прагматичку вредност коју су аутори унели у текст како би пренели намеравана значења и како би се та значења разумела уз минимум потребног напора. Такође, у одабиру преводних еквивалената студенти се опредељују за изразе у српском језику који доприносе прецизнијем преношењу специфичних, техничких или других специфичних информација те на тај начин креирају лингвистичку инфраструктуру (енгл. *linguistic infrastructure*, видети Ifantidou, 2005:1350) како би се комуникација на релацији аутор-читалац одвијала на максимално ефикасном нивоу. Као што смо поменули у уводном делу можемо говорити о комуникативној компетенцији студената, односно дискурсној компетенцији студената кроз коју они реализују лингвистичку, текстуалну и прагматичку компетенцију.

Иако ова експериментална провера перцепције маркера ограђивања и истицања има ограничења у погледу броја испитаника и анализираних материјала, може се сматрати полазном основом за даља истраживања у овом смеру која би се могла бавити

анализом различитих типова корпуса из већег броја научних дисциплина. Такође, фокус истраживања могао би се усмерити ка ауторима како би се упоредиле намере аутора приликом избора маркера ограђивања и маркера истицања те разумевање интенција аутора из перспективе читалаца (студената или истраживача из различитих научних области) као чланова шире научне заједнице.

11.5 Педагошке импликације

Резултати ове експерименталне провере подстакли су и размишљања о педагошким импликацијама. Студентима треба представити начине модификовања тврдњи (ограђивање и истицање) у складу са захтевима научне заједнице, али свакако треба постићи баланс у тој модификацији. Како маркери ограђивања и истицања припадају комуникативним стратегијама, потребно је превазићи јаз између теоретске и практичне примене ових маркера тако што ће се више времена посветити практичној примени маркера. Усвајање овакве педагошке праксе која ће симулирати академске задатке и на тај начин развијати лингвистичку и комуникативну компетенцију студената на универзитетском нивоу допринеће лакшем разумевању и увежбавању академског дискурса. Свакако треба имати на уму особине академског дискурса у српском и енглеском језику, осврнути се на сличности и разлике и евентуални утицај енглеског језика као *lingua franca* у академском дискурсу, с посебним освртом на конвенције дискурса научних дисциплина понаособ.

Према резултатима које смо добили у анализи одабраног корпуса и експерименталној провери, уверили смо се да постоје разлике и делимичне сличности између анализираних језика, разлике у употреби маркера у проучаваним научним дисциплинама, те разлике у разумевању маркера ограђивања и истицања из перспективе студената. Потребно је скренути пажњу студентима о наведеним елементима академског дискурса у оквиру курсева академског енглеског и енглеског за специфичне намене те их усмерити како да уочавају специфичности употребе маркера како би могли да их адекватно разумеју и употребљавају већ у раној фази придруживања академској заједници на енглеском језику.

12 ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

Циљ ове докторске дисертације био је да се на основу квантитативне анализе утврди нормализована фреквентност појединачних типова маркера према одабраним научним дисциплинама, те да се утврде укупне вредности таквих фреквентности за оба проучавана језика. Аутори научних монографија на енглеском и српском језику реализују своје слагање или неслагање са пропозиционим садржајем у академском дискурсу у научним областима лингвистика, географија и физика уз помоћ маркера ограђивања и маркера истицања које, у својим доменима, користе на различите начине. Укупна нормализована фреквентност за све типове маркера ограђивања у енглеском језику износи 21,89, док је у српском језику укупна фреквентност 13,12. На основу приказаног истраживања уочили смо да у енглеском и у српском језику аутори у делу корпуса из научне области лингвистика употребљавају највише маркера ограђивања, затим следе научна област географија и научна област физика. У српском корпусу је уочено да су разлике у погледу фреквентности маркера ограђивања између научних дисциплина мање изражене него у енглеском језику. Маркери истицања у оба проучавана језика показали су тренд сличан маркерима ограђивања, али са нижим вредностима фреквентности. Укупна нормализована фреквентност за све типове маркера истицања у енглеском језику износи 12,38, док је у српском језику укупна фреквентност 6,74. Посматрано према научним дисциплинама, у енглеском језику лингвистика такође бележи највећу фреквентност за ове маркере, на другом месту се налази физика, а географија на трећем месту, са мање израженим разликама у фреквентности. У српском језику су разлике између анализираних корпуса у случају маркера истицања знатно израженије. Најфреквентнија употреба маркера истицања бележи се у научној области географија, затим следи физика, док је лингвистика на последњем месту.

Лексичка средства која аутори проучаваног дискурса научних монографија на енглеском језику најчешће користе како би изразили убеђеност, односно висок степен одређености према садржају пропозиције, јесу лексички глаголи, затим модални глаголи, следе придеви и прилози, а на последњем месту налазе се именице. У српском језику на примеру научних монографија именице и прилози су најчешће лексичке

категорије за изражавање одређености према садржају пропозиције, затим следе лексички глаголи, придеви и на последњем месту модални глаголи. Лексичка средства којима аутори научних монографија на енглеском језику изражавају изванредан степен неодређености према садржају пропозиције у првом реду чине лексички глаголи, затим придеви, модални глаголи, прилози и на крају именице. У српском језику анализирани корпус показује прилоге као најчешћа средства оградивања, затим модалне глаголе, придеве и именице, док су лексички глаголи на последњем месту. Према анализираним подацима у квалитативној анализи представили смо комплекснију перспективу укључивши синтаксу, семантику, прагматику, анализу дискурса, контрастивну анализу и социолингвистику. На основу овако обједињеног приступа утврдили смо да постоје сличности и разлике на пољу синтаксичке и семантичке структуре маркера оградивања и маркера истицања у оба проучавана језика.

Заједничко за модалне глаголе као маркере оградивања и истицања у енглеском и српском на анализираним корпусу јесте чињеница да се они веома често користе удружени са другим елементима оградивања, а најчешће са лексичким глаголима и прилозима, што доприноси прецизнијем дефинисању степена одређености. Комуникативна функција модалних глагола ауторима омогућава да читаоцима представе своје ставове и тврдње на прецизно дефинисан начин који је у складу са нормама научне заједнице, али и да ипак оставе могућност за другачија мишљења.

У енглеском корпусу у категорији лексичких глагола као маркера оградивања најзаступљенији су тентативни глаголи, затим нефактивни и тентативни везивни глаголи, док су у српском језику то углавном нефактивни глаголи. У српском језику лексичке глаголе проналазимо у конструкцијама вишеструког оградивања при чему се интензитет одређености према садржају пропозиције може мењати на основу употребљених маркера и ширег контекста. Лексички глаголи као маркери истицања у оба проучавана језика повремено се комбинују са модалним глаголима, прилозима и именицама те чине конструкције вишеструког истицања. и именицама. Такође, као маркери истицања лексички глаголи јављају се у низу синтаксичких конструкција којима доприносе истицању пропозиционог садржаја или пак ублажавању интензитета тврдњи уколико се комбинују са маркерима оградивања.

Категорије прилога и придева у оба проучавана језика према њиховој семантичкој функцији обезбеђују грађивање или степеновање значења у смислу одређености. У одабраном корпусу разликујемо тентативне прилоге/придеве, прилоге/придеве степена, прилоге/придеве фреквентности и прилоге/придеве апроксимације који доприносе домену ограђивања од садржаја пропозиције у смислу постизања што веће прецизности исказа која омогућава његово боље разумевање. У српском корпусу издвајамо прилоге степена уверености и прилоге фреквентности као најчешће заступљене маркере ограђивања, док су у енглеском језику тентативни прилози, прилози степена и прилози фреквентности уједначени према фреквентности. У оба проучавана језика прилози апроксимације су најмање заступљени у научним монографијама. Придеви као маркери ограђивања у српском и енглеском језику имају синтаксички фиксирану позицију која не оставља превише простора за варијације, ипак придеви имају значајно место у дискурсу научних монографија те се њихов допринос комуникативној функцији академског дискурса не може занемарити. За категорије прилога и придева као маркера ограђивања у оба језика важно је истаћи да и поред дефинисаних семантичких поткатегија није увек јасно разграничење на скали значења те није увек могуће прецизно одредити да ли се неки маркери ограђивања заправо користе како би се истакао садржај пропозиције или неодређеност према том садржају. Прилоге и придеве као маркере истицања у енглеском и српском језику груписали смо у неколико категорија: увереност, доказ, знање и очекивање. Прилози и придеви користе се паралелно са другим маркерима истицања што доприноси постизању хармоније у исказу. Такође, прилоге и придеве као маркере истицања проналазимо заједно са маркерима ограђивања, и то најчешће уз модалне и лексичке глаголе, потом и уз и прилоге и именице. На овај начин постиже се уједначеност, са једне стране се поставља јасна одређеност према садржају пропозиције, а са друге могућност да се ублаже евентуалне последице таквог категоричког тврђења спрам самог аутора.

Именице као маркери ограђивања у енглеском и српском језику подељене су у следеће категорије: нефактивне асертивне именице, тентативне именице когниције и тентативне именице вероватноће. У енглеском језику, ове именице углавном се комбинују са лексичким и модалним глаголима у пасивном и активном облику, али се често могу пронаћи и у хармоничним релацијама ограђивања са другим маркерима

ограђивања, на пример са придевима и прилозима. У српском језику именице се такође јављају у хармонији са другим маркерима ограђивања у конструкцијама са придевима, предлозима и другим именицама које карактеришу научни дискурс. Именице као маркере истицања у енглеском језику поделили смо према семантичким и функционалним карактеристикама у корпусу на следеће категорије: евиденцијалност, вербална пропозиција и говорни чиновни, именице квалитет и статус; док смо именице у српском језику поделили на именице са позитивном и негативном конотацијом.

Фокус досадашњих лингвистичких истраживања углавном је усмерен ка маркерима ограђивања док су маркери истицања неправедно запостављени, иако су оба концепта подједнако занимљива за теоријска и практична истраживања (Vassileva, 2001: 85). У нашем истраживању уочили смо интерперсоналне функције маркера које доприносе интеракцији аутор-читалац у којој је аутор непосредан или посредан извор информације, коју настоји што прецизније пренети читаоцима пажљиво бирајући и комбинујући маркере ограђивања и истицања чија полисемија долази до изражаја у корелацији са изразима карактеристичним за дискурсну заједницу којој аутор припада. Улога аутора у комуникативном догађају с циљем да се маркира пропозициони садржај према ауторској опредељености или неопредељеност уводи нас у поље стратешког очувања „образа“ аутора у којој се интеракција аутор-читалац конструише тако да се у потпуности уважава читалац, те да се утиче на разумевање садржаја, али и да се води дијалог са читаоцем. Аутори научних монографија употребљавају првенствено маркере ограђивања како би подстакли читаоце да размисле о изнесеним тврдњама која су заправо мишљење, док маркере истицања користе како би истакли тврдње које желе да нагласе и за које имају доказе. Чак и када је увереност аутора исказана високим степеном уверености на основу знања или искуства, ипак се читаоцу оставља сегмент процене реалности садржаја из властитог угла. У том смислу, читалац може изразити позитивну сумњу која води у даље истраживање или проучавање или се сагласити са аутором у погледу уверености или опредељености према донетим закључцима.

У закључним разматрањима осврнућемо се поново на претходно формулисане хипотезе. Према хипотези I претпоставили смо да је употреба маркера ограђивања и истицања, као језичких средстава у академском дискурсу на енглеском и српском језику условљена семантички и прагматички. Ова хипотеза је потврђена. Аутори, ослањајући се на семантичка својства маркера, постижу прагматичке циљеве уз

поштовање конвенција академског дискурса. Према хипотези II испунила су се очекивања да при анализирању реализације маркера ограђивања и истицања долази до апсолутног поклапања на прагматичко-семантичком нивоу, а делимична поклапања као и разлике остварене су на формалном, односно морфосинтаксичком плану. Хипотеза III је у потпуности потврђена пошто је фреквенција употребе маркера ограђивања и истицања значајно већа у академском дискурсу на енглеском језику него у академском дискурсу на српском језику, а уочене су и разлике у фреквенцији употребе маркера у три научне дисциплине заступљене у корпусу.

Резултати овог истраживања формулисали су нешто потпунију слику о лингвистичким средствима којима се користе аутори научних монографија на енглеском и српском језику, како би изразили убеђеност или сумњу у пропозициони садржај. Поврх тога, резултати истраживања указали су на вишеструке сличности и разлике у употреби и фреквенцији маркера ограђивања и истицања у научним дисциплинама које су заступљене у проучаваном корпусу научних монографија из научних области лингвистика, географија и физика. На основу саме чињенице да у анализираном дискурсу научних монографија аутори у великој мери употребљавају маркере ограђивања и истицања као елементе академског дискурса, можемо закључити да је употреба маркера прагматички односно функционално условљена. Истини за вољу, ни у академском дискурсу, као ни у језику струке, не можемо говорити о у потпуности неутралном језику, нити о потпуној објективности (Salager- Meyer: 2000: 183), већ о језику који укључује и информативну и персуазивну компоненту (Vartalla: 2001), а управо се компонента персуазивности постиже уједначеном употребом маркера истицања и маркера ограђивања (Martín-Martín 2008: 135), док се објективност постиже употребом различитих маркера ограђивања. Такође, употребом маркера ограђивања и истицања отвара се и простор за манипулацију на нивоу текста те у зависности од заступљености појединих маркера можемо говорити о кредибилитету појединца у оквиру дискурсне заједнице, као и о валидност ставова које они заступају (Markkanen & Schröder, 1997: 10). Сагласићемо се са ауторима који сматрају да употреба маркера истицања и ограђивања омогућава ауторима текста да на промишљен начин уврсте своје резултате у постојећу литературу (научне монографије) и успоставе однос да читаоцима (студентима) и дискурсном заједницом (Hyland 1994: 241) и додати да је избалансирана, односно вишеструка употреба маркера ограђивања и

истицања кључна за адекватно разумевање интенција аутора као што је показало и испитивање рецепције и разумевања маркера ограђивања и истицања код одабране групе студената три научне дисциплине (лингвистика, географија, физика). Студенти су се у великој мери давали предност текстовима који садрже маркере ограђивања и истицања као ефикаснијим у преношењу садржаја у поређењу са текстовима који не садрже поменуте маркере. Испитивање рецепције и разумевања маркера ограђивања и истицања код одабране групе студената показало је висок степен препознавања и разумевања проучаваних маркера из перспективе студената као нових чланова дискурсне заједнице.

Иако су маркери ограђивања већ проучавани у енглеском и српском језику у различитим научним дисциплинама и према сличним моделима, оправданост овде приказаног истраживања огледа се у чињеници да маркери истицања нису проучавани у значајнијем обиму ни у енглеском ни у српском језику. Уз то, у досадашњим истраживањима не постоје обимније контрастивне студије које проучавају оба типа маркера у научним монографијама (лингвистика, географија, физика) на енглеском и српском језику.

Добијени резултати спроведене квантитативне и квалитативне анализе који су приказани у овој дисертацији, као и испитивање рецепције и разумевања маркера ограђивања и истицања код одабране групе студената пружају значајан допринос досадашњим истраживањима у оквиру контрастивних проучавања језика струке и науке. Примена резултата могућа је у теоријском и практичном смислу. Са теоријског аспекта ова дисертација има значај у погледу целисходнијег разумевања дискурсних маркера уопште у академском дискурсу оба проучавана језика, са посебним освртом на српски језик. Такође, теоријски значај усмерен је на даља теоријска контрастивна истраживања академског дискурса и језика струке. Ова дисертација има практичан допринос у томе што се резултати истраживања могу применити у настави страног језика струке и академског писања како би се побољшало разумевање конвенција језика струке и науке у оба језика. Обзиром на обим овог истраживања, које је имало неких ограничења у погледу броја изабраних научних дисциплина, броја студената који су учествовали у испитивању рецепције и разумевања маркера ограђивања и истицања као и самом обиму овог испитивања, сматрамо да је ипак дат простор за значајан допринос предметној тематици. Са друге стране предност оваквог

истраживања огледа се у квалитативној и квантитативној анализи корпуса што ће дати бољи увид у академски дискурс научних монографија и језика струке како у енглеском тако и у српском језику у проучаваним научним дисциплинама.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Ädel, A. (2006). *Metadiscourse in L1 and L2 English*. Amsterdam: John Benjamins.
- Akbas, E. (2014). Commitment-detachment and authorial presence in postgraduate academic writing: A comparative study of Turkish native speakers, Turkish speakers of English and English native speakers (Doctoral dissertation, University of York). Preuzeto 14.12.2021, sa https://www.researchgate.net/publication/266088469_Commitment-detachment_and_authorial_presence_in_postgraduate_academic_writing_A_comparative_study_of_Turkish_native_speakers_Turkish_speakers_of_English_and_English_native_sp
- Alanović, M. (2011). Leksikalizacija kauzativno-modalnih značenja prinude, o(ne)mogućavanja i podsticaja. U: Ružić, V. i S. Pavlović (ur.), *Leksikologija, onomastika, sintaksa*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 393-402.
- Alcón, E. (2000). Desarrollo de la competencia discursiva oral en el aula de lenguas extranjeras: Perspectivas metodológicas y de investigación. In C. Muñoz (Ed.), *Segundas lenguas. Adquisición en el aula*. Barcelona: Ariel Lingüística. 259–276.
- Austin, J.L. (1975). *How to do Things with Words*, Harvard University Press
- Batišćić, T. (1983). O nekim pitanjima u vezi sa analizom glagola morati i moći. *Južnoslovenski filolog*, 39, 99–111.
- Bellert, I. (1977). On semantic and distributional properties of sentential adverbs. *Linguistic Inquiry* 8, 337–351.
- Bhatia, V. K. (1993). *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings*. London: Longman.
- Biber, D. (2006). *University Language: A Corpus-based Study of Spoken and Written Registers*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Biber, D.–Finegan, E. (1989). Styles of stance in English: lexical and grammatical marking of evidentiality and affect. *Text* 9: 93–124.
- Biber, D.–Johansson, S.–Leech, G.–Conrad, S., & Finegan, E. (1999). *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Longman.
- Blagojević, S. (2008). *Metadiskurs u akademskom diskursu*. Niš: Filozofski fakultet.
- Bondi, M. (1999). *English across Genres: Language Variation in the Discourse of Economics*. Modena: Il Fiorino.

- Bondi, M. (2005). "Meta-Argumentative Expressions across Genres: Representing Academic Discourse." *Dialogue within Discourse Communities*. Tübingen: Niemeyer, 3–28.
- Bondi, M. (2008). Emphatics in Academic Discourse: Integrating Corpus and Discourse Tools in the Study of Cross-Disciplinary Variation. In Ädel, A.– Reppen R. (Eds) *Exploring Discourse through Corpora*. Amsterdam: John Benjamins, 31–55.
- Britton, B.–Black, J. B. (Eds.). (1985). *Understanding expository text: A theoretical and practical handbook for analyzing explanatory text*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Butler, C. (1990). Qualifications in science: modal meanings in scientific texts. In W. Nash (Ed.), *The writing scholar: Studies in academic discourse*. Newbury Park, CA: Sage. 137–170.
- Bybee, J.–S. Fleischman. (1995). *Modality in Grammar and Discourse: An Introductory Essay*. Preuzeto 11.7.2021, sa <http://www.unm.edu/~jbybee/downloads/BybeeFleischman1995Introduction.pdf>
- Caffi, C. (2013). 7. Mitigation. *Pragmatics of speech actions*. <https://doi.org/10.1515/9783110214383.257>
- Callow, K. (1998). *Man and message: A guide to meaning-based text analysis*. New York/Oxford: Summer Institute of Linguistics, Inc. and University Press of America.
- Camiciottoli, C. B. (2003). Metadiscourse and ESP reading comprehension: An exploratory study. *Reading in a Foreign Language*, Vol. 15, No. 1. 1–16.
- Carter, R.–McCarthy, M. (2006). *Cambridge grammar of English: a comprehensive guide; spoken and written English grammar and usage*. Cambridge: Cambridge
- Celce-Murcia, M.–Olshtain, E. (2000). *Discourse and Context in Language Teaching: A Guide for Language Teachers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Celce-Murcia, M. (2007). Rethinking the Role of Communicative Competence in Language Teaching. In Alcón, E. and Safont-Jordà, M. P. S. (Eds.), *Intercultural Language Use and Language Learning*. Dordrecht: Springer. 41–57.
- Chafe, W. (1986). Evidentiality in English conversation and academic writing. In W. Chafe & J. Nichols (Eds.), *Evidentiality: The coding of epistemology in language*. New Jersey: Ablex Publishing Corporation. 261–272.

- Chung, S.–Timberlake, A. (1985). Tense, Aspect, Mood. U T. Shopen (ur.). *Language Typology and Syntactic Description, III: Grammatical categories and the lexicon*. Cambridge: Cambridge University Press. 202–258.
- de Chazal, E.–Moor, J. (2013). *Oxford EAP—A course in English for Academic Purposes*. Oxford: OUP
- Clemen, G. (1997). The concept of hedging: Origins, approaches and definitions. In Markkanen, R. and Schröder, H. (eds), *Hedging and Discourse. Approaches to the Analysis of a Pragmatic Phenomenon in Academic Texts*. New York: Walter de Gruyter. 235–248.
- Coates, J. (1983). *The semantics of the modal auxiliaries*. London and Canberra: Croom Helm Ltd.
- Coates, J. (1987). Epistemic Modality and Spoken Discourse. *Transactions of the Philological Society*, 85:100–131.
- Coates, J. (1995). The expression of root and epistemic possibility in English. In J. Bybee and S. Fleischman (Eds.) *Modality in Grammar and Discourse*. Amsterdam: John Benjamins. 55–66.
- Collins, P. (2009). *Modals and Quasi-modals in English*. Amsterdam: Rodopi.
- Cornillie, B (2009). Evidentiality and epistemic modality: On the close relationship of two different categories. *Functions of Language* 16(1): 44–62.
- Crismore, A. (1989). *Talking with readers: Metadiscourse as rhetorical act*. New York: Lang.
- Crismore, A.–Vande Kopple, W. J. (1988). Readers' learning from prose: The effects of hedges. *Written Communication*, 5(2), 184–202.
- Crismore, A.–Farnsworth, R. (1990). Metadiscourse in popular and professional science discourse. In W. Nash (Ed.), *The writing scholar: Studies in academic discourse*. Newbury Park, C.A.: Sage. 118–136.
- Crismore, A.–Markkanen, R., & Steffensen, M. S. (1993). Metadiscourse in persuasive writing: A study of texts written by American and Finnish university students. *Written communication*, 10(1), 39–71.
- Crompton, P. (1997). Hedging in academic writing: Some theoretical problems. *English for specific purposes*, 16(4), 271–287.
- Cutting, J. (2007). Introduction to vague language explored. *Vague language explored* Palgrave Macmillan, London. 3–17

- Dafouz-Milne, E. (2008). The pragmatic role of textual and interpersonal metadiscourse markers in the construction and attainment of persuasion: A cross-linguistic study of newspaper discourse. *Journal of Pragmatics*, 40 (1), 95–113.
- Dahlman, C.R.–van den Weijer, J. (2022). J. Cognitive factive verbs across languages, *Language Sciences*, Vol 90, ISSN 0388-0001, 1–17
<https://doi.org/10.1016/j.langsci.2021.101458>
- De Beaugrande, R.–Dressler, W. U. (1981). *Introduction to text linguistics*. London/New York: Longman.
- De Beaugrande, R. (1994). Discourse analysis. In M. Groden & M. Kreiswirth (Eds.). *The Johns Hopkins guide to literary theory and criticism*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press. 207– 210.
- Declerck, R. (1991). *A Comprehensive Descriptive Grammar of English*. Tokyo: Kaitakusha Co., Ltd.
- Dobakhti, L. (2013). Expressing Certainty in Discussion Sections of Qualitative and Quantitative Research Articles. *Pan-Pacific Association of Applied Linguistics*, 17(1), 57–77.
- Du Bois, John W. (2007). The stance triangle. In Robert Englebretson (Ed.) *Stance taking in discourse: subjectivity in interaction*. Amsterdam: John Benjamins, 138–182.
- Dzung Pho, P. (2013). *Authorial stance in research articles. Examples from applied linguistics and educational technology*. New York: Palgrave MacMillan.
- Enkvist, N. E. (1978). *Tekstlingvistiikan peruskiisitteitgi*. Jyviskyli: Gaudeamus.
- Falinski, J. (2008). *English verbs: a practical grammar*. Padova: CLEUP.
- Fraser, B. (1975). Hedged performatives. *Speech acts*. Brill. 187–210.
- Fraser, B. (1980). Conversational Mitigation. *Journal of Pragmatics*, 4, 341–350.
[http://dx.doi.org/10.1016/0378-2166\(80\)90029-6](http://dx.doi.org/10.1016/0378-2166(80)90029-6)
- Fraser, B. (1990). An approach to discourse markers. *Journal of Pragmatics*, 14, 383–395.
- Fraser, B. (1996). Pragmatic Markers. *Pragmatics*, 6, 167–190.
<http://dx.doi.org/10.1075/prag.6.2.03fra>
- Gergen, K. (1985). The social constructionist movement in modern psychology. *American Psychologist*, 3, 266–275.
- Gillaerts, P.–Van de Velde, F. (2010). Interactional metadiscourse in research article abstracts. *Journal of English for Academic purposes*, 9(2), 128–139.

- González, M. (2015). From truth-attesting to intensification: The grammaticalization of Spanish *la verdad* and Catalan *la veritat*. *Discourse Studies*, 17(2), 162–181.
- Grabe, W.–Kaplan, R. B. (1997). On the writing of science and the science of writing: Hedging in science text and elsewhere. *Research in Text Theory*, 151–167.
- Grosz, B.–Sidner, C. L. (1986). Attention, intentions, and the structure of discourse. *Computational linguistics*, 12(3), 175–204.
- Halliday, M. A. K. (1973). *Explorations in the functions of language*. London: Edward Arnold
- Halliday, M. A. K. (1978). Ideas about language. *Arts: The Journal of the Sydney University Arts Association*, 11.
- Halliday, M. A. K. (1985). *An Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M.A.K. (1994). *An Introduction to Functional Grammar*. (Second Edition). London: Arnold.
- Halliday, M.A.K. (1993/2004). Writing science: literacy and discursive power. In Webster (Ed.), *The language of science*. 119–225.
- Halliday, M. A. K.–Hasan, R. (1985). *Language, context and text: aspects of language in a social-semiotic perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Halloran, S. (1984). The birth of molecular biology: An essay in the rhetorical criticism of scientific discourse. *Rhetoric Review*, 3(1), 70–83.
- Hanrahan, M. U. (2010). Highlighting hybridity: a critical discourse analysis of teacher talk in science classrooms. In C. Coffin, T. Lillis and K. O’Halloran (Eds.), *Applied linguistics methods: a reader*. London and New York: Routledge. 148–162.
- Hansen, B. (2007). A Morpho-syntactic Typology of Constructions with Modals in Serbian. *Sintaksička istraživanja (dijahrono-sinhroni plan)*, *Lingvističke sveske* 6. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za srpski jezik i lingvistiku. 31–43.
- Harris, R. (2002). “Knowing, rhetoric, science”. In Williams J. (Ed.), *Visions and revisions: issues in rhetoric and composition*, Carbondale: Southern Illinois University Press. 163–219
- Harris, Z. (1959). The transformational model of language structure. *Anthropological Linguistics*, 1(1), 27–29.
- Harwood, N. (2005). ‘We Do Not Seem to Have a Theory - The Theory I Present Here Attempts to Fill This Gap’: Inclusive and Exclusive Pronouns in Academic Writing. *Applied Linguistics*, 26 (3), 343–375.

- Hinkel, E. (1997). Indirectness in L1 and L2 academic writing. *Journal of Pragmatics*, Vol.27, pp. 361–386.
- Hinkel, E. (2002). *Second language writers' text: Linguistic and rhetorical features*. Routledge.
- Hinkel, E. (2005). Hedging, Inflating, and Persuading in L2 Academic Writing. *Applied Language Learning*, 15, (1 & 2), 29–53
- Hoey, M. (2001). *Textual interaction: An introduction to written text analysis*. London: Routledge.
- Holmes, J. (1982). Expressing certainty and doubt in English. *RELC Journal*, 13(2), 9–29.
- Holmes, J. (1984). Modifying illocutionary force. *Journal of Pragmatics*, 8, 345–365. Preuzeto 24.1.2019, sa [http://dx.doi.org/10.1016/0378-2166\(84\)90028-6](http://dx.doi.org/10.1016/0378-2166(84)90028-6).
- Holmes, J. (1988). “Doubt and Certainty in ESL Textbooks.” *Applied Linguistics* 9: 21–44.
- Holmes, J. (1990). Hedges and Boosters in Women’s and Men’s Speech. *Language & Communication*, 3, 185–205. Preuzeto 10.9.2020, sa [http://dx.doi.org/10.1016/0271-5309\(90\)90002-S](http://dx.doi.org/10.1016/0271-5309(90)90002-S).
- Hood, S. (2011). Writing discipline: Comparing inscriptions of knowledge and knowers in academic writing. In C. Frances & K. Maton (Eds.), *Disciplinarity: Functional linguistic and sociological perspectives*. London: Continuum. 106–128
- Hoye, L. (1997). *Adverbs and modality in English*. London, New York: Longman.
- Hoye, L. (2005). You may think that; I couldn’t possibly comment! modality studies: Contemporary research and future directions. Part II. *Journal of Pragmatics*, 37, 1481–1506.
- Hübler, A. (1983). *Understatements and hedges in English*. Amsterdam: John Benjamins.
- Huddleston, R.D. (1971). *The Sentence in Written English: A Syntactic Study Based on an Analysis of Scientific Texts*. Cambridge: Cambridge University Press
- Huddleston, et al. (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Huddleston, R.–Pullum, G. K. (2002). Syntactic overview. *The Cambridge grammar of the English language*, 43–70.
- Hunston, S. (1993). *Evaluation and ideology in scientific writing*. In M. Ghadessy (Ed.), *Register analysis: Theory and practice*. London and New York: Pinter Publishers. 57–73

- Hunston, S. (1994). Evaluation and organization in a sample of written academic discourse. In M. Coulthard (ed.) *Advances in written text analysis*. London and New York: Routledge. 191–218.
- Hunston, S.–Thompson, G. (Eds.) (2000). *Evaluation in Text: Authorial Stance and the Construction of Discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- Hyde, J. (1990). Aspects of discourse analysis: The explicit signalling of intersentential relations in English. Unpublished doctoral dissertation. Universidad de Salamanca. Salamanca.
- Hyland, K. (1994). Hedging in academic writing and EAF textbooks. *English for specific purposes*, 13(3), 239–256.
- Hyland, K. (1995). The Author in the Text: Hedging Scientific Writing. *Hong Kong papers in linguistics and language teaching*, 18, 33–42.
- Hyland, K. (1996a). Writing without conviction? Hedging in scientific research articles. *Applied Linguistics* 17, 4, 433–454.
- Hyland, K. (1996b). Talking to the Academy: Forms of Hedging in Science Research Articles. *Written Communication*, 13, 2, 251–281.
- Hyland, K. (1998a). Boosting, hedging and the negotiation of academic knowledge. *Texts*, 18, 3, 349–382.
- Hyland, K. (1998b). *Hedging in Scientific Research Articles*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Hyland, K. (2000a). *Disciplinary discourses: Social interactions in academic writing*. Harlow, UK: Pearson Education.
- Hyland, K. (2000b). Hedges, Boosters and lexical invisibility: noticing modifiers in academic texts. *Language Awareness*, 9, 4, 179–197.
- Hyland, K. (2002). Authority and invisibility: authorial identity in academic writing. *Journal of Pragmatics*, 34, 8, 1091–1112.
- Hyland, K. (2004). *Disciplinary discourses, Michigan classics ed.: Social interactions in academic writing*. University of Michigan Press.
- Hyland, K.–Tse, P. (2004). Metadiscourse in Academic Writing a Reappraisal. *Applied Linguistics* 25, 2, 156–177.
- Hyland, K. (2005). *Metadiscourse: Exploring interaction in writing*. Continuum: London.
- Hyland, K. (2007). Applying a gloss: Exemplifying and reformulating in academic discourse. *Applied Linguistics*, 28(2), 266–285

- Hyland, K. (2008a). *Academic discourse*. London: Continuum.
- Hyland, K. (2008b). Genre and academic writing in the disciplines. *Language Teaching*, 41(4), 543–562. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0261444808005235>
- Hyland, K. (2009). *Academic discourse: English in a global context*. A&C Black.
- Hyland, K. (2009). *Teaching and Researching Writing* (Second Edition). Harlow: Pearson Education Limited.
- Hyland, K. (2010). Metadiscourse: Mapping interactions in Academic Writing. *Nordic Journal of English Studies* 9,2, 125–143.
- Hyland, K. (2012). *Disciplinary identities: Individuality and community in academic discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hyland, K.–Milton, J. (1997a). Hedging in L1 and L2 student writing. *Journal of Second Language Writing*, 6(2), 183–206.
- Hyland, K.–Milton, J. (1997b). Qualification and certainty in L1 and L2 students' writing. *Journal of second language writing*, 6(2), 183–205.
- Ifantidou, E. (2001). *Evidentials and Relevance*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. <http://dx.doi.org/10.1075/pbns.86>
- Ifantidou, E. (2005). The semantics and pragmatics of metadiscourse. *Journal of Pragmatics* 37. 1325–1353.
- Ivić, M. (1976). O rečenicama kojima se dopunjuje glagol znati. U Čolović, I. (Eds.), *Lingvistički ogledi*, Beograd, Prosveta, 139–144.
- Ivić, M. (1977). Teorijsko-metodološki problemi slovenske sintakse vezani za koncept „faktivnosti“. *Južnoslovenski filolog*, XXXIII, 1977, 1–16. (knjiga objavljena na ćirilici)
- Ivić, M. (1978). O srpskohrvatskim rečeničnim priložima. *Južnoslovenski filolog*, XXXIV, 1–16.
- Jiang, F. K.–Hyland, K. (2016). Nouns and Academic Interactions: A Neglected Feature of Metadiscourse. *Applied Linguistics*, 1–25. doi.10.1093/applin/amw023 doi:10.1093/applin/amw023
- Jackendoff, R. S. (1972). *Semantic interpretation in generative grammar*. Cambridge, MA: MIT Press
- Johnstone, B. (2009). Stance, style, and the linguistic individual. In Alexandra Jaffe (Ed.) *Stance: sociolinguistic perspectives*. Oxford: Oxford University Press, 29–71.

- Jovanović, V. Ž. (2007). *Konverzija u engleskom i srpskom jeziku*. Niš : Filozofski fakultet. ISBN : 978-86-7379-133-3. (knjiga objavljena na ćirilici)
- Kaplan, R. (1976). Cultural thought patterns in intercultural education. *Language learning*, 16, 1–20. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-1770.1966.tb00804.x>.
- Karttunen, L. (1971). "Some Observations on Factivity." *Papers in Linguistics* 4:55–69.
- Kiparsky, P.–Kiparsky, C. (1971). "Fact." In *Progress in Linguistics*, edited by Manfred Bierwisch, and Karl Erich Heidolph, 143–173. The Hague: Moulton.
- Khedri, M.–Heng, C. S., & Ebrahimi, S. F. (2013). An exploration of interactive metadiscourse markers in academic research article abstracts in two disciplines. *Discourse studies*, 15(3), 319–331.
- Keller, E. (1979). Gambits: Conversational strategy signals. *Journal of Pragmatics*, 3, 219–228.
- Klajn, I. (2005). *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (knjiga objavljena na ćirilici)
- Klikovac, D. (2004). *Metafore u mišljenju i jeziku*. Beograd: Čigoja štampa
- Klikovac, D. (2008). *Jezik i moć*, Beograd: Biblioteka XX vek.
- Kobayashi, Y. (2009). Extracting characteristics of English essays written by Japanese EFL learners. *Proceedings of Jinmonkon Symposium Series of Information Processing Society of Japan*. Osaka: Information Processing Society. 261–268
- Kondowe, W. (2014). Hedging and Boosting as Interactional Metadiscourse in Literature Doctoral Dissertation Abstracts. *International Journal of Language Learning and Applied Linguistics World*, pp. 214–221.
- Kristeva, J. (1986). *The Kristeva Reader*. New York: Columbia University Press.
- Kroon, C. (1997). Discourse markers, discourse structure and functional grammar. In John H. Connolly, Roel M. Vismans, Christopher S. Butler, and Richard A. Gatward (Eds.). *Discourse and Pragmatics in functional grammar*, 17–32. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110812237.17>
- Lautamatti, L. (1978). Observations on the development of the topic in simplified discourse. In V. Kohonen & N. E. Enkvist (Eds.), *Text linguistics. Cognitive learning and language teaching*. Turku: University of Turku.
- Lakoff, G. (1972). Hedges, a Study in Meaning Criteria and the Logic of Fuzzy Concepts. In: *Papers from the Eighth Regional Meeting*. Chicago: Chicago Linguistic Society

- Leech, G. (2003). Modality on the move: The English modal auxiliaries 1961-1992. In *Modality in Contemporary English*, Roberta Facchinetti, Manfred Krug & Frank R. Palmer (Eds.), 223–240. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Leech, G. (2004). *Meaning and the English Verbs* (3rd ed.). London: Routledge.
- Leech, G. (2011). The modals ARE declining: Reply to Neil Millar's 'Modal verbs in TIME: Frequency changes 1923–2006', *International Journal of Corpus Linguistics* 14:2, 191–220. *International Journal of Corpus Linguistics* 16(4): 547–564. doi: 10.1075/ijcl.16.4.05lee
- Leech, G. (2013). Where have all the modals gone? An essay on the declining frequency of core modal auxiliaries in recent standard English. In Juana I. Marín–Arerese, Marta Carretero, Jorge Arús Hita & Johan van der Auwera (Eds.) *English Modality. Core, Periphery and Evidentiality*, Berlin: Mouton de Gruyter. 95–115.
- Lewin, B.A. (2005). Hedging: An exploratory study of authors' and readers' identification of 'toning down' in scientific texts. *Journal of English for Academic Purposes*, 4, 2, 163–178
- Lyons, J. (1977). *Semantics*. Volume II. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lyons, J. (1997). *Linguistic semantics: An introduction*. Cambridge University Press.
- Markkanen, R.–Schröder, H. (1997). Hedging: A challenge for pragmatics and discourse analysis. In R. Markkanen & H. Schröder (Eds.), *Hedging and discourse: Approaches to the analysis of a Pragmatic phenomenon in academic texts* Berlin: Walter de Gruyter. 3–18.
- Preuzeto sa: <http://books.google.com/books?id=rAkyvD6GGqoC&pgis=1>
- Martin J.R.–White P.R.R. (2005). *The Language of Evaluation: Appraisal in English*. London: Palgrave Macmillan.
- Martín-Martín, P. (2008). The Mitigation of Scientific Claims in Research Papers: A Comparative Study. *International Journal of English Studies*, 8, 2, 133–152.
- Maton, K. (2000). Languages of legitimation: The structuring significance for intellectual fields of strategic knowledge claims. *British Journal of Sociology of Education*, 21, 147–167.
- Maton, K. (2014). *Knowledge and knowers: Towards a realist sociology of education*. London: Routledge.

- Matras, Y. (1997). The function and typology of coordinating conjunctions: evidence from discourse and language-contact situations. In John H. Connolly, Roel M. Vismans, Christopher S. Butler, and Richard A. Gatward (Eds.). *Discourse and pragmatics in functional grammar* 177–191. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110812237.177>
- Matešić, M.–Memišević, A. (2016) „Pragmatics of adjectives in academic discourse: from qualification to intensification“, *Jezikoslovlje* 17 (1-2), str. 179–206.
- Mauranen, A. (1993). *Cultural Differences in Academic Rhetoric: A Textlinguistic Study*. Frankfurt am Main: Peter Lang
- Mauranen, A. (1997). Hedging and modality in revisers' hands. In Markkanen, R. and Schröder, H. (eds). *Hedging and Discourse. Approaches to the Analysis of a Pragmatic Phenomenon*. Berlin: de Gruyter, 115–133.
- Mauranen, A. (2001). Descriptions or Explanations? Some Methodological Issues in Contrastive Rhetoric. In Hewings, M. (ed.) *Academic Writing in Context*. Birmingham: University of Birmingham Press, 43–54.
- Mauranen, A. (2003). The corpus of English as lingua franca in academic settings. *TESOL quarterly*, 37 (3), 513–527.
- Mauranen, A. (2010). Discourse reflexivity-a discourse universal? The case of ELF. *Nordic Journal of English Studies*, 9 (2), 13–40.
- Meyer, B. J. F. (1975). *The organization of prose and its effects on memory*. Amsterdam: North Holland.
- Mirić, D. (2011). Izražavanje modalnosti sumnje u srpskom i ruskom jeziku. U: Tanasić, S. (ur.), *Gramatika i leksika u slovenskim jezicima: zbornik radova s međunarodnog simpozijuma*, Novi Sad: Matica srpska, 455–464.
- Mrazović, P.–Vukadinović Z. (2009). *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance* (Drugo izdanje). Sremski Karlovci i Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stanojevića Dobra vest.
- Mur-Dueñas, P. (2011). An intercultural analysis of metadiscourse features in research articles written in English and in Spanish. *Journal of Pragmatics*, 43, 3068–3079.
- Mushin, I. (2001). *Evidentiality and epistemological stance: Narrative retelling*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Myers, F. (1989). The language politicians use, (review of *The Language of Politics* by M. L. Geis, 1987). *World Englishes*, 8 (2), 243–246.

- Myers, G. (1989). The Pragmatics of Politeness in Scientific Articles. *Applied Linguistics*, 10, 1–35.
- Myers, G. (1990). *Writing biology: Texts in the social construction of scientific knowledge*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Myers, G. (1992). Textbooks and the Sociology of Scientific Knowledge. *English for Specific Purposes*, 11, 3–17.
- Myers, G. (1994). Narratives of science and nature in popularizing molecular genetics. In M. Coulthard (Ed.), *Advances in written text analysis*. London: Routledge. 179–190.
- Nelson, N. (2008). The reading-writing nexus in discourse research. In C. Bazerman (Ed.), *Handbook of research on writing: History, society, school, individual, text*. London and New York: Taylor & Francis Group/Lawrence Erlbaum Associates. 435–450.
- Nokkonen, S. (2015). *Changes in the Field of Obligation and Necessity in Contemporary British English: A Corpus-based Sociolinguistic Study of Semi-modal NEED TO*. Vantaa: Hansaprint.
- Novakov, P. (2012). Engleski modal *can*–promene i tendencije. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu XXXVII*: 187–200.
- Novakov, P. (2015). Modalni glagoli u engleskom i srpskom naučnom diskursu. *Jezik, književnost, diskurs, Jezička istraživanja*. Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet, 435–448.
- Nuyts, J. (1993a). From Language to Conceptualization: The Case of Epistemic Modality. In: K. Beads, G. Cooke, D. Kathman, S. Kita, Karl-Erik McCulloch, and D. Testen (Eds.) *CLS 29. Volume 2: The Parasession. What We Think, What We Mean and How We Say It. Papers from the Parasession on the Correspondence of Conceptual, Semantic and Grammatical Representations*. Chicago: The Chicago Linguistic Society. 271–286.
- Nuyts, J. (1993b). Epistemic modal adverbs and adjectives and the layered representation of conceptual and linguistic structure. *Linguistics*, 31, 5, 933–970.
- Nuyts, J. (2001). *Epistemic Modality, Language, and Conceptualization*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Nuyts, J. (2006). Modality: Overview and linguistic issues. In: Frawley, W. (Ed.). *The Expression of Modality*. Berlin and New York: Mouton de Gruyter. 1–26.

- Palmer, F. (1979). *Modality and the English modals*. London and New York: Longman.
- Palmer, F. (1986). *Mood and Modality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Palmer, F. (1988). *The English Verb*. London and New York: Longman.
- Palmer, F. (1990). *Modality and the English Modals* (2nd edition). London: Longman.
- Palmer, F. (2001). *Mood and Modality*. (2nd edition). Cambridge: Cambridge University Press.
- Paradis, C. (2000). Reinforcing adjectives: A cognitive semantic perspective on grammaticalization. In R. Bermúdez-Otero, D. Denison, R. Hogg, & C. B. McCully (Eds.), *Generative theory and corpus studies* (Vol. *Topics in English linguistics*; 31, Mouton de Gruyter. 233–258
- Peacock, M. (2006). A cross-disciplinary comparison of boosting in research articles. *Corpora*, 1(1), 61–84.
- Perkins, M. R. (1983). *Modal Expressions in English*. London: Frances Pinter.
- Piper, P. (1983). Sinonimije i konverzije s glagolom „morati“. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 12/1:167–172. (knjiga objavljena na ćirilici)
- Piper, P.–Antonić, I.–Ružić, V.–Tanasić, S.–Popović, Lj. & Tošović, B. (2005). *Sintaksa savremenoga srpskog jezika*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga; Novi Sad: Matica srpska. (knjiga objavljena na ćirilici)
- Plappert, G. (2019). Not hedging but implying: Identifying epistemic implicature through a corpus-driven approach to scientific discourse. *Journal of Pragmatics*, 139, 163–174. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2018.09.001>
- Popović, Lj. (2010). Kategorija evidencijalnosti u srpskom i ukrajinskom jeziku. *Zbornik Matice srpske za slavistiku* 77, Novi Sad, 17–47.
- Portoles, J. (1993). La distincion entre los conectores y otros marcadores del discurso en espaniol. *Verba*, 20, 141–170.
- Prčić, T. (2010). Mali englesko-srpski rečnik pragmatičkih termina. In V. Vasić (Ed.), *Diskurs i diskursi: Zbornik u čast Svenki Savić*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 399–416.
- Prince, E. –Frader, J. & Bosk, C. (1982). On hedging in physician-physician discourse. In R. J. Di Pietro (Ed.). *Linguistics and the professions. Proceedings of the second annual Delaware symposium on language studies*. Norwood, NJ: Ablex, 83–97.
- Quirk, R.–Greenbaum, S. –Leech, G., & Svartvik, J. (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London and New York: Longman.

- Radovanović, M. (2009). *Uvod u fazi lingvistiku*. Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Radovanovića.
- Rečnik srpskoga jezika* (2007). Novi Sad: Matica srpska.
- Reilly, J.–Zamora, A., & McGivern, R. F. (2005). Acquiring perspective in English: the development of stance. *Journal of Pragmatics* 37, 185–208.
- Riđanović, M. (1991). Transformaciona analiza faktivnosti kao sintaksičke kategorije u srpskohrvatskom jeziku. *NSSUVD* 20/2, Beograd, 211–219
- Ristić, S. (1990). *Načinski prilozi u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku, leksičko-gramatički pristup*. Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik, SANU, Biblioteka Južnoslovenskog filologa, Nova serija knj. 9. (knjiga objavljena na ćirilici)
- Ristić, S.–Dugonjić, M. (1999). *Reč. Smisao. Saznanje (studija iz leksičke semantike)*. Beograd. (knjiga objavljena na ćirilici)
- Rubin, V. L. (2010). Epistemic modality: From uncertainty to certainty in the context of information seeking as interactions with texts. *Information Processing & Management*, 46(5), 533–540.
- Rubin, V. L.–Kando, N., & Liddy, E. D. (2004). Certainty categorization model. In *AAAI spring symposium: Exploring attitude and affect in text: Theories and applications*, Stanford, CA.
- Rubin, V. L.–Liddy, E. D., & Kando, N. (2005). Certainty identification in texts: Categorization model and manual tagging results. In J. G. Shanahan, Y. Qu, & J. Wiebe (Eds.), *Computing attitude and affect in text: Theory and applications* (the information retrieval series). Springer-Verlag New York, Inc.
- Ružić, V. (2006). Dopunske rečenice u srpskom jeziku. (I, II), *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*. XLXIX, 1, 2, 123–216, 105–266.
- Saavedra, D. (1990). Semantičko modeliranje kategorije faktivnost, *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 20/2, 221–231. (knjiga objavljena na ćirilici)
- Saeed, J. I. (2002). *Semantics* (the second edition). Malden: Blackwell Publishing,
- Searle, J. R. (1975). A taxonomy of illocutionary acts. In K. Gunderson (Ed.), *Language, mind, and knowledge*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Salager-Meyer, F. (1994). Hedges and textual communicative function in medical English written discourse. *English for Special Purposes*, 13, 149–170.

- Salager-Meyer, F. (2000). Procrustes' recipe: Hedging and positivism. *English for Specific Purposes*, 19(2), 175–187.
- Salager-Meyer, F. (2011). Scientific discourse and contrastive linguistics: hedging. *European Science Editing*, 37(2), 35–37.
- Salek, M. (2014). A Diagram of Interactive and Interactional Markers in Different Parts of English Research Articles. *Journal of Language Sciences & Linguistics*, 2(3), 55–66.
- Schiffrin, D. (1980). Metatalk: organizational and evaluative brackets in discourse. *Sociological Inquiry: Language and Social Interaction*, 50, 199–236.
- Schiffrin, D. (2001). Discourse markers: language, meaning, and context. In Schiffrin D.–Tannen D., & Heidi E. Hamilton (Eds.) *The handbook of discourse analysis*. Malden/Oxford: Blackwell. 54–74.
- Skelton, A. (1997). Studying hidden curricula: Developing a perspective in the light of postmodern insights. *Curriculum Studies*, 5(2), 177–193.
- Simpson, P. (2003). *Language, Ideology and Point of View*. London: Routledge.
- Stevanović, M. (1969). *Savremeni srpskohrvatski jezik I-II*. Naučna knjiga, Beograd. (knjiga objavljena na ćirilici)
- Stanojčić, Ž.–Popović, Lj., (2002). *Gramatika srpskoga jezika*, Udžbenik za I, II, III i IVrazred srednje škole, osmo, prerađeno izdanje. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (knjiga objavljena na ćirilici)
- Stubbe, M.–Holmes, J. (1995). You know, eh and other „exasperating expressions“: an analysis of social and stylistic variation in the use of pragmatic devices in a sample of New Zealand English. *Language and Communication*, 15, 1, 63–88.
- Swan, T. (1988). *Sentence Adverbs in English: A Diachronic and Synchronic Investigation*. Oslo: Novus.
- Swales, J. M. (1990). *Genre Analysis: English in academic and research settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sweetser, E. (1990). *From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Takimoto, M. (2015). A Corpus-Based Analysis of Hedges and Boosters in English Academic Articles. *Indonesian Journal of Applied Linguistics*, Vol 5 No. 1, 95–105
<https://doi.org/10.17509/ijal.v5i1.836>
- Thompson, G. (2001). Interaction in academic writing: Learning to argue with the reader. *Applied Linguistics*, 22(1) 58–78

- Traugott, E. C. (1989). On the rise of epistemic meanings in English: an example of subjectification in semantic change, *Language* 65, 31–55.
- Traugott, E. C. (1999). The rhetoric of counter-expectation in semantic change: a study in subjectification. *Historical semantics and cognition*, 177–196.
- Traugott, E.–Dashner, R. (2002) Traugott, Dasher, *Regularity in semantic change*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Trbojević-Milošević, I. (2004). *Modalnost, sud, iskaz: epistemička modalnost u engleskom i srpskom jeziku*. Beograd: Čigoja štampa.
- Turnbull, J.–Lea, D.–Parkinson, D.–Phillips, P.–Francis, B.–Webb, S., ... & Ashby, M. (2010). Oxford Advanced Learner's Dictionary. *International Student's Edition*. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>
- Vande Kopple, W. J. (1985). Some exploratory discourse on metadiscourse. *College Composition and Communication* 36: 63–94.
- Varttala, T. (2001). *Hedging in Scientifically Oriented Discourse Exploring Variation According to Discipline and Intended Audience*. Doctoral Dissertation. Tampere University. Preuzeto sa <http://acta.uta.fi/english/teos.php?id=5718>
- Vassileva, I. (2001). Commitment and detachment in English and Bulgarian academic writing. *English for Specific Purposes*, 20(1):83–102.
- Verstraete, J. (2001). Subjective and objective modality: Interpersonal and ideational functions in the English modal auxiliary system. *Journal of Pragmatics*, 33, 1505–1528.
- Vázquez, I.–Giner, D. (2009). Writing with Conviction: The Use of Boosters in Modelling Persuasion in Academic Discourses. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses* 22, 219–237.
- Wilson, D. –Sperber, D. (2004). La teoría de la relevancia. *Revista de investigación lingüística*, Vol 7, 1.
- Yoon, K.–Nilan, M.S. (1999). Toward a reconceptualization of information seeking research: Focus on the exchange of meaning. *Information Processing & Management*, 35, 871–890.
- Zapletalová, G. (2009). *Academic Discourse and the Genre of Research Article*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici a Filozofická fakulta Ostravské university v Ostravě.

Zvekić-Dušanović, D. (2011). *Modalnost: Motivaciona modalnost u srpskom i mađarskom jeziku*. Filozofski fakultet u Novom Sadu, Odsek za srpski jezik i lingvistiku.

Zvekić-Dušanović, D. (2021). *Kontaktno-kontrastivna proučavanja srpskog i mađarskog jezika*. Filozofski fakultet u Novom Sadu, Odsek za srpski jezik i lingvistiku.